

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ТОМАШЕВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 37.091.12–051:7.011/.012 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

В. В. Томашевський

Науковий консультант: Бутенко Володимир Григорович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

Кривий Ріг – 2020

АНОТАЦІЯ

Томашевський В. В. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». – Криворізький державний педагогічний університет МОН України; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2020.

У дисертації досліджено стан теорії і практики формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Конкретизовано сутність, структуру та функції естетичної культури фахівців у галузі дизайну. Аналіз філософських, психологічних, культурологічних, педагогічних джерел й емпіричного досвіду дав змогу науково інтерпретувати естетичну культуру як суспільно-історичне, культурологічне та особистісне явище, яке має об'єктивну та суб'єктивну детермінацію, перебуває в тісному зв'язку з суспільно-історичним досвідом освоєння світу прекрасного, розвивається під впливом художньо-творчого процесу та найважливіших видів мистецтва, відіграє важливу роль у системі становлення особистості, розвитку її фізичних, психологічних, соціальних і духовних якостей.

Обґрунтовано визначення естетичної культури дизайнера як духовно-функціонального утворення особистості, яке акумулює в собі досвід пізнання естетичних цінностей, усвідомлення їх ролі і значення в життєдіяльності людини, бачення перспективи і необхідності освоєння дійсності та мистецтва за законами краси. Це особистісне духовно-функціональне утворення покликане бути функціонально активним, спроможним до встановлення плідного діалогу з проявами естетичного, його сприймання, осмислення і втілення на практиці, а також забезпечує естетичне ставлення до

навколишньої дійсності та мистецтва, їх освоєння за законами краси в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Естетична культура дизайнера є проявом його професійності, уміння використовувати естетичний досвід, знання, засоби, форми та методи для досягнення проектно-творчої мети, реалізації художньо-конструкторського проєкту.

Наголошено, що будучи особистісним духовно-функціональним утворенням, естетична культура дизайнера перебуває в стані динамічного розвитку, основою якого є внутрішній механізм, побудований на взаємозв'язку найважливіших його складників: естетичної свідомості, активності та самоорганізації. Установлено, що естетична культура дизайнера виконує соціально-ціннісну, культуротворчу та особистісно-регулятивну функції; засвідчує свою спроможність збагачувати естетичний досвід суспільства й особистості, забезпечувати високий рівень естетичного освоєння предметів і явищ дійсності, спонукати людину до послідовного саморозвитку, підвищення рівня естетичної свідомості, активності та культуротворчої діяльності.

Науково-педагогічний пошук дав змогу визначити і конкретизувати зміст дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти, який полягав у визначенні цього явища у якості духовно-функціонального утворення особистості, а саме: як умови організації художньо-проектної діяльності та як об'єкта впливу на неї закладів вищої освіти. Відповідно до змісту було охарактеризовано мету та конкретизовано завдання дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, які полягали у визначенні рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів та її відповідності сучасним суспільним вимогам; у з'ясуванні готовності майбутніх дизайнерів до використання власної естетичної культури в процесі художньо-проектної діяльності; у вивченні та аналізі ефективності впливу закладів вищої освіти на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Окрім цього були

запропоновані відповідні методи дослідження, які дають змогу всебічно розкрити стан формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Нами встановлено, що для успішного вивчення сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як системного духовно-функціонального утворення особистості необхідно передбачити врахування таких його компонентів, як ціннісний, діяльнісний та регулятивний. Оцінка стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів і розвиток означених компонентів забезпечили обґрунтування таких критеріїв, як-от ціннісно-змістовий, організаційно-діяльнісний та особистісно-регулятивний, які у своїй сукупності сприяли визначенню високого, середнього та низького рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Стан сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів засвідчив необхідність теоретико-концептуального обґрунтування результатів дослідження, в якому методологічний концепт сприяв обґрунтуванню педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як особистісного духовно-функціонального утворення; теоретичний концепт сприяв обґрунтуванню компонентів зазначеної системи, визначав мету, завдання та напрями педагогічної системи, конкретизував принципи її побудови, досліджував умови реалізації її на практиці; висвітлював критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів; практичний концепт – був пов'язаний із вивченням умов практичної реалізації всіх складників педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. До таких складників означеної педагогічної системи нами віднесено методологічну, орієнтаційну, організаційну та процесуальну.

Розроблення педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти, спроможної враховувати об'єктивні закономірності та особливості розвитку у студентів необхідних

естетичних якостей, цілеспрямовано впливати на їх естетичну свідомість та активність, створювати умови для дії механізму самоорганізації, спонукало до визначення методологічних підходів до розробки педагогічної системи (особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, системного, культурологічного, аксіологічного та синергетичного), окреслення її мети, завдань, принципів та напрямів, характеристики відповідних умов її реалізації.

За результатами теоретичного аналізу методологічних підходів наголошено, що перед педагогічною системою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів постають якісно нові пріоритети і завдання. Освітні дії, переорієнтовані з формального підходу до вибудови духовно-функціонального утворення особистості на принципах системного розвитку та самоорганізації естетичної культури, покликані суттєво оновити нинішню освітню практику в закладах вищої освіти. На підставі теоретичного вивчення цього питання виділено методологічні положення, що характеризують педагогічну систему, необхідну для ефективного формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Згідно з цими положеннями передбачено збагачення естетичної свідомості майбутніх дизайнерів, стимулювання їх естетичної активності в умовах художньо-творчої діяльності, а також забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури.

Результати теоретичного аналізу педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти засвідчили, що вона набула теоретичного і практичного значення і це надало змогу виділити педагогічні умови успішної реалізації на практиці вказаної педагогічної системи. До таких умов нами віднесено: актуалізацію естетичної культури майбутніх дизайнерів; організацію естетичної освіти; залучення студентів до естетизації предметно-просторового середовища; оволодіння навичками самоорганізації естетичної культури. Вище зазначені умови передбачають розвиток у майбутніх дизайнерів інтересу, ціннісних орієнтацій, свідомої потреби у формуванні духовно-практичного зв'язку зі світом прекрасного; ознайомлення їх з багатоаспектним (філософським,

культурологічним, мистецтвознавчим, професійним) змістом естетичної освіти; залучення майбутніх дизайнерів до практичних форм і способів естетизації природного, предметного, соціального й мистецького середовища; оволодіння майбутніми фахівцями такими різновидами досвіду самоорганізації естетичної культури: емоційно-спонукальним, інтелектуально-регулятивним та креативно-корекційним.

На основі аналізу теоретичних джерел та оцінки існуючої освітньої практики визнано необхідним розроблення програмно-методичного забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. У процесі дослідження було розроблено структурно-функціональну модель вказаної системи, яка охоплювала теоретико-концептуальний, програмно-методичний та оцінно-результативний блоки.

Теоретико-концептуальний блок передбачає соціальне замовлення на дизайнерів, мету і концепцію, яка проявляється на методологічному, теоретичному і практичному рівнях. Програмно-методичний блок охоплює комплексну програму формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, змістове забезпечення, змістові модулі, методи, форми і засоби такого процесу. Оцінно-результативний блок є поєднанням компонентів, критеріїв і показників рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Це дало змогу висвітлити основні положення, що характеризують педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, засвідчують можливості й перспективи ефективного вирішення означеної проблеми у закладах вищої освіти.

З метою програмно-методичного забезпечення досліджуваного процесу теоретично обґрунтовано комплексну програму формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, окреслено її структуру, тематичні розділи та змістові модулі. Нами визначено особливості вказаної програми, які полягають у зміцненні зв'язку естетичної свідомості і діяльності, соціального впливу та механізму самоорганізації естетичної культури, загального й індивідуального в процесі естетичного розвитку особистості, репродуктивного

і творчого в художньо-конструкторській діяльності майбутніх фахівців з дизайну. Тематичні розділи комплексної програми передбачають формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі навчальних занять, наукової роботи, позааудиторної та культуротворчої діяльності. Наголошено на доцільності використання змістових модулів комплексної програми, які присвячено актуалізації естетичної культури, організації естетичної освіти майбутніх дизайнерів, залученню студентів до естетизації предметно-просторового середовища та набуттю досвіду самоорганізації естетичної культури.

Нами обґрунтовано й конкретизовано методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів в освітньому процесі вищої школи, наголошено на доцільності використання сугестивних, інформаційних, діяльнісних та креативних методів освітньо-педагогічного впливу на розвиток естетичної свідомості, стимулювання художньо-естетичної активності майбутніх дизайнерів, оволодіння ними механізмом самоорганізації естетичної культури.

З метою практичної реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти розроблено навчально-методичне забезпечення з використанням укладеної автором освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти за ступенем вищої освіти «бакалавр» спеціальності 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво, програми та методики спецкурсу «Естетична культура дизайнера», авторських програм навчальних дисциплін «Комплексне проектування», «Основи формотворення», «Основи зовнішньої реклами», «Композиція в дизайні», «Історія графічного дизайну», «Проектування упаковки» та ін.; підготовці та виданні монографії «Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах», антології художньо-естетичної творчості студентів «Естетичний світ дизайнера: досвід, пошуки, перспективи», навчально-методичного посібника «Методика формування

естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі навчальних занять», методичного посібника «Комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах»; розробленні та запровадженні методичних рекомендацій щодо організації творчої роботи майбутніх дизайнерів з естетизації предметно-просторового середовища, текстів лекцій, матеріалів тестового контролю, проведення практичних, семінарських, самостійних та індивідуальних занять у системі професійної підготовки майбутніх дизайнерів, підготовці та проведенні Всеукраїнської науково-практичної конференції на тему: «Актуальні проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів».

Аналіз результатів експериментального дослідження педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищій школі засвідчили позитивну динаміку розвитку особистісного духовно-функціонального утворення, здатність студентів-дизайнерів встановлювати плідний діалог зі світом прекрасного в дійсності та мистецтві, підтвердили ефективність педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, визначили доцільність широкого впровадження комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Дослідження може бути продовженим у напрямі обґрунтування естетичної культури як основи художньо-конструкторської діяльності та творчої самореалізації майбутніх дизайнерів. Серед перспективних напрямів вбачаємо також дослідження процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів на матеріалі сучасних інформаційних технологій.

Ключові слова: естетична культура, естетична культура майбутніх дизайнерів, педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, структурно-функціональна модель педагогічної системи, комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

SUMMARY

Tomashevskiy V. V. Theoretical and Methodical Principles of the Future Designers' Aesthetic Culture Formation at Higher Educational Institutions. – Qualification research paper as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Kryvyi Rih State Pedagogical University Ministry of Education and Science of Ukraine; Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2020.

The state of theory and practice of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions are investigated.

The essence, structure and functions of aesthetic culture of specialists in the field of art are established. The analysis of philosophical, psychological, culturological, pedagogical sources and empirical experience gave the opportunity to interpret scientifically aesthetic culture as socio-historical, culturological and personal phenomenon which has objective and subjective determination, is closely connected with socio-historical experience of studying the world of the beautiful, is developing under the impact of art and creative process and the most significant kinds of art, plays an important role in the system of personality development, development of hid physical, psychological, sociological and mental qualities.

The definition of the designer's aesthetic culture is explained as person's mental and functional entity which accumulates the experience of studying aesthetic values, understanding their role and significance in the human life, vision of the perspectives and necessity of studying the reality and art due to the beauty laws. This personal mental and functional formation is aimed to be functionally active, to be able to make fruitful dialogue with the display of the aesthetic, its perception, understanding and implementation in practice and also it provides an aesthetic attitude to the surrounding reality and art, their understanding due to the beauty laws in the process of future designers' professional activity at higher

educational institutions. The aesthetic culture of a designer is a display of his professionalism, ability to use the aesthetic experience, knowledge, means, forms and methods to achieve the project and creative aim, to realize the art and constructive project.

It is stressed that being personal mental and functional entity, aesthetic culture of a designer is in the state of dynamic development the base of which is an internal mechanism built on the interconnection of its most significant components: aesthetic consciousness, aesthetic activity and aesthetic self-organization. It is stated that aesthetic culture of a designer performs socio-axiological, cultural and creative, personal and regulative functions; it has the ability to enrich aesthetic experience of a society and a person; to provide high level of aesthetic studying items and phenomena of reality, to encourage a person to gradual self-development, increasing the level of aesthetic consciousness, activity, cultural and creative activity.

The scientific and educational research has given an opportunity to define and to specify the aim of studying the state of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions which is determined with levels of formedness of the mentioned characteristic and studying the effectiveness of its formation of future designers at higher educational institutions. The achievement of this aim is possible thanks to solving such tasks of the research as: determination of formedness levels of future designers' aesthetic culture and their correspondence to modern social demands; investigation of future designers' readiness to use their own aesthetic culture in the process of art and projective activity; the analysis of higher educational institutions impact on the formation of future designers' aesthetic culture. Taking into account the aim and tasks of the research, its content is determined which supposes the study of future designers' aesthetic culture as mental and functional entity, as conditions of organization of art and projective activity, as analysis of the impact of higher educational institutions. Besides the suitable methods of research were suggested which give the opportunity to develop thoroughly the state of formedness of future designers'

aesthetic culture at higher educational institutions.

We have stated that in order to study successfully the formedness of future designers' aesthetic culture as person's system mental and functional entity it is necessary to include such components as axiological, pragmatic and regulative. The assessment of the state of formedness of future designers' aesthetic culture and the development of the mentioned qualities have provided the explanation of such criteria as axiological and content, organization and activity, personal and regulative which facilitated the determination of high, average and low levels of formedness of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions.

The state of formedness of future designers' aesthetic culture has defined the necessity of theoretical and conceptual clarification of the results of research in which a methodical concept has facilitated the clarification of the pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture as mental and functional entity; a theoretical concept has facilitated the clarification of the components of the mentioned system, has defined the aim, tasks and approaches of the pedagogical system, has concretized the principles of its structure, searched the conditions of its realization; emphasized criteria, indicators and levels of formedness of future designers' aesthetic culture; a practical concept has been connected with the research of practical realization conditions of all the components of the pedagogical system forming future designers' aesthetic culture at higher educational institutions. Methodical, orientation, organization and process components are referred to the components of the mentioned pedagogical system.

The pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions being able to take into account objective patterns and peculiarities of developing students' necessary aesthetic qualities, to impact purposefully on their aesthetic consciousness and activity, to make the conditions for the effect of self-organization mechanism? determined the definition of methodological approaches to the development of the pedagogical system (personally oriented, competence, activity, system, culturological, axiological, synergetic), its aim, tasks, directions and principles, characteristics of the suitable

conditions of its realization.

After the results of theoretical analysis of methodological approaches, it is stated that new priorities and tasks appear before the pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture. Educational activities, re-oriented from formal approach to building mental and functional entity based on the principles of system development and self-organization of aesthetic culture, are have the purpose to renew today's educational practice at higher educational institutions. Based on theoretical study of this issue methodological principles are laid out which characterize the pedagogical system that is necessary for the effective formation of future designers' aesthetic culture. Due to these principles enrichment of future designers' aesthetic consciousness, stimulation of their aesthetic activity in the terms of art and creative activity and also providing of mechanism of aesthetic culture self-organization are supposed.

With respect to the results of the theoretical analysis the pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions has gained theoretical and practical meaning so that it has allowed to define pedagogical conditions of successful realization of the mentioned pedagogical system in practice. Actualization of future designers' aesthetic culture; organization of aesthetic education; students' involvement into the aesthetization of object and space environment; mastering the skills of aesthetic culture self-organization can be referred to such conditions. The above mentioned conditions demand the development of future designers' interest, system of values, conscious need in the formation of mental and practical connection with the world of the beautiful; their getting to know with multiple-aspect (philosophical, culturological, art and professional) content of aesthetic culture; future designers' involvement into practical forms and ways of aesthetization of natural, object, social and art environment; future designers' mastering such kinds of experience of aesthetic culture self-organization as emotional and motivational, intellectual and regulative, creative and correctional.

Based on the analysis of theoretical sources and assessment of existing

educational practice it is necessary to work out programme and methodological providing of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions. In the process of research structural and functional model of the mentioned system was created which included theoretical and conceptual, programme and methodological, axiological and result units.

Theoretical and conceptual unit expects designers' social offer, aim and conception that is demonstrated on methodical, theoretical and practical levels. Programme and methodic unit covers comprehensive programme of the formation of future designers' aesthetic culture, content providing, content modules, methods, forms and means of such process. Estimate and result unit is a unity of components, criteria and indicators of the formedness levels of future designers' aesthetic culture. It gave the opportunity to lay out basic principles that characterize the pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture, prove opportunities and perspectives of solving the mentioned programme at higher educational institutions.

With the aim of programme and methodological providing of the studied process the complex programme of the formation of future designers' aesthetic culture is theoretically proved, its structure, thematic units and modules are described. We have defined the peculiarities of the mentioned programme which should strengthen the connection of aesthetic consciousness and activity, social impact and mechanism of aesthetic culture self-realization, general and individual in the process of person's aesthetic development, reproductive and creative in art and constructive activity of future specialists in design. The thematic units of the complex programme suppose the formation of future designers' aesthetic culture in the studying process, research, extracurricular, cultural and creative activity. The stress is made on the suitability of using modules of the complex programme which are devoted to actualization of aesthetic culture, organization of future designers' aesthetic culture, involving students to aesthetization of subject and space surrounding, gaining experience of aesthetic culture self-organization.

We have proved and defined the methods of the formation of future

designers' aesthetic culture in the educational process of higher school, the stress is made on the suitability of using suggestive, information, pragmatic and creative methods of educational impact on aesthetic consciousness development, stimulation of art and aesthetic activity of future designers, their mastering of the mechanism of aesthetic culture self-organization.

With the aim of practical realization of the pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions the educational and methodological materials are worked out with the use of author's implementation of educational and professional programme of teaching the students of the bachelor's degree in speciality 022 Design if subject area 02 Culture and Art, programmes and methodology of the special course in «Aesthetic Culture of a Designer», author's programmes of disciplines «Complex Projecting», «Basics of Shaping», «Fundamentals of Outdoor Advertising», «Composition in Design», «History of Graphic Design», «Package Design» etc.; preparation and publication of the monograph «Theoretical and methodic principles of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions», anthology of students' art and aesthetic creativity «Designer's aesthetic world: experience, search, perspectives», educational and methodological manual «Methods of the formation of future designers' aesthetic culture in the study process», methodic manual «Complex Programme of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions»; working out and implementing methodic recommendations on the organization of future designers' creative work in aesthetization of subject and space surrounding, texts of lectures, test materials, holding workshops, seminars, independent and individual classes in the system of future designers' professional training, preparation and holding all-Ukraine scientific and practical conference «Current problems of the formation of future designers' aesthetic culture».

The analysis of the experimental research results of the pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture at higher school have shown a positive dynamics of person's development of mental and functional entity,

future designers' ability to make fruitful dialogue with the world of the beauty in reality and art, the results also proved the effectiveness of the pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture, also they defined suitability of wide implementation a complex programme of the formation of future designers' aesthetic culture at higher educational institutions.

The research may be continued in the direction of defining aesthetic culture as a base of art and constructive activity, and creative self-realization of future designers. Among the perspective directions we suppose to study the formation of future designers' aesthetic culture based on the material of modern informational technologies.

Key words: aesthetic culture, future designers' aesthetic culture, pedagogical system of the formation of future designers' aesthetic culture, structural and functional model of pedagogical system, complex programme of the formation of future designers' aesthetic culture.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Томашевський В. В. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах: [моногр.]. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С. В., 2017. 572 с.

2. Томашевський В. В. Естетична культура дизайнера: програма і методика спецкурсу для студентів-дизайнерів. Кривий Ріг: КДПУ 2016. 80 с.

3. Томашевський В. В. Методика формування естетичної культури студентів-дизайнерів в процесі навчальних занять: навч.-метод. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2016. 204 с.

4. Томашевський В. В. Естетичний світ дизайнера: досвід, пошуки, перспективи: Антологія художньо-естетичної творчості студентів-дизайнерів. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С.В., 2017. 53 с.

5. Томашевський В. В. Спеціалізація «Дизайн реклами» в системі вищого педагогічного навчального закладу. *Педагогіка і психологія*

формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. Київ–Запоріжжя, 2004. Вип. 33. С. 321–324.

6. Томашевський В. В. Дисципліна «Основи зовнішньої реклами» в художньо-педагогічній освіті. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. праць. Спец. вип.: Художньо-педагогічна освіта ХХІ століття: теорія, методи, технології. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. № 10. С. 262–270.

7. Томашевський В. В. Програма курсу живопису в системі підготовки студентів за спеціальністю «Образотворче мистецтво». *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. праць. Спец. вип.: Мистецько-педагогічна освіта: проблеми та перспективи. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. № 13. С. 234–242.

8. Томашевський В. В. Формування практичних навичок при виконанні програмних завдань дисципліни «Основи зовнішньої реклами». *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. праць. Спец. вип.: Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології). Кривий Ріг: КДПУ, 2006. № 16. С. 363–368.

9. Томашевський В. В. Психологічні особливості сприйняття зовнішньої реклами. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. праць. Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології). Кривий Ріг, 2007. № 18, ч. 2. С. 147–154.

10. Томашевський В. В. До питання формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. праць. Херсон, 2012. Вип. 2 (7). С. 463–468.

11. Томашевский В. В. Мировоззренческие основы формирования эстетической культуры будущих дизайнеров в высших учебных заведениях. *Хабаршысы. Еуразия гуманитарлық институтының: тоқсандық журнал*. Астана, 2013. № 3–4. С. 91–96.

12. Томашевський В. Естетична культура як соціально-історична категорія. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2013. № 38. С. 355–361.

13. Томашевський В. Розвиток естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки. *Молодь і ринок*: щомісячн. наук.-пед. журн. Дрогобич, 2013. № 8 (103). С. 51–56.

14. Томашевський В. В. Естетична культура майбутніх дизайнерів. Поняття та структура. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. праць. Херсон, 2013. Вип. 1 (8). С. 390–396.

15. Томашевський В. В. Естетична культура особистості як психолого-педагогічна категорія. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*: зб. наук. праць. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ, 2013. № 18 (277), ч. II. С. 119–128.

16. Томашевський В. Проблема професійної підготовки майбутніх дизайнерів у системі вищих навчальних закладів. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2014. № 41. С. 121–127.

17. Томашевський В. В. Аналіз стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Київ: Гнозис, 2014. Дод. 3 до вип. 31: Проблеми емпіричних досліджень у психології. С. 336–343.

18. Томашевський В. В. Дослідження стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. праць. Херсон: Грінь Д. С., 2015. Вип. 1 (12), т. 5. С. 68–70.

19. Томашевський В. В. Світоглядні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Київ: Гнозис, 2015. Дод. 1 до вип. 35, т. VIII (59). С. 516–524.

20. Tomashevskiy V. The Development of Intended Designers' Aesthetic Culture in the System of University Education in Ukraine. *European Humanities*

Studies: State and Society. Slupsk, 2016. № 3. P. 79–87.

21. Томашевський В. В. Деякі аспекти концепції формування естетичної культури майбутніх дизайнерів вищих навчальних закладах. *Педагогічний альманах: зб. наук. праць*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. Вип. 32. С. 22–28.

22. Томашевський В. В. До питання змісту та методів діагностики сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Теорія і методика виховання: наук.-пед. вісн.* Херсон: Грінь Д. С., 2016. Вип. 6. С. 41–45.

23. Томашевський В. Педагогічні умови формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Педагогічний процес: теорія і практика: наук. журн.* Київ, 2017. Вип. 2 (57). С. 76–81.

24. Томашевський В. В. Актуалізація естетичної культури майбутніх дизайнерів як одна з педагогічних умов її формування у вищих навчальних закладах. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Київ: Гнозис, 2017. Вип. 37-1, т. VI (74). Темат. вип.: «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 282–292.

25. Томашевський В. В. Критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. *Педагогічні науки: зб. наук. праць [Херсонський державний університет]*. Херсон, 2017. Вип. LXXVIII, т. 3. С. 179–183.

26. Томашевський В. В. Сутність, структура і функції формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. *Теорія і методика виховання: наук.-пед. вісн.* Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. Вип. 8. С. 51–55.

27. Томашевський В. В. Теоретико-методологічні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2017. Vol. (60), Issue 135. P. 52–56.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

28. Томашевський В. В. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх дизайнерів в системі вищої освіти. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 20–21 жовт. 2011 р.). Умань: ПП Жовтий О. О., 2011. С. 202–204.

29. Томашевський В. В. До проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Придніпровські соціально-гуманітарні читання*: матеріали Криворізької сесії I всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю: у 5-ти ч. (Кривий Ріг, 24 лист. 2012 р.). Кривий Ріг, 2012. Ч. IV. С. 159–161.

30. Томашевський В. В. Проблема професійної підготовки майбутніх дизайнерів в системі вищих навчальних закладів. *Управління післядипломною освітою: реалії, тенденції, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: у 2-х ч. (Херсон, 19–20 верес. 2013 р.). Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. Ч. 2. С. 91–97.

31. Томашевський В. В. Світоглядні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Сталий розвиток промисловості та суспільства*: матеріали міжнар. наук.-тех. конф. (Кривий Ріг, 22–25 трав. 2013 р.). Кривий Ріг, 2013. Т. 2. С. 104–107.

32. Томашевський В. В. Системоутворювальна роль естетичної культури в процесі підготовки майбутніх дизайнерів. *Теорія і методика виховання*: наук.-пед. вісн. Херсон, 2013. Вип. 3. С. 69–70.

33. Томашевський В. В. Чинники розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів. *Час мистецької освіти*: зб. наук. праць I міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11–12 квіт. 2013 р.). Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Федорко», 2013. С. 120–129.

34. Томашевский В. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у системі університетської освіти України. *Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст*: зб. наук. праць.

Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. Кн. 1. С. 413–419.

35. Томашевський В. В. Підвищення якості навчання майбутніх дизайнерів посередництвом реалізації естетичної культури у ВНЗ. *Підвищення якості освіти в професійній підготовці майбутніх вчителів: матеріали всеукр. наук. конф. (Кривий Ріг, 02–03 жовт. 2014 р.)*. Кривий Ріг: Копіювальний центр КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. С. 42–43.

36. Томашевський В. В. Формування естетичної культури як засіб виховання майбутніх дизайнерів у ВНЗ. *Соціально-педагогічна парадигма виховання: сутність та шляхи реалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Ніжин, 25–26 верес. 2014 р.)*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. С. 182–183.

37. Томашевський В. В. Аналіз стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Сталий розвиток промисловості та суспільства: матеріали міжнар. наук.-техн. конф. (Кривий Ріг, 20–22 трав. 2015 р.)*. Кривий Ріг: КНУ, 2015. С. 31–32.

38. Томашевський В. В. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як науково-педагогічна проблема. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Умань, 22 жовт. 2015 р.) та Молодь, освіта, наука та мистецтво: матеріали всеукр. наук.-метод. семін. (Умань, 27 лист. 2015 р.)*. Умань: ПП Жовтий О. О., 2015. С. 25–28.

39. Томашевський В. В. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Теоретичний аспект. *Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти в Україні в умовах євроінтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. в рамках VIII міжнар. форуму «Дизайн-освіта 2015» (Харків, 15–16 жовт. 2015 р.)*. Харків: ХДАДМ, 2015. С. 126–128.

40. Томашевський В. В. Роль вищих навчальних закладів в системі формування естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами: матеріали II всеукр. (з міжнар. участю) наук.-метод. конф.: в 2 ч.*

(Херсон, 18 лист. 2016 р.). Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. Ч. II. С. 167–170.

41. Томашевський В. Деякі аспекти сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. праць. Кривий Ріг: ВЦ КДПУ; Айс Принт, 2016. Вип. 3 (49). С. 99–109.

42. Томашевський В. В. Підготовка менеджерів освітньої галузі до естетизації навчальних закладів. *Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід*: матеріали всеукр. (з міжнар. участю) наук.-практ. конф. (Херсон, 10–11 лист. 2016 р.). Херсон: «Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 152–155.

43. Томашевський В. В. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Теоретико-методологічний аспект. *Розвиток промисловості та суспільства*: матеріали міжнар. наук.-техн. конф. (Кривий Ріг, 25–27 трав. 2016 р.). Кривий Ріг: КНУ, 2016. Т. 2. С. 63–64.

44. Томашевський В. В. Естетична культура як невід’ємна частина професійної підготовки майбутніх дизайнерів. *Актуальні проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 23–24 берез. 2017 р.). Кривий Ріг: ФОП Маринченко С. В., 2017. С. 14–17.

45. Томашевський В. В. Науково-педагогічна модель процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. *Теорія і методика виховання*: наук.-пед. вісник. Херсон: Грінь Д. С., 2017. Вип. 7. С. 59–60.

46. Томашевський В. В. Роль естетичної культури у формуванні особистості майбутнього дизайнера. *Роль станкової, декоративної композиції та дизайну у формуванні поліхудожньої компетентності учнів*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Херсон, 3–5 трав. 2018 р.). Херсон: Графіка, 2018. С. 203–205.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

47. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими стилізації природної форми: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2009. 60 с.

48. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими зображенню контрасту величини, форми і тону: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 6.020207 Дизайн напряму підготов. 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2009. 43 с.

49. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими зображенню контрасту величини, форми і тону: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2009. 29 с.

50. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими створенню статичної та динамічної композицій: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2009. 32 с.

51. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими створенню симетричної та асиметричної композицій: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2009. 34 с.

52. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими створенню врівноваженої та нерівноваженої композицій: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань

0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2009. 35 с.

53. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими трансформації природної форми: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2010. 28 с.

54. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення міського просторового середовища: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2010. 40 с.

55. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски мережі магазинів екологічно чистих продуктів «Джерельце»: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2011. 53 с.

56. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення просторового середовища до Дня Землі: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2011. 65 с.

57. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими трансформації природної форми: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КП, 2012. 21 с.

58. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски магазину дитячого харчування «Малятко»: наочно-метод. матер. і рек. [для

студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2012. 52 с.

59. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення просторового середовища до Дня студента: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2012. 50 с.

60. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими трансформації природної форми: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2013. 16 с.

61. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски мережі магазинів екологічно чистих товарів для дому «Буратіно»: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2013. 46 с.

62. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими зображенню контрасту величини, форми і тону: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2013. 54 с.

63. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над комплексними проектами розробки веб-сайтів: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2014. 34 с.

64. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи

майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими стилізації природної форми: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2014. 41 с.

65. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски магазину молодіжного брендового одягу «Стиліст»: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2014. 46 с.

66. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими розробці площинних композицій: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2014. 33 с.

67. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими зображенню контрасту величини, форми і тону: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2014. 61 с.

68. Томашевський В. В. Комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. Кривий Ріг: КДПУ, 2015. 36 с.

69. Томашевський В. В. Літопис становлення і розвитку системи професійної підготовки майбутніх дизайнерів у Криворізькому державному педагогічному університеті: довід. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2015. 44 с.

70. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над комплексними проектами розробки фірмового стилю: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»].

Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2015. 173 с.

71. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими трансформації природної форми на основі одного або декількох модулів: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2015. 25 с.

72. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски мережі магазинів музичних інструментів «Акорд»: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2015. 65 с.

73. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2015. 65 с.

74. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення просторового середовища до Дня захисту дітей: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. напряму підготов. 6.020207 Дизайн галузі знань 0202 Мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2015. 105 с.

75. Томашевський В. В. Макетування та моделювання: прогр. навч. дисципліни [для студ. спец. 7.02020701 «Дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2016. 14 с.

76. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над комплексними проектами розробки фірмового

стилю: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КП, 2016. 124 с.

77. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими трансформації природної форми на основі одного або декількох модулів: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2016. 26 с.

78. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими розробці площинних композицій: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2016. 41 с.

79. Томашевський В. В. Спеціалізація в графічному дизайні: прогр. навч. дисципліни [для студ. спец. 7.02020701 «Дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2016. 11 с.

80. Томашевський В. В. Комплексне проектування: прогр. навч. дисципліни [для студ. спец. 022 «Дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 23 с.

81. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими трансформації природної форми на основі одного або декількох модулів: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 16 с.

82. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски мережі магазинів з продажу мобільних телефонів та аксесуарів «Чорно-біла»: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 48 с.

83. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи

майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски мережі магазинів рибальства та мисливства «Золота рибка»: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 59 с.

84. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення Криворізького державного педагогічного університету: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 70 с.

85. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення просторового середовища до Дня дизайнера: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво; спеціалізація «Графічний дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 85 с.

86. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими розробці площинних композицій: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 36 с.

87. Томашевський В. В. Організація та результати творчої роботи майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими розробці площинних композицій: наочно-метод. матер. і рек. [для студ. спец. 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 41 с.

88. Томашевський В. В. Основи зовнішньої реклами: прогр. навч. дисципліни [для студ. спец. 022 Дизайн]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 16 с.

89. Томашевський В. В. Основи формотворення: прогр. навч. дисципліни [для студ. спец. 022 «Дизайн»]. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 20 с.

ЗМІСТ

ВСТУП	31
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	49
1.1 Наукова інтерпретація естетичної культури як суспільної, культурологічної та особистісної категорії	49
1.2 Сутність, структура та функції естетичної культури дизайнера	76
Висновки до першого розділу	111
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	114
2.1 Зміст та методи дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів	114
2.2 Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів	136
2.3 Аналіз ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти на сучасному етапі	164
Висновки до другого розділу	191
РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	194
3.1 Методологічні підходи до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів	194
3.2 Мета, завдання та напрями педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів	220
3.3 Принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів	244

3.4 Умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів	264
Висновки до третього розділу	288
РОЗДІЛ 4. ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	291
4.1 Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів	291
4.2 Особливості, змістові модулі та тематичні розділи комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів	306
4.3 Методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів в освітньому процесі вищої школи	336
Висновки до четвертого розділу	361
РОЗДІЛ 5. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	363
5.1 Зміст експериментального дослідження педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів	363
5.2 Організація та методика проведення формувального етапу педагогічного експерименту	384
5.3 Результати експериментального дослідження та їх аналіз	407
Висновки до п'ятого розділу	434
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	436
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	442
ДОДАТКИ	500

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку українського суспільства особливої значущості набувають питання гармонізації відносин людини з природним, предметним, соціальним та мистецьким середовищем, глибокого сприймання, розуміння та творчого використання матеріальних і духовних цінностей, освоєння навколишньої дійсності й мистецтва за законами краси. Успішному розв'язанню цих питань покликана сприяти професійна діяльність дизайнерів, основу якої визначають уміння взаємодіяти зі світом прекрасного, установлювати з художньо-естетичними цінностями плідний діалог, привносити в предметно-просторове середовище вияви естетичної виразності, що передбачає відповідну суспільну увагу та педагогічне забезпечення процесу формування в майбутніх дизайнерів естетичної культури. Нині набуває особливої гостроти й актуальності потреба у фахівцях, покликаних бути на передових позиціях формування естетичного смаку в українському суспільстві, спроможних підносити продукцію художньо-творчого змісту до рівня сучасних потреб і запитів у прекрасному, досконалому, гармонійному та виразному.

Важливість формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти аргументується в законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 р. (2012), Концепції сучасної мистецької школи (2017), Постанові Кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої та соціально-культурної сфер» (1997). Важливе місце в згаданих документах займають питання професійної підготовки майбутніх дизайнерів, спроможних

сприймати навколишню дійсність у взаємозв'язку її змісту й форм, практичного і духовного, зовнішнього і внутрішнього, емоційного та раціонального; орієнтуватися в питаннях культуротворчої та художньо-конструкторської діяльності; виявляти естетичне ставлення до навколишньої дійсності й мистецтва; володіти духовними здобутками та інноваційними технологіями, спрямованими на досягнення вагомих результатів художньо-естетичного змісту.

В Україні триває процес становлення дизайн-освіти в системі функціонування середньої та вищої школи, розробляється концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти в умовах євроінтеграції, відбувається пошук оптимальних умов формування естетичної культури майбутніх дизайнерів та їхньої готовності до естетизації предметно-просторового середовища. Аналіз вітчизняних досліджень у галузі філософії, естетики, культурології, соціології, психології, педагогіки дає можливість визначити стан висвітлення проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Йдеться про теоретико-методологічні засади розвитку вищої освіти та професійної підготовки майбутніх фахівців (С. Гончаренко, Л. Губерський, М. Євтух, В. Кремень, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Радкевич, Л. Романишина, П. Саух, С. Сисоєва та ін.); філософські аспекти естетичної свідомості (Г. Аapresян, В. Асмус, Ю. Борєв, О. Буров, Л. Зеленов, І. Зязюн, А. Канарський, М. Киященко, А. Комарова, Н. Крилова, В. Кудін, Л. Левчук, В. Мазепа та ін.); психологічні особливості ставлення до дійсності й мистецтва (І. Бех, Л. Виготський, Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, С. Науменко, В. Рибалка та ін.); культурологічну детермінацію художньо-естетичної та дизайнерської діяльності (В. Біблер, З. Гіптерс, О. Жорова, О. Отич, А. Чебикін, О. Шевнюк та ін.); соціологічні параметри функціонування художньо-естетичних цінностей (Є. Квятковський, С. Кудрявцева, О. Лармін, А. Молчанова, В. Радул, О. Семашко та ін.); теоретичні проблеми художньо-естетичної освіти студентської молоді (В. Бутенко, Л. Коваль, С. Коновець, С. Мельничук, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Романишина, О. Рудницька,

Г. Шевченко та ін.); методика професійної підготовки майбутніх дизайнерів (Є. Антонович, В. Даниленко, Л. Оршанський, Л. Полудень, В. Прусак, А. Руденченко, О. Щолокова та ін.). Інтерес викликають зарубіжні дослідження, присвячені питанням ролі дизайну в сучасних умовах розвитку дизайнерської практики та її традицій, осмислення актуальних проблем дизайн-освіти, значення естетичного виховання і творчого розвитку особистості (R. Buchanan (Р. Бучанан), Ch. Burnette (Ч. Бернет), P. Dobers (П. Доберс), F. Domingues (Ф. Домінгес), J. Liu (Дж. Лью), Dian Li (Діана Лі), I. C. Osnareanu (І. К. Окнареску), L. Strannegård (Л. Штраннегард) та ін.).

Аналіз наукових праць, присвячених формуванню естетичної культури майбутніх дизайнерів, дає змогу зазначити, що науковий пошук учених уможливив отримання важливих результатів, що характеризують складну природу цього явища. Водночас залишаються без належного осмислення питання педагогічного забезпечення вказаного процесу у вищій школі. Це зумовлює потребу обґрунтування методологічних підходів, принципів, напрямів та умов цілеспрямованого й ефективного формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Актуальність розв'язання цієї проблеми зумовлюється необхідністю усунення визначених *суперечностей*, наявних у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти:

– на *концептуальному рівні* між: потребою українського суспільства в підвищенні рівня естетичної культури особистості і недостатнім урахуванням цієї потреби в системі вищої школи; зрослими вимогами сучасного суспільства до професійної підготовки майбутніх дизайнерів і недостатньою сформованістю їхньої естетичної культури; високим рівнем розробленості теорії естетичної освіти і виховання студентської молоді і недостатнім теоретичним обґрунтуванням формування естетичної культури майбутніх дизайнерів;

– на *організаційному рівні* між: становленням і розвитком неперервної дизайн-освіти та відсутністю педагогічної системи формування естетичної

культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти; професійними вимогами до здійснення фахової підготовки студентів закладів вищої освіти й недостатньою спрямованістю освітнього процесу на забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; потребою залучення майбутніх дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища та недостатньою розробленістю педагогічних умов, необхідних для успішного вирішення означеної проблеми; необхідністю ефективного розвитку естетичних якостей майбутніх дизайнерів і відсутністю відповідного програмно-методичного забезпечення.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній теорії та практиці, потреба усунення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертації **«Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано згідно з темою науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка «Освітні технології навчально-виховного процесу в сучасних закладах освіти» (державний реєстраційний номер 0110U000751), теми науково-дослідницької роботи Криворізького державного педагогічного університету «Теорія і практика підготовки майбутнього педагога до гармонізації інтелектуального та емоційного факторів навчання: дидактична концепція» (державний реєстраційний номер 0109U002918), теми науково-дослідницької роботи кафедри декоративно-прикладного мистецтва та дизайну Криворізького державного педагогічного університету «Педагогічні умови підготовки фахівців з декоративно-прикладного мистецтва та дизайну» (протокол № 7 від 14 лютого 2013 р). Роль автора полягає в обґрунтуванні педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти та експериментальній перевірці її дієвості.

Тему дисертації затверджено вченою радою Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 7 від 25.02.2011 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень в галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 14.06.2011 р.).

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному і методичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні **завдання дослідження**:

1. На основі теоретичного аналізу проблеми з'ясувати сутність, структуру і функції естетичної культури майбутніх дизайнерів.
2. Визначити компоненти, критерії, показники і рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів.
3. Розробити й обґрунтувати концепцію формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.
4. Теоретично обґрунтувати педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.
5. Розробити структурно-функціональну модель педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.
6. Розробити й апробувати методичне забезпечення дієвості педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.
7. Експериментально перевірити змодельовану педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Концепція дослідження. Основні положення концепції дослідження зумовлені тим, що науково-педагогічний пошук здійснювався на методологічному, теоретичному та практичному рівнях, що дало змогу розкрити сутність і зміст концептуального осмислення вказаної проблеми, обґрунтувати провідні ідеї та теоретичні положення дисертаційного дослідження, наголосити на потребі теоретичної розробки і впровадження педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Методологічний рівень. На основі аналізу філософських положень онтологічного та гносеологічного змісту, концепцій гуманітарної, мистецької, дизайнерської освіти, сучасних теорій розвитку духовної, художньої, естетичної культури та професійної освіти, європейського теоретичного досвіду й концепцій розвитку дизайн-освіти визначалися теоретико-методологічні засади розвитку культури особистості, її духовного та професійного складників, досліджувався зміст інтерпретації естетичної культури як суспільної, культурологічної та особистісної категорій, здійснювалося обґрунтування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів на основі взаємозв'язку та взаємодії особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, культурологічного, системного, аксіологічного та синергетичного підходів. Методологічний концепт сприяв обґрунтуванню педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як особистісного духовно-функціонального утворення, сповненого діалектичних зв'язків соціального та індивідуального, духовного і прагматичного, зовнішнього і внутрішнього, репродуктивного і творчого, емоційного і раціонального.

Теоретичний рівень. На основі аналізу результатів досліджень у галузі естетики, культурології, соціології, психології, педагогіки тощо визначалася сутність, структура, функції естетичної культури особистості, особливості її

розвитку в студентському віці, обґрунтовувалися компоненти (методологічний, орієнтаційний, організаційний, процесуальний) педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. З позиції теоретичного концепту були визначені мета, завдання, напрями педагогічної системи, конкретизовані соціальні, культуротворчі, дидактичні, особистісні принципи її побудови, досліджувалися умови реалізації на практиці означеної педагогічної системи; висвітлювалися критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Практичний рівень. Був пов'язаний із вивченням умов практичної реалізації всіх складників педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти на основі: розроблення структурно-функціональної моделі означеної педагогічної системи; укладання комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності, програм профільних навчальних дисциплін «Основи зовнішньої реклами», «Основи формотворення», «Комплексне проектування», програми спецкурсу «Естетична культура дизайнера» та ін., упровадження ефективних методів, форм і засобів впливу на естетичний розвиток майбутніх дизайнерів.

Основні концептуальні положення наукового дослідження втілені в **загальній гіпотезі**, яка полягає в тому, що розроблення й реалізація педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти буде ефективним, якщо базуватиметься на обґрунтуванні теоретико-методологічних засад формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, а також виборі оптимального програмно-методичного забезпечення цього процесу в рамках розробленої педагогічної системи.

Загальна гіпотеза конкретизована в **часткових положеннях**, які передбачають, що ефективність формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти забезпечується педагогічною системою,

що ґрунтується на: теоретико-методологічних підходах, які враховують соціально-історичний, культуротворчий, педагогічний досвід естетичної освіти й розвитку особистості; положеннях про формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як особистісного духовно-функціонального утворення, що забезпечує освоєння художньо-естетичних цінностей, естетизацію предметно-просторового середовища та дію механізму самоорганізації; комплексному використанні навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності вищої школи з метою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Методологічну основу дослідження становлять філософські та загальнонаукові положення про об'єктивність, діалектичність, науковість, історизм людського пізнання; взаємозв'язок теорії і практики; цілісність та багатоаспектність явищ художньої та естетичної культури; інтерпретації засад освоєння художньо-естетичних цінностей; особистісно орієнтований характер професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дизайну; методологічні підходи до розроблення педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів: особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, системний, культурологічний, аксіологічний, синергетичний.

Нормативна база дослідження охоплює положення Конституції України, законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Постанови Кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої та соціально-культурної сфер» (1997), Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 р. (2012), Концепції національно-патріотичного виховання молоді (2015), Концепції сучасної мистецької школи (2017) та інших документах, які зумовлюють організацію освітньої діяльності закладів вищої освіти, декларують соціальні пріоритети та організаційно-правові основи здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців, наголошують на

потребі забезпечення якості вищої освіти.

Теоретичною основою дослідження є висновки з розробок науковців із проблем: філософії освіти та освітології (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Сисоєва та ін.), методології педагогічних досліджень (С. Гончаренко, М. Ярмаченко та ін.), формування професійної культури майбутніх фахівців (В. Луговий, Н. Ничкало, Л. Романишина та ін.), професійної підготовки майбутніх дизайнерів (В. Даниленко, А. Руденченко, Л. Полудень та ін.), естетичного ставлення до дійсності та мистецтва (В. Бутенко, В. Кудін, О. Отич, О. Рудницька та ін.), розвитку дизайн-освіти в Україні (Є. Антонович, Л. Оршанський, В. Титаренко та ін.), педагогічного забезпечення освітнього процесу у вищій школі (О. Олексюк, В. Радул, О. Романишина та ін.), психологічних особливостей становлення особистості (І. Бех, Л. Виготський, Г. Костюк, С. Максименко та ін.), формування естетичних якостей майбутніх фахівців (С. Мельничук, Н. Миропольська, Г. Падалка, М. Резніченко, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети і перевірки сформульованих у дослідженні гіпотез використовувалися наукові **методи дослідження**: *теоретичні*: концептуально-порівняльний, історико-логічний, системно-структурний аналіз, педагогічне моделювання, узагальнення, систематизація, проектування – для обґрунтування теоретико-концептуальних положень і розроблення структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти; *емпіричні*: педагогічне спостереження, опитування, анкетування, тестування, діагностичні бесіди, аналіз документації закладів вищої освіти – для визначення стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів, аналізу ефективності впливу педагогічної системи на розвиток естетичних якостей студентів, установлення динаміки формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний етапи) – для з'ясування дієвості педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів;

прогностичні методи: експертні оцінки, шкалювання, моделювання – для визначення змісту й характеру встановлення творчого діалогу студентів з художньо-естетичними цінностями; *обсерваційні методи*: спостереження, самооцінка – для з'ясування дії механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів; *методи математичної статистики* – кількісний та якісний аналіз експериментальних результатів, статистична обробка отриманих результатів дослідження, графічне відображення результатів – для обробки статистичної значимості відмінностей експериментальної і контрольної вибірок, для виявлення достовірності експериментальних показників у процесі експерименту, виявлення кількісних залежностей між досліджуваними компонентами педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Організація дослідження. Дослідження проводилося упродовж 2004–2018 рр. у чотири етапи науково-педагогічного пошуку.

На першому етапі – *підготовчо-теоретичному* (2004–2007 рр.) – здійснено аналіз і систематизацію філософської, культурологічної, психологічної, соціологічної, педагогічної літератури; вивчено вітчизняний і зарубіжний досвід естетичної підготовки майбутніх дизайнерів, виявлено суперечності між вимогами суспільства до естетичної підготовки майбутніх дизайнерів і сучасною освітньою практикою, пов'язаною з естетичною освітою студентів. На основі узагальнення проведеної пошукової й аналітичної діяльності обґрунтовано концепцію дослідження, розроблено педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, яка була схематично відображена в структурно-функціональній моделі відповідної підготовки студентів.

На другому етапі дослідження – *констатувальному* (2008–2012 рр.) – визначено мету, завдання, предмет, об'єкт, провідну ідею науково-педагогічного пошуку, висунуто й конкретизовано гіпотезу дослідження, проведено констатувальний етап експерименту, визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх

дизайнерів, проаналізовано ефективність наявної практики естетичної підготовки студентів у закладах вищої освіти.

На третьому етапі дослідження – *формульованому* (2013–2016 рр.) – відбулося розроблення програмно-методичного забезпечення педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, проведено формульальний етап експерименту, проаналізовано його поточні результати, внесено корекційні зміни й уточнення в програмно-методичне забезпечення, підготовлено навчально-методичні посібники і рекомендації щодо формування естетичної культури майбутніх дизайнерів під час навчальних занять, наукової роботи, позааудиторної та культуротворчої діяльності.

На четвертому етапі дослідження – *узагальнювально-аналітичному* (2017–2018 рр.) – здійснено аналіз, систематизацію й обробку результатів експериментальної роботи, проведено порівняння отриманих результатів експерименту з прогнозованими показниками розвитку естетичних якостей майбутніх дизайнерів; сформульовано висновки щодо ефективності педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; окреслено перспективи подальшого дослідження окресленої проблеми, опубліковано монографію, оформлено текст дисертації.

Експериментальна база дослідження. Основною базою дослідно-експериментальної роботи було обрано факультет мистецтв Криворізького державного педагогічного університету, інститут торгівлі, обслуговуючих технологій і туризму Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, мистецький факультет Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, факультет культури і мистецтв Херсонського державного університету, факультет технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, факультет мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Інститут реклами (м. Київ). До експерименту на різних етапах дослідження було залучено 286 студентів, із яких у процесі констатувального етапу

експерименту – 241 майбутній дизайнер, у формувальному етапі брало участь 23 студенти контрольної групи і 22 студенти експериментальної групи, а також 16 викладачів закладів вищої освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* теоретично обґрунтовано та спроектовано авторську концепцію формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, яка зумовлює підвищення ефективності освітнього процесу в закладах вищої освіти і представлена єдністю методологічних підходів у дослідженні формування естетичної культури майбутніх дизайнерів та її компонентів, що розкривають сутність означеної концепції; *розроблено й обґрунтовано* педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти, що об'єднує методологічний, орієнтаційний, організаційний та процесуальний компоненти, мету, завдання, напрями (теоретичний, практичний, духовний), принципи (соціальні, культуротворчі, дидактичні, особистісні), методологічні підходи (особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, системний, культурологічний, аксіологічний, синергетичний); *розроблено* структурно-функціональну модель педагогічної системи, що складається з трьох блоків: теоретико-концептуального (мета, методологічні основи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, науково-методологічні підходи), програмно-методичного (особливості, змістові модулі, тематичні розділи комплексної програми забезпечення навчальних дисциплін, методи, форми, засоби впливу, педагогічні умови реалізації педагогічної системи: актуалізація естетичної культури майбутніх дизайнерів, організація естетичної освіти, залучення студентів до естетизації предметно-просторового середовища, оволодіння навичками самоорганізації естетичної культури), оцінно-результативного (компоненти, критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів);

– *удосконалено* теоретико-методологічне обґрунтування і науково-педагогічну сутність формування естетичної культури майбутніх дизайнерів

як особистісного духовно-функціонального утворення, що забезпечує естетичне ставлення до навколишньої дійсності й мистецтва, охоплює такі складники, як-от: естетична свідомість, активність і самоорганізація, виконує соціально-ціннісну культуротворчу та особистісно-регулятивну функції, а також критерії (ціннісно-змістовий, організаційно-діяльнісний, особистісно-регулятивний) і рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів (низький, середній, високий); методику формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Подальшого розвитку набули складники програмно-методичного забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, характеристика змісту, організаційних форм, методів і засобів впливу на розвиток естетичної свідомості, активності й самоорганізації студентів під час навчальних занять, наукової роботи, позааудиторної та культуротворчої діяльності в закладах вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти, комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів під час навчальних занять, наукової роботи, позааудиторної та культуротворчої діяльності, програми та методики спецкурсу «Естетична культура дизайнера», авторських програм навчальних дисциплін «Комплексне проектування», «Основи формотворення», «Основи зовнішньої реклами», «Композиція в дизайні», «Історія графічного дизайну», «Проектування упаковки»; підготовці та виданні монографії «Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах», антології художньо-естетичної творчості студентів «Естетичний світ дизайнера: досвід, пошуки, перспективи», навчально-методичного посібника «Методика формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі навчальних занять», методичного посібника «Комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних

зкладах»; розробленні та запровадженні методичних рекомендацій щодо організації творчої роботи майбутніх дизайнерів з естетизації предметно-просторового середовища, текстів лекцій, матеріалів тестового контролю, проведення практичних, семінарських, самостійних та індивідуальних занять у системі професійної підготовки майбутніх дизайнерів, підготовці та проведенні всеукраїнської науково-практичної конференції на тему «Актуальні проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів».

У практичному вимірі положення дисертації можуть слугувати підґрунтям для розробки цілісної системи професійної підготовки майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти, бути використані викладачами вищої школи для забезпечення формування естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну, організаторами позааудиторної та культуротворчої діяльності студентів мистецьких і дизайнерських спеціальностей, методистами в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і спеціалістів у галузі культури і мистецтва. Матеріали дослідження можуть бути використані науковцями в процесі дослідження актуальних проблем дизайн-освіти та професійної підготовки фахівців з дизайну, методистами та педагогічними працівниками при укладанні підручників, навчально-методичних посібників з дизайн-освіти, студентами та магістрантами під час вивчення суспільно-гуманітарних і професійно орієнтованих дисциплін зі спеціальності «Дизайн», при написанні курсових, кваліфікаційних і магістерських робіт.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес мистецького факультету Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 01–10/987 від 21.12.2017 р.), факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 09/1–40/1/3 від 26.01.2018 р.), факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету (довідка про впровадження № 16–31/303 від 22.02.2018 р.), архітектурного факультету Харківського національного університету будівництва та

архітектури (довідка про впровадження № 01/398 від 02.03.2018 р.), художньо-графічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка про впровадження № 492/16 від 06.03.2018 р.), факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (довідка про впровадження № 88-552-114 від 20.03.2018 р.).

На захист винесено:

1. Концепцію формування естетичної культури, що активізує професійне становлення майбутніх дизайнерів і відображає теоретико-методологічні засади підвищення якості підготовки фахівців.

2. Педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, що забезпечує цілеспрямований розвиток особистісного духовно-функціонального утворення і відображена в структурно-функціональній моделі.

3. Методику формування естетичної культури, що ґрунтується на реалізації педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

4. Програмно-методичне забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів під час навчальних занять, наукової роботи, позааудиторної та культуротворчої діяльності.

Апробація результатів дослідження. Концептуальні положення, основні ідеї й результати теоретичних та емпіричних досліджень, отримані в дисертаційній роботі, апробовано на 50 наукових конгресах, симпозіумах, педагогічних читаннях, науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Реклама і дизайн ХХІ століття: наука, освіта, бізнес» (Київ, 2003), «Реклама і дизайн – європейський вибір: освіта, наука, практика» (Київ, 2007), «Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід» (Полтава, 2010), «Формування духовного світу молоді в умовах полікультурного розвитку суспільства»

(Херсон, 2012), «Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст» (Полтава, 2013), «Час мистецької освіти» (Харків, 2013), «Сталий розвиток промисловості та суспільства» (Кривий Ріг, 2013), «Управління післядипломною освітою: реалії, тенденції, перспективи» (Херсон, 2013), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, 2014), «Дизайн-освіта 2015» (Харків, 2015), «Етнодизайн у контексті українського національного відродження та євроінтеграції» (Полтава, 2015), «Сталий розвиток промисловості та суспільства» (Кривий Ріг, 2015), «Проблеми емпіричних досліджень в психології» (Київ – Краків, 2015), «Сталий розвиток промисловості та суспільства» (Кривий Ріг, 2016), «Формування системи знань з історії образотворчого мистецтва учнів шкіл естетичного виховання» (Херсон, 2016), «Етнодизайн: пошуки українського національного стилю (Полтава – Петриківка, 2017), «Формальна й неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна» (Полтава, 2018), «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2018), «Соціокультурні тенденції розвитку сучасного мистецтва та дизайну» (Херсон, 2018), «Збереження і розвиток традицій пленеру: художня освіта і арт-туризм» (Одеса, 2019), «Візуальне мистецтво та дизайн: інновації у вищій художній школі» (Одеса, 2019), «Теорія та практика управління педагогічним процесом (Присвячена пам'яті Полторака Валентина Семеновича)» (Одеса, 2019), «Інноваційні культурно-мистецькі аспекти в сучасній картині світу» (Херсон, 2019); *всеукраїнські* – «Художньо-педагогічна освіта XXI ст.: теорія, методи, технології» (Кривий Ріг, 2004), «Мистецько-педагогічна освіта (теорії, методи, технології)» (Кривий Ріг, 2006), «Сучасні освітні технології у професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін» (Кривий Ріг, 2007), «Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології)» (Кривий Ріг, 2009), «Декоративно-прикладне мистецтво в національній системі художньо-педагогічної освіти: досвід і перспективи» (Одеса, 2010), «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми, перспективи»

(Умань, 2011), «Організація виховної роботи з учнівською та студентською молоддю: досвід та перспективи» (Херсон, 2011), «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Кривий Ріг, 2012), «Феномен писанки в сучасному культурно-освітньому просторі» (Полтава, 2013), «Розвиток науково-технічної та художньо-естетичної творчості молоді» (Херсон, 2013), «Підвищення якості освіти в професійній підготовці майбутніх вчителів» (Кривий Ріг, 2014), «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховуємо культуру потреб особистості» (Херсон, 2015), «Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід» (Херсон, 2016), «Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами» (Херсон, 2016), «Філософія права як методологічна основа формування правової культури майбутніх юристів» (Херсон, 2016), «Актуальні проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів» (Кривий Ріг, 2017), «Психолого-педагогічне забезпечення якості професійної підготовки майбутніх юристів» (Херсон, 2017), «Мистецька освіта: теорія, методологія, технології» (Кривий Ріг, 2017), «Художні практики початку XXI століття: новації, тенденції, перспективи» (Київ, 2017), «Сучасні соціокультурні практики: компетентнісно-аксіологічний аспект» (Полтава, 2018), «Дизайн-освіта: проблеми та перспективи» (Полтава, 2018), «Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої школи» (Херсон, 2018), «Проблеми розвитку початкової мистецької освіти: роль станкової, декоративної композиції та дизайну у формуванні поліхудожньої компетентності учнів» (Херсон, 2018), «Формування творчих здібностей студентів мистецьких спеціальностей в освітньому просторі ЗВО» (Херсон, 2018), «Професійна підготовка поліцейських в Україні: методологія, теорія, практика» (Херсон, 2018), «Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну» (Полтава, 2018); *регіональні* – «Система педагогічних впливів, спрямованих на професійне орієнтування учнів. Формування естетичної компетентності майбутніх фахівців» (Кривий Ріг, 2017).

Матеріали дослідження розглядалися та обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (2011–2013 рр.), кафедри педагогіки, кафедри декоративно-прикладного мистецтва та дизайну Криворізького державного педагогічного університету (2013–2018 рр.).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Організація творчої роботи молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва» за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання захищено в Криворізькому державному педагогічному університеті у 2003 році. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 89 наукових та навчально-методичних одноосібних публікаціях автора, з яких 27 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 1 одноосібна монографія (35,75 ум. друк. арк.), 4 публікації у збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз, 3 публікації в зарубіжних наукових виданнях), 19 – апробаційного характеру, 43 праці, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (520 найменувань, з них 42 – іноземними мовами) та додатків (19 на 293 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 765 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 406 сторінках. Роботу ілюстровано 49 таблицями та 25 рисунками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1 Наукова інтерпретація естетичної культури як суспільної, культурологічної та особистісної категорії

Українське суспільство нині знаходиться на етапі свого активного розвитку. Відбувається реформування економічної системи, модернізуються соціальні відносини, утілюються на практиці демократичні ідеї та принципи, інтегруються соціокультурні цінності України у світове та європейське співтовариство. Важливі сфери соціально-економічного, освітнього та культурного життя українського суспільства набувають свого оновлення, що висуває перед кожною людиною вимоги щодо освіти, виховання, розвитку певних якостей тощо.

Упровадження ринкових економічних відносин, посилення ролі демократичних принципів суспільного життя, підвищення ролі культурно-освітніх процесів суттєво актуалізують питання підготовки особистості до життєдіяльності в нових умовах, розвитку її фізичних, психічних, соціальних та духовних якостей. Предметом особливої суспільної уваги стають процеси, пов'язані з формуванням духовного світогляду людини, системи моральних, правових, естетичних цінностей, життєвих орієнтацій, готовності до професійної діяльності та творчої самореалізації [414, с. 17]. Як зазначає В. Кремень, «все більш очевидним стає, що цивілізаційні тенденції сучасного суспільства ставлять нові вимоги перед людиною, а отже і перед освітою, яка відіграє вирішальну роль в становленні кожної особистості» [173, с. 11].

Українське суспільство визначає в якості пріоритетного завдання підготовку особистості, здатної *активно взаємодіяти зі світом прекрасного*,

глибоко сприймати, правильно оцінювати, творчо освоювати та використовувати на практиці художньо-естетичні, мистецькі, дизайнерські цінності, надбання митців, художників та дизайнерів, зберігати та примножувати їх у процесі життєдіяльності та культуротворчості. Естетичне ставлення людини до навколишньої дійсності визначається важливим показником розвитку сучасної людини, формування її можливостей і здібностей активно взаємодіяти з проявами прекрасного в природі, побуті, праці, навчанні, творчості.

Посилення суспільної уваги до питань естетичного змісту зумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками взаємодії людини зі світом прекрасного, проявами естетичного в природному, предметному, соціальному та мистецькому середовищі. За вказаних обставин набуває відчутної гостроти питання *формування естетичної культури майбутніх дизайнерів*, збагачення їх естетичної свідомості, розвитку естетичної активності, уміння організувати професійну діяльність за законами краси, гармонії, виразності, цілісності тощо [414, с. 17–18]. Як зазначає В.Бутенко «сучасний етап розвитку національної освіти і культури в Україні засвідчує актуальність і важливість цих питань, необхідність здійснення ґрунтовного теоретичного вивчення того, що пов'язане з естетичною освітою і вихованням молоді, педагогічним забезпеченням естетичного розвитку особистості» [75, с. 267].

Нині формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти набуває особливої актуальності й гостроти. На цьому наголошують у своїх працях вчені Т. Андрущенко [8], Є. Антонович [11], Н. Бутенко [56], І. Зязюн [121], С. Лісова [193], С. Мельничук [210], О. Отич [274], Г. Падалка [277], О. Романишина [326], Г. Шевченко [466] та ін., підкреслюючи, що формування естетичної культури майбутніх дизайнерів характеризується певними особливостями, що зумовлює необхідність створення відповідних педагогічних умов, розробки та упровадження педагогічної системи такого процесу.

Для прийняття правильних наукових рішень та створення відповідного

педагогічного забезпечення вказаного процесу важливим є усвідомлення природи естетичної культури, дослідження об'єктивних закономірностей її становлення і розвитку, з'ясування чинників, що спроможні впливати на формування та збагачення естетичних якостей майбутніх дизайнерів. У зв'язку із зазначеним ми вважали необхідним з'ясування сутності цього явища, вивчення теоретичного і практичного досвіду, пов'язаного з науковим осмисленням та інтерпретацією естетичної культури.

За своїм змістом, характером та способами функціонування і розвитку естетична культура належить до складних явищ. Протягом тривалого часу вчені, діячі культури, працівники освіти прагнули дослідити її сутність, розкрити роль і значення в розвитку суспільства, духовної культури та людини. За підсумками пошукової діяльності в науковій літературі знайшли висвітлення окремі аспекти цього багатовимірного явища. Ураховуючи зазначене, нами виявлено спробу виділити найбільш характерні погляди на це явище і дати йому відповідне пояснення. Йдеться, зокрема, про наукову інтерпретацію естетичної культури як суспільної, культурологічної та особистісної категорії. Розглянемо ці інтерпретації.

Естетична культура є, передусім, *суспільним явищем*, у якому знаходить свої відображення розвиток здатності людини сприймати, осмислювати та творити прекрасне в навколишній дійсності та мистецтві. Протягом суспільно-історичного минулого ця якість людини набувала свого розвитку, збагачувалася, засвідчувала про потенційні можливості особистості щодо естетичного освоєння навколишньої дійсності. Цьому сприяло суспільне середовище, яке було зорієнтоване на активний розвиток художньої та естетичної культури. Як зазначає Г. Шевченко, «кожен культурно-історичний етап будь-якого суспільства, цивілізації висуває свої вимоги до естетичної свідомості, яка забезпечує рівень «культурності», естетизації, естетичності суспільства і особистості. Накопичений людством естетичний досвід є фундаментом, на якому відбудовуються нові архітектурні споруди естетичних поглядів, естетичних смаків та ідеалів, естетичних теорій» [466, с. 119],

Особливість естетичної культури як суспільного явища полягає в тому, що вона виникає, розвивається, збагачується та функціонує в тісному зв'язку з духовними процесами, які мають місце в системі суспільного життя. Саме тому на різних етапах розвитку суспільної практики відбувається пошук відповіді на питання щодо природи та особливостей естетичного ставлення людини до навколишньої дійсності, можливостей формування естетичної культури особистості, її готовності до естетичного самовдосконалення. У працях вчених (В. Асмус [15], Д. Джола [94], В. Кудін [177], М. Овсянніков [224] та ін.), які досліджували суспільно-історичну зумовленість естетичної культури, ми знаходимо підтвердження того, що у різні періоди суспільного розвитку людина набувала певного досвіду естетичного ставлення до навколишньої дійсності, сприймання проявів прекрасного, гармонійного, виразного, цілісного в житті та мистецтві. Наявність у суспільстві певного досвіду освоєння проявів прекрасного спонукало людину до естетичного самовдосконалення та розвитку необхідних якостей. Цей процес був тривалий, що дозволяло суспільству не лише констатувати прояви прекрасного, але й пояснювати природу цих явищ, виходячи з наявного світогляду, знань, способів осмислення та узагальнення того, що визначало сутність та значення естетичної культури особистості.

На основі теоретичного дослідження зазначеного аспекту, вивчення суспільної зумовленості естетичної культури, аналізу історичних умов набуття людиною необхідного естетичного досвіду нами розкрито зміст та особливості наукового осмислення естетичної культури на найважливіших етапах суспільно-історичного розвитку. Йдеться про особливості розвитку естетичної культури у стародавні часи, античний період, епоху Середньовіччя, Відродження, Класицизму, Просвітництва, в умовах німецької класичної естетики, період XIX–XXI ст., у період становлення і розвитку українського суспільства.

Пам'ятки естетичної думки засвідчують, що вже у *стародавні часи* людина прагнула певним чином реагувати на прояви навколишньої дійсності,

як-от: гармонія, міра, хаос та ін. З'являються перші спроби пояснити та художньо відобразити ці явища, пояснити їх роль і значення в житті людини.

Вивчення історичного минулого дає змогу зазначити, що в *античний період* вибудовуються естетичні погляди, формуються важливі принципи взаємозв'язку з прекрасним. Йдеться, зокрема, про естетичне ставлення, яке отримує певне осмислення з погляду об'єктивності цього процесу. Філософи прагнуть віднайти об'єктивну основу естетичного, гармонійного, посилаючись при цьому на наявність та боротьбу протилежностей. У працях античних філософів стверджується думка про те, що гармонія притаманна об'єктивному світу речей, космосу, мистецтву. Саме тому естетична культура осмислюється як важлива умова пізнання об'єктивних проявів прекрасного, гармонійного в навколишній дійсності і мистецтві. Адже прекрасне виявляється в симетрії, мірі, гармонії складників, у кількісних та якісних відношеннях.

Важливим проявом естетичної культури в античний період вважали її зв'язок із практикою. Йдеться про зв'язок естетичної культури людини з її практичною діяльністю, поведінкою, морально-особистісними відношеннями. В працях Сократа, Платона, Аристотеля ми знаходимо підтвердження того, що естетична культура має ціннісну спрямованість, впливає на діяльність, робить її доцільною, дає змогу оцінювати практичні дії людини, визначати їх відповідність певній меті. При цьому естетична культура має тісний зв'язок із суспільною практикою, покликана відповідати її потребам, орієнтаціям та вимогам. Посилаючись на античний досвід осмислення проявів прекрасного, можемо стверджувати, що естетична культура художника може впливати позитивно чи негативно на вибір змісту мистецького твору, його ціннісну спрямованість. У зв'язку з цим підкреслюється, що прекрасне в житті і мистецтві має визначатися як впорядкованість, розміреність, гармонійність, цілісність тощо. При цьому важливо підкреслити, що естетична культура покликана сприяти сприйманню симетрії, розміреності, пропорційності, а також забезпечувати катарсис, пов'язаний з отриманням насолоди від

сприймання прекрасного в навколишній дійсності та мистецтві.

В епоху Середньовіччя естетична культура у своєму суспільно-історичному розвитку тяжіє до канонізації, утвердження догматичних положень теології, протиставлення проявам земного і небесного, тілесного й духовного, емоційного і раціонального. Філософи цього періоду пропонують відходити від чуттєвого світу, естетичного сприймання навколишньої дійсності й опанувати естетичні поняття, виходячи з їх божественної сутності. При цьому наголошується, що світ прекрасний тому, що його створив бог. Проблема естетичної культури в цей історичний період осмислюється з урахуванням суб'єктивного чинника. Уперше наголошується на важливій ролі суб'єктивного сприйняття гармонії. Це дає змогу сприймати й розуміти гармонію не тільки як співвідношення частин і цілого, але й як відношення гармонійного предмета до суб'єкта сприймання. При цьому увага акцентується на почуттях насолоди від сприймання естетичного об'єкта, краси його форми.

В епоху Відродження питання естетичної культури набувають особливої актуальності. Це пов'язано з посиленням суспільної уваги до таких проявів людської особистості, як-от самоцінність та самодіяльність. Людина проголошується творцем свого особистого образу. У зв'язку з цим естетична культура наповнюється оптимістичними ідеями, духовними мотивами, цінностями, героїчним пафосом, посиленням уваги до прекрасного і піднесеного. Філософи цього періоду зазначали, що твори мистецтва можуть не тільки наслідувати природу, але й виправляти її відповідно до людських потреб. Адже грація є суб'єктивною та індивідуальною красою, яка виявляється не в статичному співвідношенні частин, а в динаміці, рухові та розвитку. За таких обставин естетична культура, як суспільно-історичне явище, набуває якісно нового осмислення, що дає змогу акцентувати увагу на потенційних фізичних і духовних можливостях людини, її здібностях і творчих силах. Прекрасне стверджується як важливий прояв гармонійної побудови навколишньої дійсності та людини.

Розвиток естетичної культури як суспільного явища продовжується в епоху Класицизму, набуваючи при цьому певних особливостей. Вони були пов'язані з тим, що досвід естетичного сприймання, який набувався людиною переважно в процесі спілкування з творами мистецтва та художньою практикою в цей історичний період набуває переважно раціонального характеру, наближуючись до філософських способів пояснення і розкриття сутності та значення естетичної культури. Раціоналізм стає домінуючою основою естетичної практики. Посилюється увага суспільства до людини, яка в силу свого духовного та естетичного досвіду є спроможною привносити в навколишню дійсність важливі елементи естетичного. У результаті такого ставлення до естетичної культури природна краса відходить на задній план, віддаючи перевагу красі духовній, творам мистецтва, спроможним передавати тонке розуміння й відчуття прекрасного. При цьому стверджується думка про те, що джерелом краси є не сама природа, а духовні цінності, що впорядковують матерію і протистоять їй. У результаті внесення відповідних змін і доповнень зазначена епоха формує відповідне ставлення до естетичної культури, наголошуючи на важливості чіткої характеристики художніх образів, стрункості композиційної побудови творів мистецтва, розмежування видів і жанрів у художній творчості, правдоподібності й достовірності того, що зображується, передачі предметів і явищ в їх об'єктивному просторово-часовому зв'язку.

В епоху Просвітництва відбуваються пошуки моделі гармонійного суспільства, позбавленого недоліків середньовіччя, містичного та релігійного світогляду, псевдонаукових та антигуманних проявів минулого. При цьому увага акцентується на формуванні громадянина, його політичної, моральної та естетичної свідомості. В суспільстві цього періоду прагнуть осмислити такі естетичні поняття як прекрасне, піднесене, гармонія, грація, смак. Філософи пов'язують прояви естетичної культури з її розумовими здібностями та чуттєвими переживаннями, наголошують на необхідності набуття людиною чуттєвого та розумового досвіду, убачають у цьому дієвий засіб морального й

естетичного виховання, установлення гармонійних суспільних відносин та подолання протиріч між суспільними та особистісними інтересами, ціннісними орієнтаціями, смаками тощо.

Особливістю осмислення естетичної культури у зазначений історичний період є прагнення суттєво посилити увагу до чуттєвого сприйняття як джерела раціонального пізнання, співвідношення внутрішньої й зовнішньої краси, грації, ролі мистецтва у вихованні людини, гармонійного розвитку фізичних, моральних, інтелектуальних здібностей, поєднання в людині прагнення до істини, добра й краси. Центральною проблемою стає проблема естетичного смаку. Філософи, митці прагнули визначити загальну проблему естетичної досконалості й краси з тим, щоб примирити різні почуття людей, наголошували на необхідності виховання витонченого естетичного смаку на прикладі естетичного сприйняття вишуканих знавців у галузі художньої й естетичної культури.

Як зазначав Вольтер, виховання естетичного смаку має бути загальнонаціональним завданням, у вирішенні якого важливою є роль мистецтва, оскільки в ньому є істинні красоти. Водночас Ж.-Ж. Руссо підкреслював, що міра смаку людини залежить від природної сприйнятливості, а його культура й форма – від суспільства. Д. Дідро прагнув поглибити розуміння прекрасного, зазначав, що воно не може бути певною якістю, а є певним типом ставлення людини до дійсності та мистецтва. Цим пояснюється відмінність естетичних смаків у різних народів, людей різного віку, складу характеру та ін. У цей історичний період О. Баумгартен вводить поняття «естетика» і визначає естетику наукою про закони чуттєвого пізнання. Цим самим чуттєвість та об'єкти її пізнання підносяться до висот, недосяжних для раціоналізму. Отже, вказана епоха суттєво змінює й доповнює ставлення до естетичної культури, що виявилось у відмові від непорушних правил нормативної естетики минулого, формуванні нових естетичних ідей.

Представники німецької класичної філософії (І. Кант, І. Фіхте, І. Шеллінг, Гегель та ін.) надавали важливого значення естетичній культурі

особистості. Вони розглядали її як складник системи філософського світопізнання, спиралися на естетичні знання при розробці діалектики як універсального методу мислення та вивченні проблем естетики. Категорію естетичного німецькі філософи осмислюють у поєднанні теоретичного й практичного розуму, поглиблюють знання про природу художньої творчості, застосовують діалектичний підхід до поняття смаку, визначають протиріччя між особистісним естетичним смаком і загальним його характером, наголошують на можливостях розширення пізнавальної здатності людини, шукають гармонійний стан рівноваги почуття й обов'язку, свободи й необхідності, краси й моральності. Естетичну культуру актуалізує німецький філософ Ф. Шеллінг і вводить поняття інтелектуальної інтуїції, пов'язуючи його з естетичним спогляданням та його конкретизацією в мистецтві. Гегель розробляє вчення про прекрасне, яке, у його розумінні, є «чуттєвим проявом ідеї», що представляє собою єдність особливого й загального, суб'єктивного й об'єктивного, сутності і явища.

Естетична культура як суспільне явище суттєво оновлюється у ХІХ – ХХІ ст. У цей період у західній філософії та естетиці відбувається критичний перегляд принципів, поглядів, традицій, визначених раніше, актуалізується проблема раціонального, нераціонального та ірраціонального, що знаходить своє відображення в системі становлення і розвитку естетичної культури. Увага вчених акумулюється на таких чинниках впливу на естетичне ставлення до навколишньої дійсності як воля, почуття, інтуїція, несвідоме та ін. Предметом наукових роздумів визначається людина та її естетичне ставлення до навколишньої дійсності в умовах відчуження, соціальних криз та граничних ситуацій.

Особливе значення в розвитку естетичної культури як суспільного явища має досвід становлення українського суспільства. Йдеться, передусім, про християнський, бароковий, романтичний періоди, які засвідчують про ставлення українського суспільства до проявів прекрасного, піднесеного, гармонійного, цілісного, виразного в природі, побуті, праці, художній

творчості. Глибокому осмисленню природи естетичної культури сприяли пошуки відомих українських учених, філософів, діячів культури, як В. Антонович, В. Винниченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Коцюбинський, О. Потебня, Г. Сковорода, Л. Українка, Т. Шевченко, та ін.

Прагнення осмислити природу естетичної культури спонукає нас до виділення аспектів, що характеризують її детермінацію на суспільному рівні. Такий підхід до вивчення вказаного явища є цілком виправданим у зв'язку з тим, що естетична культура отримує своє втілення, передусім, у суспільних формах і способах реагування на прояви естетичного в навколишній дійсності. Уміння сприймати, оцінювати прекрасне, розуміти його зміст і значення торкається багатьох аспектів життєдіяльності суспільства і людини. Це стосується праці і навчання, спілкування і відпочинку, занять спортом і творчістю. Маючи широкий спектр реалізації, естетична культура усвідомлюється як важливий складник життя суспільства і людини, її взаємодії з різними проявами соціальних відносин. На цьому наголошує Л. Оршанський, підкреслюючи, що «естетична культура, як і культура загалом, поняття глобальне й різномасштабне. Вона проявляється як на соціальному рівні – естетична культура суспільства, так і на індивідуальному – естетична культура особистості» [264 с. 26].

Аналіз соціально-історичного минулого становлення і розвитку естетичної культури засвідчує, що цей духовний феномен суспільного життя має важливе значення для розвитку економіки, суспільних відносин, побутової сфери, трудової діяльності людини, її відпочинку, навчання та саморозвитку. Усвідомлення цього переконує суспільну практику в необхідності вияву відповідального ставлення до питань естетичної культури, створення належних умов для її розвитку, збагачення та широкого впровадження в різних сферах життя суспільства й окремої людини. Як зазначає В. Титаренко, «загальна соціальна функція естетичної культури, як і культури в цілому, полягає в удосконаленні людини, забезпеченні її вільного розвитку, всебічного самоствердження. Як показує аналіз культурно-історичних процесів,

суспільство, впливаючи насамперед на розвинені почуттєві механізми людської психіки, використовує естетичну культуру як найтонший, невимушений і привабливий засіб соціалізації індивідуума, що впливає на загальний напрям і загальний рівень «людської активності» [369, с. 14].

Теоретичний аналіз естетичної культури як суспільної категорії дає змогу зробити висновок про її тісний зв'язок з соціально-історичними процесами, соціально-економічними, духовними, культурними та освітніми умовами, які характерні для певного етапу розвитку суспільства. Будучи багатоаспектним суспільним явищем, естетична культура засвідчує свою динаміку, пов'язану з осмисленням та збагаченням понять та уявлень про прекрасне та піднесене; усвідомлюється суспільством як важливий чинник розвитку людини, її ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва; проходить складний шлях свого суспільного розвитку, у ході якого збагачується її зміст та способи функціонування, що дає змогу людині переходити від простих способів реагування на естетичні прояви навколишньої дійсності та мистецтва до складних рівнів установлення духовного зв'язку з прекрасним.

Естетична культура є важливим надбанням суспільства, в якому живуть, працюють, навчаються і відпочивають люди. Саме в суспільному середовищі вони отримують можливість набувати досвід освоєння навколишньої дійсності за законами краси та гармонії, з урахуванням таких проявів, як-от: піднесене, виразне, цілісне та ін. З погляду Л. Оршанського «естетична культура – це духовне утворення, інтегральний компонент загальної культури, сукупність естетичних цінностей і рівень естетичного ставлення до навколишнього світу, що характеризує здібності, таланти і потреби особистості сприймати, відчувати, оцінювати та перетворювати цей світ й саму себе «за законами краси» [264, с. 25].

На прикладі історичного розвитку суспільства можна констатувати, що естетична культура тісно пов'язана з розвитком економічних відносин, виробничими та трудовими процесами. Водночас вона відіграє певну роль у

соціальному житті, впливаючи на такі форми суспільної свідомості, як-от: мораль, політика, релігія, наука, право, мистецтво. Це дозволяє зазначити, що естетична культура є за своїми функціональними можливостями досить вагомим чинником соціально-економічного розвитку суспільства.

Наукова інтерпретація естетичної культури в нашому дослідженні дозволяє представити її як *культурологічну категорію*, яка пов'язана з функціонуванням духовних цінностей, художньої творчості, розвитком дизайну, окремих видів і жанрів мистецтва, діяльності за законами краси. Маючи безпосередній зв'язок із художньо-творчим процесом, естетична культура створює необхідні умови для акумулювання художньо-естетичних ідей, творчих програм, збагачує естетичний досвід і світогляд митців, впливає на естетичні поняття та уявлення, необхідні для плідної взаємодії людини зі світом прекрасного в мистецтві, художній та дизайнерській творчості

Як зазначає В. Бутенко, «краса належить до явищ, які мають складну природу, знаходиться у залежності від об'єктивних і суб'єктивних чинників, має процесуальний характер, постійно змінюється та збагачується, набуваючи конкретного змісту і виразності форми. Красу не можна ототожнювати із суто об'єктивними ознаками предметів та явищ, а також недоцільно розглядати її лише у площині психологічних властивостей людини. Краса народжується і функціонально виявляє себе лише у процесі діалогу та взаємозв'язків між об'єктом і суб'єктом зазначеного процесу. При цьому роль кожного із них не можна недооцінювати, їх гармонійне поєднання та використання потенційних можливостей дозволяє здобути якісний результат, пов'язаний з таким поняттям як краса» [50, с. 271].

Естетична культура, будучи складником культуротворчої діяльності митців, є функціонально важливою на всіх етапах духовно-практичної взаємодії зі світом художньої творчості, творів різних видів і жанрів мистецтва. Особливого значення вона набуває у процесі створення художніх творів. Від естетичної культури письменників, художників, музикантів, архітекторів, кінорежисерів, дизайнерів та інших діячів художньої культури

залежить естетична спрямованість їх творів, змістовність духовних цінностей, які акумулюються в мистецтві, характер передачі естетичних почуттів, переживань тощо. Усе це не з'являється спонтанно, а плекається під впливом естетичної культури.

Усвідомлення естетичної культури як культурологічної категорії спонукає нас до теоретичного аналізу питання щодо її ролі в розвитку та функціонуванні найважливіших видів мистецтва та дизайн-проектів. Йдеться, зокрема про вплив естетичної культури на розвиток таких видів мистецтва як художня література, музичне мистецтво, образотворче, декоративно-ужиткове мистецтво, фотомистецтво, театральне мистецтво, кіномистецтво, хореографія, естрадно-циркове мистецтво, архітектура.

Посилаючись на праці вчених в галузі естетики, мистецтвознавства, культурології, теорії, історії та методики окремих видів мистецтва, етнографії, дизайну (Є. Антонович [13], В. Біблер [25], Л. Бутенко [57], Л. Левчук [101], О. Шевнюк [462] та ін.), можемо зазначити, що естетична культура є важливою в розвитку як мистецтва в цілому, так і окремих його видів. Адже в естетичній культурі актуалізуються, закріплюються та функціонують естетичні почуття, думки, погляди, ідеали, цінності та світоглядні орієнтації. Вони є основою створення художніх образів, визначення змісту та ціннісного спрямування творів, розгортання ексклюзивної програми того, що хотів передати автор тим, хто буде сприймати результати його художньої творчості. Саме тому суспільством висуваються відповідні вимоги до змісту естетичної культури митців, дизайнерів, її концептуальності, відповідності вимогам часу, розвитку мистецької та дизайнерської практики.

Естетична культура є невід'ємним складником художньо-творчого процесу. Художники, письменники, композитори, дизайнери покликані спиратися в процесі творчості на власні естетичні почуття, знання та досвід, використовувати набуті раніше способи естетичного сприймання та оцінювання художньо-естетичних явищ, узагальнювати та активно залучати

асоціативний та інформаційно-естетичний тезаурус. За таких обставин естетична культура функціонує як духовно-творчий здобуток, який відкриває відповідний простір для прийняття глибоких художньо-естетичних рішень, створення художньо-образних композицій, проектування перспективного діалогу з шанувальниками світу прекрасного.

Характерною ознакою естетичної культури як культурологічного явища є спроможність впливати на розвиток різних видів мистецтва та дизайну. Незалежно від виду та жанру мистецтва естетична культура митця виконує важливу генеруючу й акумулюючу роль, спрямовує творчі зусилля та дії діячів культури і мистецтва на розкриття тих аспектів життя людей, які їх хвилюють, викликають інтерес, засвідчують про духовні орієнтації та потреби. За таких обставин естетична культура виконує важливу ціннісно-орієнтаційну функцію, допомагає виводити мистецький твір, дизайнерський проєкт на рівень актуалізованих у суспільстві питань, пропонує оптимальний рівень та характер їх сприйняття, осмислення та практичного вирішення.

Не менш важливим параметром функціонування естетичної культури у сфері художньо-творчої діяльності є знаходження відповідного матеріалу, який за своїм змістом, емоційно-ціннісним забарвленням, характером впливу на почуття й свідомість людей був би спроможним досягати бажаних результатів, викликати в людей необхідні почуття, спонукати їх до відповідних роздумів, створювати умови для самостійних висновків та прийняття перспективних рішень. Маючи необхідну основу в якості естетичної культури, митці, дизайнери пропонують адекватні засоби впливу на свідомість людей, які за своїм змістом і характером дії є цілком співзвучними можливостям спілкування й освоєння мистецтва за участю широкої аудиторії.

Естетична культура покликана створювати умови для плідного розвитку та функціонування різних видів мистецтва та дизайну. За таких обставин вона покликана урахувати їх специфічні особливості і тим самим засвідчувати свою спроможність до активного функціонування у

відповідному художньо-естетичному середовищі. Ураховуючи зазначене, нами проаналізовано можливості естетичної культури у розвитку окремих видів мистецтва, її спроможність привносити необхідний естетичний зміст та емоційне забарвлення в художні твори відповідної жанрової спрямованості.

Так, в творах художньої літератури знаходять глибоке відображення духовні цінності суспільства, його прагнення, сподівання, мрії щодо розвитку людини, здатної сприймати, глибоко розуміти та творчо примножувати матеріальні й духовні цінності. На твори художньої літератури покладають важливі функції, пов'язані з тим, щоб допомогти кожній людині зрозуміти і глибоко відчувти красу людських відносин, доторкнутися до емоційно забарвлених форм художнього слова, переконатися в щирості людських мрій, сповнених бажанням жити й працювати за законами краси.

Створювати літературні твори, сповнені високого духовного змісту, покликані митці, для яких естетична культура не є формальною ознакою їх літературно-художньої творчості. Завдяки естетичній культурі письменників, поетів, літературних редакторів стає можливим процес творення художньо-естетичних образів, які відповідають високим мистецьким критеріям, засвідчують усвідомлення суті й значущості естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва.

Завдяки творам образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва суспільство отримує можливість відображати емоційну виразність навколишньої дійсності, природи, побуту людей, красу людських відносин, народних традицій. У живописних творах майстри мистецтва прагнуть передавати складний світ людського життя, сповненого високих почуттів, емоційних станів, ціннісних орієнтацій, життєвих планів та перспектив. У силу своїх виразних можливостей образотворче мистецтво спроможне демонструвати найтонші риси людини, сповненої фізичної, психічної й духовної краси.

Роль естетичної культури в процесі образотворчої діяльності є досить вагомою. Адже у творах образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва

художники прагнуть досягти високої виразності, переконливості, щирості почуттів. Для передачі авторського задуму використовуються можливості таких видів та жанрів образотворчого мистецтва як живопис, скульптура, графіка, чеканка, різьба, пейзаж, портрет, історична картина, мініатюра, гравюра, карикатура, рисунок, вітраж, статуя, монумент, барельєф, горельєф, скульптурний портрет та ін. Широка жанрова палітра відкривається художнику, який спирається на естетичну культуру, володіє необхідними естетичними знаннями, способами та методами роботи з відповідним матеріалом. За таких умов естетична культура митця ефективно поєднується з його художньо-творчою діяльністю, спонукає до естетичної виразності художніх творів.

В музичних творах безпосередньо передаються почуття, акумулюється емоційно-естетичне ставлення, зосереджується увага на динамічному процесі естетичного співпереживання. Композитори, виконавці музичних творів прагнуть створювати музичні образи, у яких передається духовно-моральний стан людини, її естетичні переживання, почуття, сподівання, співучасть у певних справах та видах життєдіяльності. Для досягнення музичної виразності майстри музичного мистецтва спираються на естетичний досвід, який акумулює в собі глибоке емоційне сприймання й розуміння музичного мистецтва, його можливостей у передачі музичного змісту. Йдеться, зокрема, про інформованість митців щодо естетичної палітри та виразності музичних жанрів, таких як: народна музика, танцювальна музика, масова пісня, сучасна пісня, естрадна пісня, джазова музика, рок-музика, диско-музика, біт-музика, симфонічні твори, камерна музика, оперна музика, оперета, романси та ін. Наявність розвиненої естетичної культури митців дає змогу глибоко сприймати, розуміти й творчо інтерпретувати музичні твори, досягати високої виконавської майстерності та витонченості музично-творчих рішень.

В творах фотомистецтва реалізується прагнення митців до відображення найбільш характерних проявів естетичного в навколишній дійсності, природному середовищі, житті людей, розвитку суспільних

відносин. Сценарій фотомистецьких творів художник не вигадує, не моделює певну панораму подій. За нього це робить життєва ситуація, яка створюється, розвивається, набуває окреслених ознак, характеризується певним емоційно-чуттєвим забарвленням. У вмінні спостерігати за естетичними проявами життя, захоплюватися його барвами, оригінальними і своєрідними епізодами людських відносин виявляється професійна майстерність художників-фотографів. Для досягнення вагомих результатів у сфері фотомистецтва, підготовки яскравих, змістовних, наповнених актуальною інформацією творів митцям важливо мати естетичний досвід. Він передбачає наявність розвиненого естетичного сприймання, вміння естетично оцінювати фіксовані у фотоматеріалах факти, події та явища, здатність до творчого осмислення естетичного змісту певних епізодів і проявів природного, предметного, соціального та мистецького середовища. Естетична культура художника-фотографа відкриває простір для творчої самореалізації в таких жанрах фотомистецтва як фотопортрет, фоторепортаж, фотопейзаж та ін.

Важливим різновидом художньо-естетичної творчості є театральне мистецтво, в якому реалізуються можливості інших художньо-творчих форм і способів передачі естетичних почуттів, думок, поглядів, вражень тощо. Водночас головним засобом впливу на глядачів у театральному мистецтві залишається гра акторів, їх майстерність користування інформаційно-естетичним та сугестивним потенціалом художньо-образного слова. У ньому закладена енергетика впливу на глядачів, емоційна виразність, яка несе в собі значні можливості передачі духовного стану театральних персонажів.

Естетична культура є необхідною основою професійної діяльності театральних акторів. У ній акумулюється досвід сприймання прекрасного в дійсності і мистецтві, за її участі вибудовується панорама естетичних рішень, які можуть бути пов'язані з окремими деталями, епізодами театральної вистави, жанровими особливостями тощо. Адже за своєю естетичною виразністю, особливостями передачі творчого задуму театральне мистецтво є унікальним і передбачає широку жанрову палітру, яка охоплює такі

різновиди як драма, комедія, водевіль, п'єса-казка, пантоміма, мюзикл, історична вистава, героїко-пригодницькі п'єси, історичні п'єси, пригодницькі п'єси, трагічні п'єси, історична комедія, героїчна комедія та ін. За таких обставин допомогти актору в реалізації художньо-творчої програми дій покликана естетична культура, в основі якої знаходяться розвинені естетичні почуття, виразні дії, творче мислення тощо.

У творах кіномистецтва відкривається широка перспектива панорамного відображення дійсності, реагування на актуальні проблеми сучасного життя й окремої особистості. Водночас кіномистецтво має значний потенціал передачі естетичного ставлення людини до навколишньої дійсності, демонстрації глибинних почуттів, роздумів та дій, які розгортаються в часі та просторі, що наближає цей вид мистецтва до реального життя, сповненого певних колізій, протиріч, суперечностей, викликів тощо. Для вирішення різнопланових творчих завдань кіномитці використовують жанрову палітру цього виду мистецтва, яка охоплює такі різновиди як драматичні фільми, пригодницькі фільми, музичні фільми, історичні фільми, ліричні фільми, фільми-комедії, фільми-оперети, військові фільми, фільми-опери, фільми-вистави, закордонні комерційні фільми і т. ін. Естетична культура відіграє в цьому процесі важливу роль. Адже йдеться не лише про відтворення сюжетного змісту, визначеного автором, але й надання йому відповідної емоційної виразності, самобутності, правдивості та оригінальності. Естетична культура кіноактора, його вміння створювати повноцінний художній образ впливають на якісні показники фільму, роблять його цікавим, захоплюючим та привабливим.

У творах хореографічного мистецтва домінуючим є образ, який створюють актори за допомогою танцювальних рухів, композицій тощо. Донести глядачам естетичну ідею танцювального твору, передати їм виразність людського тіла, створити неповторну композицію в сукупності певних рухів та виразних сценічних дій – усе це визначає естетичну основу хореографічного мистецтва. Воно є багатожанровим і охоплює такі різновиди

хореографічного мистецтва, як: народно-побутові танці, художньо-професійні танці, бальні танці, естрадні танці, балет на льоду, балет, спортивні танці, сучасні масові танці. Багатогранність хореографічного мистецтва передбачає активне звернення його виконавців та учасників до цінностей естетичної культури. Адже на естетичному рівні з'являється реальна можливість глибоко сприймати хореографічні образи, насолоджуватися їх виразністю та самобутністю, свідомо й самостійно аналізувати, порівнювати, оцінювати, спираючись при цьому на прийняті естетичні та смакові критерії, виявляти творчий підхід до втілення хореографічного образу, надання йому цілісного, завершеного й оригінального характеру.

В естрадно-цирковому мистецтві поєднуються можливості демонстрації фізичних, психологічних, духовних якостей учасників вистави з передачею відповідного художньо-творчого контексту, наповненого яскравими почуттями, емоціями, враженнями та асоціаціями. В цьому виді мистецтва головний акцент робиться на захопленні глядачів можливостями людини, її спроможності виконувати дії, які межують із розумінням можливого, безпечного, оригінального та емоційно-захоплюючого. Для вирішення художньо-творчих завдань митці естрадно-циркового мистецтва використовують естетико-художній потенціал жанрів, як-от: естрадний спів, художнє читання, пантоміма, оригінальні жанри, естрадний конферанс, клоунада, музична ексцентрика, еквілібристика, дресура тварин, ілюзійний жанр. Естрадно-циркові номери відрізняються своєю оригінальністю, що дає їм змогу бути естетично привабливими, захоплюючими, пов'язаними з певними почуттями, враженнями, уявленнями тощо. Митці естрадно-циркового мистецтва активно спираються у процесі творчості на цінності естетичної культури, прагнуть у своїх сценічних діях до прояву досконалості, чіткості та виразності.

Архітектори прагнуть знайти в житті такі матеріальні й естетичні цінності, які б хвилювали людей, викликали в них емоційну насолоду,

зміцнювали віру в можливості людської творчості і праці. До таких цінностей архітектори відносять естетичні цінності. Саме тому архітектурні споруди як витвори мистецтва завжди відрізняються своїм багатограним естетичним змістом, художньою виразністю, оригінальністю і неповторністю. Це особливо помітно на прикладі жанрової палітри архітектурного мистецтва, яка охоплює такі різновиди, як-от: житлові споруди, культові споруди, оборонні споруди, іригаційні споруди, монументальні палаци і храми, громадянські споруди, ансамблі площ, садово-паркова архітектура, гідротехнічні споруди, меморіальні комплекси і споруди. Архітектурне мистецтво тісно пов'язане з цінностями естетичної культури як суспільства в цілому, так і тих людей, які акумулюють творчі ідеї в цій художньо-творчій сфері. Естетичні цінності використовуються для того, щоб якомога яскравіше передати гармонію змісту й форми, зовнішнього і внутрішнього, емоційного і раціонального.

Здійснений нами теоретичний аналіз дозволяє зробити висновок про естетичну культуру як культурологічну категорію, яка тісно взаємодіє з найважливішими проявами духовно-морального, художньо-творчого, пізнавально-пошукового, ціннісно-орієнтаційного змісту. Естетична культура відіграє важливе значення для акумулювання естетичних ідей, прийняття художньо-творчих рішень, розвитку образного мислення, створення композиційних структур мистецьких творів, використання засобів виразності, досягнення виконавської майстерності. Спираючись на естетичну культуру, майстри мистецтва отримують можливість досягати важливих результатів у процесі культуротворчої діяльності, освоєнні навколишньої дійсності за законами краси, гармонії, виразності, цілісності тощо.

Естетична культура є духовно-функціональним утворенням, яке має безпосередній вихід на особливу практику, пов'язану з художньо-творчим процесом. На основі попереднього теоретичного аналізу нами окреслено, що естетична культура має досить широкі можливості щодо розгортання художньо-творчого процесу у сфері найважливіших видів мистецтва. На

конкретних прикладах аналітичного змісту можемо констатувати, що естетична культура відіграє вагомую роль у таких видах мистецтва, як художня література, образотворче, декоративно-ужиткове, музичне, театральне, хореографічне, естрадно-цирккове, кіно- та фотомистецтво, архітектура. Це робить зазначений духовний феномен функціонально активним та дієвим, що дає змогу отримувати якісні результати художньо-творчого змісту.

Теоретичний аналіз естетичної культури як суспільної та культурологічної категорії дозволяє наголосити на її потенційних можливостях щодо вирішення складних і відповідальних завдань на соціальному та культуротворчому рівнях. Водночас варто виділити ще один важливий аспект, що характеризує природу естетичної культури. Він пов'язаний з практикою осмислення та функціонування естетичної культури як *особистісної категорії*. Йдеться про естетичну культуру як важливу умову цілісного формування людини, розвитку її найважливіших якостей та можливостей.

Як зазначає Г. Шевченко «одним із завдань сучасного виховання є піднести кожну особистість до найвищого рівня загальнолюдської й національної культури, сформувати потребу і здатність сприймати світ очима митця, ставитися до нього і перетворювати його з позиції майстра-творця. Високий рівень художньо-естетичної вихованості людини як невід'ємна складова загальнокультурного розвитку ефективно впливає на: інтелектуальний розвиток, розвиток образного і поняттєвого мислення, моральну поведінку; накопичення художньо-естетичного досвіду, що є необхідною основою формування естетичного відношення до світу, естетичних поглядів, естетичних почуттів та ідеалів; розвиток творчих здібностей, які мають універсальний характер» [464, с. 220-221].

У наукових працях вчених (Г. Апресян [14], В. Бутенко [45], З. Гіптерс [75], І. Корольова [163], О. Отич [275] та ін.) також наголошується на використанні потенційних можливостей естетичної культури у процесі формування особистості, розвитку у неї низки важливих якостей та творчого

потенціалу.

Усвідомлюючи естетичну культуру як особистісну категорію, нами було здійснено теоретичний аналіз її освітньо-виховних можливостей та ролі в процесі соціалізації та набуття необхідного соціального досвіду, розвитку фізичних, психологічних, соціальних, духовних та творчих якостей особистості. При цьому ми виходили з розуміння того, що спектр впливу естетичної культури не обмежується процесами, пов'язаними з удосконаленням соціального середовища, суспільних відносин, розвитком та функціонуванням духовних, художніх та естетичних цінностей. Це є важливими проявами естетичної культури, які доцільно пов'язувати з освітніми, виховними процесами, спрямованими на розвиток особистості та освоєння навколишньої дійсності за законами краси, удосконалення особистісних якостей з урахуванням відповідних естетичних вимог.

Естетична культура як особистісна категорія засвідчує про її можливості впливу на розвиток *фізичних якостей людини*. Наголошуючи на цьому параметрі впливу естетичної культури, ми можемо констатувати, що між фізичним та естетичним розвитком людини існує тісна залежність та взаємозв'язок. У науковій літературі наголошується, що здоровий образ життя детермінується багатьма чинниками. Серед них важливе місце займає естетична культура особистості, яка охоплює систему знань, понять, уявлень про прекрасне в людині, гармонійний розвиток її тіла, цілісність і виразність того, що характеризує функціонування життєво важливих систем.

Безперечно, особистість протягом життя набуває необхідного досвіду. У процесі навчання, спілкування з іншими людьми, пізнання творів мистецтва, використовуючи інші засоби сприймання інформації, особистість отримує певні знання, поняття та уявлення про фізичну красу людини. Цей досвід не залишається поза увагою. Акумуляовані на рівні естетичної свідомості знання про людину, її фізичну красу, гармонію тіла й рухів, цілісного розвитку певних частин організму тощо знаходять своє використання. Особистість звертається до набутого раніше естетичного досвіду, моделює власний

фізичний розвиток, визначає емоційно-ціннісне ставлення до свого життя, образу поведінки, занять певними видами спортивної діяльності.

Естетична культура виконує роль важливого освітньо-виховного чинника, спроможного забезпечувати внутрішні процеси, пов'язані зі сприйманням, оцінкою, осмисленням того, яким має бути фізичний стан, яким критеріям і показникам естетичного змісту має відповідати фізичний розвиток тощо. Цінності естетичної культури дають поштовх для гармонізації фізичних сил і можливостей особистості, створюють важливі передумови того, коли людина орієнтується у своєму фізичному розвитку на досягнення естетичного ідеалу.

Наукова інтерпретація естетичної культури як особистісної категорії підтверджує її широкий потенціал у *розвитку психологічних якостей людини*. Це положення набуває особливого значення, адже в сучасних умовах організації життєдіяльності людини суттєво посилюється увага до питань психологічного змісту, розвитку у людей відповідного досвіду щодо психологічної саморегуляції, самоорганізації тощо. Йдеться про здатність людини ефективно використовувати власні психологічні сили і можливості, правильно розпоряджатися тими можливостями, якими людину обдарувала природа. Психологічний та естетичний розвиток особистості покликані тісно взаємодіяти, створюючи необхідні умови для повноцінного й ефективного розвитку і використання потенційних психологічних сил і якостей особистості.

Як зазначає С. Максименко «особистість – це форма існування психіки людини, що становить собою цілісну систему, яка здатна до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції та має свій унікальний і неповторний внутрішній світ» [202, с. 18]. Результати досліджень в галузі загальної та вікової психології (І. Бех [19], В. Білан [27], Л. Виготський [60], В. Роменець [327] та ін.) підтверджують необхідність забезпечення необхідного повноцінного розвитку людини. Такі прояви психологічних сил і можливостей людини, як-от: почуття, мислення, увага,

пам'ять, уява, сприймання та ін. потребують постійної уваги, підтримки і розвитку. Окрім зовнішніх чинників впливу на психологічні якості важливого значення набувають чинники внутрішні, пов'язані з використанням існуючих поглядів, знань, досвіду в галузі естетичної культури.

Спонукаючи особистість до психологічного самовдосконалення, набуття необхідного досвіду самооцінки, самоаналізу, самовизначення, важливо спиратися на можливості естетичної культури. Адже вони можуть впливати на саморегуляцію особистості, використовуючи при цьому відповідні знання, поняття, уявлення та ідеали як внутрішню основу для прийняття важливих рішень щодо гармонізації психологічних сил і можливостей, надання їм повноцінного розвитку та використання в процесі життєдіяльності. Естетизація психологічних дій, досягнення відповідної виразності у сфері психологічного розвитку особистості стають можливими за умови активного залучення потенційних можливостей естетичної культури.

Здійснення наукової інтерпретації естетичної культури як особистісної категорії дозволяє наголосити на її можливостях *розвитку соціальних якостей людини*. Вказаний параметр цілісного розвитку людини викликає в умовах демократизації сучасних суспільних відносин особливу увагу. Йдеться про соціалізацію особистості, адаптацію її до умов цивілізованих суспільних відносин, заснованих на принципах поваги честі, свободи та прав людини. Сучасна людина покликана цивілізовано організовувати свою життєдіяльність та жити серед інших людей, поважати їх права і свободи, сумлінно виконувати покладені на неї обов'язки. Перебуваючи в соціумі, людина покликана дотримуватися певних норм і правил поведінки, підтримувати і розвивати національні, родові та сімейні традиції, наслідувати і примножувати соціальні цінності, у яких знайшли своє вираження відповідні життєві орієнтації попередніх поколінь.

Соціальний розвиток особистості набуває особливої актуальності в період розбудови в Україні демократичного суспільства, у якому особистість, її права і свободи визначені як пріоритетні. Як зазначають В. Анненков,

С. Хахуда, «до пріоритетних проблем, які покликана розв'язати реформа освіти України, належить проблема розвитку людини, формування її як особистості, громадянина. Становлення людини як особистості, індивідуальності «можливе лише на міцному фундаменті загальнолюдських цінностей» (Л. Василенко, Є. Єрмолаєва). Люди мають дуже складну ієрархічну та еволюційну систему цінностей; ціннісні ж орієнтири працюють у людини тільки тоді, коли вони органічно вбудовані в її особистість» [10, с. 94]. Отже, сприймати, глибоко розуміти соціальні процеси, правильно оцінювати їх зміст і значення стає можливим під впливом естетичної культури, яка акумулює в собі соціальні почуття, знання, поняття, уявлення та ідеали. Естетична культура є внутрішнім чинником впливу на соціальний розвиток особистості. Її роль полягає в тому, що вона спонукає до глибокого емоційного сприйняття соціальних цінностей і процесів, дає поштовх до осмислення на цивілізаційних засадах способів і форм соціально відповідальної поведінки, стимулює і спрямовує зусилля особистості на ефективне вирішення соціальних проблем з урахуванням естетичних вимог, цінностей, ідеалів тощо.

Естетична культура як особистісна категорія передбачає її наукове осмислення у тісному зв'язку з *духовним змістом* та *розвитком духовних якостей людини*. Виділення цього параметру детерміновано тим, що естетичне і духовне в системі розвитку людини покликані взаємодоповнювати, збагачувати, утворюючи необхідну основу поглибленого входження у світ естетичних, моральних, правових, наукових, мистецьких, теологічних, політичних, ідеологічних цінностей. Як зазначає Г. Шевченко, «високодуховна людина володіє такою важливою ознакою, як здатність до осягнення і сприйняття виразного у навколишній дійсності, яке відповідає сутності естетичного» [464, с. 216].

Питання духовного розвитку особистості нині викликає особливий інтерес, засвідчує прагнення суспільства широко використовувати з цією метою ефективні засоби впливу. Естетична культура є потужним чинником

духовного розвитку людини, і тому заслуговує активної підтримки. Адже естетична культура інтегрує в собі важливі духовні цінності, що створює необхідні умови для послідовного збагачення знань, понять та уявлень у галузі моральних, правових, політичних та ін. відносин. Завдяки естетичній культурі особистість має можливість емоційно сприймати духовні явища і процеси, осмислювати їх зміст і значення, виходячи з розуміння взаємозв'язку змісту й форми, зовнішнього і внутрішнього, соціального та індивідуального.

Звернення особистості до естетичних цінностей та відповідного досвіду дає змогу вибудовувати системне мислення, цілісне бачення подій і явищ, давати розгорнутий аналіз та творчу інтерпретацію певним проявам духовного життя суспільства й окремої людини. Естетична культура особистості функціонує в якості внутрішнього регулятора її поведінки, стимулює, підтримує прийняття правильних висновків щодо духовного формування та визначення як пріоритетних цінностей у житті людини. На думку Л. Фірсової, «на сучасному етапі розбудови української державності значно актуалізується проблема утвердження духовних, морально-естетичних якостей особистості. Шлях до цього лежить через гуманітаризацію освіти, яка передбачає відмову від технократичних підходів і спрямування освітнього процесу на формування цілісної гармонійної картини світу з повноцінним відображення в ній світу культури. Актуальність і масштабність цієї проблеми висуває особливі вимоги до становлення особистісних та професійних якостей майбутнього учителя, зокрема, до формування належного рівня його естетичної культури» [437, с. 1].

Наукова інтерпретація естетичної культури як особистісної категорії передбачає також осмислення її зв'язку з *розвитком творчих якостей особистості*. Йдеться про вияв широких можливостей естетичної культури у процесі становлення, збагачення та використання творчих сил і здібностей людини. Адже опора на естетичну культуру відкриває простір для

безпосереднього сприймання та співпереживання важливих для творчого процесу предметів та явищ, вияву аналітичної та оцінної діяльності у сфері мистецтва та художньої творчості, надання окремим аспектам естетичного ставлення до навколишньої дійсності творчого характеру.

Посилаючись на результати наукових досліджень вчених (Т. Андрущенко [8], В. Виноградова-Бондаренко [63], З. Гіптерс [75] та ін.), можемо констатувати, що естетична культура відкриває реальні можливості для творчої самореалізації особистості, вияву власного бачення естетичної основи художньо-творчого пошуку, використання оригінальних і самобутніх способів художнього проектування, естетизації предметів та явищ навколишньої дійсності. Як зазначає Л. Бутенко, «спираючись на власні почуття, наявний досвід емоційно-чуттєвого сприймання мистецтва, особистість привносить у процес інтерпретації художніх творів лише їй властивий зміст, забарвленість, характер реагування. Саме тому виникає необхідність послідовного збагачення емоційно-чуттєвого тезаурусу особистості, накопичення досвіду співпереживання прекрасного в дійсності та мистецтві» [58, с. 30].

Своєрідність впливу естетичної культури на творчий розвиток особистості полягає в тому, що в ньому актуалізуються ідеї, визначаються погляди, узагальнюються наміри і втілюються творчі проекти, пов'язані з пізнанням, осмисленням, систематизацією та інтерпретацією цінностей художньої практики, наданням їм системного та концептуального змісту. Естетична культура за таких обставин виконує важливу функцію стимулювання, пізнання і творення індивідуального, самобутнього й оригінального ставлення до світу краси, художньої, мистецької, дизайнерської творчості.

Отже, на основі результатів теоретичного аналізу естетичної культури можемо констатувати, що це є складний і багатоаспектний феномен, який має багатовікову історію свого розвитку та функціонування, характеризується тісними зв'язками з суспільним життям, розвитком культуротворчої сфери, а

також формуванням найважливіших рис та якостей особистості. Усвідомлення зазначеного дозволяє інтерпретувати естетичну культуру як суспільну, культурологічну та особистісну категорію і на цій основі визначати її роль та значення для удосконалення суспільних відносин, розвитку художньої практики, підготовки особистості до життєвої та професійної діяльності.

1.2 Сутність, структура та функції естетичної культури дизайнера

Естетична культура нині є предметом вивчення широкої громадськості і вчених, діячів культури, працівників освіти. Питання естетичної культури досліджуються філософами, культурологами, психологами, соціологами, педагогами; ураховуються у процесі створення мистецьких творів, розвитку найважливіших напрямів художньо-естетичної та культуротворчої діяльності; реалізуються в умовах освітньо-виховної практики, під час підготовки учнівської та студентської молоді до життя, праці і творчості.

Усвідомлення соціально-історичного минулого і сьогодення естетичної культури, необхідності естетичного освоєння навколишньої дійсності, посилення ролі естетичних цінностей у розвитку суспільства й окремої особистості; підвищення рівня естетичної вимогливості до художньо-творчого процесу у сфері різних видів і жанрів мистецтва; успішного розв'язання актуальних завдань естетичної освіти й виховання дітей та молоді – усе це засвідчує важливість цих питань і шляхів їх практичної реалізації.

У контексті зазначеного особливої гостроти й актуальності набуває проблема формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Адже вони покликані у процесі своєї професійної діяльності вирішувати складні завдання художньо-конструкторського змісту, збагачувати й розвивати практику естетичного оформлення навколишнього

середовища, привносити в сучасне життя важливі елементи художнього та естетичного змісту. Прийняття дизайнерами відповідних рішень у процесі професійної діяльності передбачає активне використання естетичного досвіду, цілеспрямоване звернення до цінностей естетичної культури, самостійне прийняття рішень щодо естетичного оформлення певних предметів, процесів, явищ тощо.

Як зазначає В. Торкатюк, «цілісне бачення проблеми дизайну як важливого засобу соціально-економічних перетворень у процесі відродження української державності вимагає суттєвого оновлення принципів і підходів до формування всієї системи естетичної освіти взагалі і художньо-промислової зокрема. Перехід України до ринкової економіки, інтегрування в міжнародні процеси розподілу праці суттєво змінили співвідношення між попитом на всі види дизайнерської діяльності й можливостями, що відкриваються завдяки цій діяльності. Така ситуація вимагає суттєвого перегляду теоретичних засад дизайну. Теорія дизайну в сучасних умовах переживає новий етап пошуку універсальних інтерпретаційних парадигм» [424, с. 23].

Зазначена суспільна вимога стосується, зокрема, естетичної культури дизайнера, яка належить до складних за своєю природою духовно-функціональних і професійних надбань, і тому передбачає сучасне наукове осмислення й обґрунтування. На його основі відкривається можливість охопити увагою найважливіші аспекти естетичної культури дизайнера, надати їм необхідного теоретичного осмислення. Наше звернення до результатів наукових досліджень, побудованих на сучасній методологічній і теоретичній основі, покликане сприяти визначенню характерних ознак естетичної культури дизайнера, виділенню властивих їй закономірностей та особливостей функціонування й розвитку, створенню необхідних уявлень про її потенційні можливості у сфері художньо-конструкторської діяльності.

З урахуванням зазначеного нами визнано доцільним здійснити аналіз теоретичних положень, що характеризують естетичну культуру дизайнера, його спроможність спиратися й активно використовувати у своїй професійній

діяльності естетичний досвід, акумульований на рівні естетичної свідомості. Адже, як підкреслює Г. Покотило, «естетика в мистецькому вузі є внутрішньозмістовим зв'язком між системою суспільно-гуманітарних наук і комплексом мистецтвознавчих та спеціальнохудожніх дисциплін. У процесі її викладання здійснюється перехід свідомості з буденного рівня на науковий, який відкриває загальноестетичні закономірності художньої творчості і внутрішньої організації світу мистецтва. Це дає змогу вважати її фундаментом формування гуманітарної культури майбутнього митця, реальним грантом розширення його загальнокультурного горизонту» [298, с. 42].

Водночас наші спостереження дають змогу констатувати, що естетичний зміст діяльності дизайнерів залишається недостатньо вивченим. Це знаходить підтвердження в умовах сучасної освітньої і художньо-творчої діяльності, є предметом дискусій у професійному середовищі дизайнерів, активно обговорюється організаторами й учасниками дизайн-освіти. За таких обставин набуває відчутної гостроти питання щодо сутності, структури і функцій естетичної культури дизайнера. Для визначення змісту цих аспектів проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів нами проаналізовано на теоретичному рівні такі питання, як-от: сутність, структура та функції естетичної культури дизайнера. Розглянемо ці аспекти.

Сутність естетичної культури дизайнера є тим питанням, яке ще не знайшло в науковій літературі вичерпної відповіді. Проте від його правильного осмислення залежить ставлення до вказаного явища, а також освітні дії, спрямовані на розвиток у майбутніх дизайнерів естетичної культури. Для надання обґрунтованої відповіді на це питання ми вважали доцільним визначити передусім специфіку й особливості дизайнерської праці, а також її зв'язок із проявами естетичного. Як стверджує А. Руденченко, «діяльність дизайнера спрямована на розробку промислових виробів (побутові речі, промислові прилади, апарати, верстати, засоби транспорту, меблі, одяг тощо); на візуалізацію інформації для масового поширення за допомогою кіно, телебачення, створення графічних стилів підприємств та елементів для

промислових виробів, предметного середовища, а також проектування комплексних об'єктів з метою створення гармонійного середовища» [328, с. 18].

Від дизайнерської праці та її відповідності професійним й естетичним вимогам залежить успішне вирішення питань економічного, соціального, культуротворчого, освітньо-виховного змісту. В естетичній культурі дизайнера проявляються важливі для професійної діяльності риси та якості, його спроможність освоювати навколишню дійсність за законами краси, гармонії, виразності тощо. У зв'язку з цим ми цілком поділяємо думку А. Руденченко, що «дизайнер-спеціаліст, який працює в галузі дизайну і забезпечує високі споживчі властивості й естетичні якості промислових виробів та предметного середовища, визначає якості предметно-просторового середовища та створює цілісний продукт через організацію і гармонійне поєднання її елементів. Дизайнер виявляє структурні й функціональні зв'язки та формує їх на основі єдності художньо-проектного, наукового й технічного підходів» [328, с. 18].

Посилаючись на результати досліджень учених у галузі дизайну та дизайн-освіти (М. Близнюк [29], В. Бутенко [47], В. Даниленко [87], Л. Дубовик [97] та ін.), можемо констатувати, що естетична культура дизайнера дає йому змогу бути не лише успішним, але й самодостатнім у процесі художньо-конструкторської діяльності, відкриваючи тим самим можливості для самостійного сприймання естетичного в предметному середовищі, творчо осмислювати й оцінювати єдність естетичного змісту і форми, генерувати творчі ідеї і втілювати їх у художньо-конструкторських проєктах, робити предмети і явища дійсності красивими, виразними, гармонійними, досконалими. По суті, за словами А. Руденченко, «дизайн дає змогу створити функціональний і естетичний комфорт людини з навколишнім середовищем, сприяє формуванню не тільки мистецьких ідей і концепцій, а й освітньої та соціальної узгодженості» [328, с. 18].

Нині суспільна практика віддає перевагу дизайнерам, які здатні

сприймати й освоювати предмети й об'єкти дійсності з урахуванням їх естетичного змісту, емоційної виразності та привабливості, спроможності викликати в людей позитивні емоції та враження. Для фахівців дизайну ці вимоги набувають принципового значення і тому покликані спонукати до активного освоєння естетичних знань, набуття необхідного естетичного досвіду, розвитку вмінь і навичок щодо естетизації предметів і об'єктів професійної діяльності. Естетична культура за таких обставин стає базовим поняттям у процесі професійної діяльності дизайнерів, покликана спонукати їх до естетичного ставлення, гармонійного світосприймання навколишньої дійсності, природи, суспільних відносин тощо.

На основі естетичного світогляду дизайнерів та актуалізованого естетичного досвіду розвиваються як традиційні, так і нові парадигми їх професійної діяльності. На це звертає увагу В. Торкатюк, зазначаючи, що нині виникають концепти «міфодизайну» у сфері реклами. Водночас розвивається композиційна модель дизайну, яка «спрямована на саморозкриття проблемного поля культуротворчості». На думку дослідника, композиція забезпечує індивідуальний художній синтез культури. У мистецтві дизайну можна спостерігати проекцію художніх засобів і механізмів на його формотворче поле [424, с. 24].

Отже, естетична культура дизайнера відіграє важливу роль у процесі його професійної діяльності. Це зумовлює необхідність теоретичного осмислення та обґрунтування сутності естетичної культури дизайнера, надання вичерпної відповіді, яка б ураховувала найважливіші ознаки досліджуваного явища. Спираючись на результати наукових досліджень у галузі філософії, естетики, культурології, соціології, психології та педагогіки, нами була визначена сутність естетичної культури дизайнера. *Вона є духовно-функціональним утворенням особистості, яке має суспільну, професійну та особистісну детермінацію, забезпечує естетичне ставлення до предметів та об'єктів навколишньої дійсності та їх освоєння за законами краси у процесі художньо-конструкторської діяльності.*

Аналізуючи сутність естетичної культури дизайнера, ми виходили з розуміння того, що це духовно-функціональне утворення особистості, яке є можливим, передусім, за умови тісного зв'язку з духовною культурою суспільства. Без суспільного досвіду, системи духовних цінностей, знань, понять, уявлень про прекрасне в дійсності та мистецтві становлення і розвиток естетичної культури дизайнера були б неможливими. Такої думки дотримуються автори видання з естетики М. Колесніков, О. Колеснікова, В. Лозовий та ін. [100], які зазначають, що співвідношення естетичної культури особистості та естетичної культури суспільства визначається тією мірою засвоєння естетичних цінностей, якою володіє особистість. Наголошується, що естетична культура дизайнера є залежною від засвоєння естетичних цінностей суспільства та можливості їх використання на практиці.

У науковому виданні А. Комарової [146], присвяченому естетичній культурі особистості, підкреслюється важливість цього духовного утворення, яке перебуває у співвідношенні як одиничний прояв духовної культури. При цьому зазначається, що естетичну культуру суспільства, окремих соціальних груп і особистості слід характеризувати як міру естетичного освоєння умов суспільного життя в процесі практичної, предметно-просторової діяльності. Для усвідомлення сутності естетичної культури дизайнера цей погляд вченого є важливим. Він переконує в тому, що естетична культура дизайнера відображає рівень розвитку його естетичної свідомості, здатність та потребу естетично сприймати навколишню дійсність, що знаходить своє виявлення в естетичних цінностях. На цій основі пропонується розгляд естетичної культури дизайнера як міри естетичного засвоєння ним набутого в суспільстві досвіду.

У контексті досліджуваного питання викликає інтерес видання з естетики за ред. А. Беляєва [476], у якому підкреслюється, що естетична культура є спеціалізованою частиною культури суспільства. Вона характеризує здатність як суспільства в цілому, так і окремих людей забезпечувати розвиток мистецтва й естетичних відносин. На цій основі

стверджується вимога щодо розвитку естетичних відносин та відповідної їм системи естетичних цінностей. Для розкриття сутності естетичної культури дизайнера це положення має принциповий характер. Воно дає змогу стверджувати, що сформовану естетичну культуру дизайнера слід оцінювати як функціональний складник загальної культури суспільства, який покликаний забезпечувати потреби розвитку мистецтва, естетичних відносин та відповідних їм естетичних цінностей.

Заслуговує на увагу наукове осмислення сутності естетичної культури, яке пропонує Ю. Борєв у виданні з естетики [36]. На думку вченого естетичну культуру слід розглядати як окремий складник художньої культури поряд з такими поняттями, як художня діяльність, її продукти, творчість, твори мистецтва та ін. Це означає, що питання естетичної культури для дизайнера не можуть бути другорядними. Вони є важливими для художньо-конструкторської діяльності і повинні вирішуватися в тісному зв'язку з іншими проявами художньо-творчого процесу. Близькими до цього розуміння сутності естетичної культури є погляди М. Кагана [134], який пропонує визначати естетичну культуру як сукупність матеріального, духовного і художнього життя суспільства, що безпосередньо впливає на формування в людей духовних сил, спрямованих на створення різноманітних конкретно-чуттєвих цінностей і, зокрема, краси. Для розуміння сутності естетичної культури дизайнера зазначені міркування вчених є важливими, що дає змогу стверджувати зумовленість їх естетичної культури цінностями матеріального, духовного та художнього змісту.

Водночас варто зауважити, що в науковій літературі естетична культура дизайнера висвітлюється як невід'ємний складник естетичної культури суспільства. Цей аспект не викликає заперечень, проте залишається без відповіді питання щодо самоцінності й самоідентичності естетичної культури дизайнера. Адже це є духовно-функціональним утворенням, у якому присутні не лише загальноприйняті естетичні норми, цінності тощо, але й той естетичний досвід, який формується на рівні естетичної свідомості дизайнера,

використовується ним у певних життєвих ситуаціях. Проте, цей досвід естетичного освоєння дизайнером не ідентифікується, що породжує уявлення про естетичну культуру як спрощену трансформацію естетичних відносин, які є в суспільному середовищі.

Отже, за результатами наукових розвідок учених ми отримали підтвердження того, що естетична культура дизайнера за своєю сутністю є, передусім, важливим складником духовної культури суспільства. Вона має тісний зв'язок із художньо-творчими процесами, розвитком мистецтва, освоєнням естетичних цінностей, ефективним використанням матеріальних, духовних та мистецьких здобутків суспільства. Зазначений зв'язок естетичної культури дизайнера має носити діалектичний характер, ураховувати наявні процеси, закономірності та виклики. Це дає змогу в процесі художньо-конструкторської діяльності наближати естетичну культуру дизайнерів до зростаючих суспільних вимог, потреб розвитку художньої та дизайнерської практики. Як зазначає В. Торкатюк, «нині дизайнерське навчання об'єднує проектно-художню, техніко-економічну, гуманітарну підготовки, а також навички комп'ютерних знань, макетного ремесла тощо» [424, с. 24].

Теоретичний аналіз сутності естетичної культури дизайнера дав змогу виокремити її тісний зв'язок із *професійною діяльністю*. Адже відомо, що професія дизайнера є багатогранною за своїм змістом, спеціалізацією, спрямованістю, способами виконання художньо-конструкторських проєктів тощо. Урахування вітчизняних і зарубіжних надбань щодо підготовки дизайнерських кадрів дає можливість здійснювати в Україні підготовку дизайнерів за такими спеціалізаціями, як-от: промисловий дизайн, дизайн середовища, графічний дизайн, дизайн одягу, дизайн текстилю, дизайн меблів, дизайн комунікацій, дизайн реклами, ергодизайн. Водночас пропонуються додаткові види спеціальностей дизайнера, зокрема, дизайн прикрас, фітодизайн, педагогіка дизайну, дизайн перукарського мистецтва, аквадизайн, дизайн культурних виробів та ін. [424, с. 25].

Як зазначає А. Руденченко, «важко уявити будь-яку сферу людської

діяльності, де не творив би дизайнер. Як галузь спеціальної освіти і професійної діяльності, сучасний дизайн поділяється на такі напрями: промисловий (індустріальний) дизайн – проектування промислових виробів, машин, побутової техніки, меблів та ін.; графічний дизайн – книжкове й плакатне оформлення, оформлення упакування, розробка фірмових знаків і фірмових стилів, шрифтів, комунікативних знаків в інтер'єрах будинків, на просторах населених пунктів; комп'ютерний дизайн – переходить зі сфери прикладного стану, що обслуговує раніше сформовані види дизайнерського проектування, у самостійний вид творчості (побудова графічних зображень у мережі Інтернет); дизайн архітектурного середовища – охоплює інтер'єри й екстер'єри будинків, зовнішнє архітектурне середовище; дизайн виставкових експозицій, святкового оформлення середовища життєдіяльності, що займає місце на стику графічного дизайну й архітектурного середовища, який має свої специфічні особливості; дизайн одягу й аксесуарів; арт-дизайн, спрямований на організацію художніх вражень від об'єктів, позбавлених або майже позбавлених утилітарного значення в умовах виставкової експозиції» [328, с. 19-20].

Естетична культура дизайнера як духовно-функціональне утворення покликана забезпечувати його професійну діяльність, сприяти розв'язанню конкретних художньо-конструкторських завдань, прийняттю рішень щодо естетичної організації й оформлення предметів та об'єктів навколишнього середовища, втілення на практиці творчих проектів щодо художньо-естетичного оформлення певного середовища. Це передбачає розгляд естетичної культури дизайнера в контексті та з урахуванням змісту й особливостей його професійної спеціалізації у сфері промислового, графічного, комп'ютерного та архітектурного дизайну.

У науковій літературі знайшли висвітлення питання, що стосуються сутності й особливостей естетичної культури таких професійних груп, як-от: учителі, військові, правоохоронці, лікарі, працівники культури, діячі мистецтва, юристи та ін. З урахуванням змісту, способів, форм і методів

професійної діяльності, специфіки зазначених професій визначена їх естетична культура. Професія дизайнера не є винятком у зазначеному контексті, характеризується професійною детермінацією естетичної культури. Це позначається на знаннях, поняттях, уявленнях, акумульованих на рівні естетичної свідомості, а також способах і характері естетичного освоєння професійно важливих предметів та об'єктів художньо-конструкторської діяльності.

Являючи собою духовно-функціональне утворення, естетична культура дизайнера водночас є залежною від його професійної підготовки, інформованості в питаннях професійної естетики, компетентності в галузі професійної культури та виконавської майстерності. Естетична культура дизайнера спирається на низку важливих професійних якостей, пов'язаних з естетичним ставленням до предметів та об'єктів навколишнього середовища, готовністю до безпосереднього спілкування, пізнання, та освоєння естетичного в дійсності та мистецтві, умінням приймати важливі рішення щодо естетизації окремих предметів, об'єктів і процесів.

У процесі теоретичного осмислення сутності естетичної культури дизайнера нами зроблено висновки щодо її *особистісної детермінації*. Цей аспект є важливим в силу того, що засвідчує про дію внутрішнього механізму, який забезпечує її системний і послідовний розвиток. Адже традиційно при розгляді питання естетичної культури дизайнера увага акумулювалася переважно на зовнішніх аспектах цього утворення особистості, визначаючи його сутність і роль як складника загальнокультурної підготовки, як показника професійної майстерності, як прояву естетичного ставлення до предметів та об'єктів навколишнього середовища, творів мистецтва. При цьому естетична культура дизайнера не була предметом теоретичного аналізу, у якому б досліджувалися внутрішні процеси, що забезпечують спроможність духовно-функціонального утворення набувати ознак системності, цілісності, спроможності до самоорганізації та самовдосконалення.

Як зазначає В. Кремень, «ключовою проблемою сьогодення є зміна

способу мислення людини... Необхідність трансформації, зміни способу мислення зумовлена вимогами інформаційної епохи, що характеризується як «суспільство знань». Проте наше мислення поки що залишається скоріше «лінійним», вузькопрофесійним, ніж глобально орієнтованим, скоріше войовничим, ніж толерантним і готовим до компромісів, скоріше пасивно відображувальним, ніж продуктивно активним. Тому трансформація мислення в напрямі «нелінійності», усвідомлення духовних цінностей сучасності – конструктивізму, коеволюції, інтерактивності, партнерства зі світом і складними структурами в ньому становить умову його подальшого поступу» [170, с. 12].

Усвідомлення ролі особистісного чинника у становленні, розвитку та функціонуванні естетичної культури дизайнера набуває нині особливого значення. Адже за таких умов естетична культура як духовно-функціональне утворення дизайнера не консервується, не перетворюється у звичайний кладязь, у якому зберігаються і на основі якого використовуються на практиці окремі знання, поняття та уявлення. Естетична культура за умови посилення особистісного чинника отримує можливість генерувати естетичні ідеї, позиції, погляди, трансформувати їх у концептуальному руслі, використовувати з метою отримання якісно нового дизайнерського рішення, досягнення оригінальних і самобутніх способів естетизації навколишнього середовища.

Як зазначають учені (Л. Романишина, О. Романишина, Н. Островська), «нова освітня парадигма передбачає, що цей процес охоплює два рівні: розвиток професійної компетентності та особистісне становлення (формування внутрішньої готовності до опанування професією та власної реалізації). Це пояснюється зміною традиційної парадигми освіти на особистісно орієнтовану у зв'язку з удосконаленням системи освіти України в світлі Болонської конвенції» [324, с. 27]. Теоретичний аналіз особистісної детермінації естетичної культури дизайнера дав змогу констатувати, що вона спроможна акумулювати багатоаспектний досвід, пізнання художніх та естетичних цінностей, сприяти усвідомленню їх ролі і значення у процесі

професійної діяльності, допомагати у визначенні перспективи та необхідності освоєння предметів і об'єктів дійсності за законами краси. Спираючись на механізм самоорганізації, естетична культура дизайнера забезпечує власну функціональну активність, спроможність встановлювати плідний діалог з різними проявами естетичного на етапі сприймання, осмислення та реалізації на практиці, стає основою естетичного ставлення до предметів і об'єктів навколишньої дійсності та мистецтва, відкриває можливості вибудови власної стратегії і тактики взаємодії з естетичними цінностями. За таких обставин естетична культура дизайнера може бути важливим критерієм його професійності, готовності до ефективного використання необхідних засобів, форм і матеріалів для досягнення творчої мети та успішної реалізації художньо-конструкторського проекту.

Отже, розгляд зазначеного питання дав змогу констатувати, що естетична культура дизайнера належить до складних духовно-функціональних утворень, характеризується суспільною, професійною та особистісною детермінацією, що забезпечує естетичне ставлення до предметів і об'єктів навколишньої дійсності та їх плідне освоєння в процесі художньо-конструкторської діяльності. Віднесення естетичної культури дизайнера до складного духовно-функціонального утворення передбачає визначення його структури, що забезпечує його ефективний розвиток та функціонування.

Структура естетичної культури дизайнера є тим питанням, що дає можливість висвітлити внутрішні аспекти цього духовно-функціонального утворення та дослідити їх взаємозв'язок. У науковій літературі це питання знайшло певне висвітлення, адже наявна інформація вимагає свого уточнення, систематизації наукових поглядів та прийняття обґрунтованих висновків. Отже, йдеться про естетичну культуру дизайнера, яка належить до складних духовно-функціональних утворень особистості, функціонування яких є можливим лише за умови відповідної внутрішньої організації.

У науковому виданні, присвяченому проблемі саморегулювання та прогнозування соціальної поведінки особистості, підготовленого за редакцією

В. Ядова, аналізуються основні рівні психічної активності. Зазначається, що активність першого рівня, імпульсивна та безсвідома, реалізується у зв'язку з конкретними, чуттєво даними предметами. Вона здійснюється на основі імпульсивної (моментної) установки практичної поведінки – цілісного стану суб'єкта, який виникає під дією ситуації та імпульсів актуалізованої потреби. Психічна активність другого рівня пов'язана із загальними об'єктами дійсності і є складною структурою, у формуванні якої суб'єкт робить ситуацію предметом пізнання. Третій рівень психічної активності віднесено вже до соціальної поведінки особистості. Це – вольова активність, яка регулюється системою ціннісних орієнтацій, моральних принципів, як вони фіксуються в самосвідомості людини» [339, с. 20].

Результати цього дослідження дають змогу констатувати, що у своєму ставленні до навколишньої дійсності особистість спирається на певні механізми психологічного характеру, що дає можливість людині залучати до вказаного процесу реагування емоційні, інтелектуальні, ціннісно-орієнтаційні та інші чинники, які взаємодіють між собою та взаємодоповнюють, утворюючи структуру, що забезпечує саморегуляцію поведінки особистості.

Естетична культура дизайнера передбачає внутрішній механізм, покликаний забезпечувати естетичне ставлення до предметів та об'єктів навколишньої дійсності. На цьому наголошує Л. Печко, зазначаючи, що «як особливий механізм особистості, естетична свідомість визначає рівень якісного функціонування її естетичної культури» [293, с. 10]. На думку дослідника, розвиток механізму естетичної свідомості проходить декілька етапів, що позначається відповідно на естетичному ставленні до дійсності. Так, на першому етапі спостерігається стихійне естетичне ставлення, у якому відображення та оцінка естетичних предметів і явищ здійснюється несвідомо, без співвідношення їх з культурними еталонами. На другому етапі естетичне ставлення базується на перетворенні стихійної оціночної орієнтації в культурно-нормативну, усвідомлену. Воно стає виразником освоєння культурних традицій та еталонів, які існують у суспільстві. На третьому етапі

естетичне ставлення стає глибоко усвідомленим, передбачає репродуктивне віднесення особистої орієнтації до культурних норм та цінностей. Четвертий етап естетичного ставлення оцінюється як творчий, що відповідає можливості створення нових естетичних цінностей.

Основою вказаних дій дизайнера є естетична культура, яка характеризується певною структурою, з властивими їй логікою і процедурою прийняття рішень, внутрішніми зв'язками та організацією, системним підходом та характером реагування на естетичні прояви навколишнього середовища. Усвідомлення цього спонукало нас до визначення структури та складників естетичної культури дизайнера. З цією метою нами були проаналізовані результати теоретичних досліджень з цього питання в галузі філософії, естетики, культурології та педагогіки.

Так, у процесі розробки теорії естетичного виховання Б. Ліхачов [196] виділяє в естетичній культурі дизайнера два структурних утворення: естетичну свідомість та естетичну діяльність. Учений наголошує, що естетична свідомість як складник естетичної культури є формою духовної, внутрішньої активності суб'єкта, що виростає із зовнішніх, матеріально-практичних форм його діяльності. Водночас практична естетична активність суб'єкта, що стимулюється і контролюється його естетичною свідомістю, тісно з нею взаємодіє. Близькими до цього розуміння структури естетичної культури дизайнера є погляди В. Лозового [100]. Учений відносить до структури естетичної культури естетичну свідомість, що відтворюється в ідеалах, потребах, настановах, смаках, поглядах, концепціях, а також естетичну діяльність у сфері праці, побуті, під час спілкування, у суспільному житті, спорті тощо.

Окрім зазначених складників структури естетичної культури дизайнера дослідники наголошують на важливості таких структурних компонентів, як-от: «оцінний компонент», «чутливість», «освоєння естетичних цінностей», «духовно-теоретична діяльність», «побутова та спеціалізована свідомість», «уявлення про прекрасне», «форми естетичної поведінки» та ін. Про ці

складники естетичної культури дизайнера пишуть учені: М. Каган [134], В. Липський [192], Л. Печко [293], В. Толстих [103] та ін. Так, пояснюючи доцільність оцінного компонента естетичної культури дизайнера, М. Каган зазначає, що він дає можливість співвідношення форми змістові, а також тому, якою мірою перше відповідає останньому. Адже у вмінні дизайнера вловлювати міру, навіть коли вона рухома й раціонально незбагнена, є важливою особливістю його естетичної культури. Дослідник робить висновок про те, що естетична культура дизайнера є досить складною системою, що охоплює чимало важливих складників структури.

Серед структурних складників естетичної культури дизайнера вчені виділяють освоєння естетичних цінностей. Так, на думку В. Толстих [103], дизайнер прагне використовувати зазначений складник його естетичної культури в процесі спілкування та пізнання світу прекрасного. Як зазначають дослідники В. Прусак, А. Холявка, «архітектори і дизайнери створюють світ, який нас оточує. Справедливим буде визнати, що їхня діяльність базується не тільки на законах, почерпнутих з чуттєвого досвіду, але має глибоке підґрунтя і завдяки його наявності цей світ зрозумілий для людей. За допомогою різних засобів (об'єму, кольору, лінії) представники цієї професії візуалізують ідеї, що не усвідомлюються» [448, с. 135].

У працях учених (А. Комарова та ін.) наголошується на доцільності розширення структури естетичної культури дизайнера. До її складу пропонують ввести естетичні об'єкти і явища, усю різноманітність естетичних цінностей, естетичні знання про їх природу і функціонування, естетичну свідомість, естетичну діяльність та естетичне ставлення, а також естетично спрямовану поведінку, естетичне виховання як соціальний канал передачі естетико-культурних основ, засобів естетичного освоєння дійсності та шляхів формування естетичної свідомості.

У науковому виданні за редакцією А. Беляєва [476] структура естетичної культури розглядається з декількох позицій. Перша – як функціональна, до якої належить сукупність функціонуючих у суспільстві художніх цінностей;

професійно-спеціалізована група діячів культури, що забезпечує їх функціонування; технічні засоби виробництва, тиражування й комунікації художніх цінностей; інститути культури (музеї, театри, бібліотеки, академії тощо), що знаходяться під контролем суспільства. Друга позиція в розгляді структури естетичної культури передбачає виділення сукупності самостійних сфер естетичної діяльності, які постійно долучають до себе різні галузі суспільної практики, такі як естетична організація просторового, промислового та природного середовища людини, охоплюючи дизайн, соціальну сферу (культуру побуту), дозвілля, спорт та ін., засоби масової інформації та система естетичного виховання.

З урахуванням компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів до визначення структури естетичної культури дизайнера, Л. Оршанський пропонує такі її компоненти, як-от: емоційно-чуттєвий, потребнісно-мотиваційний, когнітивний та діяльнісний. На думку вченого, ці компоненти є важливими для естетичної культури дизайнера і перебувають у динамічному взаємозв'язку [264, с. 26].

Аналіз результатів досліджень, присвячених естетичній культурі дизайнера, дає змогу констатувати, що вчені виокремлюють різні складники її структури, як-от: естетична свідомість, естетична діяльність, естетична поведінка, естетичне виховання та ін. Висловлені дослідниками думки і пропозиції заслуговують на увагу і водночас вимагають глибокого обґрунтування. Адже йдеться про структуру естетичної культури дизайнера як носія й виразника естетичних цінностей, який має спиратися й активно використовувати у процесі професійної діяльності такі складники естетичної культури, які є функціонально важливими. На жаль, у науковій літературі зазначений перелік складників структури естетичної культури дизайнера має переважно мозаїчний характер і тому недостатньо розкриває такі її потенційні якості, як системність, цілісність, функціональність та ін.

Висловлені вченими думки щодо збагачення структури естетичної культури дизайнера спрямовані переважно на розв'язання формальних та

організаційних питань, що пов'язані з діяльністю установ культури, розповсюдження художніх цінностей, творів мистецтва тощо. Водночас залишаються без належної відповіді питання, що стимулюють функціональну активність естетичної культури та використання її внутрішнього механізму, здатного стимулювати, оцінювати, вносити певну корекцію щодо набуття дизайнерами необхідного їм естетичного досвіду, посилення впливу на певні аспекти їх естетичної культури. З огляду на зазначене визначено структуру естетичної культури дизайнера, яка охоплює такі складники як-от: естетична свідомість, естетична активність та естетична самоорганізація (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Складники структури естетичної культури дизайнера

Естетична свідомість є складником структури естетичної культури дизайнера, яка виконує важливу роль у розвитку й функціонуванні цього духовно-функціонального утворення. Як зазначає С. Гончаренко, «свідомість – це властивий людині спосіб ставлення до світу через суспільно вироблену систему знань, закріплених у мові... Завдяки свідомості людина окреслює більш чи менш віддалену мету своєї діяльності, регулює свою поведінку, впливає на поведінку інших людей» [80, с. 415]. Естетична свідомість інтегрує, закріплює та систематизує естетичний досвід, отриманий дизайнером у процесі життя, праці, навчання, творчості. Естетична свідомість є складником структури естетичної культури дизайнера, яка відтворює його зв'язок із цінностями, що акумульовані в суспільстві та окремих соціальних груп.

За визначенням К. Кириленко, «свідомість означає вищий рівень духовної активності людини як соціальної істоти, який визначається тим, що зображене у вигляді ідеальних образів передуює практичній діяльності,

надаючи їй цілеспрямованості» [142, с. 94]. Естетична свідомість є особливою формою відображення предметів та об'єктів навколишньої дійсності, пов'язана з естетичною, художньо-конструкторською діяльністю дизайнера, закріплює в ідеальній формі все те, що є суттєвим для розуміння естетичного в дійсності та мистецтві.

Як зазначено в психологічному словнику В. Войтка, «свідомість людини знаходить свій вияв у знаннях, переживаннях, а найповніше у її вчинках, діяльності» [311, с. 166]. Естетична свідомість дизайнера фіксує способи здійснення його професійної діяльності, закріплює їх у вигляді естетичних смаків, художніх асоціацій, здійснює зв'язок естетичного ставлення з іншими проявами суспільних відносин. Естетична свідомість впливає на професійну діяльність дизайнера, визначає її спрямованість, характер, інтенсивність, сприяє осмисленню результатів художньо-конструкторської творчості, їх відповідності визначеній меті.

Зазначимо, що характеру цілісної системи естетична свідомість набуває через її завершення в естетичній теорії, з якою знайомляться дизайнери, а також на рівні їх естетичних потреб, смаків, поглядів, концепцій тощо. Важливо, що естетична свідомість дизайнера за своїм змістом виходить за межі усвідомлення його безпосередньої художньо-конструкторської діяльності, містить окрім сталих і традиційних уявлень про прояви прекрасного також уявлення про можливі форми і способи естетичного відображення предметів і об'єктів навколишньої дійсності.

Естетична свідомість дизайнера має об'єктивно-суб'єктивну зумовленість, залежить від його спроможності глибоко пізнавати об'єктивні прояви естетичного в навколишній дійсності, а також внутрішньої активності, організованості та спрямованості, пов'язаної з освоєнням прекрасного. Зазначені аспекти естетичної свідомості дизайнера активно взаємодіють, зумовлюючи один одного, створюючи тим самим основу для її подальшого розвитку, збагачення та використання у процесі художньо-проектної діяльності.

Естетична свідомість як структурний складник естетичної культури дизайнера має внутрішню організацію і охоплює декілька важливих форм. За результатами дослідження законів краси В. Корнієнко визначає роль таких форм естетичної свідомості, як-от: «естетичні почуття, естетичні судження, естетичні смаки, естетичний ідеал, естетичні погляди та естетичні теорії» [162]. Зазначені форми естетичної свідомості відіграють важливу роль у забезпеченні естетичного ставлення дизайнерів до предметів і об'єктів навколишньої дійсності. Так, естетичні почуття представляють специфічне переживання дизайнерами проявів краси, гармонії, виразності тощо; естетичні оцінки дизайнерів засвідчують їх судження у сфері художньо-проектної діяльності; естетичні смаки дизайнерів стимулюють їх до оцінного ставлення до творів мистецтва, продуктів художньої творчості; естетичний ідеал дизайнера засвідчує його уявлення про прекрасне, піднесене, досконале в житті людини та сфері мистецтва; естетичні погляди дизайнерів характеризують сукупність їх ідей, думок, суджень про естетичне в навколишньому середовищі; естетичні теорії, акумульовані у свідомості дизайнерів, засвідчують наявність у них системи понять про сутність естетичного, принципи його пізнання в дійсності та мистецтві, особливості та роль художньо-творчої та естетичної діяльності.

Для дизайнера важливо, щоб сформована в нього естетична свідомість була функціонально активним складником структури його естетичної культури. Це дає змогу дизайнеру освоювати, акумулювати, систематизувати, закріплювати та зберігати набутий естетичний досвід. Цьому покликані сприяти такі прояви естетичної свідомості дизайнера, як-от: естетичні почуття, естетичні знання та естетичний світогляд. Спираючись на них, дизайнери отримують можливість емоційно реагувати на прекрасне в дійсності та мистецтві; глибоко усвідомлювати та оцінювати зміст і способи існування естетичних та художніх цінностей; виявляти системне бачення тих процесів і явищ, які є в сучасній практиці культуротворчого розвитку суспільства.

Естетична активність як складник структури естетичної культури дизайнера, має важливе значення для встановлення і розвитку духовно-функціонального зв'язку зі світом прекрасного. Як зазначено в психологічному словнику за редакцією В. Войтка, «активність особистості засвідчує її здатність до свідомої трудової і соціальної діяльності. Це є мірою цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища і самої себе на основі засвоєння багатств матеріальної і духовної культури. Активність особистості виявляється в її ініціативності, діловитості, психологічному настрої на діяльність» [311, с. 10]. Естетична активність дизайнера є важливою умовою його ефективної професійної діяльності, яку не можна виконувати формально, пасивно, без вияву креативного, зацікавленого ставлення до художньо-конструкторської творчості. Як наголошує В. Косюк, «дизайнер – це фахівець у галузі конструювання, проектування, формоутворення матеріальних об'єктів. Необхідною характеристикою професійного дизайнера є його інноваційність, здатність креативно і, таким чином, ефективно виконувати поставлені замовником завдання» [165, с. 61].

Роль естетичної активності дизайнера полягає в тому, щоб реалізувати плідний зв'язок з предметами, об'єктами, процесами, залученими до художньо-проектної діяльності, спрямованої на їх естетизацію, надання художньо-образної виразності, емоційності, привабливості. Для реалізації цієї мети дизайнер виявляє естетичну активність, пов'язану з діями спонукального, пізнавального, оцінного та творчого характеру. Це дає йому змогу проектувати можливі зв'язки з художніми та естетичними цінностями, моделювати процес їх освоєння, передбачати перспективні кроки творчого змісту, пов'язані зі створенням дизайнерської продукції, реалізацію творчих задумів і рішень. На думку С. Гончаренка, активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні, життєвій позиції, яка «виявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічному настрої на діяльність» [80, с. 25].

Зазначимо, що естетична активність дизайнера є об'єктивно необхідною для його професійної діяльності, успішного розв'язання завдань ціннісно-орієнтаційного, пошукового, культуротворчого, технологічного, практичного та художньо-конструкторського змісту. Як зазначає В. Косюк, «дизайнер – це фахівець, який має використовувати свої художні здібності для розв'язання завдань зі створення комфортного життєвого середовища, Дизайнерська діяльність, інтегруючи науково-технічні та гуманітарні знання, спрямована на виконання суто практичних завдань з уособлення дизайн-проектів. Тому, крім суто конструкторських навичок, фахівець з дизайну має володіти знаннями щодо технології виготовлення матеріальних об'єктів» [165, с. 61].

Естетична активність дизайнера як складник структури естетичної культури виявляється на соціокультурному ґрунті, локалізується, набирає певних рис та особливостей. Цьому сприяють такі зовнішні чинники, як-от: культурно-історичне середовище, у якому зростає та виявляє свої можливості естетична активність дизайнера; конкретні межі функціонального поля, у межах якого можуть бути залучені художньо-конструкторські сили і можливості дизайнера; обсяг культурного матеріалу, необхідного для реалізації художньо-проектного задуму дизайнера; можливості задоволення зростаючих потреб суспільства та окремих його труп (суспільних, професійних, вікових та ін.) у виготовленні продукції, яка б відповідала їх смаковим орієнтаціям; тенденції розвитку дизайнерської практики, пов'язані з поєднанням окремих видів художньої, художньо-ремісничої, художньо-конструкторської діяльності.

Водночас можна спостерігати в розвитку естетичної активності як складника структури естетичної культури дизайнерів посилення впливу внутрішніх чинників. Йдеться про широке використання дизайнерами різних способів, засобів, форм і методів естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища; залучення до вказаного процесу емоційних, інтелектуальних і творчих сил і можливостей; надання естетичній активності

дизайнера системного, послідовного та цілеспрямованого характеру. У зв'язку з цим в умовах сучасної практики дизайнери широко послуговуються такими способами естетичної активності, як-от: естетичне сприймання, естетичне пізнання, естетична творчість, художньо-конструкторська діяльність, естетичне відчуття, художнє моделювання, художнє проєктування, формоутворення матеріальних об'єктів та ін.

Естетична активність дизайнера не з'являється спонтанно. Вона передбачає певні зусилля, які дизайнер виявляє у процесі художньо-проєктної діяльності, а також набуття необхідного досвіду, пов'язаного з використанням власних сил і можливостей. Як зауважує С. Кучер, «серед студентів спостерігається деяке непорозуміння, коли вони опиняються в ситуації, де потрібно застосовувати свою творчу фантазію, зображувальні здібності, зрозуміти закони художнього сприйняття. Це пов'язано з тим, що довгий час для вступу на навчання за спеціальністю «Технологічна освіта» не вимагалось художніх здібностей і досвіду художнього роду діяльності» [185, с. 64].

Отже, естетична культура дизайнера передбачає такий структурний складник, як естетична активність. Вона є найбільш характерною і функціонально важливою в процесі комунікативної, пізнавальної і творчої діяльності. Саме тому для дизайнера набувають важливого значення такі різновиди естетичної активності, як-от: художньо-естетичне спілкування, художньо-естетичне пізнання та художньо-естетична творчість. На їх основі дизайнер реалізує свої можливості щодо встановлення плідного діалогу з цінностями художньої культури, набуває досвіду художньо-образного та художньо-конструкторського змісту, привчається до творчого осмислення та виконання проєктних робіт, присвячених естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища.

Естетична самоорганізація є важливим складником структури естетичної культури дизайнера, яка забезпечує її розвиток та функціонування як складного та багатоаспектного утворення особистості. Йдеться про

психологічний механізм, який забезпечує внутрішні процеси, дає змогу системно використовувати набутий естетичний досвід, вибудовувати особистісно детерміновану логіку та способи естетичного ставлення до предметів та об'єктів навколишньої дійсності. Виділення нами вказаного складника структури естетичної культури дизайнера зумовлено тим, що в процесі взаємодії зі світом прекрасного особистість виступає в ролі суб'єкта, який має бути готовим до встановлення плідного діалогу, спиратися на власні здобутки у сфері пізнання та освоєння художніх та естетичних цінностей, залучати їх до художньо-проектної і творчої діяльності.

Як зазначає В. Кремень, «самоорганізація дає змогу зрозуміти механізми розвитку особистості учня, педагогічного колективу, освітньої системи в цілому. Самоорганізація обумовлена саморозвитком системи, що свідчить про її внутрішню активність, здатність до створення і реалізації нових освітніх парадигм. Саме тому виникає потреба на основі міждисциплінарного підходу у використанні принципів синергетики в дослідженні складних процесів, які відбуваються в сучасному освітньому просторі» [170, с. 15].

Сучасна освітня практика наголошує на необхідності посилення уваги до особистості, розвитку її фізичних, психологічних, духовних та творчих якостей, створення умов для набуття нею умов для саморегуляції, вміння самостійно вибудовувати власну стратегію і тактику навчання, праці, творчості. У необхідності і важливості вказаних процесів переконує С. Гончаренко, зауважуючи, що саморегуляція засвідчує «здатність людини керувати собою на основі сприймання й усвідомлення актів своєї поведінки та власних психічних процесів. Саморегуляція – це процес регулювання окремих видів власної активності чи діяльності в цілому. Психологічні механізми її формуються в ході становлення особистості. Саморегуляція пов'язана із самопізнанням у різних його видах – від найпростішого до здатності пізнавати власні психічні процеси (рефлексія), усвідомлювати свої прагнення та емоції тощо» [80, с. 413].

Естетична самоорганізація та її осмислення в контексті становлення і розвитку естетичної культури дизайнера дає можливість констатувати, що зазначене духовно-функціональне утворення має відповідний механізм. На цей механізм мають спиратися дизайнери, усвідомлювати його роль і значення у формуванні власної естетичної культури, а також створювати умови для набуття потрібного їм досвіду самовідчуття, самооцінки, самопрезентації, самодіяльності, самоактуалізації тощо. Естетична культура дизайнера може ефективно розвиватися і функціонувати, якщо механізм естетичної самоорганізації буде спрямований на забезпечення і зміцнення внутрішніх зв'язків між різними формами естетичної свідомості та відповідними різновидами естетичної активності дизайнерів.

На думку В. Кременя, «поширення ідей синергетики, синергетичного підходу стає засобом гуманітаризації освіти, своєрідним методологічним інструментом під час дослідження педагогічних процесів, механізмів інновацій та творчості» [170, с. 14]. Естетична самоорганізація як складник структури естетичної культури дизайнера підтверджує якісно нові можливості впливу на цей процес. Адже нині в умовах практики переважно апелюють до зовнішніх чинників впливу на формування естетичної культури дизайнерів, мотивуючи це тим, що через зовнішні матеріальні і соціальні стимули дизайнер може певним чином реагувати на потреби суспільства, спрямовувати свої зусилля у визначеному зовні руслі культуротворчого та художньо-конструкторського процесів. Проте, недооцінка ролі внутрішніх чинників, і, зокрема, естетичної самоорганізації призводить до втрати дизайнерами самостійності прийняття креативних рішень, поширення репродуктивних підходів до праці, суттєвого зменшення інтересу до творчої дизайнерської діяльності, згорання духовно-функціонального потенціалу естетичної культури.

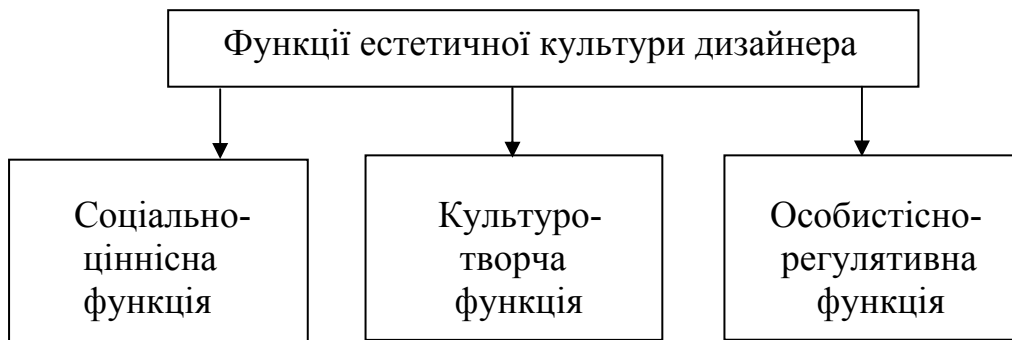
Механізм естетичної самоорганізації, опрацьований в процесі становлення естетичної культури особистості, передбачає різні способи впливу. Йдеться про такі способи внутрішньої детермінації, як

самонавіювання, самопрезентація, самоактуалізація, саморозвиток та ін. Для формування естетичної культури дизайнера та розвитку механізму її естетичної самоорганізації мають особливе значення такі способи впливу, як: естетичне самовідчуття, естетична самооцінка, естетична саморегуляція. На їх основі дизайнери набувають необхідного їм досвіду емоційної, інтелектуальної та практичної регуляції естетичного ставлення до предметів і об'єктів навколишнього середовища, конструктивно розв'язують питання естетичної самоосвіти та вдосконалення власної естетичної культури.

Функції естетичної культури дизайнера є тим питанням, яке характеризує її роль і призначення у площині розвитку суспільства, культури та особистості. На цьому наголошують учені, підкреслюючи, що функція розглядається ними в широкому розумінні, як діяльність, обов'язок, призначення. У психології функція визначається як існування, вияв певного психічного явища, як система навичок індивіда, яка включається в дію внаслідок відповідної стимуляції. У соціальній психології функція невіддільна від ролі, яку виконує індивід у групі [311, с. 205-206]. У педагогіці функції характеризують як специфічні завдання освіти, пов'язані, зокрема, з перетворенням соціально-культурного досвіду в надбаннях підростаючого покоління і дорослих членів суспільства [80, с. 484-485].

Зазначимо, що естетична культура дизайнера як духовно-функціональне утворення покликана сприяти розв'язанню завдань, що пов'язані з процесами, важливими для суспільного середовища, збагачення культурних цінностей, а також розвитку особистості. Як зазначає Е. Базилюк, «дизайнер повинен бути компетентним в основах формоутворення, проектування, знати основи композиції, бути обізнаним у новітніх матеріалах, перспективних методах проектування та орієнтуватися в психології клієнта для вивчення взаємовідносин між товаром і споживачем. Тобто, для досягнення високого рівня професіоналізму надзвичайно важливо відстежувати і бути здатним використовувати знання не лише в галузі мистецтва, а й інших напрямів науки» [18, с. 6].

Розвинені функціональні можливості естетичної культури дизайнера позитивно впливають на процес збагачення культурного, художнього, естетичного досвіду суспільства, окремих соціальних груп, забезпечують естетизацію предметів та об'єктів навколишнього середовища, спонукають митця до самовдосконалення, підвищення рівня професійної майстерності, естетичної свідомості та активності. Здійснені нами теоретичні розвідки та науковий аналіз результатів досліджень учених дали змогу визначити основні функції естетичної культури дизайнера (рис. 1.2).

Рис. 1.2 Функції естетичної культури дизайнера

Виділення та аналіз *соціально-ціннісної функції естетичної культури дизайнера* зумовлені природою цього духовно-функціонального утворення та спрямованістю художньо-проектної діяльності. Як зазначає А. Руденченко, «дизайн визначається як комплексна науково-практична діяльність щодо формування гармонійного, естетично повноцінного середовища життєдіяльності людини і розроблення об'єктів матеріальної культури» [328, с. 8]. З огляду на це можемо констатувати, що естетична культура дизайнера має бути зорієнтована на реалізацію потреб суспільної практики в гармонізації відносин людини з природним, соціальним, мистецьким, духовним середовищем.

Нині питання соціально-ціннісної функції естетичної культури дизайнера є предметом суспільної уваги, аналізуються в процесі наукового пошуку, дискусій та обговорень за участю вчених у галузі філософії, естетики, культурології, соціології, педагогіки, а також діячів культури, працівників культурно-освітніх установ, закладів середньої та вищої освіти,

фахівців з дизайну. З погляду Л. Оршанського, М. Курач, «сучасний дизайн сприймається як рівень розвитку і ступінь соціальної активності людини, вчинки і творча діяльність якої ґрунтується на позитивних і прогностичних «уявленнях про ідеальне», прагненні до виховання високого рівня особистісної культури» [268, с. 28]. Наукову та мистецьку громадськість цікавлять питання соціального призначення і місця естетичної культури дизайнерів, ціннісної спрямованості цього духовного утворення, його соціального буття, соціальної підтримки та збагачення.

Естетична культура дизайнера має зв'язок із наявною соціальною практикою, яка детермінує її розвиток, динаміку, набуття сучасного змісту, виявляє зацікавленість в її активному функціонуванні. В Україні за участі широкої громадськості обговорюються такі питання, як-от: Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції; заходи щодо розвитку національної системи дизайну й ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої та соціально-культурної сфер; розвиток естетичної культури дизайнерів у контексті соціально-історичних змін; вплив естетичної культури дизайнера на розвиток соціально-культурних цінностей; особливості та проблеми реалізації соціально-ціннісної функції естетичної культури дизайнера; зв'язок естетичної культури дизайнера з етнокультурними традиціями українського суспільства; соціальні пріоритети в системі функціонування естетичної культури дизайнера та ін.

Зазначимо, що широкий спектр питань, актуалізованих в українському суспільстві, пов'язаний з сучасною суспільною практикою, розвитком виробництва, демократизацією соціальних відносин, формуванням духовних цінностей. Усі ці питання потребують активної підтримки дизайнерів засобами їх художньо-проектної творчості. Адже завдяки їх внеску в практику художньо-образного та конструктивного освоєння предметів та об'єктів навколишнього середовища створюється суспільний грант для поширення естетичних ідей, поглядів, уявлень серед населення; формуються

естетичні інтереси, потреби людей, їх ставлення до естетизації різних проявів соціального, економічного, політичного, духовного, культурного життя; відкривається простір для освоєння навколишньої дійсності за законами краси у сфері праці, навчання, спілкування, побуту, творчості, самоосвіти.

Маючи відповідний запит українського суспільства щодо реагування на виклики цивілізаційного процесу та необхідності посилення ролі художніх та естетичних цінностей нині здійснюється підтримка діяльності дизайнерів, підняття престижності та популярності серед молоді та інших верств населення професії дизайнера. Адже, як зазначає А. Руденченко, художник-дизайнер сьогодні сприймається в суспільстві як творець нового способу життя сучасної людини. «Як майстер-художник він акумулює в собі прототип цілісної людини, для якої він створює нове предметно-просторове середовище. Краса у творчості дизайнера проявляється як багатомірна характеристика, що містить функціональну досконалість створюваного середовища, як здатність задовольнити матеріальні і духовні потреби людини, також як зручність, доцільність і гармонійне сполучення з навколишнім світом природи. Результатом діяльності дизайнера є естетично значуща річ, виготовлена новим технологічним способом для нової людини, що втілює ті або інші функції й властивості, необхідні людині» [328, с. 32].

Дизайнери у своїй творчості орієнтуються на естетичні цінності, прагнуть приймати інноваційні художньо-конструкторські рішення, пропонують нетрадиційні способи, форми, матеріали з метою естетизації важливих сфер суспільного, виробничого, освітнього, культуротворчого середовища. Водночас функціонування естетичної культури дизайнерів супроводжується певними викликами, які пов'язані з необхідністю розвитку традицій українського суспільства щодо естетичного освоєння навколишнього середовища; формування в суспільстві та окремих суспільних групах естетичного ставлення до предметів та об'єктів життєдіяльності людини; прийняттям рішень щодо комплексного підходу до естетизації найважливіших сфер і напрямів суспільного та економічного

життя. Як зазначає Л. Гарбузенко, з погляду на виклики суспільства «саме базисні культурні цінності мають стати перешкодою на шляху руйнівних процесів. Естетизована українська культура створює умови для розкриття особистісних якостей, формування естетичних інтересів, смаків, творчої самореалізації людини» [74, с. 27].

Сучасні виклики, що пов'язані з функціонуванням естетичної культури дизайнерів, передбачають їх осмислення та вирішення на суспільному рівні. Йдеться про сприйняття й усвідомлення формування естетичної культури дизайнера як пріоритетного завдання українського суспільства; визначення естетичного змісту дій дизайнерів з урахуванням логіки та системи цінностей, які є необхідними для виконання дизайнерських програм, творчих завдань тощо; посилення уваги фахівців з дизайну до соціальних цінностей, які потребують відповідної підтримки та актуалізації в суспільному середовищі.

Важливим нині залишається питання гармонізації взаємозв'язку естетичної культури дизайнерів і суспільної практики. Відчутного значення набуває активність учасників цих відносин, поєднання їх потенційних можливостей та використання функціонального ресурсу з метою взаємозбагачення та ефективного розвитку. Сутність питання полягає в тому, щоб реалізувати соціально-ціннісну функцію естетичної культури дизайнерів з урахуванням потреб та орієнтирів сучасної суспільної практики. Як підкреслюють учені (В. Торкатюк, В. Кулік, А. Денисенко), настав час виховувати підростаюче покоління українських дизайнерів не в згубній традиції, коли дизайнер не є ключовою фігурою на підприємстві, а в гармонійному співіснуванні фахівця-дизайнера в структурі кожного підприємства, яке виробляє товари для українського споживача і на експорт, шанобливому ставленні до цього фахівця, у психологічній готовності керівництва враховувати пропозиції дизайнера [425, с. 5].

Теоретичний аналіз зазначеного питання дає можливість зазначити, що естетична культура дизайнера виникає, розвивається та функціонує на

суспільному ґрунті, взаємодіє певним чином з наявною практикою. Характер відносин естетичної культури дизайнерів і суспільної практики має певні різновиди, у межах яких можна спостерігати: вплив суспільної практики на естетичну культуру дизайнерів; вплив естетичної культури дизайнерів на суспільну практику; взаємозв'язок естетичної культури дизайнерів і суспільної практики. Оптимальними і продуктивними є відносини естетичної культури дизайнерів і суспільної практики, коли між ними гармонізується зв'язок, спрямований на адекватне реагування, ефективне використання наявних можливостей, визначення перспективних кроків щодо естетизації предметів та об'єктів навколишньої дійсності.

Виділення *культуротворчої функції естетичної культури дизайнера* має важливе значення. Адже вона характеризує духовно-функціональне утворення як впливовий засіб розвитку і збагачення художньо-естетичного ставлення до навколишньої дійсності, творів мистецтва, організації продуктивної художньо-проектної діяльності. Естетична культура дизайнера має безпосередній вплив на результати його художньо-творчої та конструкторської праці, пов'язані зі створенням та реалізацією матеріальних і духовних цінностей. Роль цього впливу полягає в забезпеченні процесу створення якісно нового продукту, сповненого практичною значущістю, а також естетичною досконалістю, виразністю та завершеністю. У результаті такого впливу естетичної культури дизайнера реалізується його культуротворча функція, що означає гармонійне поєднання в об'єкті дизайнерської творчості практичного і духовного, емоційного і раціонального, зовнішнього і внутрішнього, змісту і форми.

Культуротворча функція естетичної культури дизайнера знаходить свою реалізацію на всіх етапах роботи над художньо-конструкторським проектом, починаючи від сприйняття й осмислення концепції дизайнерського виробу і завершуючи впровадженням його на практиці. Саме тому, на думку О. Бойчука, такі фундаментальні для дизайнера навчальні дисципліни, як-от: проектування, композиція, рисунок, живопис, технологія формоутворення,

історія дизайну, комп'ютерне моделювання необхідно зробити справді провідними і привести у відповідність до вимог часу. Усі супутні спеціальні дисципліни слід підпорядковувати завданням проктування і подавати їх безпосередньо в процесі виконання творчих завдань [30, с. 68]. Набутий у процесі вивчення вказаних дисциплін естетичний досвід, естетичні знання, поняття та уявлення дизайнер зможе використати в процесі художньо-проектної творчості і на цій основі успішно розв'язувати питання культуротворчого змісту.

Зазначимо, що естетична культура дизайнера функціонально впливає на його культуротворчу діяльність, стверджує ідею краси, гармонії, виразності та цілісності в різних сферах життєдіяльності суспільства і окремої людини. Особливу роль вона відіграє в естетизації предметів, об'єктів, процесів і явищ, які є в предметному, природному, суспільному та мистецькому середовищі. Так, на прикладі дизайну архітектури можна бачити, як зазначає О. Прусак, що «активний сплеск інтересу до проблематики змінного ефемерного образу в просторових експериментах архітектурної та дизайнерської творчості спостерігається в другій половині ХХ ст. З'являються споруди, в основу яких покладені метафори на природні явища – «хмара», «вода», «вітер». Сьогоднішнє суспільство ще не готове до реального сприйняття фантастичних футуристичних проєктів, до ідеї «неявного» та «нематеріального». Предметом інтересу дизайнерів стають підкріплена ілюзорність фасадних площин і мімікрія архітектурних об'єктів у сучасних урбаністичних просторах» [313, с. 105].

За результатами вияву культуротворчої функції естетичної культури дизайнера відбувається естетизація природних об'єктів, надання їм відповідного естетичного забарвлення. Ландшафтний дизайн та інші різновиди природного дизайну засвідчують, що естетична культура дизайнера здатна привносити важливі прояви прекрасного у світ природи, використовувати природні форми, кольорове забарвлення, виразність композицій для збагачення естетичного сприйняття природних предметів та

об'єктів, формування в людей естетичного ставлення до проявів краси в природному середовищі.

Культуротворчий потенціал естетичної культури дизайнера знаходить свою реалізацію в предметному середовищі. Йдеться про можливість надання естетичного змісту, форми та емоційної виразності продуктам людської діяльності. Це стосується продуктів і виробів промислового виробництва, предметів побуту, одягу, житлового оздоблення, оформлення інтер'єру, умов житла, навчання, відпочинку, праці і творчості людини. Естетичне освоєння дизайнерами предметного середовища характеризується своєю різноманітністю, багатством змісту і форм, багатогранністю технологічних, художньо-конструкторських, функціональних рішень. У зв'язку з цим перед дизайнерами постає актуальне завдання щодо естетизації предметів, об'єктів, процесів, які повсякденно оточують людину, створюючи при цьому комфортні умови для життя, праці, навчання, дозвілля, спілкування і творчості.

Сучасна практика засвідчує, що соціальне середовище сповнене широких можливостей для реалізації культуротворчої функції естетичної культури дизайнера. Фахівці з дизайну не залишаються байдужими до об'єктів, предметів і явищ, які є в житті суспільства, окремих суспільних груп, колективів, у системі виробничих, сімейних, родових, міжособистісних відносин, життєдіяльності окремих людей, представників певних професій. Такі питання, як-от: естетика життя, професійної діяльності, поведінки, міжособистісних стосунків, діловий етикет, культура спілкування, оформлення ритуальних, громадянських, культових, конфесійних подій, свят, процесів і процедур, прийняття та реалізації певних рішень на державному, конфесійному, регіональному, службовому, рівнях є предметом культуротворчої діяльності дизайнерів, які спрямовують потенційні можливості естетичної культури на процес генерування естетичних, художньо-конструкторських, художньо-творчих ідей, привнесення естетичних цінностей та їх елементів у зміст і характер різних проявів

суспільного середовища.

Нині важливе значення має реалізація культуротворчої функції естетичної культури в мистецькому середовищі. Ця функція спонукає дизайнера до організації художнього діалогу з митцями, привнесення в їх творчість особливої естетичної виразності. Йдеться про надання продуктам мистецької творчості естетичного змісту, вишуканості, цілісності, оригінальності тощо. Спираючись на естетичну культуру, дизайнер виявляє спроможність посилювати, зміцнювати та збагачувати естетичний зміст художньо-творчого процесу, виконавської майстерності акторів, митців, а також розвиває способи взаємодії аудиторії з творами мистецтва різних видів і жанрів.

Культуротворча функція естетичної культури дизайнера засвідчує її можливості у створенні та використанні матеріальних і духовних цінностей, збагаченні їх естетичного змісту, посиленні ролі художньо-естетичних цінностей у життєдіяльності людей. У результаті культуротворчої активності естетичної культури дизайнерів суспільна практика отримує підтвердження та приклади того, як людина може освоювати навколишню дійсність і мистецтво за законами краси, гармонії, цілісності, взаємозв'язку змісту і форми, виразності матеріалу тощо.

Виділення та аналіз *особистісно-регулятивної функції естетичної культури дизайнера* зумовлені тим, що це духовно-функціональне утворення забезпечує розвиток важливих якостей, необхідних для його самоорганізації. На відміну від інших функцій естетичної культури, ця функція пов'язана переважно з внутрішніми процесами, які властиві естетичній культурі дизайнера. Йдеться про забезпечення особистісно-регулятивного впливу на вияв та розвиток емоційних, інтелектуальних, креативних сил і можливостей фахівців з дизайну. Як зазначає С. Гончаренко, самооцінка свідчить про «судження людини про міру наявності в неї тих чи тих якостей, властивостей у співвідношенні їх із певним еталоном, зразком. Це вияв оцінного ставлення людини до себе» [80, с. 412].

Естетична культура дизайнера, виявляючи властиву їй особистісно-регулятивну функцію, забезпечує певні зміни, корекцію, доповнення, що стосуються розвитку естетичних якостей, організації естетичного ставлення до предметів та об'єктів навколишнього середовища; стимулювання творчої діяльності, визначення художньо-конструкторських ідей, проектів тощо. Реалізація на практиці особистісно-регулятивної функції естетичної культури дизайнера відбувається по-різному, залежно від опори на її внутрішні сили, які набули необхідного розвитку. Йдеться про емоційні, інтелектуальні, діяльнісні якості, на які можуть спиратися в процесі самоорганізації фахівці з дизайну.

Зазначимо, що особистісно-регулятивна функція естетичної культури дизайнера засвідчує, передусім, його звернення до власних почуттів, емоційного стану, урахування характеру та наявних способів реагування на естетичні цінності. Від якості внутрішнього забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури буде залежати ефективність її дії. Саме тому набуття необхідного досвіду уважного та відповідального ставлення дизайнера до власних почуттів, емоційного реагування, емоційно-чуттєвої активності сприяє розвитку механізму естетичної саморегуляції та залученню до процесу самовдосконалення дизайнера набутого емоційно-естетичного досвіду.

Важливе значення в реалізації особистісно-регулятивної функції естетичної культури дизайнера має залучення власних інтелектуальних сил і можливостей, опора на актуалізовані естетичні знання, поняття, уявлення та світогляд. Інтелектуальна активність дизайнера, здійснення ним естетичної самооцінки є важливими проявами особистісно-регулятивної функції естетичної культури, яка набуває свідомого характеру, відзначається глибоким проникненням у зміст естетичних процесів та змін, які відбуваються в естетичній свідомості.

Особистісно-регулятивна функція естетичної культури дизайнера також передбачає практичні дії, певні форми поведінки, участь у творчих

заходах, акціях, процесах та програмах. Безпосередня участь дизайнера у виконанні певних дій свідчить про прийняті ним рішення, схвалення або заперечення того, що потрібно для його естетичного розвитку, набуття певного досвіду, налагодження відносин з творчим колективом тощо. Як зазначає Г. Шевченко, «естетичний розвиток особистості виявляється в процесі її художньо-естетичної діяльності, яка полягає у співтворчості, тобто творчому, естетичному сприйнятті творів мистецтва, умінні висловлювати враження від одного виду мистецтва в інших, прагненні до створення нових, оригінальних художніх образів, до самостійного пошуку засобів виразності для втілення власного творчого задуму» [464, с. 225]. За таких умов особистісно-регулятивна функція естетичної культури набуває дієвого характеру, забезпечує розвиток механізму її самоорганізації.

Отже, на основі теоретичного аналізу сутності, структури та функцій естетичної культури дизайнера можемо констатувати, що естетична культура дизайнера є духовно-функціональним утворенням особистості, яке має суспільну, професійну та особистісну детермінацію, забезпечує естетичне ставлення до предметів і об'єктів навколишнього середовища та їх освоєння за законами краси в процесі художньо-конструкторської діяльності. Естетична культура дизайнера визначена як складне духовно-функціональне утворення, структура якого охоплює такі складники, як-от: естетична свідомість, естетична активність та естетична самоорганізація. До основних функцій естетичної культури дизайнера віднесено соціально-ціннісну, культуротворчу та особистісно-регулятивну. Вони свідчать про потенційні можливості естетичної культури дизайнера в розв'язанні питань, у яких зацікавлена сучасна суспільна практика, на основі яких підвищується ефективність культуротворчої діяльності, а також успішно вирішуються актуальні завдання професійної підготовки майбутніх фахівців.

Висновки до першого розділу

1. На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу праць учених у галузі філософії, естетики, культурології, соціології, психології та педагогіки встановлено, що естетична культура є складним і багатовимірним явищем, що зумовлює її наукову інтерпретацію як суспільної, культурологічної та особистісної категорії. Досліджена суспільна детермінація естетичної культури та особливості її розвитку у стародавні часи, античний період, епоху Середньовіччя, Відродження, Класицизму, Просвітництва, в умовах класичної німецької філософії та естетики, період XIX–XX ст., на етапах становлення і розвитку українського суспільства. Були розглянуті питання культурологічної зумовленості естетичної культури, її зв'язок із цінностями духовної та художньої культури, розвитком окремих видів та жанрів мистецтва, дизайну, художньо-конструкторської діяльності. Проаналізовано естетичну культуру як особистісну категорію, її зв'язок із розвитком фізичних, психологічних, соціальних, духовних і творчих якостей людини. Окреслено роль і значення естетичної культури для вдосконалення нинішньої практики суспільних відносин, розвитку і збагачення змісту та напрямів культуротворчої діяльності, підготовки особистості до плідного освоєння естетичних і художніх цінностей в умовах життя та професійної діяльності.

2. Установлено, що в умовах цивілізаційного розвитку українського суспільства, реформування соціально-економічних відносин, зміцнення демократичних основ, збагачення культурно-освітніх процесів особливої гостроти й актуальності набувають питання формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Під естетичною культурою дизайнера розуміємо духовно-функціональне утворення особистості, яке має суспільну, культурологічну та особистісну детермінацію і забезпечує естетичне ставлення до предметів і об'єктів навколишнього середовища та їх

освоєння за законами краси в процесі художньо-конструкторської діяльності. За результатами теоретичного аналізу підтверджено, що естетична культура дизайнера є важливим складником духовної культури суспільства, має тісний зв'язок із художньо-творчою та проектною діяльністю, передбачає освоєння художніх та естетичних цінностей, матеріальних, мистецьких та духовних здобутків суспільства. Виокремлено тісний зв'язок естетичної культури дизайнера з професійною діяльністю, яка є багатогранною за своїм змістом, спеціалізацією, спрямованістю та способами виконання художньо-конструкторських проєктів. Охарактеризовано особистісний аспект детермінації естетичної культури дизайнера, досліджено внутрішні чинники, що забезпечують можливості духовно-функціонального утворення набувати спроможності самоорганізації та самовдосконалення.

3. Установлено, що естетична культура дизайнера є складним духовно-функціональним утворенням особистості, розвиток та дія якого є можливою лише за умови відповідної внутрішньої організації, наявності структури з властивими їй логікою і процедурою прийняття рішень, системним підходом та характером реагування на естетичні прояви навколишнього середовища. Охарактеризовано структуру естетичної культури дизайнера та її складники, до яких віднесено: естетичну свідомість, естетичну активність та естетичну самоорганізацію.

4. На основі теоретичного аналізу естетичної культури дизайнера визначено її функції, охарактеризовано їх роль і призначення у площині розвитку суспільства, культури та особистості. До основних функцій естетичної культури дизайнера віднесено соціально-ціннісну, культуротворчу та особистісно-регулятивну. Наголошено, що соціально-ціннісна функція естетичної культури дизайнера забезпечує актуалізацію естетичного ставлення до предметів та об'єктів суспільного середовища, сприяє формуванню естетичних інтересів, орієнтацій і потреб людей, стимулює процес естетизації різних проявів соціального, економічного, духовного та культурного життя. Культуротворча функція естетичної

культури сприяє гармонійному поєднанню в об'єкті дизайнерської творчості практичного і духовного, емоційного і раціонального, зовнішнього і внутрішнього, форми і змісту. Особистісно-регулятивна функція естетичної культури дизайнера стимулює його звернення до власних почуттів, інтелектуальних та діяльнісних способів естетичного самоудосконалення.

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора: [378; 382; 383; 384; 385; 390; 398; 400; 401; 402; 406; 412; 413; 414; 415; 418; 419; 423].

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1 Зміст та методи дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів

Аналіз теоретичних засад формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дає змогу зазначити, що це духовно-функціональне утворення особистості має складну й багатоаспектну структуру, детерміноване внутрішніми та зовнішніми чинниками впливу, перебувають у стані розвитку й самоорганізації. Отримані нами результати теоретичного аналізу дали змогу зазначити, що в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів відбуваються зміни, які мають системний характер, засвідчують про роль таких складників естетичної культури, як-от: естетична свідомість, естетична активність та естетична самоорганізація. Складність та багатоаспектність природи естетичної культури дизайнера передбачає її врахування в освітньому процесі та надання їй належної оцінки.

Як зазначає В. Бутенко, «посилення уваги педагогів до естетико-виховного процесу має певну зумовленість. Адже йдучи шляхом естетизації навколишнього життя, особистість отримує можливість сприймати процеси і явища дійсності у співвідношенні змісту і форми, зовнішнього і внутрішнього, природного і соціального, емоційного і раціонального. За таких обставин об'єкти сприймання перетворюються на носіїв не лише прагматичного, а й естетичного, здатних передавати певний настрій, емоційно-ціннісне ставлення, характер та спрямованість, духовно-функціональну цінність. Ця особливість освоєння дійсності за законами

краси набула відображення в практиці, яка несе в собі не лише ідею корисного, потрібного, важливого, а й вияви емоційно виразного, естетичного, прекрасного. Ця практика втілюється в дизайн-проектах, рішеннях, програмах» [41, с. 304].

Майбутні дизайнери професійно готуються до предметів та об'єктів навколишнього середовища, в умовах закладів вищої освіти набувають необхідного їм досвіду естетичного сприймання, осмислення, творчого втілення прекрасного в дійсності та мистецтві. Якість та ефективність формування естетичної культури майбутніх дизайнерів викликають особливу увагу широкої громадськості. Як зазначають З. Танко, О. Коровицький нині спостерігається «орієнтація виключно на особистість митця, активного організатора модельної справи. Мінливі та гнучкі запити ринку, перенасиченість товаром та жорстка конкуренція диктують необхідність формувати потреби споживача та нагально задовольняти їх. Роль художника-модельєра стає надзвичайно актуальною, він переймає функції «вихователя» народних смаків, творця естетичних норм, проектанта сьогоденного і майбутнього» [370, с. 84].

Успішне виконання дизайнерами професійних функцій щодо естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища передбачає сформованість у них естетичної культури. Яким у сучасних умовах є рівень сформованості естетичної культури дизайнерів? Чи достатнім та ефективним є вплив закладів вищої освіти на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів? Ці та інші запитання підтверджують необхідність дослідження стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Для здійснення зазначеного дослідження нами були визначені та конкретизовані його *мета, завдання, зміст та методи*. Аналізуючи в процесі науково-педагогічного пошуку ці аспекти, ми виходили, передусім, з розуміння їх актуальності та суспільної значущості. Адже українське суспільство зацікавлене в тому, щоб знати реальний стан сформованості естетичної культури дизайнерів та її вплив на суспільну практику розвитку

соціально-економічних, культуротворчих, духовно-моральних процесів. Усвідомлення того, що відбувається в розвитку естетичної культури суспільства та окремих спеціальних і професійних груп дає змогу правильно вибудовувати стратегію і тактику державного управління, зміцнювати демократичні засади, забезпечувати організацію культуротворчої та освітньо-виховної діяльності.

Питання естетичних інтересів, орієнтацій і потреб дизайнерів викликають посилену зацікавленість у суспільних колах. Адже від їх змісту, характеру та спрямованості залежить готовність дизайнерів до творчої, художньо-конструкторської діяльності, розвитку та збагачення художніх та естетичних цінностей. Як зазначає С. Мельничук, «естетична культура здійснює великий вплив на особистість. Вона стає одним із суттєвих стимулів людської поведінки і знаходить своє відображення в особливих естетичних потребах особистості. Уміння відчувати й розуміти красу навколишнього світу одночасно впливає й на стійку потребу шукати і створювати цю красу в усіх сферах власної діяльності (гри, навчання, побуті, професійній роботі тощо)» [210, с. 13].

Дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має важливе значення для прийняття рішень у сфері соціальної політики, розбудови громадянського суспільства, збагачення морально-естетичних та естетичних відносин. Водночас ці питання набувають помітної гостроти у сфері розвитку культурного життя українського суспільства, збагачення його культурних і мистецько-дизайнерських традицій. Адже серед митців, художників-дизайнерів спостерігається серйозне занепокоєння у зв'язку з розповсюдженням неякісної мистецької та дизайнерської продукції, що негативно впливає на формування естетичної культури суспільства й окремих людей.

Нині суспільна практика зацікавлена в тому, щоб сучасний стан формування естетичної культури майбутніх дизайнерів став предметом науково-педагогічних досліджень, спонукав до поширення серед студентів

цінностей художньої та естетичної культури, сучасних форм естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища. Як зазначає Г. Шевченко, «праця, повага до Людини-Майстра в умовах нових ринкових відносин у нашій державі повинні зайняти гідне місце в педагогічних дослідженнях, бо саме діяльність у всіх її різновидах є променем, у якому сфокусовані всі духовні цінності людини, надії людства» [466, с. 116]. Дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів покликане сприяти подальшому розвитку культуротворчої практики та залученню студентів до художньої та естетичної творчості.

У сучасних умовах демократичного розвитку українського суспільства відбувається зміна освітньої політики, посилюється увага вчених, викладачів закладів вищої освіти до розвитку особистості дизайнера, надання йому права і можливостей бути суб'єктом власного духовного й професійного зростання. Наголошується на необхідності розширення можливостей для самоорганізації особистості, вибору майбутніми дизайнерами змісту, форм і методів отримання освітніх послуг з метою ефективного розвитку та використання власних емоційних, інтелектуальних і творчих сил. Водночас, як зазначає О. Бойчук, у закладах вищої освіти висловлюється занепокоєння тим, що «цей привабливий для молоді фах в умовах незбалансованості методології дизайнерської освіти все більше навантажується різними навчальними дисциплінами. На перший погляд, важливі та потрібні, вони, насправді, не мають очікуваного поліпшення професійних якостей студентів. Більше того, прослідковується тривожна тенденція до зниження рівня художньо-фахової підготовки і, як наслідок, проектно-образного мислення. Такий стан справ потребує переосмислення та перегляду загальних навчальних програм і навчальних планів з метою усунення дублювання та зменшення обсягу тих дисциплін, які безпосередньо не працюють на головний професійний напрям навчання» [30, с. 67].

Дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів покликане сприяти педагогічному забезпеченню вказаного

процесу в закладах вищої освіти, надати викладачам наукову інформацію, яка характеризує естетичну підготовку студентів, їх компетентність у галузі художньої та естетичної культури, здатність самостійно вибудовувати творчий діалог з мистецтвом, виявляти власні естетичні уподобання, інтереси, орієнтації, потреби, погляди тощо. Результати науково-педагогічного пошуку дають змогу охарактеризувати та надати об'єктивну інформацію щодо сформованості естетичної культури дизайнерів та ефективності освітніх дій, спрямованих на забезпечення якості мистецько-дизайнерської освіти.

Здійснення вказаного дослідження має важливе значення для наукової сфери, яка вивчає закономірності та особливості розвитку естетичної культури дизайнера.. Йдеться про наукові розвідки вчених у галузі філософії, естетики, культурології, психології та педагогіки. Дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів спрямоване на отримання об'єктивної інформації про змістові та процесуальні параметри цього духовно-функціонального утворення, його спроможність спиратися на механізм самоорганізації та забезпечувати високий рівень освоєння предметів та об'єктів навколишнього середовища за законами краси.

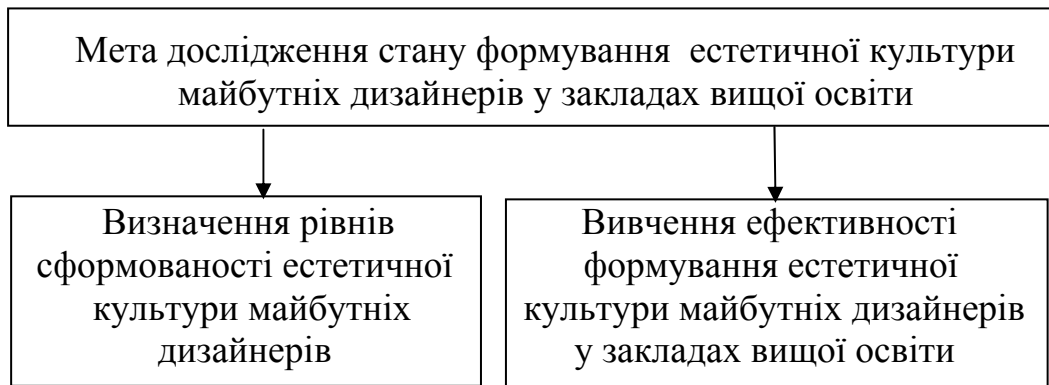
У процесі визначення мети, завдань, змісту та методів дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів нами враховувалися соціальні, культурологічні, освітні та наукові аспекти. Отримані в такий спосіб наукові результати покликані сприяти в подальшому розробці освітніх програм естетичної підготовки дизайнерів; посиленню їх соціальної та професійної відповідальності за якість продуктів художньо-конструкторської діяльності; залученню студентів до виконання художніх проєктів з урахуванням національних художніх цінностей, традицій українського етнодизайну, сучасної практики естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища; упровадженню ефективних форм і методів впливу на естетичну свідомість та активність майбутніх фахівців; зміцненню механізму самоорганізації їх естетичної культури.

Аналіз наукової літератури (В. Анненков [10], В. Бутенко [41; 43], В. Косюк [165], С. Мельничук [210], Л. Оршанський [264], О. Отич [272] та ін.) засвідчує необхідність комплексного дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Адже, як підкреслює Л. Оршанський, естетична культура майбутнього дизайнера є інтегральним компонентом естетичної культури суспільства, особистісна якість та духовно-функціональне утворення, що проявляється на рівні сформованості естетичного ставлення до навколишнього світу та його освоєння «за законами краси» [264, с. 25-26].

На думку В. Бутенка, «в естетичному ставленні гармонізуються різні аспекти, зокрема: зовнішнє і внутрішнє, свідоме й несвідоме, духовне і прагматичне, соціальне й особистісне, колективне й індивідуальне, раціональне й емоційне, репродуктивне і творче. Естетичне ставлення здатне по-справжньому вносити консолідуючу основу життєдіяльності людини і, як зазначав М. Рильський, троянди й виноград, духовне і прагматичне, корисне і прекрасне можуть знаходити в житті людини гармонійне поєднання, взаємодію та взаємодоповнення» [51, с. 16]. Про необхідність комплексного вивчення естетичної культури пише С. Мельничук, наголошуючи, що «естетична культура є досить складною системою, вона містить чутливість та інтелектуальні здібності людини, її родові і групові уявлення про «гарне життя», а також реальні предмети і форми поведінки, створеної людиною не лише за законами природної необхідності, але й за законами краси» [210, с. 13].

Ураховуючи складність та багатоаспектність природи естетичної культури дизайнера та роль закладів вищої освіти у її формуванні, нами була визначена мета дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Вона полягає у визначенні рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів, а також у вивченні ефективності формування їх естетичної культури у закладах вищої освіти (рис. 2.1).

До мети дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів ми вважали доцільним віднести визначення рівнів сформованості цього духовно-функціонального утворення особистості.

Рис. 2.1 Мета дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

При цьому ми спиралися на думку С. Гончаренка, який зазначає, що реальний рівень розумового розвитку засвідчує «стан пізнавальних і творчих можливостей індивіда». Це сукупність знань, умінь, навичок і сформованих при їх засвоєнні дій; це вільне оперування ними в процесі мислення, яке засвідчує засвоєння в певному об'ємі нових знань, умінь і навичок [80, с. 403]. Рівень сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів засвідчує стан розвитку в них духовно-функціонального утворення, що забезпечує естетичне ставлення до дійсності та мистецтва, а також уміння здійснювати естетизацію предметів та об'єктів навколишнього середовища в процесі художньо-конструкторської діяльності. Визначення в процесі дослідження рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів дає змогу охарактеризувати їх особистісні естетичні властивості та якості, володіння індивідуальними способами реагування на естетичні прояви дійсності, ціннісну спрямованість їх художньо-проектної і творчої діяльності.

За нашим баченням мета дослідженням стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів полягає також у вивченні ефективності забезпечення цього процесу в закладах вищої освіти. Як зазначає В. Бутенко,

«освітньо-виховна практика не завжди була прихильною до ідеї формування естетичного ставлення особистості до дійсності та мистецтва. Були часи, коли питання естетики і всього, що пов'язане з естетичним забарвленням життя людей, вважали зайвим, недостатньо важливим і, навіть, ворожим. Можливо саме тому в умовах сьогодення ще дуже повільно просувається ідея естетизації шкільного життя, сімейних стосунків, сімейних відносин» [51 с. 16-17]. Вивчення ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дає змогу оцінити педагогічні дії та їх спроможність забезпечувати вказаний процес.

Для досягнення цієї мети ми вважали необхідним конкретизувати *завдання*, які потрібно розв'язувати в процесі дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. До цих завдань дослідження нами віднесено такі, як-от: визначення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів та її відповідності сучасним суспільним вимогам; з'ясування готовності майбутніх дизайнерів до використання власної естетичної культури в процесі художньо-проектної діяльності; аналіз ефективності впливу закладів вищої освіти на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Одне з виділених нами завдань дослідження передбачало визначення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів та її відповідності сучасним суспільним вимогам. Актуалізація цього завдання дослідження зумовлена тим, що естетична культура дизайнера формується на ґрунті культури суспільства, і тому цілком логічним було з'ясування того, наскільки естетичні цінності суспільства були засвоєні майбутніми фахівцями, наскільки їх естетичний досвід набув характеру дієвого чинника впливу на духовно-практичний зв'язок зі світом прекрасного. На важливості цього аспекту наголошує О. Рудницька, підкреслюючи, що «уся культура в цілому інтегрується в одному єдиному контексті життя, тобто культура суспільства неминуче шукає виходу в культурі особистості. Таким чином культура перетворюється на інтегральний фактор соціалізації особи, стає

середовищем для її розвитку. З огляду на це особистісну культуру можна визначити як індивідуальну форму виявлення результатів культурного впливу суспільства на людину і результати сприйняття особистістю культурних цінностей» [331, с. 7-8].

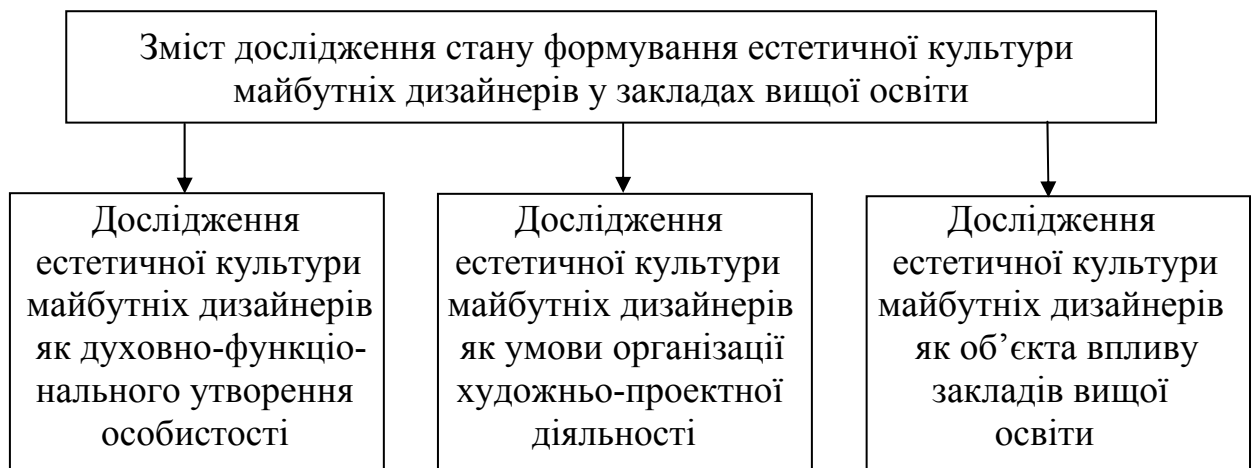
У процесі дослідження важливо було з'ясувати готовність майбутніх дизайнерів до використання власної естетичної культури в процесі художньо-проектної діяльності. Необхідність розв'язання цього завдання дослідження зумовлена тим, що майбутні фахівці покликані активно спиратися на набутий естетичний досвід і на його основі вибудовувати практичні кроки, пов'язані з естетизацією предметів і об'єктів навколишнього середовища. На важливості цього аспекту наголошує Л. Оршанський. На його думку, «власне естетична культура дизайнера є головним критерієм його професійності, яка уможливорює правильний добір художніх технік, засобів і матеріалів з метою якісної реалізації художнього проекту» [264, с. 25-26].

Дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає вирішення завдання, яке полягає у здійсненні аналізу ефективності впливу закладів вищої освіти на вказаний процес. Як засвідчує Г. Шевченко, «в умовах дефіциту культури в сучасному суспільстві досить розмитими є ціннісні орієнтації й естетична культура студентської молоді. Студентська молодь переживає нині серйозні труднощі, пов'язані з проблемами світоглядної культури, наявності потреб у духовних цінностях, працевлаштування, вибору естетичних ідеалів тощо» [464, с. 222]. Ураховуючи зазначене, вважаємо необхідним аналіз наявної освітньої практики, пов'язаної із залученням майбутніх дизайнерів до світу художніх та естетичних цінностей, формуванням у них естетичних якостей.

Науково-педагогічний пошук, присвячений дослідженню стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, передбачав визначення його змісту. Адже зміст є основою дослідницьких дій, покликаний сприяти досягненню відповідних результатів. Характеризуючи

зміст освіти, С. Гончаренко, зокрема, зазначає, що це «елемент освітнього процесу, що складає основу, на якій досягаються його соціальні цілі» [80, с. 184]. Зміст дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів охоплює низку важливих положень, що характеризують духовно-функціональний зв'язок особистості з проявами естетичного в дійсності та мистецтві, динаміку його розвитку, чинники впливу на цей процес, характер та способи використання естетичної культури в умовах професійної діяльності дизайнера.

Ураховуючи мету й завдання дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти нами визначено його зміст. Він передбачає: дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як духовно-функціонального утворення особистості; дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як умову здійснення художньо-проектної діяльності; дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як об'єкта впливу закладів вищої освіти (рис. 2.2).

Рис. 2.2 Зміст дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Зазначаючи зміст дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти ми виходили із розуміння того, що естетична культура є духовно-функціональним утворенням особистості, яке має якісні та кількісні показники, характеризується динамікою розвитку,

охоплює ряд складників, які забезпечують як внутрішні, так і зовнішні процеси. Як зазначають О. Романишина, Н. Школяр, «одним із важливих завдань сьогодення є підготовка фахівців нового профілю – дизайнерів з новим інформаційним мисленням, різнобічними та глибокими професійними знаннями й уміннями, здатних до постійного поповнення та оновлення знань, з досконалим володінням термінологічним апаратом, достатнім для здійснення міжкультурної комунікації в професійній сфері. Серед вимог, що висуваються до дизайнерів нового покоління, є вимога щодо особистісно-професійного розвитку фахівця шляхом підвищення рівня позитивної мотивації до праці, формування здатності до самоосвіти, саморозвитку, підвищення рівня самооцінки й конкурентоспроможності фахівця» [326, с. 350].

Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів не відбувається спонтанно. В основі становлення і розвитку їх естетичної культури знаходяться процеси, які мають певну детермінацію, характеризуються тим, що мають об'єктивний і суб'єктивний характер. Дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів покликане допомогти в отриманні відповіді на питання, що стосуються розвитку цього духовно-функціонального утворення, набуття ним якісних показників, що відповідають сучасним суспільним вимогам. Адже, як зазначає Н. Тарарак, «час студентських років співпадає із здатністю молодої талановитої людини до засвоєння величезного потоку інформації, особливою сприйнятливістю до всього нового, «оголеністю» душевних переживань майбутнього митця. З одного боку, у цей період розвиваються критичність мислення, прагнення сформувати свою особистісну позицію та думку, надати власну оцінку різним явищам, приймати нехай незрілі, але свої рішення. А з іншого боку, така доволі активна ціннісно-творча діяльність майбутнього митця носить лімітований характер через відсутність достатніх знань і навичок, практичного досвіду творчої діяльності, а також незавершеність та недосконалість особистої системи цінностей студента через використання

ним установок і стереотипів, що були сформовані ще в попередньому віці» [363, с. 124-125].

Дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має засвідчити рівень сформованості зазначеної якості у студентів, набуття ними досвіду, знань, понять, уявлень про естетичне в дійсності й мистецтві, розвиток механізму самоорганізації та наявного потенціалу з метою встановлення плідного діалогу зі світом прекрасного, його сприймання, осмислення та творчої інтерпретації. Цей аспект змісту нашого дослідження дає змогу зосередити науковий пошук власне на питаннях, що характеризують естетичну культуру майбутніх дизайнерів як самодостатнє духовно-функціональне утворення, яке спроможне забезпечувати внутрішні процеси самоорганізації і водночас засвідчує свою налаштованість на використання естетичних цінностей у повсякденному житті та професійній діяльності.

Для отримання відповіді на питання, що характеризують стан формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти, нами виділено аспект змісту дослідження, пов'язаний із вивченням естетичної культури майбутніх фахівців як важливої умови організації художньо-проектної діяльності. Йдеться про вивчення зв'язку естетичної культури майбутніх дизайнерів з процесами естетизації предметів і об'єктів навколишнього середовища та освоєння їх за законами краси. Як зазначає Л. Оршанський, «вища дизайн-освіта є важливою ланкою процесу становлення особистості фахівця, який володіючи природними нахилами та творчими здібностями, прагне естетичного перетворення себе самого і навколишньої дійсності. Звідси ключове завдання дизайн освіти полягає в підготовці майбутніх дизайнерів із розвинутою здатністю сприймати, відчувати, цінувати та створювати «внутрішню та зовнішню красу». Це зумовлює необхідність орієнтації вищої дизайн-освіти передовсім на розвиток естетичної культури цієї категорії фахівців, які покликані естетично вдосконалити світ сучасного і майбутнього» [264, с. 24].

Для дизайнера художньо-проектна діяльність є основою його професії. До її естетизації залучаються найважливіші сили і можливості митця, його почуття, знання, поняття, мислення, уява, творчі здібності. Вони акумулюються в естетичній культурі і використовуються в художньо-творчому процесі.

Як зауважує Є. Рагулін, «мета дизайн-освіти – не навчати проектування «штучних» об'єктів (верстат, іграшка, пілосос тощо), де студент, в основному, використовує готові наукові знання, уміння й навички, а формувати в такого студента гнучкий творчий метод, який давав би можливість майбутньому дизайнерові-професіоналу вирішувати будь-які (від простих до найбільш складних) проектні проблеми» [315, с. 61].

Зміст нашого дослідження передбачає вивчення стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти з урахуванням її спроможності забезпечувати потреби художньо-проектної діяльності. По суті це один із основних різновидів професійної діяльності дизайнера, який має комплексний характер, передбачає декілька етапів, у реалізації яких важливу роль відіграє власне естетична культура дизайнера. З погляду В. Гавронського, «дизайн-розробка містить ряд етапів – розробка концепції, виявлення конкретних цілей, аналіз об'єкта, проектування, розробка проектної документації, і, нарешті, створення образу речі. Іншими словами, у свідомості створюється проектний задум, ідея усебічно обмірковується: вона конкретизується, перевіряється на доцільність і своєчасність, практичну можливість втілення, тобто її відповідність рівню розвитку технологій, допустимим фінансовим витратам і т. ін.» [72, с. 30].

Естетична культура дизайнера має бути сформована таким чином, щоб нею можна було скористатися в процесі здійснення художньо-проектної діяльності. Саме тому в нашому дослідженні важливо отримати відповідь на питання щодо готовності майбутніх дизайнерів генерувати і пропонувати художньо-естетичні ідеї, концептуально осмислювати естетичний зміст і характер вияву окремих предметів та об'єктів, створювати уявні образи

предметно-просторового середовища, вибір матеріалів, які б мали відповідну виразність та забарвленість, естетичне виготовлення та реальне втілення художньо-конструкторського проекту.

Протягом художньо-проектної діяльності майбутні дизайнери мають виявляти готовність щодо використання власної естетичної культури і тим самим, створювати необхідні умови для здійснення естетизації предметно-просторового середовища. Саме тому, на думку Е. Базилюка, «завданням дизайн-освіти є забезпечення студента знаннями, необхідними для його професійної діяльності. Тому, особлива увага повинна приділятися формуванню мети і завдань дисципліни, формулюванню вмінь і навичок, якими повинен оволодіти студент у кінці курсу, і які повинні узгоджуватися з напрямком професійної діяльності дизайнера» [18, с. 5-6].

Отже, у процесі наукового пошуку важливим є з'ясування характеру взаємозв'язку естетичної культури майбутніх дизайнерів з практикою організації їх художньо-проектної діяльності; відповідності освоєного студентами естетичного досвіду тим завданням, які вони покликані вирішувати в їх професійній діяльності; сформованості майбутніх фахівців використовувати опрацьовані ними способи естетичної активності для визначення перед ними художньо-творчих завдань.

Зміст нашого дослідження передбачає також вивчення естетичної культури майбутніх дизайнерів як об'єкта впливу закладів вищої освіти, йдеться про естетичну культуру майбутніх дизайнерів, яку прагнуть формувати викладачі вищої школи, використовуючи при цьому наявні освітні можливості. Заклади вищої освіти мають значний потенціал для вирішення цього питання. Як зазначає С. Гончаренко, вища освіта зобов'язана забезпечити «результат засвоєння такої сукупності систематизованих знань і навичок діяльності, яка дає можливість спеціалістові самостійно й відповідально вирішувати дослідницькі і практичні завдання, творчо використовуючи й розвиваючи досягнення культури, науки, техніки» [80, с. 73-74].

Необхідність дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як об'єкта освітнього впливу вищої школи зумовлена тим, що в закладах вищої освіти часом по-різному сприймають та оцінюють естетичну культуру особистості, моделюють навчальний процес з урахуванням розвитку лише окремих складників естетичної культури дизайнера. Так, на думку Г. Покотило, «у творчому навчальному закладі саме культура почуттів і культура волі повинні стати об'єктом систематичного розвитку та формування в процесі навчання. Тут правомірна педагогіка, що спирається скоріше на натхнення мистецтвом, аніж на навчання як засвоєння певної суми знань; на неспокій, а не заспокоєність, на те, щоб навчати ставити питання й самостійно шукати відповідь на них» [298, с. 42-43].

Прагнення викладачів вищої школи посилити інтелектуальну складову естетичної культури майбутніх дизайнерів зумовлює постановку й вирішення інших завдань. Про це пише Л. Соколюк, наголошуючи, що «серед завдань художньої педагогіки особливе значення має виховання у студента вміння співвіднести набуті знання з професійними завданнями, що постійно змінюються, працювати в ситуаціях, що потребують нешаблонного мислення, відходити від звичних прийомів роботи» [347, с. 40]. У закладах вищої освіти викладачі пропонують розвивати естетичну активність студентів у процесі художньо-творчої та дослідницької діяльності. На думку Е. Базилюк, «кожен викладач шукає спосіб спонукання студентів до накопичення й аналізу інформації, до саморозвитку і самовдосконалення як дизайнера-професіонала. Тому наслідування, запам'ятовування і відтворення інформації слід замінити діалогами й обмінами спостереженнями» [18, с. 6].

Для дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як об'єкта впливу закладів вищої освіти потрібен її глибокий і всебічний аналіз. Для отримання необхідних результатів дослідження ми вважали доцільними: вивчення сучасної практики організації естетичної освіти та діяльності майбутніх дизайнерів; аналіз навчальних планів і програм професійної підготовки дизайнерів цього профілю; оцінку ефективності освітньо-

педагогічних рішень і дій, спрямованих на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

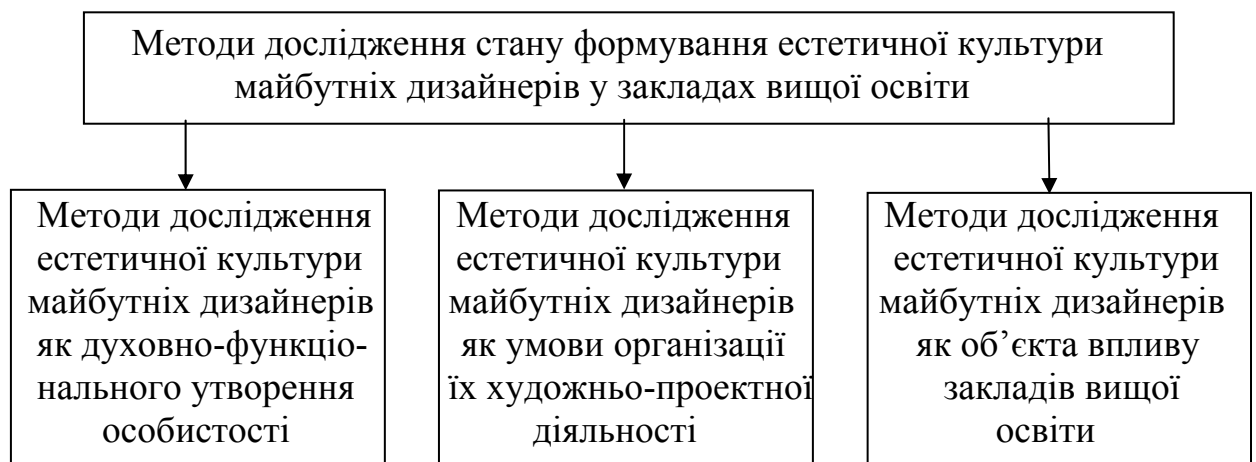
Для досягнення поставленої мети, розв'язання визначених завдань та реалізації спроектованого змісту дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти нами були визначені й використані на практиці відповідні *методи дослідження*. У прийнятті рішення з цього питання ми спиралися на думку В. Войтка, який зазначав, що метод слід розуміти як шлях дослідження, спосіб пізнання, систему прийомів для досягнення поставленої мети. У психології розроблені методи вивчення психічних феноменів: об'єктивного спостереження і самоспостереження, природного і лабораторного експерименту, експертних оцінок, анкетування, інтерв'ю, тестів тощо [311, с. 90]. У педагогіці метод визначається як «спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглядуваного об'єкта» [80, с. 277].

Методи дослідження стану формування естетичних якостей майбутніх фахівців у закладах вищої освіти знайшли певне висвітлення у працях Л. Бутенко [57], І. Гнатишин [76], Т. Гомозової [79], І. Корольової [163], Л. Лісунової [194], О. Пискун [294], Я. Сопіної [348], О. Софіщенко [350], В. Титаренко [369], Л. Фірсової [437], О. Щолокової [474] та ін. Йдеться про методи емпіричного дослідження стану формування естетичної культури майбутніх учителів засобами декоративно-прикладного мистецтва; естетичного виховання студентів педагогічних навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності; формування системи естетичних цінностей у студентів педагогічного закладу освіти; формування естетичної культури студентів музично-педагогічних факультетів; формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання засобами українських народних промислів; формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін; художньо-конструкторської підготовки майбутнього вчителя трудового навчання; професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-

естетичної освіти школярів; професійної підготовки майбутніх фахівців художньої культури у закладах вищої освіти; формування естетичного ставлення до етномузичних цінностей у студентів педагогічного коледжу; підготовки майбутніх учителів літератури до інтерпретації художніх творів.

Особливий інтерес викликають праці вчених (Л. Корницька [164], Л. Полудень [301], А. Руденченко [329], Н. Школяр [468] та ін.), у яких висвітлюються методи дослідження стану професійної підготовки майбутніх дизайнерів, зокрема навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах освіти; формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів у процесі професійної підготовки; формування професійної майстерності дизайнера інтер'єру в умовах університетської освіти; використання етнодизайну у професійній підготовці інженерів-педагогів швейного профілю та ін.

Об'єктом нашого дослідження визначено стан формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Йдеться про широке коло питань, яке передбачає дослідження естетичної культури як духовно-функціонального утворення майбутніх дизайнерів; як умови плідної організації художньо-проектної діяльності; як об'єкта впливу закладів вищої освіти. Для успішного вирішення цих питань нами були розроблені і залучені до вказаного процесу декілька груп емпіричних методів дослідження (рис. 2.3).

Рис. 2.3 Методи дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Розглянемо особливості та значення цих методів дослідження. Вони є авторськими і покликані забезпечити потреби наукового пошуку. До методів дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як духовно-функціонального утворення особистості нами віднесено такі, як-от: педагогічні спостереження за естетичним ставленням студентів до навколишньої дійсності та мистецтва, проведення констатувального етапу етапу експерименту, експертні оцінки особливостей формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, письмове та усне опитування, анкетування, тестування студентів, дослідницькі бесіди з питань набуття ними естетичного досвіду, аналіз суджень, висловлювань та інтерв'ю майбутніх дизайнерів щодо освоєння ними естетичних цінностей, самоаналіз та самооцінка студентами стану сформованості власної естетичної культури, аналіз художньо-естетичної компетентності майбутніх дизайнерів та ін.

Як зазначає В. Ірклієнко, «естетичний розвиток має на меті формування естетичної культури особистості, що є інтеграцією особистісних якостей, які обумовлюють здатність до оцінювання прекрасного і потворного, вияв почуттів та емоцій у творчості» [132, с. 115]. Необхідність використання розроблених нами емпіричних методів дослідження зумовлена тим, що естетична культура майбутніх дизайнерів як духовно-функціональне утворення акумулює результати її пізнавальної діяльності, сприймання, осмислення, оцінки та узагальнення інформації про естетичні цінності. Саме тому важливим є вивчення естетичного досвіду майбутніх фахівців за допомогою вказаних методів, їх естетичної компетентності, характеру освоєння ними естетичних надбань минулого й сьогодення, спроможності акумулювати, зберігати, систематизувати та спиратися в умовах практики на освоєні художні й естетичні цінності, а також самоаналізувати та самооцінювати набуті знання, поняття та уявлення про прекрасне в предметах та об'єктах навколишнього середовища.

Віднесені до цієї групи методи дослідження мають широкі можливості для розкриття естетичної культури майбутніх дизайнерів з погляду їх

готовності до самостійного сприйняття, оцінки та інтерпретації художньо-естетичних явищ. Відомо, що глибина художнього й естетичного пізнання дійсності засвідчує про сформованість естетичної культури майбутніх дизайнерів. За умови використання виділених нами методів дослідження стає можливим вивчення наявних у майбутніх дизайнерів знань, понять, уявлень у сфері естетичної культури, а також з'ясування характеру вияву ними естетичних почуттів, орієнтацій та світогляду.

До методів дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як умови ефективної організації художньо-проектної діяльності нами віднесено такі, як-от: педагогічні спостереження за виконанням студентами дизайн-проектів; проведення констатувального етапу експерименту; експертні оцінки процедури та результатів виконання студентами художньо-проектних завдань; анкетування, тестування майбутніх дизайнерів щодо їх готовності до художньо-творчої діяльності; дослідницькі бесіди зі студентами з питань їх звернення до власної естетичної культури під час прийняття рішень художньо-творчого змісту; аналіз оцінних суджень майбутніх дизайнерів щодо окремих художньо-творчих проектів; оцінка результатів художньо-проектної та конструкторської діяльності дизайнерів; самооцінка студентами власної готовності до естетизації предметно-просторового середовища; прийняття студентами художньо-естетичних рішень з урахуванням визначених критеріїв; вияв майбутніми дизайнерами диференційованого підходу до надання об'єктам естетичного змісту та виразності; вияв смакових уподобань студентів при виборі матеріалу для виконання дизайн-проекту; визначення студентами актуалізованої естетичної ідеї художнього твору; за участі майбутніх дизайнерів надання предметно-просторовому середовищу нового естетичного змісту та виразності.

Використання цих методів дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як умови їх художньо-проектної діяльності є необхідним. Як зазначає І. Бех, «набуття людиною достатнього життєтворчого потенціалу, який би забезпечив успішне досягнення нею вищих духовних цілей і

гуманістичних сенсів її буття, безпосередньо пов'язане зі способом привласнення суспільних норм. Свою життєстверджуючу функцію вони можуть сповна реалізувати, якщо будуть внутрішньо сприйнятими, стануть для неї невід'ємною частиною уявлення про саму себе» [24, с. 27]. За допомогою цих методів дослідження стає можливим розкриття характеру звернення майбутніх дизайнерів до власного естетичного досвіду, тих естетичних цінностей, які були активно освоєні і набули важливого функціонального значення.

Науково-педагогічний пошук покликаний за допомогою відповідних методів дослідження розкрити зв'язок художньо-проектної творчості майбутніх дизайнерів з їх естетичними інтересами, ціннісними орієнтаціями, духовними потребами, смаковими вподобаннями, уявленнями про прекрасне в предметно-просторовому середовищі. Усвідомлення ціннісних позицій, поглядів та ідеалів майбутніх дизайнерів дає змогу оцінити мотиваційну основу їх творчої діяльності, спроможність бути самодостатніми при виконанні дизайн-проектів. У своїх пошуках ми виходили з того, що естетична культура дизайнера є явищем, у якому знаходять відображення такі його прояви, як-от: прагнення до гармонізації відносин людини і природи, привнесення у зміст і способи життєдіяльності таких елементів, які б збагачували, наповнювали її важливими і перспективними естетичними ідеями, створювали умови для духовного самовдосконалення особистості.

З нашого погляду, естетичну культуру майбутніх дизайнерів важливо розуміти як унікальну форму їх духовного самоусвідомлення та творчої самореалізації. Опора на запропоновані нами методи дослідження дає можливість розкрити наявні можливості студентів щодо позиціонування себе в якості суб'єкта художньо-конструкторської діяльності, засвідчити їх готовність самостійно сприймати, глибоко осмислювати, творчо інтерпретувати естетичні явища, розвивати і втілювати власні естетичні погляди на окремі речі, предмети, явища та процеси. Як зазначає Л. Бутенко, «інтерпретація художніх творів відкриває митцям шлях до глибокого

сприймання матеріалу та засобів виразності, концептуального осмислення ідейного задуму твору, співвідношення творчого рішення з наявними в мистецькому житті зразками і прикладами художньо-естетичної культури» [58, с. 17].

До методів дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як об'єкта впливу закладів вищої освіти нами віднесено такі, як-от: педагогічні спостереження за діяльністю навчальних закладів у напрямі організації естетичної освіти і виховання студентської молоді; проведення констатувального етапу експерименту з метою вивчення ефективності естетико-педагогічних дій; експертні оцінки впливу навчальних закладів на естетичну культуру майбутніх дизайнерів; анкетування, тестування викладачів і працівників закладів вищої освіти щодо їх ставлення до розв'язання завдань естетичної освіти і виховання студентів; аналіз діяльності закладів вищої освіти у напрямі гармонізації відносин студентів з природою, суспільним середовищем, мистецтвом; аналіз умов, які пропонує вища школа для формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; аналіз змісту й характеру діалогу студентів із цінностями художньої культури, який упроваджується в закладах вищої освіти; з'ясування якості та інтенсивності спілкування студентів з явищами дизайн-культури; вивчення навчальної документації й художньо-педагогічного досвіду для з'ясування ролі окремих навчальних дисциплін у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів; з'ясування можливостей позааудиторної, наукової, культуротворчої діяльності вищої школи для залучення студентів до естетичних цінностей.

Виділення цих методів дослідження має певну зумовленість і пов'язане з пошуком можливостей вищої школи впливати на естетичну культуру майбутніх дизайнерів. Як зазначає Л. Полудень, «система освіти не може обмежуватися лише трансляцією культурних норм і готового наукового знання. Її призначення полягає у вихованні особистості, здатної орієнтуватися в складному соціокультурному просторі, відрізнити культуру

від псевдокультури і на цій основі формувати власну систему загальнолюдських та художньо-естетичних цінностей» [302, с. 1]. Нами доведено, що спираючись на ці методи дослідження можна оцінювати дії майбутніх дизайнерів, пов'язані з генералізацією і транспозицією естетичних знань, понять, уявлень у процесі навчання в закладах вищої освіти; аналізувати вияви естетичної активності студентів, до яких спонукає вища школа; вивчати характер актуалізації естетичного змісту під час викладання окремих навчальних дисциплін; з'ясовувати форми залучення студентів до світу прекрасного в умовах професійної підготовки.

Естетична культура майбутніх дизайнерів як об'єкт впливу закладів вищої освіти має досліджуватися системно, з урахуванням змісту, форм, засобів естетичної освіти. Запропоновані нами методи дослідження дають змогу визначати як внутрішні, так і зовнішні зв'язки естетичної культури майбутніх дизайнерів, аналізувати наявні тенденції щодо посилення чи послаблення впливу вищої школи на окреслений процес. При цьому важливим є вивчення питань, пов'язаних із забезпеченням процесу самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів, динамікою зростання та розвитку естетичного потенціалу студентів, а також з'ясування індивідуального вектору розвитку естетичної культури студентів протягом навчання у вищій школі.

Отже, здійснений нами науково-педагогічний пошук дав змогу визначити і конкретизувати мету дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Метою дослідження є визначення рівнів сформованості вказаної якості та вивчення ефективності її формування в майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Досягнення окресленої мети є можливим завдяки розв'язанню таких завдань дослідження, як-от: визначення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів та їх відповідності сучасним суспільним вимогам; з'ясування готовності майбутніх дизайнерів до використання власної естетичної культури в процесі художньо-проектної діяльності; аналіз впливу

закладів вищої освіти на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. З урахуванням мети та завдань дослідження визначено його зміст. Він передбачає дослідження естетичної культури майбутніх дизайнерів як духовно-функціонального утворення особистості, як умови організації художньо-проектної діяльності, як аналіз впливу закладів вищої освіти. Для вирішення процедурних питань були запропоновані відповідні методи дослідження, які дають змогу всебічно розкрити стан формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

2.2 Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів

Дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти зумовило необхідність визначення мети, завдань, змісту та методів цього процесу. Це дало змогу сконцентрувати увагу на досягненні головної мети наукового пошуку, а саме визначенні рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів та забезпеченні її формування в закладах вищої освіти. Як зазначає В. Ірклієнко, поняття «естетична культура особистості» розглядається вченими «як накопичені людством, особистістю знання і як процес діяльності людини зі створення, збереження і споживання естетичних цінностей. Останні у свою чергу виступають фактором формування людської поведінки й особистості в цілому» [132, с. 116]. Естетична культура майбутніх дизайнерів формується як особистісне духовно-функціональне утворення, яке характеризується ціннісною спрямованістю, цілісністю, структурованістю, спроможністю забезпечувати як внутрішні, так і зовнішні процеси.

Ураховуючи зазначене, нами були досліджені питання, що стосуються компонентів, критеріїв, показників і рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Розгляд питання про компоненти естетичної

культури майбутніх дизайнерів має важливе значення. Адже йдеться про особистісне духовно-функціональне утворення, яке має певну основу свого розвитку, спирається на механізм самоорганізації, забезпечує плідний зв'язок з проявами естетичного в навколишньому середовищі.

У науковій літературі питання компонентів естетичної культури майбутніх дизайнерів знайшли певне висвітлення. Так, у працях М. Кагана наголошується, що естетична культура є складною системою, яка поєднує чуттєві та інтелектуальні якості дизайнера [134]. В. Ірклієнко розглядає естетичну культуру як «складну систему, що інтегрує інформаційний, почуттєво-емоційний та діяльнісний компоненти» [132, с. 117]. Я. Сопіна стверджує, що процес формування естетичної культури майбутніх фахівців необхідно розглядати як «комплекс взаємопов'язаних між собою компонентів, форм і методів виховання, які забезпечують цілеспрямований, послідовний, неперервний естетичний вплив на суб'єктів педагогічного процесу з метою розвитку в них естетичних знань, емоційно-чуттєвої сфери, естетичних позицій, естетичних здібностей, активності в естетичній діяльності, готовності до естетико-виховної роботи в школі» [348, с. 6].

Результати здійсненого нами наукового пошуку дають змогу констатувати, що естетичної культури майбутніх дизайнерів як особистісне духовно-функціональне утворення має декілька компонентів, а саме: ціннісний, діяльнісний та регулятивний. Від розвитку і практичного використання цих компонентів залежить функціонування естетичної культури майбутніх дизайнерів у цілому.

Ціннісний компонент естетичної культури майбутніх дизайнерів пов'язаний з їх естетичною свідомістю. У ній акумулюється, зберігається, узагальнюється та систематизується досвід, який набувають майбутні дизайнери. Цей досвід має емоційний, інтелектуальний, творчий характер, є основою для таких дій, як сприймання, співпереживання, розуміння, узагальнення проявів естетичного в предметно-просторовому середовищі. У цьому досвіді знаходять своє відображення естетичні почуття майбутніх

дизайнерів, їх естетичні знання, світоглядні орієнтації, естетичні погляди та ідеали. Саме тому в процесі нашого дослідження ми вважали потрібним з'ясування того, яким чином відбувається розвиток ціннісного компонента естетичної культури майбутніх дизайнерів, яким є його інформаційно-змістове наповнення, як воно впливає на ціннісну спрямованість естетичної культури.

Зазначимо, що ціннісний компонент естетичної культури майбутніх фахівців знайшов певне висвітлення в працях учених (І. Андрощук [5], Г. Апресян [14], Л. Бутенко [58], І. Зязюн [121], Л. Оршанський [264], Л. Печко [292] та ін.). Так, характеризуючи естетичні почуття, С. Гончаренко наголошує, що це «особливі почуття насолоди, які відчуває людина, сприймаючи прекрасно в дійсності й у творах мистецтва. Естетичні почуття тісно пов'язані з усією системою ставлення людини до дійсності. Наявність естетичних почуттів є ознакою естетичного сприймання, істотним критерієм естетичної культури людини» [80, с. 160].

Ціннісний компонент естетичної культури знаходить своє відображення в різних проявах естетичної свідомості майбутніх дизайнерів як почуття, знання, поняття, уявлення, переконання, погляди, смаки, ідеали, світогляд та ін. Ці прояви естетичної свідомості розвиваються і, тим самим збагачують ціннісний компонент естетичної культури майбутніх дизайнерів. Окремі форми естетичної свідомості, такі як естетичні почуття, естетичні знання, естетичний світогляд набувають особливого значення в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів. Це пов'язано з тим, що у студентському віці особистість набуває у своєму розвитку таких якостей, які дають змогу освоювати естетичні цінності на емоційному, інтелектуальному та світоглядному рівнях. Прояви прекрасного в навколишній дійсності й мистецтві майбутні дизайнери сприймають та співпереживають у формі естетичних почуттів, прагнуть інтелектуально визначити їх у формі естетичних знань, узагальнюють набутий естетичний досвід у формі естетичного світогляду. У своїй сукупності виділені нами форми естетичної

свідомості дають змогу акумулювати широкий спектр освоєння світу прекрасного, залучати до функціонування естетичної культури як духовно-функціонального утворення.

Діяльнісний компонент естетичної культури майбутніх дизайнерів пов'язаний із проявами їх естетичної активності і набуває важливого значення у формуванні особистісного духовно-функціонального утворення. Як зазначає В. Ірклієнко, «діяльнісний компонент естетичної культури особистості полягає в орієнтації людини на діяльність, на процес творення естетичних цінностей. Він інтегрує інформаційний і почуттєво-емоційний фактори, надає поняттю «естетична культура» динамічного характеру, реалізується в орієнтації людини на творення, поширення, споживання естетичних цінностей і впливає на рівень естетичної культури особистості» [132, с. 117-118].

У своєму ставленні до світу прекрасного майбутні дизайнери покликані бути активними, спроможними встановлювати плідний діалог із цінностями художньої творчості та мистецтва, налагоджувати тісні зв'язки в системі культуротворчої діяльності, брати участь у художньо-творчому процесі. Для майбутніх дизайнерів естетична активність набуває важливого професійного значення з огляду на те, що спонукає до творчих пошуків, прийняття рішень щодо художньо-конструкторських проєктів та естетичної діяльності.

Діяльнісний компонент естетичної культури майбутніх фахівців знайшов певне висвітлення в працях учених (В. Бутенко [42; 44], О. Дем'янчук [91], С. Мельничук [209], О. Отич [275], О. Романишина [325] та ін.), які аналізують роль і функції естетичної активності особистості, її місце і значення для художньо-творчої діяльності митців, особливості вияву на певних етапах розвитку особистості. Маючи відповідні напрацювання з цього питання, ученим вдалося виділити різні форми вияву естетичної активності особистості. До таких форм естетичної активності віднесено: естетичні інтереси, орієнтації, потреби, сприймання, оцінювання, інтерпретацію, комунікативну, пізнавальну та творчу діяльність. Так,

аналізуючи інтерпретацію художніх творів, Л. Бутенко зазначає, що це духовно-творча діяльність у сфері мистецтва, завдяки якій передається естетичне ставлення до навколишньої дійсності, розкриваються нові грані художньо-образного відображення окремих предметів і явищ, утверджується гуманістична роль і функції художніх цінностей у суспільному розвитку життєдіяльності людини» [58, с. 15-16].

Кожна із зазначених форм естетичної активності відіграє важливу роль у процесі творчої діяльності, сприяє встановленню безпосереднього зв'язку з художніми та естетичним цінностями, дає змогу майбутнім фахівцям віднайти найкращі способи отримання естетичного задоволення, реалізації власних художніх та естетичних інтересів, потреб, смакових уподобань тощо. Розвиток естетичної активності на окремих етапах становлення особистості набуває певних особливостей. Це передбачає вияв відповідної диференціації, урахування вікових, індивідуальних та професійних особливостей розвитку естетичної активності.

У майбутніх дизайнерів діяльнісний компонент естетичної культури набуває важливого значення, розвивається з урахуванням зростаючих духовних і творчих можливостей. З урахуванням зазначеного об'єктом дослідження естетичної активності майбутніх дизайнерів нами визначено: естетичне спілкування, естетичне пізнання та естетичну творчість. Визначення цих форм естетичної активності та залучення їх до процесу дослідження пояснюється тим, що майбутні дизайнери мають широкі можливості їх використання у своєму житті, навчанні, праці та творчості, прагнуть оволодівати певними вміннями й навичками самостійного входження у світ прекрасного, його пізнання, а також виконання художньо-творчих проєктів в умовах практики. У процесі дослідження важливим є урахування характеру, спрямованості та змістовності естетичної активності майбутніх дизайнерів, їх спроможності виявляти свої інтереси, потреби та реалізовувати їх у процесі художньо-конструкторської діяльності.

Регулятивний компонент естетичної культури майбутніх дизайнерів

пов'язаний із проявами їх естетичної самоорганізації і набуває важливого значення у формуванні особистісного духовно-функціонального утворення. Про це пише Е. Базилюк, яка зазначає, що «стимулювання дослідницької діяльності і використання інновацій у професійній діяльності буде спонукати дизайнера в майбутньому до безперервного накопичення знань, їх оновлення і переробки, тобто до постійного самовдосконалення, саморозвитку і вдосконалення особистості» [18, с. 7].

Естетична культура дизайнера як особистісне духовно-функціональне утворення покликана підвищувати свою самостійність і, водночас, відповідальність за рішення, які приймаються в процесі взаємозв'язку з духовними та естетичними цінностями. Адже набуваючи регулятивних властивостей, естетична культура стає дієвим чинником впливу на діяльність дизайнера, оберігає його від спілкування з негативними проявами в системі художньої культури, спрямовує зусилля на подальше самовдосконалення духовних і творчих можливостей.

Питання дії та значення регулятивного компонента естетичної культури майбутніх дизайнерів знайшли певне висвітлення в працях учених (Т. Андрущенко [8], В. Бутенко [51], І. Зязюн [121], Л. Оршанський [264], О. Отич [275], Л. Полудень [301] та ін.), які зазначають, що прагнення особистості до самоорганізації передбачає розвиток таких якостей, які б концентрували увагу на можливостях внутрішнього самозабезпечення, координації духовних зусиль з метою зміцнення власних духовних позицій, прийняття рішень щодо оригінальності, самобутності та неповторності естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва.

Для майбутніх дизайнерів розвиток регулятивного компонента естетичної культури має важливе значення. Це характеризує їх з погляду прагнення самостійності, прийняття оригінальних рішень, духовного самовизначення, участі в художньо-творчій діяльності. Посилюється увага до таких форм самоорганізації, як-от: самовідчуття, самоаналіз, самооцінка, самокорекція, самореалізація, саморегуляція, самодіяльність та ін. Усі ці

форми самоорганізації майбутніх фахівців заслуговують на підтримку та впровадження. З метою дослідження регулятивного компонента естетичної культури майбутніх дизайнерів нами виділено такі форми їх самоорганізації, як-от: естетичне самовідчуття, самоусвідомлення та самореалізація. Це дає змогу сконцентрувати пошукові дії на вивченні духовних якостей студентів, прояву емоційних, інтелектуальних і творчих сил з метою забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури.

Дослідження зазначеної проблеми передбачає теоретичний аналіз питання щодо *критеріїв та показників сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів*. Як зазначає С. Гончаренко, «критерій є ознакою, на основі якого здійснюється оцінка чого-небудь. Це умовна прийнята міра, яка дає можливість здійснити вимірювання об'єкта і на основі цього дати йому оцінку» [80, с. 245]. Показник є поняттям, яке засвідчує можливості практичного забезпечення процедури вимірювання та оцінки певних об'єктів, якостей тощо. Критерії та показники є невід'ємною складовою процесу дослідження, забезпечують глибоке вивчення та оцінку об'єктів наукового пошуку.

У процесі дослідження актуальних проблем естетичного розвитку майбутніх фахівців ученими (В. Бутенко, І. Гнатишин, Л. Лісунова, С. Мельничук, Я. Овсієнко, О. Піскун, Я. Сопіна, В. Титаренко, О. Щолокова та ін.) були розроблені та запропоновані для використання в діагностичній практиці певні критерії. Вони стосуються професійної готовності майбутніх фахівців з виготовлення художньо-керамічних виробів [223], сформованості естетичної культури студентів музично-педагогічних факультетів [348], сформованості естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва [194], сформованості естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання [369], професійної готовності майбутніх фахівців художньої культури [76], професійної готовності студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти школярів [474], художньо-конструкторської готовності майбутніх учителів трудового навчання [294],

сформованості естетичної культури майбутніх учителів [437], сформованості системи естетичних цінностей у студентів педагогічного навчального закладу [350], естетичної вихованості студентів вищих педагогічних навчальних закладів [163] та ін.

Особливий інтерес викликають результати наукових досліджень учених (А. Денисенко, Л. Корницька, В. Кулік, М. Курач, Л. Оршанський, О. Отич, О. Романишина, А. Руденченко, В. Торкатюк, Н. Школяр та ін.), у яких визначено критерії та показники сформованості професійної майстерності дизайнера інтер'єру [302], професійної підготовки інженерів-педагогів швейного профілю засобами етнодизайну [164], термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів [326], творчого розвитку особистості студентів у процесі етнодизайнерської діяльності [328], сформованості культури майбутніх фахівців у галузі дизайну [264; 267; 268], готовності молоді до творчого освоєння цінностей дизайну [425] тощо.

Здійснений нами аналіз наукової літератури дає змогу зазначити, що питання критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів ще не отримали достатнього теоретичного обґрунтування та відповідного впровадження на практиці. Усвідомлення цього переконує нас в необхідності глибокого аналізу цього питання визначення критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Це сприятиме прийняттю рішень, пов'язаних з оцінкою сучасного стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів і подальшим розвитком цього духовно-функціонального утворення особистості.

У процесі дослідження критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів вважаємо доцільним виділення теоретичних положень, які мають важливе значення і можуть сприяти прийняттю правильних рішень з цього питання. Йдеться, передусім, про теоретичні положення, що передбачають оцінку сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів відповідно до вимог таких галузей науки, як-от: філософія, естетика, культурологія, психологія, соціологія та ін. Як зазначає М. Каган,

критерії сформованості естетичної культури мають відповідати науково обґрунтованому розумінню єдності та значення прекрасного в дійсності та мистецтві. У студентському віці особливо важливою є роль естетичної освіти, яка передбачає оволодіння майбутніми фахівцями науковою естетичною теорією з урахуванням історико-культурних, мистецтвознавчих та загальнонаукових знань [134].

На необхідності врахування цих теоретичних положень наполягають учені: Г. Апресян [14], Ю. Борєв [36], Д. Джола [95], В. Кудін [177; 178], Д. Кучерюк [186], О. Оніщенко [226] та ін. Вони мотивують необхідність розробки теоретично обґрунтованих критеріїв тим, що естетична культура майбутніх фахівців є складником естетичної культури суспільства і повинна відповідати суспільним вимогам. Основою цих критеріїв і показників має бути наукова теорія, у якій відображаються відповідні вимоги до естетичної культури особистості, визначається зміст, спрямованість, характер естетичного ставлення до предметно-просторового середовища. Філософія, естетика, історія, культурологія, мистецтвознавство, психологія та ін. мають відігравати вирішальну роль у цьому питанні, визначаючи мету, завдання, зміст естетичної культури майбутніх дизайнерів, а також етапи її формування, ціннісну спрямованість, зв'язок із сучасною культуротворчою діяльністю, розвитком художньої культури.

Учені пропонують у процесі визначення критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів орієнтуватися на такі положення, як-от: зв'язок естетичної культури майбутніх дизайнерів із суспільною практикою та її відповідність суспільним вимогам; відображення в естетичній культурі майбутніх дизайнерів основних засад естетичної культури суспільства; урахування в естетичній культурі майбутніх дизайнерів досягнень у сучасних галузях наукових знань; ознайомлення майбутніх дизайнерів з естетичною теорією; знання майбутніми дизайнерами закономірностей, понять і категорій естетики; системний розвиток естетичної культури майбутніх дизайнерів; зв'язок естетичної культури майбутніх

дизайнерів із досвідом пізнання мистецтва; залучення до естетичного досвіду майбутніх дизайнерів знань з історії художньої культури, світової естетичної думки, мистецтвознавства; розвиток теоретичного мислення майбутніх дизайнерів у сфері естетичної культури; психологічна зумовленість естетичної культури майбутніх дизайнерів і врахування індивідуальних особливостей естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва; відображення в естетичній культурі майбутніх дизайнерів сучасних тенденцій і напрямів розвитку мистецтва.

У процесі дослідження ми орієнтувалися на теоретичні положення, які передбачають оцінку сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів з урахування її взаємозв'язку з практикою і творчою діяльністю. Як зазначає В. Косяк, «професійна діяльність фахівця в галузі дизайну вимагає наявності в нього розвинених творчих художніх здібностей. Творчий компонент як елемент професіоналізму дизайнера має бути сформованим уже під час навчання. Тому творчі художні здібності є важливим чинником професійної підготовки майбутніх дизайнерів» [165, с. 61]. Якщо попередні теоретичні положення орієнтували на оцінку ціннісного компоненту естетичної культури майбутніх дизайнерів, то виділені вченими процесуальні аспекти зумовлюють доцільність урахування діяльнісного компонента цього духовно-функціонального утворення особистості.

У наукових працях учених (Є. Антонович [12], І. Бех [20; 22; 24], Н. Бутенко [56], Л. Виготський [60; 61], З. Гіптерс [75], С. Коновець [150], Ю. Максимчук [203] та ін.) наголошується на важливості врахування в оцінці сформованості естетичної культури майбутніх фахівців їх участі в художньо-творчій діяльності та естетизації навколишнього середовища. Йдеться про такі різновиди діяльності, як-от: художня, естетична, конструкторська, дизайнерська, культуротворча, художньо-проектна та ін.

Урахування цих теоретичних положень має важливе значення у визначенні критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Адже їх естетична культура покликана відображати художньо-

естетичні здобутки та досягнення суспільства. Вона може розвиватися й функціонувати повноцінно й змістовно, якщо матиме тісний зв'язок із соціокультурною практикою. Естетична культура майбутніх дизайнерів не повинна залишатися в ролі акумульованих естетичних знань, понять та уявлень про прекрасне в навколишній дійсності та мистецтві. Вона має бути дієвою, а це означає активно супроводжувати творчу діяльність майбутніх фахівців, виявляти свою спроможність привносити в предметно-просторове середовище важливі елементи естетичного.

Сформованість естетичної культури майбутніх дизайнерів доцільно розглядати й оцінювати з урахуванням її впливу на певні дії, їх зміст, характер і спрямованість, а також можливості спиратися в процесі художньо-творчої діяльності на наявні естетичні почуття, знання, погляди, смаки та ціннісні орієнтації. У цьому контексті естетична культура майбутніх дизайнерів може свідчити про свою сформованість тим, що здатна бути корисною в певному виді діяльності, привносити необхідні елементи та прояви естетичного в предметно-просторове середовище.

Учені (Л. Бутенко [58], Н. Вітковська [64], Л. Гарбузенко [73], Л. Дубовик [97], А. Комарова [146], Н. Крилова [174], С. Лісова [193] та ін.) пропонують при визначенні критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх фахівців орієнтуватися на такі положення, як-от: вплив естетичної культури студентів на рольову діяльність; прояви естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі навчання; розкриття потенціалу естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі наукової діяльності; зв'язок естетичної культури майбутніх дизайнерів з організацією та змістом їх художньо-творчої діяльності; залучення естетичних цінностей до розумової діяльності майбутніх дизайнерів; естетична культура як інтегруюча основа діяльності дизайнера; залучення художньої культури до художньо-проектної діяльності дизайнера; вплив естетичної культури майбутніх дизайнерів на їх комунікативні зв'язки з мистецтвом.

У процесі дослідження нами актуалізовано теоретичні положення, які

сприяють визначенню стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів з урахуванням дії механізму її самоорганізації. Ці положення є актуальними у зв'язку з тим, що спонукають до оцінки сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як особистісного духовно-функціонального утворення, здатного до самоорганізації. Як зазначає В. Кремень, «синергетичний підхід дає змогу подивитися на людину і процес її навчання не з традиційних позицій, а як на відкриту систему, здатну до самоорганізації. Цьому сприяє і певна модель людини, яка набула розвитку у філософській антропології та екзистенціалізмі. Ця модель визначає людину як незавершену відкриту істоту. Людина творить саму себе, вибирає проект самої себе; людина – це майбутнє людини» [170, с. 17].

Естетична культура майбутніх дизайнерів формується як духовно-функціональне утворення особистості, має системний, відкритий характер, засвідчує можливості самоорганізації. Саме тому важливо в процесі оцінювання стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів урахувувати їх інформованість, компетентність, вміння спиратися на власний естетичний досвід, використовувати його в процесі естетизації предметно-просторового середовища, а також здійснювати саморегуляцію естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва.

Аналіз наукової літератури дав змогу виділити теоретичні положення, що характеризують естетичні якості особистості з погляду їх системності та спроможності до самоорганізації. У наукових працях учених (В. Бутенко, О. Дем'янчук, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Пономарьова, Л. Філатова, Г. Шевченко та ін.) набули відповідного наукового осмислення такі естетичні якості, як-от: естетичне ставлення до мистецтва [55], естетична оцінка музичних творів [333], естетичні смаки та ідеали [277], музично-естетичні орієнтації [303], художні інтереси [90], естетичні потреби [3], естетичні почуття [212] та ін. Як зазначає В. Бутенко, «естетична культура є системоутворювальною властивістю особистості, яка забезпечує широкий спектр її самореалізації у сфері краси. Саме тому такої гостроти набувають

питання щодо програмно-цільового впливу на розвиток естетичної культури учнів, набуття ними необхідних якостей естетичного змісту» [50, с. 275].

До теоретичних положень, що орієнтують на оцінку сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як самоорганізуючої властивості можемо віднести такі, як-от: естетична культура майбутніх дизайнерів як системне духовно-функціональне утворення; принципи дії механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів; роль внутрішніх процесів і зв'язків у функціонуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів; естетична самооцінка як прояв естетичної культури майбутніх дизайнерів; динамічний характер смакових уподобань майбутніх дизайнерів; ознаки самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів та ін.

З огляду на зазначені теоретичні положення нами була акцентована увага на тому, що для дослідження цього духовно-функціонального утворення необхідно визначити *критерії*, які б дали змогу системно дослідити це явище, охопивши основні його компоненти. Це означає, що при визначенні критеріїв важливо враховувати розвиток таких компонентів, як-от: ціннісний, діяльнісний та регулятивний. У своїй сукупності дослідження цих компонентів дає змогу отримати результати, на основі яких можна зробити висновок про сформованість естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Критерії сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів мають важливе значення для визначення перспективи розвитку цього духовно-функціонального утворення особистості, моделювання освітнього процесу, покликаного забезпечити відповідні умови для набуття майбутніми фахівцями з дизайну необхідного досвіду естетичного освоєння дійсності та мистецтва. Як зазначає В. Бутенко, «для прийняття відповідних педагогічних рішень з цього питання важливо зазначити, що естетична культура особистості передбачає наявність художньо-естетичного світогляду, розвиток системи поглядів на прекрасне, володіння конкретним досвідом естетичного освоєння дійсності і мистецтва» [50, с. 275].

При прийнятті рішення щодо критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів нами враховувалися потреби процесу дослідження, а також перспективні освітньо-педагогічні дії, пов'язані з подальшим розвитком цього духовно-функціонального утворення. Критерії покликані враховувати основні тенденції розвитку естетичної культури майбутніх дизайнерів як самодостатнього і саморегулювального явища. Це має важливе значення для подальшого ефективного використання на практиці визначених нами критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів.

В процесі нашого дослідження важливо було визначити необхідність упровадження якісно нової системи критеріїв сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Позитивно оцінюючи попередні напрацювання вчених, ми мали можливість спиратися на результати їх наукового пошуку і з урахуванням напрацьованого нами теоретичного й експериментального досвіду визначити критерії, які б відповідали сучасному сприйманню та осмисленню вказаного процесу. За підсумками здійсненої аналітичної та пошукової діяльності нами визначено критерії сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. До них віднесено такі критерії, як-от: ціннісно-змістовий, організаційно-діяльнісний та особистісно-регулятивний (рис. 2.4).

Рис. 2.4 Критерії сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів

Виділення ціннісно-змістового критерію зумовлене необхідністю оцінки стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів і, зокрема, розвитку її ціннісного компоненту. Адже на його основі

акумулюються цінності, які майбутні дизайнери мали можливість у своєму житті, процесі навчання, спілкування й творчості сприймати, насолоджуватися, співпереживати, осмислювати й творчо інтерпретувати. Зазначимо, що не всі сприйняті нами естетичні, художні явища, події та процеси залишаються в пам'яті й акумулюються в естетичному досвіді. Лише певна частина з них через глибоке сприйняття, співпереживання та усвідомлення залишається в естетичній свідомості як пережитий досвід спілкування з прекрасним, яскраві естетичні почуття та переживання, глибокі думки, оцінні судження, набуті враження. Залишаючись у свідомості майбутніх дизайнерів, сприйняті естетичні цінності утворюють у своїй сукупності особистісний інформаційно-ціннісний фонд, який залучається до подальших зв'язків зі світом прекрасного, використовується в процесі естетизації предметно-просторового середовища.

Орієнтуючись на ціннісно-змістовий критерій, ми отримуємо можливість оцінити сформованість естетичної культури майбутніх дизайнерів. Для практичного вирішення цього завдання дослідження нами визначено відповідні показники. До таких показників віднесено:

- соціально-прикладний зміст естетичної культури майбутніх дизайнерів;
- художньо-професійний зміст естетичної культури майбутніх дизайнерів;
- естетико-концептуальний зміст естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Зазначимо, що *соціально-прикладний зміст* є показником сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. У ньому знаходять певне відображення події, явища, процеси, які є в житті суспільства, розвитку природи, відносинах між людьми тощо. Способи набуття майбутніми дизайнерами соціально-прикладного змісту естетичної культури пов'язані з певними інформаційними повідомленнями, розповідями, демонстраціями, експозиціями, у яких висвітлюються прояви естетичного. При можливості

сприймати соціальні повідомлення, факти та відповідну інформацію майбутні дизайнери певним чином реагують на них, визначають своє ціннісне ставлення, дають їм оцінку, висловлюють власні судження, міркування та погляди.

Для функціонування естетичної культури майбутніх дизайнерів соціально-прикладний зміст є важливим, але його значення і роль в естетичному освоєнні дійсності та мистецтва не можна перебільшувати. Це пов'язане з тим, що соціально-прикладний зміст у процесі освоєння світу прекрасного виконує обмежену функцію повідомлення про певні події та явища, не залучаючи особистість до сприймання та осмислення їх естетичної цінності, актуалізуючи при цьому лише їх формальні та процесуальні ознаки. У сучасному інформаційному просторі так відбувається завантаження естетичної свідомості майбутніх дизайнерів численними фактами і повідомленнями соціально-прикладного змісту, що не сприяє ефективному формуванню естетичної культури як особистісного духовно-функціонального утворення.

До показників сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів нами віднесено її *художньо-професійний зміст*. Цього змісту майбутні дизайнери можуть набути в процесі безпосереднього сприймання творів художньої літератури, музики, образотворчого, декоративно-ужиткового, театрального хореографічного та інших видів мистецтва, в умовах професійного навчання та оволодіння знаннями в галузі естетики, культурознавства та ін. Зазначимо, що художньо-професійний зміст естетичної культури не передається репродуктивно, у готовому вигляді. Його навчання передбачає активне сприймання творів мистецтва, глибоке співпереживання, осмислення та оцінку у взаємозв'язку змісту і форми, художньо-образного і професійно доцільного. У цьому процесі майбутні дизайнери набувають важливого для них досвіду художньо-образного сприймання предметів та об'єктів навколишнього середовища, ціннісного ставлення до них, освоєння за законами краси, гармонії, виразності, тощо.

Художньо-професійний зміст естетичної культури формується, розвивається, збагачується не за фактами, подіями, а на основі їх співпереживання, емоційного реагування, оцінки та творчої інтерпретації. Як зазначає Л. Бутенко, «спираючись на власні почуття, наявний досвід емоційно-чуттєвого сприймання мистецтва, особистість привносить у процес інтерпретації художніх творів лише їй властивий зміст, забарвленість, характер реагування» [58, с. 30]. Для формування естетичної культури майбутніх дизайнерів художня інформація відкриває тільки широкі можливості і тому передбачає її залучення до вказаного процесу та забезпечення в необхідному обсязі та змісті.

До показників сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів нами віднесено також *естетико-концептуальний зміст*. Цей показник свідчить про якісно вищі вимоги до естетичної підготовки майбутніх фахівців. Йдеться про їх спроможність на концептуальному рівні виявляти власне естетичне ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва, спиратися на такі поняття, як прекрасне, піднесене, трагічне, комічне, гармонійне, цілісне та ін. Естетико-концептуальний зміст покликаний стимулювати діяльність за законами краси, розширювати світоглядні уявлення про прояви естетичного в предметно-просторовому середовищі, збагачувати естетичне світовідчуття, актуалізувати прагнення до самостійної проектної творчості.

Виділення нами *організаційно-діяльнісного критерію* зумовлене необхідністю дослідження та оцінки стану розвитку діяльнісного компонента естетичної культури майбутніх дизайнерів. Адже від розвитку цього компонента естетичної культури залежить її вплив на професійну діяльність майбутніх дизайнерів, їх спроможність встановлювати плідний діалог зі світом прекрасного, глибоко сприймати та оцінювати естетичне в навколишньому середовищі, освоювати його за законами краси. Майбутні фахівці в галузі дизайну покликані володіти необхідною інформацією соціального, художнього та естетичного змісту, а також уміти

використовувати набутий естетичний досвід у процесі комунікативної, пізнавальної та творчої діяльності. Їх естетична активність має виявлятися під час спілкування та безпосереднього сприйняття естетичних проявів дійсності та мистецтва, при розв'язанні завдань інтелектуально-пізнавального змісту, у процесі роботи над художньо-творчими проєктами щодо естетизації предметно-просторового середовища.

Як зазначає В. Кремень, у сучасних умовах істотно актуалізується функція навчального процесу, а саме «навчити людину використовувати здобуті знання у своїй практичній діяльності – професійній, громадсько-політичній, побути та ін. Вихід тут один – позбутися формального підходу в навчанні, перетворити навчальну діяльність в органічне засвоєння знань у якості методології, бази, основи діяльності людини в різних сферах життя» [173, с. 13]. Використання ними організаційно-діяльнісного критерію дає змогу оцінити сформованість естетичної культури майбутніх дизайнерів у частині розвитку її діяльнісного компонента. Для реалізації на практиці зазначеного критерію нами були запропоновані показники, що засвідчують вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проєктної діяльності. До таких показників віднесено:

- формальний вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проєктної діяльності;
- ситуативний вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проєктної діяльності;
- цільовий вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проєктної діяльності.

До показників сформованості естетичної культури нами віднесено *формальний вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проєктної діяльності*. У цьому випадку естетична активність майбутніх дизайнерів відбувається без особистої ініціативи, під впливом зовнішніх чинників, не є ефективною, обмежується виконанням регламентованих рішень, залишається поза процесом установалення плідного

діалогу з естетичними цінностями. Художньо-проектна діяльність здійснюється без належного залучення естетичного досвіду майбутніх дизайнерів.

Про сформованість естетичної культури майбутніх дизайнерів може свідчити такий показник, як *ситуативний вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проектної діяльності*. Цей показник є вищим за попередній і свідчить, що майбутні дизайнери готові до вияву естетичної активності за певних умов їх творчої діяльності, зокрема її змісту, характеру, складності завдань, які необхідно вирішувати. Характерною особливістю ситуативного вияву естетичної активності є залучення майбутніми дизайнерами до цього процесу власних емоційних та інтелектуальних сил, почуттів, уяви, мислення, оціночних суджень тощо.

На нашу думку, такий показник сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів, як *цільовий вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проектної діяльності* є найбільш оптимальним. Він засвідчує системне звернення майбутніх дизайнерів до власного естетичного досвіду, забезпечення на його основі змістових і процесуальних аспектів діяльності, цілеспрямований розвиток механізму самоорганізації естетичної культури, системне використання потенціалу емоційних, інтелектуальних і творчих сил і можливостей.

Виділення *особистісно-регулятивного критерію* зумовлене необхідністю оцінки розвитку регулятивного компонента естетичної культури майбутніх дизайнерів. Адже естетична культура майбутніх дизайнерів належить до багатоаспектних, системних, духовно-функціональних утворень особистості, які можуть існувати, розвиватися та набувати необхідних якостей на основі зовнішнього впливу та внутрішньої самоорганізації. Для забезпечення внутрішніх процесів цього складного духовно-функціонального утворення майбутніх дизайнерів розвивається відповідний механізм, який діє у формі самовідчуття, самоусвідомлення та самореалізації.

У процесі дослідження сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів з урахуванням особистісно-регулятивного критерію нами були конкретизовані показники, які дають змогу практично реалізувати це завдання. До таких показників належить:

- спонтанна самоорганізація естетичної культури майбутніх дизайнерів;
- функціональна самоорганізація естетичної культури майбутніх дизайнерів;
- системна самоорганізація естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Спонтанна самоорганізація естетичної культури є показником, який свідчить, що майбутні дизайнери спираються переважно на емоційні механізми та можливості щодо самовідчуття. Вони апелюють до власного емоційного стану, віддають перевагу почуттям під час регулювання естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва, виявляють інтерес до власної естетичної культури спонтанно, під впливом емоційних чинників, таких як співпереживання, самовідчуття, самореагування та ін.

Показником самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів є *функціональна самоорганізація*, яка відбувається на інтелектуальній основі. Майбутні дизайнери залучають до механізму самоорганізації естетичної культури власні інтелектуальні можливості. З цією метою вони здійснюють самоаналіз, самооцінку, самоусвідомлення, прагнуть критично ставитися до якості освоєння світу прекрасного, творів мистецтва, визначаючи при цьому власну позицію і розуміння того, що треба робити для самовдосконалення власної естетичної культури.

На наш погляд, найбільш оптимальною і продуктивною є *системна самоорганізація естетичної культури майбутніх дизайнерів*. Її механізм передбачає активне залучення комплексу емоційних, інтелектуальних і творчих сил і можливостей особистості. Майбутні дизайнери прагнуть системно забезпечувати процес самоорганізації естетичної культури, визначають мету власного вдосконалення в галузі естетичних відносин,

розробляють перспективну програму естетичної самоосвіти та самовдосконалення естетичної культури.

Дослідження передбачало визначення *рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів*. Для розв'язання цього завдання нами проведено констатувальний етап експерименту, використано комплекс емпіричних методів наукового пошуку. Програмою дослідження охоплено 182 студенти I–IV курсів Криворізького державного педагогічного університету, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Інституту реклами (м. Київ).

За результатами проведеного дослідження нами визначено, передусім, рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів з урахуванням ціннісно-змістового критерію (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Рівні сформованості естетичної культури
майбутніх дизайнерів з урахуванням ціннісно-змістового критерію
(на етапі констатувального експерименту)**

Критерій сформованості естетичної культури	Рівні сформованості					
	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Ціннісно-змістовий критерій	120	65,9	43	23,6	19	10,4

Результати дослідження засвідчили, що 65,9 % майбутніх дизайнерів мають низький рівень сформованості естетичної культури. Основними показниками цього рівня є соціально-прикладний зміст естетичної культури. Майбутні дизайнери усвідомлювали сутність і значення естетичної культури як суспільну вимогу, важливу ознаку сучасної людини, невід'ємну складову таких суспільних процесів і явищ, як праця, навчання, відпочинок, творчість.

Власну естетичну культуру майбутні дизайнери пов'язували з такими якостями, як-от: уміння красиво одягатися, дотримуватися естетичних вимог у побуті, у процесі навчання, спілкування з іншими людьми, спроможність виявляти естетичні почуття, смаки тощо. За таких обставин естетична культура майбутніх дизайнерів усвідомлювалася лише як суспільна норма, яку важливо враховувати в повсякденному житті.

Результати дослідження дали змогу констатувати, що 23,6 % майбутніх дизайнерів має середній рівень сформованості естетичної культури. Основним показником цього рівня сформованості естетичної культури є її художньо-професійний зміст. Характерною ознакою цих студентів було те, що естетичну культуру вони усвідомлювали не лише як важливу норму суспільної життєдіяльності, але й як умову успішної художньо-професійної діяльності. Саме тому їх естетичні інтереси та погляди були пов'язані з мистецтвом, художньо-творчою діяльністю. Майбутні дизайнери пояснювали сутність і значення власної естетичної культури як основу розвитку естетичних почуттів, художньо-образного мислення, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Лише незначна частина майбутніх дизайнерів (10,4 %) підтвердили свою відповідність високому рівню сформованості естетичної культури. Основним показником цього рівня сформованості естетичної культури був естетико-концептуальний зміст. Він полягав у тому, що естетична культура усвідомлювалася майбутніми дизайнерами як особистісна програма естетичного самовдосконалення, активного дотримання в процесі життєдіяльності та професійної творчості естетичних принципів. Майбутні дизайнери, віднесені нами до цієї групи, підтверджували наявність у них розвинених естетичних почуттів, естетичних знань і світогляду, які вони сприймали й оцінювали як особистісне духовне надбання.

За результатами проведеного дослідження нами визначено рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів з урахуванням організаційно-діяльнісного критерію (табл. 2.2).

Зазначимо, що 62,1 % майбутніх дизайнерів, які взяли участь у дослідженні, засвідчили низький рівень сформованості естетичної культури. Основним показником цього рівня сформованості естетичної культури був формальний вияв естетичної активності в процесі художньо-проектної діяльності. Майбутні дизайнери недостатньо усвідомлювали роль набутого ними естетичного досвіду при вирішенні творчих завдань, відчували помітні труднощі, пов'язані з вибором художньо-образного матеріалу для естетизації предметно-просторового середовища. Саме тому їх естетичні рішення та дії носили переважно репродуктивний характер, спрямований на спрощене копіювання готових художньо-творчих проектів.

Таблиця 2.2

**Рівні сформованості естетичної культури
майбутніх дизайнерів з урахуванням організаційно-діяльнісного
критерію (на етапі констатувального експерименту)**

Критерій сформованості естетичної культури	Рівні сформованості					
	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Організаційно-діяльнісний критерій	113	62,1	42	23,1	27	14,8

Результати проведеного нами дослідження підтвердили, що 23,1 % майбутніх дизайнерів мали середній рівень сформованості естетичної культури. Основним показником цього рівня був ситуативний вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проектної діяльності. Майбутні дизайнери, віднесені до цієї групи, виявляли естетичну активність (почуття, художньо-образне мислення, асоціативні погляди та ін.) залежно від ситуації, яка супроводжувала їх художньо-проектну діяльність, її змісту, складності, об'єкта естетизації, конкретних завдань творчого пошуку.

На етапі констатувального експерименту нами були визначені майбутні дизайнери (14,8 % з числа тих, хто брав участь у дослідженні), які мали високий рівень сформованості естетичної культури. Основним показником

цього рівня був цільовий вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів у процесі художньо-проектної діяльності. Характерними ознаками цих студентів було те, що вони свідомо визначали перспективні дії, пов'язані з естетизацією предметно-просторового середовища, залучали до розв'язання поставлених завдань власний естетичний досвід, прагнули творчо інтерпретувати естетичні цінності, виявляючи можливості їх подальшого використання в процесі художньо-конструкторської та творчої діяльності.

За результатами проведеного дослідження нами визначено рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів з урахуванням особистісно-регулятивного критерію (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Рівні сформованості естетичної культури
майбутніх дизайнерів з урахуванням особистісно-регулятивного
критерію (на етапі констатувального експерименту)**

Критерій сформованості естетичної культури	Рівні сформованості					
	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Особистісно-регулятивний критерій	134	73,6	37	20,3	11	6,1

Результати констатувального етапу експерименту підтвердили, що 73,6 % майбутніх дизайнерів мали низький рівень сформованості естетичної культури. Основним показником цього рівня була її спонтанна самоорганізація. Йдеться про звернення уваги майбутніх дизайнерів на власну естетичну культуру, її роль і значення в життєдіяльності, стан розвитку, відповідність суспільним вимогам, можливості вдосконалення тощо. Характерним для цих студентів було те, що рушійним чинником у розв'язанні зазначених питань було самовідчуття, яке не завжди їх спонукало до самовдосконалення та естетичної самоосвіти.

Серед досліджуваних нами майбутніх дизайнерів була виділена група (20,3 %), яка характеризувалася середнім рівнем сформованості естетичної

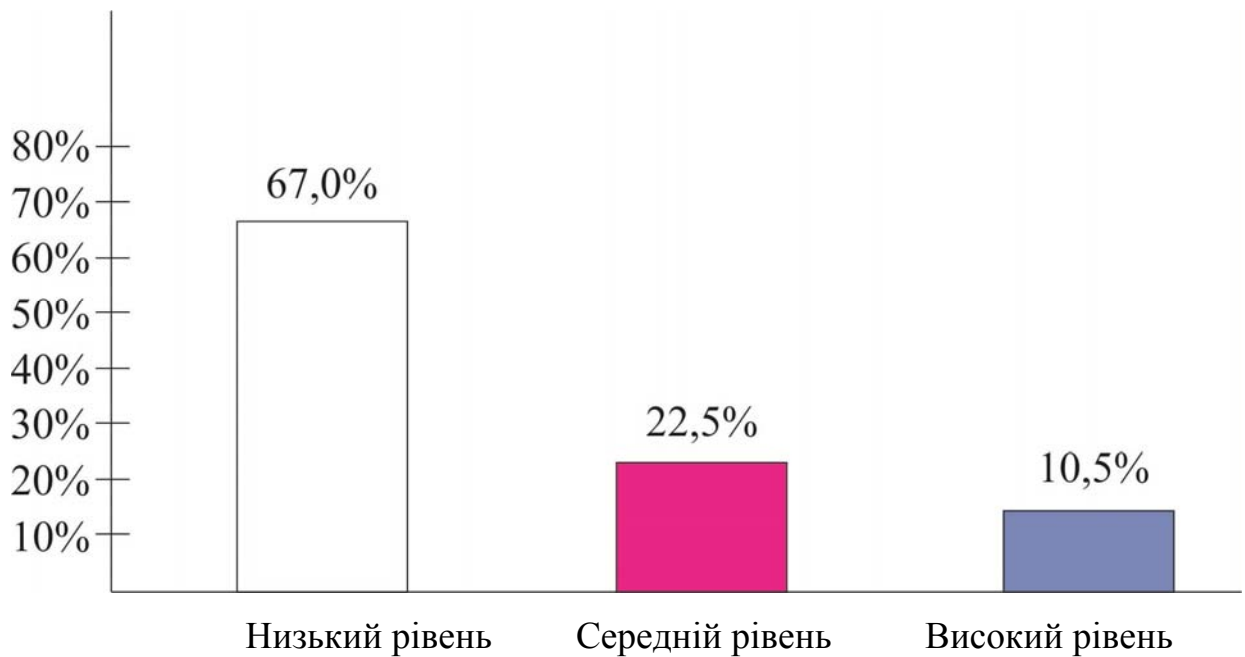
культури. Основним показником цього рівня була її функціональна самоорганізація. Ці студенти використовували механізм самоорганізації естетичної культури з метою використання їх функціональних можливостей. Для розв'язання цих питань майбутні дизайнери залучали свої самовідчуття та самооцінки, що дало їм змогу вносити певні зміни в розвитку власної естетичної культури.

У процесі дослідження отримано результати, які підтвердили, що лише 6,1 % майбутніх дизайнерів мають високий рівень сформованості естетичної культури. Основним показником цього рівня сформованості естетичної культури була її системна самоорганізація. Цей показник дає змогу зазначити, що студенти, віднесені до цієї групи, широко залучають можливості механізму самоорганізації та самовдосконалення цього духовно-функціонального утворення. Вони використовують естетичне самовідчуття, самооцінку та самореалізацію з метою системного забезпечення впливу на естетичну культуру, її збагачення та використання в процесі професійної діяльності.

На основі узагальнення результатів дослідження нами визначено рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів (рис. 2.5).

Результати проведеного нами дослідження підтвердили, що 67 % майбутніх дизайнерів мають низький рівень сформованості естетичної культури. З урахуванням розвитку ціннісного, діяльнісного та регулятивного компонентів естетичної культури з'ясовано, що ця група майбутніх дизайнерів орієнтується здебільшого на її соціально-прикладний зміст та необхідність використання в сучасній практиці суспільних відносин, економічного життя, діяльності людини. Водночас естетична активність майбутніх дизайнерів має формальний вияв у процесі художньо-проектної діяльності. Це засвідчує обмежений вплив естетичної культури студентів на художньо-творчий процес, а також схильність майбутніх дизайнерів лише до спонтанної самоорганізації цього духовно-функціонального утворення.

Рис. 2.5 Рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів (на етапі констатувального експерименту)

Студенти цієї групи надають перевагу емоційно-чуттєвим аспектам естетичної культури, що підтверджується проявом соціальних почуттів, організацією спонтанного спілкування з естетичними цінностями, використання самовідчуття як можливого механізму самоорганізації естетичної культури.

Про своє ставлення до формування естетичної культури майбутні дизайнери зазначають таке: «Естетична культура допомагає відчутти красу предметів і явищ дійсності. Для мене є важливим збагатити власну естетичну культуру почуттям прекрасного в житті» (Оля В.); «Своє ставлення до прекрасного я виявляю, переважно, у процесі спілкування з мистецтвом та іншими проявами дійсності. Під їх впливом я відчуваю красу» (Олег Б.); «Мені вдається емоційно реагувати на прояви прекрасного, але це я здійснюю дуже рідко, за умови, коли в мене є таке бажання» (Ірина Ш.).

Результати дослідження підтвердили, що 22,5 % майбутніх дизайнерів мають середній рівень сформованості естетичної культури. Ці студенти у формуванні власної естетичної культури віддають перевагу художньо-професійному змісту, виявляють інтерес до естетичної культури в контексті

подій суспільного, культуротворчого життя та професійної діяльності. При цьому вони засвідчують ситуативний вияв естетичної активності в процесі художньо-проектної діяльності, виявляють готовність до функціональної організації естетичної культури.

У процесі взаємодії з прекрасним майбутні дизайнери засвідчують свої соціальні та художні почуття, знання в галузі мистецтва, виявляють свою естетичну активність переважно в процесі спілкування та пізнання художньо-естетичних явищ, з метою самоорганізації естетичної культури виявляють готовність до естетичного самовідчуття та самоусвідомлення. У своїх судженнях майбутні дизайнери прагнуть пояснити характерні властивості та особливості розвитку власної естетичної культури. Вони зазначають: «Я захоплююся мистецтвом і тому віддаю перевагу художньому змісту в процесі сприймання прекрасного» (Оля С.); «Мені подобається спілкування з проявами прекрасного, а також їх пізнання. Саме тому я прагну читати про художників, дизайнерів та їх творчість» (Віталій В.); «Я вношу певні корективи у своє ставлення до прекрасного, але це відбувається лише за необхідності» (Наталка Ю.).

Результати дослідження дали змогу констатувати, що лише 10,5 % майбутніх дизайнерів мали високий рівень сформованості естетичної культури. Для них були характерними такі якості, як-от: усвідомлення сутності та значення естетичної культури на основі її естетико-концептуального змісту, цільовий вияв естетичної активності в процесі художньо-проектної діяльності, системна самоорганізація естетичної культури. У своєму ставленні до естетичних проявів навколишнього середовища і творів мистецтва студенти спиралися на естетичні почуття, знання і світогляд, виявляли естетичну активність під час спілкування, пізнання художньо-естетичних цінностей, організації творчої діяльності, в якості механізму самоорганізації естетичної культури залучали можливості самовідчуття, самоусвідомлення та самореалізації.

Про наявні ознаки естетичної культури та особливості її формування

майбутні дизайнери зазначали у своїх судженнях: «Я віддаю перевагу естетичним цінностям. Адже вони гармонійно відображають явища і предмети дійсності, дають змогу глибоко відчутти і зрозуміти прояви краси в дійсності та мистецтві» (Сергій П.); «Естетична культура допомагає мені у спілкуванні з прекрасним, пізнанні законів краси, а також у процесі творчості» (Марія С.); «Вважаю, що естетична культура людини має постійно збагачуватися. Мені вдається це робити, спираючись на почуття, власні роздуми й оцінки, а також шляхом удосконалення художньо-творчої діяльності» (Віктор Я.).

Отже, проведене нами дослідження засвідчило декілька рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Студенти, які мають низький рівень сформованості естетичної культури, орієнтуються на її соціально-прикладний зміст; виявляють формально естетичну активність у процесі художньо-проектної діяльності; спонтанно спираються на механізм самоорганізації особистісного духовно-функціонального утворення. Студенти, віднесені до групи з середнім рівнем сформованості естетичної культури, орієнтуються на її художньо-професійний зміст; ситуативно виявляють естетичну активність у процесі художньо-проектної діяльності; залежно від функціональної доцільності використовують механізм самоорганізації цього духовно-функціонального утворення. Майбутні дизайнери з високим рівнем сформованості естетичної культури віддають перевагу її естетико-концептуальному змісту; виявляють цільову організацію естетичної активності в процесі художньо-проектної діяльності; орієнтуються на системне використання механізму самоорганізації естетичної культури.

Підсумовуючи результати теоретичного аналізу й експериментального дослідження, які були висвітлені в цьому параграфі, можемо зазначити, що успішне вивчення сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як системного духовно-функціонального утворення особистості передбачає врахування таких його компонентів, як ціннісний, діяльнісний та

регулятивний. Задля оцінки стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів і розвитку означених компонентів нами були обґрунтовані такі критерії, як-от ціннісно-змістовий, організаційно-діяльнісний та особистісно-регулятивний. У своїй сукупності вони сприяли визначенню високого, середнього та низького рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів.

2.3 Аналіз ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти на сучасному етапі

Теоретичне та експериментальне дослідження рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів дало змогу отримати результати, які характеризують ціннісно-змістову основу цього духовно-функціонального утворення, характер його вияву в процесі художньо-проектної діяльності, спроможність до самоорганізації та самовдосконалення. Здійснений нами науковий пошук засвідчив, що майбутні дизайнери виявляють інтерес до формування власної естетичної культури, усвідомлюють її значення та роль у вирішенні питань естетизації предметно-просторового середовища, прагнуть до набуття досвіду естетичного освоєння дійсності та мистецтва. Водночас результати проведеного нами дослідження дають змогу констатувати, що значна частина майбутніх дизайнерів не має сформованої естетичної культури, яка б відповідала сучасним суспільним та професійним вимогам, відчуває значні труднощі у встановленні плідного зв'язку з художньо-естетичними цінностями, не володіє розвиненим механізмом самоорганізації цього духовно-функціонального утворення.

Усвідомлення актуальності цих питань та необхідності їх розв'язання спонукає нас до аналізу ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти, оцінки впливу освітнього процесу на розвиток їх естетичних якостей. З цією метою нами визнано

доцільним проведення констатувального етапу експерименту та використання комплексу емпіричних методів дослідження, спрямованих на отримання об'єктивної інформації щодо ефективності розвитку емоційно-естетичних, інтелектуально-естетичних та креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів.

Одним із напрямів проведеної нами експериментальної роботи було вивчення *ефективності впливу закладів вищої освіти на розвиток емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів*. До емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів нами віднесено такі, як-от: естетичні почуття, естетичне спілкування та естетичне самовідчуття. Ці емоційно-естетичні якості є проявом естетичної культури, відіграють важливу роль у її формуванні. Як зазначає В. Ірклієнко, «емоції і почуття – це своєрідне особистісне ставлення людини до навколишньої дійсності і до самої себе. В естетичному почутті концентрується не тільки багатосторонній чуттєвий досвід людини, але й переживання засвоєних особистістю цінностей культури. Воно забезпечує постійну спрямованість особистості на естетичну діяльність» [132, с. 117]. Для майбутніх дизайнерів емоційно-естетичні якості мають важливе значення. На їх основі зароджується і функціонує естетична свідомість, розвивається та виявляє себе їх естетична активність, створюються необхідні умови для дії механізму самоорганізації естетичної культури.

Розвиток емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти є предметом педагогічної уваги. Проведені нами спостереження та вивчення освітнього досвіду дають змогу зазначити, що викладачі закладів вищої освіти усвідомлюють роль емоційно-естетичного впливу на найважливіші сфери життєдіяльності студентів. Адже естетичні почуття майбутніх дизайнерів супроводжують професійне навчання, комунікативну, пізнавальну, творчу діяльність. Без емоційно-естетичних якостей духовний зв'язок із навколишнім середовищем і мистецтвом втрачає свої можливості, обмежується його ціннісно-змістове наповнення, зникає емоційна виразність і забарвлення процесу сприймання предметно-просторового середовища,

майбутні дизайнери не отримують необхідного їм досвіду встановлення емоційно-чуттєвого діалогу з художньо-естетичними цінностями. Для викладачів закладів вищої освіти є зрозумілим, що естетичні почуття майбутніх дизайнерів, емоційно-естетичні якості покликані забезпечувати спілкування з проявами прекрасного, його освоєння та збагачення шляхом розробки та впровадження художньо-творчих проектів.

Акумулюючи досвід безпосереднього спілкування з естетичними цінностями, майбутні дизайнери покликані, передусім, спиратися на свої емоційно-естетичні можливості. На потребі в розвитку емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти наголошують такі вчені, як-от: В. Бутенко [48; 53; 55], І. Зязюн [122; 125], О. Отич [274; 275], Г. Падалка [277], О. Романишина [325], О. Рудницька [333], Г. Шевченко [463; 464] та ін. Ми погоджуємося з думкою С. Мельничука, який зазначає, що «естетична культура містить не лише розуміння мистецтва, а й відповідну оцінку життя у формах, характерних для естетичної свідомості. На відміну від наукової естетична культура глибоко емоційна» [210, с. 13]. Набутий у закладах вищої освіти емоційно-естетичний досвід дає змогу майбутнім дизайнерам емоційно сприймати предмети й об'єкти навколишнього середовища, емоційно реагувати на виразні властивості їх форми і змісту, визначати характер, ціннісну спрямованість і цілісність процесів, які відбуваються в системі художньо-естетичного освоєння дійсності.

Особливо відчутною є роль емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у процесі функціонування естетичної культури. Адже майбутні дизайнери, отримавши в закладах вищої освіти необхідний їм емоційно-естетичний досвід, зберігають яскраві враження від зустрічі з прекрасним, залучають їх до процесу емоційного сприймання і спілкування з предметами, об'єктами навколишньої дійсності та мистецтва, використовують в умовах естетичної самооцінки та самовдосконалення. Будучи важливим проявом естетичної свідомості майбутніх дизайнерів, естетичні почуття виступають у ролі внутрішнього механізму самоорганізації естетичної культури.

У процесі дослідження ми прагнули з'ясувати ефективність впливу закладів вищої освіти на розвиток емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів. Потрібно було вивчити ціннісно-змістову спрямованість емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти; оцінити ефективність їх впливу на розвиток таких якостей, як естетичні почуття, естетичне спілкування та естетичне самовідчуття майбутніх дизайнерів; проаналізувати причини, які перешкоджають набуттю емоційно-естетичного досвіду майбутніми дизайнерами; визначити умови, необхідні для вдосконалення процесу розвитку емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Аналіз результатів дослідження дає змогу зазначити, що заклади вищої освіти впливають певним чином на ціннісно-змістову спрямованість емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів. В умовах вищої школи відбувається розвиток переважно соціальних (морально-етичних, національних, патріотичних, громадянських) почуттів. У значно меншому форматі у студентів актуалізуються художні почуття, пов'язані зі сприйманням цінностей мистецтва, художньої культури. Водночас у закладах вищої освіти майже непомітним залишається розвиток у майбутніх дизайнерів естетичних почуттів, наявна диспропорція в ціннісно-змістовому спрямуванні розвитку емоційно-естетичних якостей не сприяє формуванню естетичної культури майбутніх дизайнерів. Результати дослідження ціннісно-змістового спрямування розвитку емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів відображено в табл. 2.4.

Розвитку емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів покликані сприяти заклади вищої освіти. Важливим способом вирішення цього питання є залучення студентів до спілкування з художньо-естетичними цінностями, творами різних видів і жанрів мистецтва, творчими роботами майстрів у галузі художньо-проектної діяльності.

**Ціннісно-змістове спрямування розвитку емоційно-естетичних якостей
майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти
(за результатами опитування студентів)**

№	Ціннісно-змістове спрямування розвитку емоційно-естетичних якостей	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Розвиток соціальних почуттів	36	80,0	28	66,7	24	49,0	26	57,8
2.	Розвиток художніх почуттів	6	13,3	10	23,8	15	30,6	14	31,1
3.	Розвиток естетичних почуттів	3	6,7	4	9,5	10	20,4	5	11,1

У процесі нашого дослідження важливо було з'ясувати характер вказаного впливу закладів вищої освіти та проаналізувати її ефективність. Отримані результати наукового пошуку дають змогу констатувати, що залучення майбутніх дизайнерів до спілкування з художньо-естетичними цінностями в закладах вищої освіти найчастіше має формальний характер, позбавлений відповідної мотивації і ціннісно-змістового осмислення. В окремих випадках встановлення зазначеного діалогу студентів з художньо-естетичними цінностями має ситуативний характер, зумовлений обставинами культурно-освітньої практики та організацією культурно-масових заходів у закладах вищої освіти (відкриття художніх виставок, експозицій нових літературних видань тощо), і лише в незначній частині майбутніх дизайнерів під впливом викладачів вищої школи спілкування з художньо-естетичними цінностями набуває цільового змісту, зумовленого потребами формування естетичної культури. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Залучення майбутніх дизайнерів до спілкування з художньо-естетичними цінностями в закладах вищої освіти (за результатами опитування студентів)

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Формальне залучення	32	71,1	29	69,1	20	40,8	23	51,1
2.	Ситуативне залучення	9	20,0	10	23,8	18	36,7	16	35,6
3.	Цільове залучення	4	8,9	3	7,1	11	22,5	6	13,3

Емоційно-естетичні якості майбутніх дизайнерів забезпечують функціонування естетичної культури, розвиток її внутрішнього механізму самоорганізації. Саме тому заклади вищої освіти покликані сприяти розвитку емоційно-естетичних якостей, зокрема естетичних почуттів, естетичного спілкування, а також естетичного самовідчуття. Під час нашого дослідження важливо було визначити характерні ознаки розвитку емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Аналіз отриманих результатів констатувального етапу експерименту дає змогу зазначити, що розвиток емоційно-естетичних якостей студентів переважно має спонтанний характер, у ньому відсутні чіткі і вмотивовані рішення, що стосуються мети, завдань, форм і методів впливу на цей процес. У дещо меншій частині студентів розвиток емоційно-естетичних якостей має функціональну залежність, пов'язану з участю в художньо-творчих заходах, виконанням окремих видів діяльності тощо. І лише незначна частина майбутніх дизайнерів, залучених до програми експерименту, підтвердила, що розвиток їх емоційно-естетичних якостей має системний, послідовний і цілеспрямований характер, що позитивно впливає на формування естетичної культури в цілому. Результати дослідження відображено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Характер розвитку емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у
закладах вищої освіти (за результатами опитування студентів)**

№	Відповіді студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Розвиток має спонтанний характер	31	68,9	30	71,4	28	57,1	25	55,6
2.	Розвиток має функціональний характер	12	26,7	9	21,4	16	32,7	17	37,8
3.	Розвиток має системний характер	2	4,4	3	7,2	5	10,2	3	6,6

У процесі дослідження важливо було з'ясувати оцінне ставлення майбутніх дизайнерів до впливу закладів вищої освіти на розвиток їх емоційно-естетичних якостей. Аналіз цього питання має засвідчувати ефективність освітніх дій, спрямованих на розвиток у студентів естетичних почуттів, естетичного спілкування та естетичного самовідчуття. Отримані результати дослідження дають змогу зробити висновок про недостатнє вирішення цього питання в закладах вищої освіти. Адже більшість опитаних студентів не задоволена нинішньою практикою розвитку їх емоційно-естетичних якостей у вищій школі, інші майбутні дизайнери вважають наявний досвід позитивним або утримуються від відповіді. Можемо простежити, що близько двох третин майбутніх дизайнерів не задоволені якістю свого емоційно-естетичного розвитку у вищій школі, висловлюють своє занепокоєння тим, що під час професійної підготовки їм бракує розвитку емоційно-естетичних якостей. Результати цього дослідження відображено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Оцінка майбутніми дизайнерами ефективності розвитку їх емоційно-естетичних якостей у закладах вищої освіти
(за результатами опитування студентів)**

№	Відповіді студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Задоволені розвитком емоційно-естетичних якостей	10	22,2	8	19,0	18	37,6	6	13,3
2.	Не задоволені розвитком емоційно-естетичних якостей	31	68,9	9	69,0	26	53,1	29	64,5
3.	Не дали відповіді	4	8,9	5	12,0	5	10,2	10	22,2

Водночас у процесі наукового пошуку ми прагнули з'ясувати основні причини, які заважають забезпеченню ефективного розвитку емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Йдеться, передусім, про причини недостатнього впливу на ціннісний компонент естетичної культури майбутніх дизайнерів, пов'язаний із розвитком таких емоційно-естетичних якостей, як-от: естетичні почуття, спілкування та самовідчуття. Аналіз результатів проведеного дослідження засвідчує, що переважна більшість студентів I – IV курсів пов'язує недостатній вплив освітнього процесу на розвиток емоційно-естетичних якостей зі змістом навчальних дисциплін, обмеженим висвітленням необхідної майбутнім дизайнерам художньо-естетичної інформації. І лише в окремих випадках студенти вважають, що успішному вирішенню цього питання заважають недостатньо ефективні методи навчання, які використовують викладачі на заняттях, а також низький рівень професійно-педагогічної майстерності. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

**Основні причини неефективного розвитку емоційно-естетичних якостей
майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти
(за результатами опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Зміст навчальних дисциплін	36	80,0	29	69,1	22	44,9	23	51,1
2.	Методи навчання	9	20,0	8	19,0	19	38,8	20	44,5
3.	Недостатня підготовка викладачів	-	-	5	11,9	1	16,3	2	4,4

Задля успішного вирішення цих питань необхідні педагогічні, організаційні, інформаційні, методичні зміни. Під час дослідження ми прагнули підтвердження чи спростування такого рішення, посиляючись на думку майбутніх дизайнерів. На основі отриманих результатів дослідження можемо констатувати, що близько половини з числа опитаних студентів вважають, що в закладах вищої освіти потрібні суттєві зміни, які б покращили розвиток емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів. Інші учасники опитування погоджуються з необхідністю внесення в нинішню освітню практику незначних змін і доповнень. Це переконує в тому, що нині вища школа потребує вдосконалення процесу розвитку емоційно-естетичного досвіду майбутніх дизайнерів, створення педагогічних умов, які б збагачували естетичні почуття, спілкування, самовідчуття студентів і, тим самим, позитивно впливали на формування їх естетичної культури. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.9.

**Необхідність удосконалення процесу розвитку емоційно-естетичних
якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти
(за результатами опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Потрібні суттєві зміни	26	57,7	19	45,2	28	57,1	28	62,2
2.	Потрібні незначні зміни	18	40,1	20	47,6	14	28,6	12	26,7
3.	Зміни не потрібні	1	2,2	3	7,2	7	14,3	5	11,1

Важливим напрямком проведеного нами експериментального дослідження було вивчення *ефективності впливу закладів вищої освіти на розвиток інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів*. До цих якостей нами віднесено такі, як-от: естетичні знання, естетичне пізнання та естетична самооцінка. Ці інтелектуально-естетичні якості є важливим проявом естетичної культури, відіграють важливу роль у її формуванні. Наголошуючи на необхідності розвитку інтелектуального потенціалу особистості С. Гончаренко зазначає, що це «здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ, і переймати соціальний досвід; спроможність розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати» [80, с. 198]. Для майбутніх дизайнерів інтелектуально-естетичні якості мають важливе значення. За їх участю і впливом відбувається розвиток естетичної свідомості, підвищується естетична активність, ефективно реалізується механізм самоорганізації естетичної культури.

Нині в закладах вищої освіти питання розвитку інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів набувають актуального характеру,

привертають увагу викладачів, учених-педагогів, організаторів культурно-освітньої роботи зі студентами. У науково-педагогічному середовищі є розуміння того, що інтелектуально-естетичний розвиток майбутніх дизайнерів є важливим чинником їх духовного, психологічного культурологічного та професійного зростання. Спираючись на власний інтелектуально-естетичний досвід, майбутні дизайнери посилюють духовні та пізнавальні можливості, забезпечують належний рівень свого професійного становлення та художньо-творчої праці.

На необхідності розвитку інтелектуально-естетичних можливостей у закладах вищої освіти наголошують такі учені, як-от: І. Андрощук [5], Є. Антонович [13], І. Бондар [33], Л. Бутенко [58], М. Верб [59], М. Євтух [113], І. Зязюн [122; 123] та ін. На їх думку, в умовах закладів вищої освіти існують широкі можливості залучення студентів до пізнання законів краси, глибокого осмислення естетичних явищ і подій навколишньої дійсності та мистецтва, оцінки естетичної цінності проявів художньої культури, вияву естетичних поглядів та орієнтацій під час виконання творчих і художньо-конструкторських проєктів. Ми погоджуємося з думкою В. Ірклієнко про те, що основу інформаційного компонента естетичної культури «складають знання про розвиток і становлення української національної культури, здатність особистості відтворити їх в естетичних судженнях. Вони пов'язані з глибиною проникнення в суть явища. В основі засвоєння теоретичних положень лежить їх усвідомлення і вміння встановлювати змістові зв'язки в предметній галузі знань, уміння актуалізувати набуті знання, зробити висновки» [132, с. 117].

Інтелектуально-естетичні якості майбутніх дизайнерів впливають на формування естетичної культури, створюють умови для її самоорганізації, подальшого збагачення змісту та способів її функціонування. Естетичні знання, уміння самостійно аналізувати естетичні цінності, спроможність до самооцінки в системі духовних і, зокрема, естетичних координат – усе це є інтелектуально-естетичним досвідом майбутніх дизайнерів, на який вони

покликані спиратися, широко використовувати на всіх етапах життєвої діяльності під час професійної підготовки та самостійної художньо-проектної творчості.

Завдання нашого дослідження полягало в тому, щоб проаналізувати та зробити відповідні висновки щодо ефективності впливу закладів вищої освіти на розвиток інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів. При цьому важливо було дослідити ціннісно-змістову спрямованість освітнього процесу в закладах вищої освіти та можливості розвитку таких інтелектуально-естетичних якостей, як-от: естетичне знання, естетичне пізнання та естетична самооцінка. Також важливо було в процесі експериментальної роботи з'ясувати основні причини, які не сприяють набуттю майбутніми дизайнерами необхідного їм інтелектуально-естетичного досвіду; оцінити ефективність впливу освітнього процесу вищої школи на збагачення естетичних знань, розвиток естетичної пізнавальної діяльності, здійснення механізму естетичної самооцінки. Для нас також цікавою була думка студентів щодо необхідності вдосконалення процесу інтелектуально-естетичного освоєння художньо-естетичних цінностей у закладах вищої освіти.

Здійснена нами експериментальна та аналітична робота дає змогу зазначити, що заклади вищої освіти в цілому успішно вирішують питання ціннісно-змістового забезпечення освітнього процесу. Майбутні дизайнери, згідно з навчальними планами та програмами, знайомляться з необхідними їм суспільно-політичними, культурно-історичними, економічними, науковими та мистецькими знаннями. На думку опитаних нами студентів, ці знання є домінуючими в освітньому процесі. Водночас естетичні знання, питання естетичної освіти, естетичної компетентності та інформованості майбутніх дизайнерів ще не набули належного висвітлення в освітньому процесі, що негативно впливає на формування ціннісного компонента естетичної культури. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

**Ціннісно-змістове забезпечення процесу розвитку інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти
(за результатами опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Забезпечення соціальними знаннями	21	46,7	16	38,1	26	53,1	18	40,0
2.	Забезпечення художніми знаннями	20	44,4	22	52,4	18	36,7	23	51,1
3.	Забезпечення естетичними знаннями	4	8,9	4	9,5	5	1,2	4	8,9

У процесі дослідження ми прагнули також з'ясувати, якою є організація естетичного пізнання в закладах вищої освіти, у яких навчаються майбутні дизайнери. Адже від організаційних аспектів процес естетичного пізнання може набувати різного характеру: активного чи пасивного, репродуктивного чи творчого, колективного чи індивідуального. Аналіз одержаних нами результатів експерименту дає змогу зазначити, що, з погляду більшої частини опитаних нами студентів, організація естетичного пізнання у вищій школі має формальний характер і не забезпечує належного освоєння естетичних цінностей. Для іншої групи майбутніх дизайнерів організація естетичного пізнання предметів, об'єктів навколишнього середовища, творів мистецтва носить переважно ситуативний характер, залежний від розв'язання окремих освітніх завдань. І лише для незначної частини майбутніх дизайнерів є прийнятною цільова організація естетичного пізнання, яка пов'язана з розвитком діяльнісного компонента естетичної культури. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Організація естетичного пізнання майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти (за результатами опитування студентів)

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Організація є формальною	26	57,8	19	45,2	28	57,1	20	44,5
2.	Організація є ситуативною	14	31,1	20	47,6	13	26,5	14	31,1
3.	Організація є цільовою	5	11,1	3	7,2	8	16,4	11	24,4

Науковий пошук передбачав з'ясування розвитку естетичної самооцінки майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Важливість цього питання зумовлена тим, що естетична самооцінка є важливим проявом регулятивного компонента естетичної культури як духовно-функціонального утворення особистості. Ми погоджуємося з думкою Н. Більдер, яка зазначає, що «самооцінювання є необхідним елементом особистісно-орієнтованої методики, що ставить перед собою завдання пошуку нових форм контролю, які виходять від самих студентів. Необхідність сполучити колективний процес навчання з індивідуальними запитами студентів художнього вузу вимагає ретельного вивчення процедур особистісного й навчального самооцінювання. При цьому необхідно розмежувати мотиваційні фактори особистісної самооцінки і навчальне самооцінювання суб'єктів навчання в художньому ВНЗ» [28, с. 194].

Нині в освітній практиці проблема самооцінювання залишається актуальною. Адже, як підтверджують результати наукового пошуку вчених, «більшість українських студентів не має досвіду самостійної оцінки своєї навчальної діяльності. Тільки спеціальна підготовка протягом певного початкового періоду і завдання чітких параметрів самооцінювання, де передбачено всі аспекти позитивного і негативного стимулювання, можуть в цьому випадку додати самооцінці елементи об'єктивності і співвіднести її з

підсумками формального контролю» [28, с. 194-195]. Саме тому ми вважали за необхідне вивчити вплив закладів вищої освіти на розвиток естетичної самооцінки майбутніх дизайнерів.

Аналіз отриманих результатів констатувального етапу експерименту дав змогу зробити висновки, що вирішення цього питання здебільшого є спонтанним. Такої думки дотримується значна частина студентів, залучених до експерименту. Інша група майбутніх дизайнерів у дещо меншому форматі вказує на функціональний характер розвитку естетичної самооцінки, зважаючи на те, що до цього питання вони звертаються переважно в процесі роботи над художньо-творчим проектом. Лише незначна частина майбутніх дизайнерів акцентувала увагу на доцільності системного розвитку естетичної самооцінки. Можемо простежити, що у вирішенні вказаного питання заклади вищої освіти мають ще значні резерви, які необхідно залучати до освітнього процесу. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

**Розвиток естетичної самооцінки майбутніх дизайнерів
у закладах вищої освіти (за результатами опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Розвиток має спонтанний характер	33	73,3	29	69,1	24	49,0	21	46,7
2.	Розвиток має функціональний характер	8	17,8	9	21,4	14	28,6	18	40,0
3.	Розвиток має системний характер	4	8,9	4	9,5	11	22,4	16	13,3

Зазначимо, що у формуванні естетичної культури як особистісного духовно-функціонального утворення мають бути зацікавлені, передусім, майбутні дизайнери. Саме тому під час дослідження ми прагнули з'ясувати оцінне ставлення студентів до якості та ефективності вирішення цього

питання в освітньому процесі вищої школи. Отримані нами результати експерименту засвідчили, що більше половини майбутніх дизайнерів, залучених до експерименту, не задоволені тим, як відбувається розвиток їх інтелектуально-естетичних якостей. Йдеться про розвиток естетичних знань, вміння самостійно освоювати і пізнавати художньо-естетичні цінності, здатність естетично самооцінювати власні якості, здобутки тощо. Інша частина опитаних нами студентів висловила позитивні судження або утрималась від відповіді. Питання інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів вимагають значно більшої уваги з боку викладачів закладів вищої освіти та забезпечення цього процесу належним чином. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Оцінка ефективності розвитку інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти (за результатами опитування студентів)

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Задоволені розвитком інтелектуально-естетичних якостей	11	24,5	6	14,3	14	28,6	8	17,8
2.	Не задоволені розвитком інтелектуально-естетичних якостей	29	64,4	32	76,2	32	65,3	25	55,6
3.	Не визначилися з оцінкою	5	11,1	4	9,5	3	6,1	12	26,6

Необхідність удосконалення процесу розвитку інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів усвідомлюється нині викладачами і студентами закладів вищої освіти. З цього питання висловлюють свої судження й пропозиції вчені. Так, на думку В. Торкатюка, «цілісне бачення

проблеми дизайну як важливого засобу соціально-економічних перетворень у процесі відродження української державності вимагає суттєвого оновлення принципів і підходів до формування всієї системи естетичної освіти взагалі і художньо-промислової зокрема» [424, с. 23]. Як засвідчує Г. Покотило, «процес пізнання світу й людини за законами краси, що лежить в основі естетики, і є, в ідеалі, процесом самозаглиблення особи, яке сприяє виявленню її людської сутності. Тому педагогічний процес повинен бути зорієнтований не лише на підготовку до професії, але й на розвиток духовних сил того, хто має присвятити своє життя мистецтву, на формування його мотиваційної сфери, його діяльності, морально-особистісних характеристик» [298, с. 42].

У процесі нашого дослідження важливо було виділити аспекти освітнього процесу, які вимагають внесення певних змін. З цією метою нами було проведено опитування студентів I–IV курсів та зроблено відповідні висновки. Зазначимо, що приблизно в однаковій пропорції майбутні дизайнери вважають, що причини недостатнього розвитку таких якостей, як естетичні знання, уміння естетично пізнавати прояви прекрасного в дійсності та мистецтві, здатність естетично самооцінювати набутий досвід пов'язані зі змістом та методикою професійної і, зокрема, естетичної підготовки в закладах вищої освіти. Ці прояви освітнього процесу залишаються ще недостатньо обґрунтованими, що негативно позначається на практиці формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.14.

Удосконалення нинішньої практики розвитку інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів передбачає певні зміни, уточнення, корективи. Вони можуть бути різними за змістом, характером, обсягом та спрямованістю. Саме тому в дослідженні ми прагнули з'ясувати наявні погляди на це питання та конкретизувати їх зміст.

Таблиця 2.14

**Причини неефективного розвитку інтелектуально-естетичних якостей
майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти
(за результатами опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Невизначений зміст естетичної підготовки	26	57,8	22	52,4	21	42,8	16	35,6
2.	Неефективна організація естетичної підготовки	19	42,2	18	42,9	23	47,0	27	60,0
3.	Недостатній професіоналізм викладачів	-	-	2	4,7	5	10,2	2	4,4

Аналіз отриманих результатів експериментальної роботи дав змогу зробити висновки, що майбутні дизайнери очікують суттєвих змін, що стосуються розвитку їх інтелектуально-естетичних якостей. Такої думки дотримується більша частина опитаних нами студентів. Решта учасників експерименту вважають, що зміни потрібні, але вони є незначними і стосуються лише окремих аспектів освітнього процесу. Ці результати дослідження відображено в табл. 2.15.

Таблиця 2.15

**Необхідність удосконалення існуючої практики розвитку
інтелектуально-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах
вищої освіти (за результатами опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Удосконалення має бути суттєвим	34	75,6	28	66,7	28	57,1	21	46,7
2.	Удосконалення має бути незначним	10	22,2	14	33,3	18	36,7	22	48,9
3.	Зміни не потрібні	1	2,2	-	-	3	6,2	2	4,4

Важливим напрямком нашого дослідження є вивчення *ефективності впливу закладів вищої освіти на розвиток креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів*. До цих якостей нами віднесено такі, як-от: естетичний світогляд, художньо-естетичну творчість, естетичну самореалізацію. У формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів креативно-естетичні якості відіграють важливу роль. З погляду С. Гончаренка, креативність характеризує «творчі можливості людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, це здібність народжувати множину різноманітних оригінальних ідей в нерегламентованих умовах діяльності».

Це творчі інтелектуальні здібності, зокрема, здатність привносити щось нове в досвід, породжувати оригінальні ідеї в умовах розв'язання або постановки нових проблем, усвідомлювати проблеми і суперечності, а також формулювати гіпотези відносно недостатніх елементів ситуації, відмовлятися від стереотипних способів мислення» [80, с. 243]. Для майбутніх дизайнерів креативно-естетичні якості мають суттєве значення. Вони впливають на найважливіші складники естетичної культури, а саме: естетичну свідомість та самоорганізацію.

Зазначимо, що в закладах вищої освіти мистецького профілю питання креативності традиційно викликають особливий інтерес, є важливою ознакою професійного становлення майбутніх дизайнерів. Як зазначає А. Руденченко, «творцем нового способу життя сучасної людини є художник-дизайнер. Як майстер-художник він акумулює в собі прототип цілісної людини, для якої він створює нове предметно-просторове середовище. Краса у творчості дизайнера проявляється як багатомірна характеристика, що містить функціональну досконалість створюваного середовища, як здатність задовольняти матеріальні й духовні потреби людини, також як зручність, доцільність і гармонічне сполучення з навколишнім світом природи. Результатом діяльності дизайнера є естетично значуща річ, виготовлена новим технологічним способом для нової людини, що втілює ті або ті функції й властивості, необхідні

людині» [328, с. 32]. У сфері креативно-естетичного розвитку майбутніх фахівців перебувають значні резерви творчої самореалізації, вияву широких можливостей для акумулювання інноваційних ідей, естетичних поглядів, сучасних підходів до прийняття рішень щодо розвитку та вдосконалення технологічних процесів, соціальних систем, культуротворчої діяльності, пов'язаної зі збереженням, збагаченням та впровадженням матеріальних і духовних цінностей минулого й сьогодення.

На необхідності розвитку креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів акцентують увагу такі учені, як-от: О. Бойчук [53], В. Бондар [55], В. Бутенко [47], О. Жорнова [114], В. Косюк [165], Л. Оршанський [268], О. Отич [275], І. Пастир [279] та ін. Вони зазначають, що заклади вищої освіти покликані широко використовувати наявні резерви креативно-естетичного розвитку майбутніх дизайнерів, професійна діяльність яких передбачає активну участь у художньо-творчому процесі, уміння естетизувати та художньо оформлювати предметно-об'єктне середовище. Водночас креативно-естетичні якості мають супроводжувати процес самоорганізації естетичної культури, впливати на її внутрішні механізми, що забезпечують її активне функціонування.

Завдання нашого дослідження полягало в тому, щоб оцінити ефективність впливу закладів вищої освіти на розвиток креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів. Йдеться про вивчення та аналіз таких аспектів вказаної проблеми, як ціннісно-змістова спрямованість розвитку естетичного світогляду студентів, характер залучення майбутніх дизайнерів до художньо-естетичної творчості, підготовка їх до використання механізму естетичної самоорганізації. Під час експериментальної роботи важливо було дослідити основні чинники, що не сприяють набуттю майбутніми дизайнерами необхідного їм досвіду креативно-естетичної діяльності, оцінити ефективність освітнього процесу, пов'язаного з розвитком естетичного світогляду, художньо-творчої активності, здійснення механізму естетичної самореалізації. Нами також передбачалося вивчення пропозицій майбутніх дизайнерів щодо

подальшого вдосконалення нинішньої практики естетичної підготовки в закладах вищої освіти.

Отримані нами експериментальні результати та їх аналіз дали змогу констатувати, що в закладах вищої освіти здійснюється світоглядна підготовка майбутніх дизайнерів. Її ціннісно-змістова спрямованість визначається на основі чинних навчальних планів і програм, навчальних дисциплін та усталених традицій, характерних для закладів вищої освіти певного типу. Це знайшло своє відображення в розвитку світогляду студентів та його ціннісно-змістовій спрямованості. Ми погоджуємося з думкою С. Уланової, яка зазначає, що «світоглядні погляди дають сконцентроване уявлення про те середовище, яке зумовлює предметну діяльність людини. Але це уявлення має не лише об'єктивний зміст. Воно інформує про рівень розвитку самосвідомості суб'єкта та його потенційні можливості, тобто світоглядні погляди розкривають світ людини та її місце у світі як подвоєної взаємодії» [432, с. 11]. Отже, розвиток світогляду є важливим показником не лише можливостей пізнання навколишньої дійсності, але й розкриття потенційних і, зокрема, творчих можливостей людини.

Результати експерименту засвідчили, що поширеним серед майбутніх дизайнерів є науковий світогляд, який передбачає систему наукових поглядів на навколишній світ, розвиток суспільства і людини. Майбутні дизайнери засвідчують також розвиток у них художнього світогляду, який охоплює знання, поняття та уявлення про мистецтво, його види і жанри, художню культуру як особливу за своїм змістом і формою практику художньо-образного відображення навколишньої дійсності. Водночас результати експерименту підтвердили, що в майбутніх дизайнерів ще недостатньо розвивається естетичний світогляд, який передбачає акумулювання творчих ідей, поглядів і концептуальних рішень, що стосуються естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, організації діяльності за законами краси. Розвиток естетичного світогляду як особистісної програми творчої самореалізації підтвердила незначна частина студентів, залучених до експерименту. Ці

результати дослідження відображено в табл. 2.16.

Таблиця 2.16

**Ціннісно-змістова спрямованість розвитку креативно-естетичних
якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти
(за результатами опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Розвивається науковий світогляд	15	33,3	19	45,2	20	40,8	19	42,2
2.	Розвивається художній світогляд	26	57,8	17	40,5	24	49,0	21	46,7
3.	Розвивається естетичний світогляд	4	8,9	6	14,3	5	10,2	5	11,1

Ефективність розвитку креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти є залежною від організаційного забезпечення їх художньо-естетичної творчості. Вона може бути різною у вищій школі: формальною і ситуативною, цілеспрямованою і спонтанною, системною й епізодичною. Ми погоджуємося із застереженнями, які висловлює Є. Рагулін про те, що «мета дизайн-освіти не навчати проектування «штучних» об'єктів (верстат, іграшка, пілосос тощо), де студент використовує здебільшого готові наукові знання, уміння та навички, а формувати в такого студента гнучкий творчий метод, який давав би змогу майбутньому дизайнерові-професіоналу розв'язувати будь-які (від простих до найбільш складних) проектні проблеми» [315, с. 61].

Під час експериментальної роботи нам вдалося з'ясувати, що організація художньо-естетичної творчості в більшості студентів має формальний характер, який здійснюється без активного залучення потенційних творчих можливостей. Також поширеною серед майбутніх дизайнерів є організація художньо-естетичної творчості, яка має ситуативну зумовленість і залежить

від конкретних умов, які супроводжують вказаний процес. Найменшою за чисельністю виявилася група студентів, у яких художньо-естетична творчість мала цільовий характер, визначалася і реалізовувалася на основі естетичного досвіду майбутніх дизайнерів. Ці результати дослідження відображені в табл. 2.17.

Таблиця 2.17

Організаційне забезпечення розвитку креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти (за результатами опитування студентів)

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (45 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Організаційне забезпечення формальне	31	68,9	27	64,3	28	57,1	22	47,8
2.	Організаційне забезпечення ситуативне	11	24,4	10	23,8	15	30,6	19	41,3
3.	Організаційне забезпечення цільове	3	6,7	5	11,9	6	12,3	5	10,9

Одним із найбільш проблемних у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів є питання розвитку їх креативно-естетичних якостей. Йдеться, зокрема, про розвиток у студентів здатності до естетичної самореалізації. Складність цього процесу полягає в тому, що він передбачає виявлення активної особистісної позиції, пов'язаної з переконанням у доцільності та необхідності дотримання певних естетичних принципів, вимог та цінностей. Естетична самореалізація свідчить про глибоке сприйняття, усвідомлення та втілення на практиці актуалізованих ідей, концепцій, програмних позицій, які визначають авторський стиль, творчу манеру розв'язання завдань естетизації предметно-просторового середовища.

Аналіз результатів проведеного нами наукового пошуку дає змогу констатувати, що в закладах вищої освіти підготовка майбутніх дизайнерів до

естетичної самореалізації здебільшого має функціональну та ситуативну зумовленість. Це означає, що питання певним чином актуалізується у зв'язку з потребами художньо-проектної діяльності під час розв'язання окремих творчих завдань. Викладачі вищої школи орієнтуються на зовнішні чинники вказаного процесу і не визначають розвиток цієї якості як цільову програму освітнього впливу. У зв'язку з цим розвиток естетичної самореалізації не набуває серед майбутніх дизайнерів належної актуалізації, що негативно позначається на формуванні регулятивного компонента естетичної культури. Ці результати дослідження відображені в табл. 2.18.

Таблиця 2.18

**Підготовка майбутніх дизайнерів до естетичної самореалізації
в закладах вищої освіти (за результатами опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (46 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Підготовка здійснюється спонтанно	12	26,7	16	38,1	13	26,5	12	26,1
2.	Підготовка здійснюється функціонально	26	57,8	23	54,7	21	42,9	25	54,3
3.	Підготовка здійснюється системно	7	15,5	3	7,2	15	30,6	9	19,6

Для прийняття відповідних висновків щодо ефективності формування креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки важливо було вивчити оцінні судження, які є в студентській аудиторії. Результати констатувального етапу експерименту дали змогу зазначити, що майбутні дизайнери по-різному оцінюють цей процес. Більшість із них переконана, що формування креативно-естетичних якостей не відповідає сучасним вимогам. Дещо меншою є група студентів, які вважають цей процес достатнім. І незначна частина майбутніх дизайнерів не визначилася щодо оцінки ефективності формування креативно-естетичних

якостей. Результати опитування майбутніх дизайнерів знайшли відображення в табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Оцінка ефективності формування креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти (за результатами опитування студентів)

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (46 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Задоволені розвитком креативно-естетичних якостей	8	17,8	12	28,6	11	22,5	14	30,4
2.	Не задоволені розвитком креативно-естетичних якостей	27	60,0	22	52,4	28	57,1	28	60,9
3.	Не визначилися з відповіддю	10	22,2	2	19,0	10	20,4	14	8,7

Під час констатувального етапу експерименту важливо було дослідити основні чинники, які не сприяють формуванню креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у процесі професійної освіти. Студенти по-різному оцінюють цей процес, але певна тенденція, пов'язана з уповільненням розвитку креативно-естетичних якостей студентів спостерігається. Більшість студентів пов'язує причини, які гальмують вказаний процес, зі змістом естетичної освіти. Інша група студентів вважає, що недостатньою залишається організація художньо-естетичної творчості і, зокрема, художньо-естетичної діяльності майбутніх дизайнерів. Серед студентів є також ті, хто вважає професійно-педагогічну діяльність викладачів недостатньою, що негативно впливає на вказаний процес. Ці результати відображено в табл. 2.20.

Таблиця 2.20

**Причини неефективного розвитку креативно-естетичних якостей
майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти (за результатами
опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (46 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Зміст естетичної освіти	21	46,7	14	33,3	28	57,1	19	41,3
2.	Організація художньо-естетичної творчості	22	48,9	21	50,0	9	18,4	17	37,0
3.	Недостатня підготовка викладачів	2	4,4	7	16,7	12	24,5	10	21,7

Майбутні дизайнери свідомо реагують на стан розвитку креативно-естетичних якостей, висловлюють думки та пропозиції щодо покращення цього процесу та надання йому ефективного характеру. Свої пропозиції вони пов'язують із необхідністю внесення змін у зазначений процес. Більшість студентів вважає, що ці зміни повинні мати суттєвий характер, дещо менше – вносить пропозиції щодо незначних змін. Дуже малою є кількість студентів, які не вважали зміни необхідними. Результати опитування майбутніх дизайнерів відображено в табл. 2.21.

Таблиця 2.21

**Необхідність удосконалення процесу розвитку креативно-естетичних
якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти (за результатами
опитування студентів)**

№	Зміст відповідей студентів	Кількісні показники							
		1 курс (45 осіб)		2 курс (42 особи)		3 курс (49 осіб)		4 курс (46 осіб)	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1.	Потрібні суттєві зміни	36	80,0	23	54,8	28	57,1	26	56,5
2.	Потрібні незначні зміни	8	17,8	16	38,1	19	38,8	15	32,6
3.	Зміни не потрібні	1	2,2	3	7,1	2	4,1	5	10,9

Отже, здійснений нами аналіз ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дає змогу зазначити, що освітній процес вищої школи має широкі можливості впливу на становлення естетичної свідомості, залучення студентів до художньо-творчої та естетичної діяльності, розвитку якостей, необхідних для естетичної самоорганізації самовдосконалення. Посилення суспільної уваги до якості професійної підготовки майбутніх дизайнерів та формування їх естетичної культури актуалізує роль закладів вищої освіти в забезпеченні ефективного впливу на розвиток у студентів емоційно-естетичних, інтелектуально-естетичних та креативно-естетичних якостей, які у своїй сукупності створюють умови для повноцінного формування естетичної культури як особистісного духовно-функціонального утворення.

Результати констатувального етапу експерименту дали можливість отримати об'єктивну інформацію, яка засвідчує, що нині заклади вищої освіти не забезпечують належний розвиток емоційно-естетичних, інтелектуально-естетичних та креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів. Освітній процес не залучає до успішного вирішення цих питань наявні інформаційні, комунікаційні, організаційні, методичні та інші можливості. У результаті не отримують ефективного вирішення такі аспекти вказаної проблеми, як-от: ціннісно-змістове спрямування розвитку естетичних якостей майбутніх дизайнерів, залучення студентів до естетичного спілкування, пізнання та творчості, розвиток у них механізму самоорганізації естетичної культури та ін.

Проведене дослідження дало змогу зробити висновок про внесення суттєвих змін і доповнень у зміст та організацію освітнього процесу закладів вищої освіти з метою вдосконалення наявної практики естетичної підготовки студентів та підвищення ефективності її впливу на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Висновки до другого розділу

1. На основі результатів аналізу наукової проблеми обґрунтовано мету, завдання, зміст та методи дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Мета дослідження сформульована з урахуванням суспільних, культурологічних, освітніх та наукових потреб, передбачає визначення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів та оцінку ефективності впливу закладів вищої освіти на її формування. Завдання дослідження покликані сприяти успішному досягненню визначеної мети. До них віднесено такі, як-от: дослідження сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як особистісного духовно-функціонального утворення; дослідження сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як умови організації художньо-проектної діяльності; дослідження сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як об'єкта впливу закладів вищої освіти.

Зміст наукового пошуку відображає основні аспекти дослідницької роботи, до яких віднесено такі, як-от: вивчення відповідності естетичної культури майбутніх дизайнерів сучасним суспільним та професійним вимогам; аналіз використання естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі виконання художньо-творчих проектів; вивчення ефективності впливу закладів вищої освіти на розвиток естетичних якостей майбутніх дизайнерів. Конкретизовано комплекс необхідних методів емпіричного дослідження, до яких віднесено методи дослідження сформованості естетичної культури, її використання в процесі художньо-творчої діяльності, а також як об'єкта впливу закладів вищої освіти.

2. У процесі дослідження визначено основні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Ціннісний, діяльнісний та регулятивний компоненти у своїй сукупності дають змогу охарактеризувати естетичну культуру майбутніх дизайнерів як цілісне, багатоаспектне та структуроване духовно-функціональне утворення, яке

охоплює відповідні духовні цінності, забезпечує зв'язок із художньо-творчим процесом, створює умови для його самоорганізації. Виокремлено критерії для оцінки стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Ціннісно-змістовий критерій свідчить про освоєння студентами соціальних, художніх та естетичних цінностей. Організаційно-діяльнісний критерій визначає характер художньо-естетичного спілкування, пізнання та творчості майбутніх дизайнерів. Особистісно-регулятивний критерій дає змогу оцінити можливості майбутніх дизайнерів до естетичного самовідчуття, самооцінки та самореалізації.

За результатами констатувального етапу дослідження визначено основні рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Високий рівень характеризують такі показники, як-от: естетико-концептуальний зміст, цільовий вияв художньо-естетичної творчості, системна самоорганізація естетичної культури. Середній рівень засвідчують такі показники, як-от: художньо-професійний зміст, ситуативний вияв естетичного пізнання, функціональна самооцінка естетичної культури. Низький рівень підтверджують такі показники, як-от: соціально-прикладний зміст, формальний вияв естетичного спілкування, спонтанне самовідчуття естетичної культури.

3. Здійснено аналіз ефективності розвитку емоційно-естетичних, інтелектуально-естетичних та креативно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Зазначено, що освітній процес вищої школи недостатньо впливає на розвиток таких емоційно-естетичних якостей майбутніх дизайнерів, як естетичні почуття, спілкування та самовідчуття. Залишається без відповідної уваги розвиток таких інтелектуально-естетичних якостей, як естетичні знання, вміння естетично пізнавати навколишню дійсність та здійснювати естетичну самооцінку естетичної культури. Не знаходять належного вирішення питання розвитку таких креативно-естетичних якостей, як-от: естетичний світогляд, художньо-естетична творчість та вміння самореалізовувати естетичну культуру. Зроблено висновок

щодо необхідності суттєвого вдосконалення наявної практики естетичної підготовки студентів, підвищення ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора: [373; 374; 376; 379; 380; 389; 414].

РОЗДІЛ 3
ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1 Методологічні підходи до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів

Результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження стану формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дають змогу зазначити, що це особистісне духовно-функціональне утворення є динамічним, спроможним забезпечувати потреби художньо-проектної діяльності, здатним до самоорганізації та самовдосконалення. В умовах нинішньої освітньої практики потенційні можливості формування естетичної культури майбутніх дизайнерів не знаходять належної педагогічної підтримки та розвитку, що негативно позначається на якості встановлення студентами духовно-практичного зв'язку з художньо-естетичними цінностями; розв'язання професійно важливих завдань естетизації предметно-об'єктного середовища; забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури та її подальшого вдосконалення.

Результати проведеного нами констатувального етапу експерименту підтверджують, що основною причиною низької ефективності впливу закладів вищої освіти на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є відсутність науково обґрунтованої педагогічної системи, спроможної враховувати об'єктивні закономірності та особливості розвитку у студентів необхідних естетичних якостей, цілеспрямовано впливати на їх естетичну свідомість та активність, створювати умови для дії механізму самоорганізації. Ми підтримуємо думку С. Гончаренка, який зазначає, що «педагогічна

система – цілісна єдність всіх факторів, які сприяють досягненню поставленої мети навчання, виховання і розвитку людини. Основні ознаки педагогічної системи: повнота компонентів, причетних до досягнення мети; наявність зав'язків і залежностей між компонентами; наявність провідної ланки, провідної ідеї, необхідних для об'єднання компонентів; поява в компонентів системи спільних якостей» [80, с. 350].

На необхідності теоретичного й практичного вирішення проблеми системного педагогічного забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів наголошують учені: В. Бутенко [43], І. Зязюн [62], С. Коновець [150], Л. Оршанський [264], О.Отич [275], В. Прусак [312], О. Романишина [325], В. Тименко [367], В. Титаренко [369] та ін. На їх думку, естетична культура майбутніх дизайнерів у процесі її формування передбачає відповідний педагогічний супровід, важливість якого зумовлена змістом, характером вияву та особливостями функціонування цього особистісного утворення. Залежно від стану естетичної підготовки студентів, рівня сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів визначаються педагогічні дії, а їх зміст і способи впливу набувають відповідної спрямованості. За таких обставин майбутні дизайнери отримують необхідний досвід освоєння естетичних цінностей, оволодівають відповідними знаннями у сфері пізнання прекрасного в дійсності та мистецтві, виявляють уміння й навички естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища.

Як зазначає В. Кремень, «розвиток освіти, як одного з головних соціальних інститутів, є необхідною умовою життєдіяльності суспільства. Так само соціальна система є не просто «зовнішнім середовищем», у якому існують, функціонують та засвоюються результати продуктивної діяльності людини. Вона породжує інтелектуальне буття, детермінує дію його внутрішнього механізму і форми прояву, структурно-функціональні характеристики та динаміку поступу, духовність у різних формах» [167, с. 5]. Естетична культура майбутніх дизайнерів проходить складний шлях свого формування, що висуває перед закладами вищої освіти вимоги щодо пошуку

та впровадження ефективних педагогічних систем.

Нині освітня діяльність закладів вищої освіти в контексті формування естетичної культури майбутніх дизайнерів не досягає належної ефективності. Майбутні дизайнери не завжди демонструють необхідний рівень сформованості естетичної культури, відчують значні труднощі щодо освоєння та використання на практиці естетичного досвіду. Отже, сучасна освітня практика, пов'язана з формуванням естетичної культури студентів, передбачає своє оновлення та підвищення ефективності на основі розробки відповідної педагогічної системи та її послідовного і цілеспрямованого впровадження.

Необхідність наукового обґрунтування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти підтверджується тим, що в сучасній літературі ще не знайшли належного висвітлення й аналізу питання, які характеризують такі аспекти, як: от: мета формування естетичної культури, генералізована естетико-освітня ідея, принципи, завдання, форми та методи естетичної освіти майбутніх дизайнерів, основні компоненти естетичної культури та їх інтеграція. Прийняття відповідних рішень з цих питань має сприяти появі якісно нового усвідомлення того, як має діяти вища школа для забезпечення цілеспрямованого й ефективного розвитку естетичних якостей майбутніх дизайнерів, за якими принципами має здійснюватися педагогічний вплив на формування їх естетичної культури. У контексті зазначеного, ми поділяємо думку А. Кузьмінського, який наголошує, що «питанню визначення підходів до побудови навчального процесу у вищому навчальному закладі для формування компетентності майбутнього фахівця на основі визначених компетенцій як кінцевого результату учіння студента ще недостатньо приділяється увага» [180, с. 30-31].

Завдання нашого дослідження полягає в тому, щоб здійснити теоретико-концептуальне обґрунтування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Йдеться про такий

рівень наукового осмислення педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, який дає змогу акцентувати увагу на її взаємозв'язку з сучасною суспільною та культуротворчою практикою, науково-теоретичним мисленням і досягненнями у сфері психологічної та педагогічної наук; залежності від розвитку комплексу ключових компонентів естетичної культури, що забезпечують її ціннісний, діяльнісний та регулятивний зміст; дотриманні найважливіших принципів вибудови художньо-естетичного зв'язку з навколишньою дійсністю; створенні педагогічних умов, необхідних для ефективного формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

З метою теоретико-концептуального обґрунтування вказаної системи нами визначено та проаналізовано методологічні підходи до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. До них віднесено такі підходи, як-от: особистісно орієнтований, компетентнісний діяльнісний, системний, культурологічний, аксіологічний, та синергетичний (рис. 3.1).

Рис. 3.1 Методологічні підходи до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Визначаючи методологічні підходи до розв'язання зазначеної проблеми, ми виходили з розуміння їх цінності та значення у сфері науки. При цьому ми спиралися на думку С. Гончаренка, який розглядає методологію як

«сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці» [80, с. 281]. Ураховуючи специфіку та особливості естетичної культури майбутніх дизайнерів, а також процес її формування, нами були використані прийоми дослідження, що застосовуються в таких науках, як-от: філософія, педагогіка, психологія, культурологія, теорія систем, синергетика, аксіологія та ін. Ураховуючи важливість методологічних підходів до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів нами визнано доцільним їх конкретне висвітлення.

Особистісно орієнтований підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів належить до методологічних підходів дослідження, які мають важливе значення. Нині в освітній практиці питання навчання, виховання, розвитку особистості студента набувають особливої актуальності. Ми цілком погоджуємося з думкою І. Беха, який зазначає, що «набуття людиною достатнього життєтворчого потенціалу, який би забезпечив успішне досягнення нею вищих духовних цілей і гуманістичних сенсів її буття, безпосередньо пов'язане зі способом привласнення суспільних норм. Своєю життєствердною функцією вони можуть сповна реалізувати, якщо будуть внутрішньо сприйнятими особистістю, стануть для неї невід'ємною частиною уявлень про саму себе» [24, с. 27].

Зміни, що відбуваються в системі вищої освіти, дають змогу зазначити, що нинішня освітньо-педагогічна практика оновлюється на концептуальному, теоретичному та методичному рівнях. Це відкриває простір для генерування нових педагогічних ідей, розробки навчальних та виховних програм, які скеровані на протидію сучасним викликам українського суспільства, упровадження методичних рішень, які б ураховували особливості формування та розвитку особистісних якостей студентів [170].. Аналізуючи виклики, які стоять перед освітою, В. Кремень зазначає, що «у сучасних умовах усе більш очевидним є те, що смислом і основним показником прогресу людства є розвиток кожної окремої людини на основі її здібностей. До того ж, це головний важіль подальшого прогресу суспільства, особливо в умовах

переходу до науково-інформаційних технологій, а потім і суспільства знань, де успіх у виробництві і життєдіяльності буде залежати передусім від розвитку людини. У зв'язку з цим істотно актуалізується, не тільки з огляду на інтереси окремої людини, а й суспільства в цілому, завдання – якомога ближче наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, здібностей і особливостей» [170, с. 18-19].

До якісних змін прагне сучасна освітня практика, пов'язана з професійною підготовкою майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. У багатьох університетах України здійснюється підготовка бакалаврів та магістрів за спеціальністю «Дизайн». (Додаток А). Це дає змогу забезпечити кількісні показники підготовки фахівців у галузі дизайну. Водночас залишається актуальним питання щодо забезпечення якості професійної і, зокрема, художньо-естетичної підготовки майбутніх дизайнерів, їх готовності до художньо-проектної, конструкторської діяльності, яка б відповідала зростаючим потребам суспільства щодо естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища. Ми підтримуємо думку В. Андрущенка про те, що «людина хоче жити в комфортному середовищі. І хоча «комфорт» кожен розуміє по-своєму, більшість сходиться на думці, що це – не тільки матеріальний добробут чи кар'єрне зростання, але й висока духовність» [7, с. 7].

Для оновлення освітнього процесу в системі дизайн-освіти підвищення якості та ефективності естетичної підготовки майбутніх дизайнерів потрібні рішення, які передбачають внесення необхідних змін на концептуальному рівні. Йдеться про розробку педагогічної системи, згідно з якою особистість визначається першоосновою освітнього процесу. Ми поділяємо погляди О. Попової, Н. Губи про те, що «особистісно орієнтоване навчання виходить із визначення індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної людини, що вимагає забезпечення розвитку і саморозвитку особистості учня, виходячи із виявлення його індивідуального неповторного суб'єктного досвіду, здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій, можливостей реалізувати себе в

пізнанні, навчальній діяльності, поведінці» [305, с. 224].

Актуалізована нині ідея людиноцентризму в освіті покликана суттєво вплинути на філософію освітніх послуг, які надає вища школа. Якщо раніше знання визначалися як домінуючий, визначальний складник естетичної підготовки майбутніх дизайнерів, якій підпорядковувалися інші аспекти навчально-пізнавального процесу, то нині заклади вищої освіти покликані орієнтуватися, передусім, на розвиток особистості студента. У результаті, особистісно орієнтований підхід до естетичної підготовки майбутніх дизайнерів набуває методологічного значення. Це має позитивно вплинути на оновлення концепції професійної і, зокрема, естетичної підготовки майбутніх фахівців у галузі дизайну, посилення уваги та відповідального ставлення до розвитку естетичних якостей студентів.

Реалізація в закладах вищої освіти, які готують майбутніх дизайнерів, особистісно орієнтованого підходу до формування естетичної культури ще залишається на декларативному рівні. Це не сприяє ефективному вирішенню вказаної проблеми. На нашу думку, у контексті зазначеного можна констатувати, що впровадження особистісно орієнтованого підходу до формування естетичної культури майбутніх дизайнерів залишаються ще без належного теоретичного обґрунтування. Заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців у галузі дизайну, мають орієнтуватися на педагогічну систему, яка б сприяла формуванню естетичної культури майбутніх дизайнерів як особистісного духовно-функціонального утворення.

У формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів заклади вищої освіти покликані займати провідні позиції, пов'язані з посиленням особистісного чинника, наданням йому пріоритетного значення, підвищенням відповідальності майбутніх фахівців та спроможності брати активну участь в естетизації предметно-просторового середовища, розробці оригінальних художньо-творчих проєктів. Заклади вищої освіти можуть посилити свій вплив на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів шляхом упровадження педагогічної системи, основу якої визначає особистісно

орієнтований підхід і спрямованість на розвиток естетичних якостей студентів.

Звернення до особистісно орієнтованого підходу в процесі розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дає нам змогу виділити такі аспекти, як-от: спрямування педагогічної системи на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як особистісного духовно-функціонального утворення; урахування в процесі реалізації вказаної системи індивідуальних та вікових особливостей розвитку естетичних якостей студентів; забезпечення на основі педагогічної системи розвитку в майбутніх дизайнерів естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва.

Компетентнісний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів належить до методологічних підходів дослідження, які відіграють важливу роль у розв'язанні вказаної проблеми. Нині в закладах вищої освіти вирішення питань компетентності є одним із ключових. Ми поділяємо думку Ю. Бойчука, що «глобальне завдання забезпечення оптимального входження майбутнього фахівця в соціальний світ і його продуктивна адаптація в ньому вказує на необхідність забезпечення більш повного, особистісно і соціально інтегрованого результату освіти. Таким інтегрованим соціально-особистісно-погоджувальним феноменом, результатом освіти в сукупності мотиваційно-ціннісних, когнітивних складових у сучасній педагогіці професійної освіти виступає компетентнісний підхід» [31, с. 191].

Заклади вищої освіти покликані виконувати важливу роль у збагаченні естетичної свідомості майбутніх дизайнерів. Це пов'язано з тим, що, на відміну від інших чинників впливу на естетичний розвиток студентів, вища школа має значні переваги. Якщо засоби масової інформації, установи культури, культурно-мистецькі осередки мають переважно епізодичний характер впливу на естетичну культуру майбутніх дизайнерів, то заклади вищої освіти мають можливість вирішувати це питання цілеспрямовано, послідовно й системно. З огляду на це вища школа покликана ефективно використовувати наявні матеріальні, інформаційні, організаційні та кадрові

можливості, залучати до освітнього процесу традиційні та інноваційні технології, сучасні методи і засоби впливу на розвиток естетичної компетентності майбутніх дизайнерів. Ми погоджуємося з думкою Е. Базилюк, що «завданням дизайн-освіти є забезпечення студента знаннями, необхідними для його професійної діяльності. Тому особлива увага повинна приділятися формулюванню мети і завдань дисципліни, формулюванню вмінь і навичок, якими повинен оволодіти студент у кінці курсу і які повинні узгоджуватися з напрямком професійної діяльності дизайнера» [18, с. 5-6].

Зазначимо, що ефективність впливу закладів вищої освіти на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів визначається тим, як відбувається розвиток її компетентності, які інформаційні засоби та джерела використовуються з цією метою, як забезпечується цільовий характер цього процесу. У науковій літературі актуалізуються такі аспекти використання компетентнісного підходу до формування естетичної культури, як-от: результативність пізнавальної діяльності студентів; їх ціннісні орієнтації в галузі художньої та естетичної культури; естетичні знання, які необхідні майбутнім дизайнерам; зміст і функції художньо-естетичного досвіду; інформаційне забезпечення естетичної компетентності студентів; збагачення естетичного світогляду майбутніх дизайнерів; змістові аспекти естетичної свідомості та ін.

Заклади вищої освіти покликані створювати необхідні умови для розвитку естетичної компетентності майбутніх дизайнерів. Вирішення цього питання є можливим, якщо пропонована студентам естетична інформація є не формальною, а враховує наявні потреби та інтереси студентів, стан розвитку емоційно-естетичного досвіду, наявність знань естетичного змісту предметів, об'єктів навколишнього середовища, виявлення світоглядних позицій та ціннісних орієнтацій, пов'язаних з освоєнням світу прекрасного в дійсності та мистецтві. За таких обставин естетична компетентність майбутніх дизайнерів усвідомлюється як важлива основа функціонування духовного утворення, естетизації предметно-просторового середовища тощо.

Звернення до компетентнісного підходу в процесі розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів уможливило виділення таких аспектів, як-от: спрямування педагогічної системи на збагачення інформаційно-ціннісного змісту естетичної культури майбутніх дизайнерів; урахування в процесі впровадження вказаної системи особливостей набуття студентами естетичного досвіду; забезпечення педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів необхідними інформаційними засобами. Важливість компетентнісного підходу до розробки і впровадження педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів підтверджується тим, що в цих умовах студенти привчаються до набуття необхідних їм естетичних знань, понять, уявлень, світогляду, привчаються диференційовано сприймати та оцінювати інформацію соціального, наукового, художнього та естетичного змісту, практично осмислювати та оцінювати свою взаємодію з інформаційними програмами, які впливають певним чином на естетичну компетентність. Як зазначає Е. Базилюк, «формування професійних навичок студента вимагає отримання знань з різних дисциплін. Дизайнер повинен бути компетентним в основах формотворення, проектування, знати основи композиції, бути обізнаним у новітніх матеріалах, перспективних методах проектування та орієнтуватися в психології клієнта для вивчення взаємовідносин між товаром і споживачем» [18, с. 6].

Роль закладів вищої освіти у формуванні естетичної компетентності майбутніх дизайнерів визначається тим, яку за змістом і якістю естетичну інформацію їм пропонують, як студенти можуть її отримати. Для збагачення естетичної компетентності майбутніх дизайнерів потрібні знання, які створюють необхідну інформаційно-змістову основу для естетичних знань, понять, поглядів, світоглядних орієнтацій. Естетична компетентність дизайнера визначається тим, яку інформацію про естетичні властивості предметів і об'єктів навколишнього середовища він отримує, які знання, поняття та уявлення розвиваються на цій основі, засвоюються в процесі

професійного навчання. Усвідомлення цього спонукає заклади вищої освіти до збагачення естетичної компетентності майбутніх дизайнерів з урахуванням того, наскільки ефективним і цілеспрямованим є процес інформаційного забезпечення, залучення студентів до використання необхідних інформаційних джерел, різновидів інформації (соціальної, наукової, художньої, естетичної), спроможних впливати на естетичні почуття, поняття, уявлення майбутніх дизайнерів, формувати їх естетичне ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва [414].

Діяльнісний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є тим методологічним підходом, який набуває важливого значення. У закладах вищої освіти діяльнісний підхід дає можливість вирішувати динамічні педагогічні процеси, акумулювати увагу на розвитку відповідної активності студентів у сфері навчання, спілкування, праці, творчості тощо. Аналізуючи діялісно-особистісну концепцію виховання, С. Гончаренко стверджує, що «дієвим виховання є лише тоді, коли дитина включається в різноманітні види діяльності і оволодіває суспільним досвідом завдяки активному стимулюванню педагогом її активності в цій діяльності» [80, с. 135]. До основних принципів діялісного підходу Н. Чепелева відносить такі, як-от: предметність, активність, інтеріоризацію, екстеріоризацію, єдність будови зовнішньої та внутрішньої діяльності, системний аналіз психіки, залежність психічного відображення від місця об'єкта, що відображається у структурі діяльності та ін. [284, с. 158].

Діялісний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів зумовлений складністю освітніх завдань, які покликана вирішувати вища школа в зазначеному контексті. Ці завдання передбачають педагогічне забезпечення самоорганізації естетичної культури, її системності, єдності зовнішніх і внутрішніх процесів, використання естетичного досвіду в художньо-проектній творчості. Заклади вищої освіти покликані сприяти розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів, стимулювати їх активну участь у художньо-творчому процесі,

підтримувати самостійні кроки у сфері науково-пошукової, дослідницької діяльності. Ми цілком підтримуємо погляд щодо важливості наукових досліджень у мистецько-дизайнерській освіті. Як зазначає Е. Базилюк, «значна кількість викладачів спрямовують студентів лише на отримання професійних практичних навичок і ігнорують науково-дослідницьку роботу. Проте, дизайн, як новий напрям науки, потребує формування теоретичної бази і є джерелом досить цікавих і необхідних досліджень... Проведення наукових досліджень з дизайну не означає зменшення професійних навичок митця, а, навпаки, спонукає його до пошуку нових ідей, рішень і розв'язання проблем, пов'язаних з їх безпосередньою професійною діяльністю» [18, с. 7].

Педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має бути зорієнтована на задоволення попиту суспільства в підготовці фахівців, здатних до реалізації художньо-творчих проєктів та естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища. Саме тому актуального значення набувають питання педагогічного забезпечення процесу розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів та підготовки їх до практичної реалізації власних естетичних і творчих якостей в майбутній професійній діяльності. Нині професійна підготовка майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти має переважно практичну спрямованість і передбачає розвиток умінь і навичок технічного, організаційного та виконавського змісту. Водночас в освітньому процесі вищої школи розвиток естетичної активності майбутніх дизайнерів ще залишається без належної педагогічної уваги та відповідної підтримки. У зв'язку з цим ми підтримуємо думку Л. Полудень, яка наголошує, що «специфіка професійної діяльності дизайнера полягає в умінні створювати нові ідеї, відкривати нові закономірності й шукати засоби самовираження, що ведуть до отримання не відомих до того результатів. Головними етапами творчої діяльності дизайнера можна назвати: виникнення ідеї; натхнення і реалізацію задуму; його відпрацювання й розвиток. Специфічність професійної самосвідомості дизайнера проявляється в усіх аспектах його діяльності, а процес його розвитку і формування

характеризується одним із головних факторів його естетичного розвитку – оригінальністю» [301, с. 14-15].

Розробка педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів з урахуванням діяльнісного підходу дає змогу визнати, що нині залишаються недостатньо використаними значні резерви і можливості освітнього процесу в закладах вищої освіти. Це зумовлює необхідність посилення їх ролі в розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів, надання належної педагогічної уваги таким питанням, як спонукання, освоєння та творення студентами естетичного в навколишній дійсності та мистецтві. Спонування майбутніх дизайнерів до спілкування з прекрасним відбувається у формі естетичних інтересів, орієнтацій і потреб. Визначена нами педагогічна система має забезпечити підтримку естетичної активності студентів, надання їм допомоги у встановленні плідного діалогу з проявами прекрасного в дійсності та мистецтві. Цей діалог повинен мати емоційно забарвлений характер, інтелектуально виражений зміст, засвідчувати прагнення майбутніх дизайнерів до самостійної художньо-проектної діяльності [414].

Діяльнісний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дає можливість актуалізувати увагу викладачів закладів вищої освіти на необхідності залучення студентів до освоєння естетичних і художніх цінностей. Відомо, що цей процес має певні особливості й відбувається під час художньо-образного сприймання, естетичного оцінювання та творчої інтерпретації певних об'єктів, предметів і явищ. Згідно із зазначеною нами педагогічною системою вища школа покликана залучати майбутніх дизайнерів до безпосередньої участі в освоєнні художньо-естетичних цінностей. Маючи можливість глибоко сприймати, оцінювати та інтерпретувати означені цінності, майбутні дизайнери привчаються до самостійного освоєння світу прекрасного, набувають необхідного їм естетичного досвіду.

Ми погоджуємося з думкою Н. Миропольської, яка зазначає, що

«глибоке розуміння людиною творів мистецтва є основою її творчого естетичного світовідчуття, справляє вплив на всі прояви її життєдіяльності, способи самоутвердження і самореалізації» [212, с. 4]. Естетична активність майбутніх дизайнерів реалізується у формі комунікативної, пізнавальної, художньо-творчої діяльності. Зазначена нами педагогічна система покликана широко залучати студентів до таких проявів естетичної активності, як-от: безпосереднє спілкування з художньо-естетичними цінностями; активне набуття естетичних знань та уявлень про цінності художньо-естетичної культури; участь у творчій діяльності, пов'язаній з естетизацією предметно-просторового середовища, його збереженням та збагаченням.

Звернення до діяльнісного підходу в процесі розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дає нам можливість виділити такі аспекти, як-от: спрямування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як умови успішної організації художньо-проектної діяльності; використання в умовах освітнього процесу вищої школи можливостей розвитку естетичної активності студентів; педагогічне і методичне забезпечення естетичної підготовки майбутніх дизайнерів у процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності.

Системний підхід до педагогічного забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є тим методологічним підходом, який має важливе значення для дослідження складних, багатоаспектних явищ, процесів і функціональних утворень. Освітня діяльність закладів вищої освіти характеризується змінами, які охоплюють найважливіші її аспекти. Ми погоджуємося з думкою В. Кременя, який зазначає, що «сьогодні освіта дедалі частіше розглядається як відкрита система. «Відкрита» освіта не заперечує її класичного варіанту. Вона продовжує і розвиває «закриту» освіту в нових умовах, але привносить і стверджує принципово інші, відмінні змісти» [170, с. 19].

Зазначимо, що естетична культура як духовно-функціональне утворення

особистості належить до динамічних систем, які перебувають у стані розвитку, оновлення свого змісту, установлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Проте, у науковій літературі естетична культура майбутніх дизайнерів висвітлюється однобічно, переважно з урахуванням її формальних ознак і відповідності її зовнішніх проявів сучасним суспільним вимогам. За таких обставин це особистісне духовно-функціональне утворення інтерпретується спрощено, його зміст і функції формалізуються, що згортає наявні потенційні можливості, перетворюючи естетичну культуру в систему закритого типу.

Про характерні ознаки закритої освітньої системи пише В. Кремень, підкреслюючи, що «закритий тип освіти характеризується лінійністю, завершеністю, об'єктивністю, замкненістю, повнотою опису, абсолютною точністю, стійкістю, всезагальністю основ знань, що передаються, передбаченістю результатів їх застосування. Такій системі властиві: визначення цілей освіти, зважаючи на державні потреби, формування особистості з заданими властивостями, що розуміється як її всебічне формування, пріоритет особистості викладача над особистістю учня, що виступає як об'єкт педагогічного впливу, розгляд особистості учня як засіб для досягнення освітніх цілей» [170, с. 19].

У процесі розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів на засадах системного підходу нами були актуалізовані питання, що характеризують естетичну культуру як відкриту освітню систему, для функціонування якої є важливими: суспільні вимоги, зв'язок із професійною діяльністю, внутрішні і зовнішні прояви, можливості практичного використання, вплив на художньо-творчий процес та ін. На необхідності педагогічного забезпечення такої системи наголошує В. Кремень, підкреслюючи, що «відкрита система освіти характеризується: нелінійністю, знання і досвід поведінки не тільки нарощуються, а й виникають спонтанно, суб'єктивно, непередбачувано завдяки процесам відкриття їх учнями; незавершеністю та відкритістю, суб'єктивністю, нестійкістю та нестабільністю» [170, с. 19-20].

З урахуванням зазначеного набуває особливої актуальності питання, що стосується розробки педагогічної системи, яка б дала можливість успішно використати на практиці наявні резерви формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Ці резерви стосуються, передусім, розвитку у студентів механізму самоорганізації естетичної культури, акумулювання суспільно важливого досвіду освоєння естетичних цінностей, естетизації предметно-просторового середовища. При цьому важливим є збагачення зв'язку майбутніх дизайнерів зі світом прекрасного на рівні почуттів, мислення і творчості. Ці аспекти функціонування естетичної культури заслуговують на підтримку на рівні педагогічної системи, передбачають збагачення власного досвіду взаємодії зі світом прекрасного.

У науковій літературі є плідні спроби аналізу складних систем, вивчення механізму їх функціонування, розвитку і прийняття рішень. У працях учених (В. Бутенко [47], А. Канарський [140], О. Романишина [325], Г. Шевченко [464] та ін.) наголошується на необхідності вивчення складних систем і закономірностей їх розвитку, функціонування і впровадження на практиці. У природному і суспільному середовищі такі системи діють, що підтверджується досвідом наукових спостережень, результатами їх діяльності. До числа систем, які розвиваються у формі духовно-функціональних утворень особистості, належить естетична культура дизайнерів. Це складна духовна система, яка має внутрішні й зовнішні зв'язки, у якій актуалізується, генерується, набуває логічного і функціонального значення духовна енергія, скерована на освоєння прекрасного та втілення його в предметах і явищах навколишньої дійсності та мистецтва.

Теоретичне обґрунтування педагогічного забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів на засадах системного підходу дає змогу зазначити, що актуалізація цього духовно-функціонального утворення є позитивною ознакою її системного розвитку, суттєво розкриває духовно-творчий потенціал студентів, розширює властиві їм форми естетичної самопрезентації і художньо-творчої діяльності, нівелює наявні перешкоди на

шляху підвищення рівня естетичної підготовки фахівців. Зазначена нами педагогічна система покликана спонукати студентів до усвідомлення того, що якість та ефективність їх естетичної культури залежить не від репродуктивного наслідування наявних естетичних критеріїв і цінностей, а від спроможності самостійно вибудовувати власну систему ціннісних орієнтацій, особистісного ставлення до проявів естетичного в дійсності та мистецтві, уміння спиратися на сформовані естетичні почуття, знання, світоглядні уявлення; спроможності естетизувати предмети й об'єкти навколишнього середовища.

Ці пріоритети є глибоко осмисленими, що дає змогу майбутнім дизайнерам усвідомити наявні резерви в їх естетичній підготовці, звернути увагу на набуття естетичного досвіду, спроможного до встановлення плідного художньо-естетичного діалогу з проявами естетичного в дійсності та мистецтві. Педагогічна система, зорієнтована на комплексне вирішення питань формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, вибудову духовно-функціонального утворення особистості на принципах системності, дає змогу суттєво оновити сучасну освітню діяльність закладів вищої освіти, модернізувати педагогічний процес.

Звернення до системного підходу в процесі розробки педагогічного забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дає нам можливість виділити такі аспекти, як-от: спрямування педагогічної системи на розвиток комплексу ключових компонентів естетичної культури майбутніх дизайнерів; урахування в процесі впровадження на практиці вказаної педагогічної системи можливостей інтеграції і тісного взаємозв'язку найважливіших функцій естетичної культури; забезпечення розвитку педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як системоутворювального явища.

Культурологічний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є тим методологічним підходом, який має важливе значення для розв'язання зазначеної проблеми. Вона

полягає в тому, що завдяки культурологічному підходу окреслена нами педагогічна система осмислюється в тісному зв'язку з процесами, які є в культуротворчій практиці. Для освітнього процесу у вищій школі це важливо, адже майбутні дизайнери мають привчатися жити й працювати на основі цінностей і явищ культурного життя, розвитку окремих видів мистецтва, організації художньо-проектної діяльності тощо. Ми поділяємо думку В. Бутенка, який зазначає, що «значущість культурологічного підходу виявляється в усіх сферах суспільних відносин. Особливо виразною є його функція в мистецькій діяльності, коли перед художником постає завдання не лише передати своє особисте ставлення до явищ дійсності, розкрити сутність суспільно-історичних процесів. Культурологічний підхід дає змогу митцю знаходити те, що він відчуває або сприймає в житті, й узгоджувати здобуте з більш широкою панорамою ціннісних відносин, урахувати при цьому здобутки минулого, можливі варіанти вирішення соціальних і культурних питань» [49, с. 8].

Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має здійснюватися в тісному зв'язку з розвитком художньої та естетичної культури суспільства, його естетичними цінностями, художніми традиціями, сучасними напрямками і формами культуротворчої діяльності. Це означає, що художник-дизайнер не може абстрагуватися і виявляти своє естетичне ставлення до навколишньої дійсності без урахування тих ідей, почуттів, поглядів, ціннісних орієнтацій, духовних потреб, які були сформовані й засвоєні в процесі життєвої діяльності, навчання, праці і творчості. Саме тому для майбутніх дизайнерів має набувати актуального характеру все те, що визначає культурологічну основу творчої діяльності. Ми поділяємо думку Л. Полудень, яка зазначає, що «основні соціокультурні функції дизайнерської освіти гуртуються на синтезі загального і спеціалізованого соціального досвіду творчої діяльності, накопиченого людством у цілому, окремими групами та індивідами. Саме тому за сучасних умов особливої ваги набуває підготовка дизайнерів інтер'єру, від яких вимагається не тільки високий рівень

технічної професійної майстерності, а й свідоме творче ставлення до своєї діяльності, глибоке проникнення в художню культуру, мистецтво, високий рівень загальної культури й освіченість, здатність орієнтуватися в питаннях сучасного українського і світового мистецтва» [301, с. 27].

Обґрунтування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти на засадах культурологічного підходу дає можливість стверджувати, що нинішня освітня практика має спиратися на досягнення минулого у сфері культурного й мистецького життя і водночас визначати перспективні напрями свого розвитку. Адже культурологічний підхід сповідує ідеї традиційності, сучасності та перспективності духовного і, зокрема, естетичного освоєння навколишньої дійсності й мистецтва. Для сучасної практики професійної підготовки майбутніх дизайнерів важливими є питання, пов'язані з формуванням художньо-естетичного світосприймання, уміння інтерпретувати художньо-дизайнерські проекти з урахуванням соціокультурних здобутків минулого, сьогодення й майбутнього. У зв'язку з цим ми цілком підтримуємо погляд В. Кременя щодо ціннісно-цивілізаційних орієнтацій вищої школи. Учений зазначає, що соціально-економічна, політична, духовна модель розвитку нашого суспільства може бути оптимальною лише тоді, коли ми, конструюючи її та обираючи шляхи реалізації цієї моделі, будемо орієнтуватися не тільки на внутрішні реалії, а й на загально-цивілізаційні тенденції розвитку людства. Це потрібно для того, щоб зробити випереджальний крок у розвитку України, а не постійно когось наздоганяти [168, с. 23-25].

Звернення до культурологічного підходу в процесі розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дає нам змогу виділити такі аспекти, як-от: спрямування педагогічної системи на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як складника соціально-культурного розвитку суспільства; урахування в процесі впровадження на практиці вказаної педагогічної системи змісту й характеру

художньо-проектної творчості студентів; педагогічне забезпечення основних напрямів культуротворчої діяльності майбутніх дизайнерів.

Аксіологічний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів визначено нами як методологічний підхід до розв'язання вказаної проблеми. Його важливість полягає в тому, що формування естетичної культури є можливим на основі аксіологічної ідеї. Ми погоджуємося з думкою В. Бутенка, що «сутність її полягає в тому, що основу мистецької практики визначає не процес пізнання дійсності, а її активне освоєння за тими мірками, які вважає доцільними суспільство або окрема людина. За своїм змістом зазначені мірки можуть бути різними. Вони залежать від того, які аксіологічні цінності домінують у суспільній свідомості та у сфері життєдіяльності окремої людини» [49, с. 6].

Аксіологічні цінності є різними: прагматичними і духовними, гносеологічними і моральними, політичними і теологічними, художніми й естетичними. Спектр ціннісного ставлення майбутніх дизайнерів до навколишньої дійсності та мистецтва може бути достатньо широким. Саме тому важливим є питання щодо ціннісної спрямованості їх естетичної культури, художньо-творчої, проектно-конструкторської діяльності. Аксіологічний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дає можливість актуалізувати в освітньому процесі духовні цінності, які є визначальними для майбутніх митців, впливають на художньо-творчу діяльність, забезпечують естетизацію предметно-просторового середовища. На важливості аксіологічного підходу в педагогічній сфері наголошує Н. Ткачова, яка зазначає, що «кожна особистість повинна мати власну систему ціннісних орієнтирів, у якій оптимальним чином урахувалися б її індивідуальні потреби й інтереси, і така система є результатом, насамперед, її власних внутрішніх зусиль. Проте через використання різноманітних педагогічних засобів необхідно цілеспрямовано впливати на формування індивідуальних цінностей кожної молодої особи таким чином, щоб ці цінності

набули в цілому соціально значущого характеру» [371, с. 133].

У процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів важливо впливати на ціннісну спрямованість їх почуттів, знань, понять, поглядів, думок, уявлень, суджень, інтересів, орієнтацій, потреб. Усі вони мають індивідуальні особливості, характеризуються ціннісною забарвленістю. Водночас важливим є ціннісне спрямування їх духовних сил і можливостей на пізнання навколишньої дійсності, її художньо-образне осмислення, а також освоєння за законами краси. Аксиологічний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти передбачає послідовний розвиток у них наукових, художніх, естетичних цінностей.

Зазначимо, що наукові цінності є важливими для майбутніх дизайнерів у зв'язку з тим, що орієнтують на глибоке сприймання, осмислення, творчу орієнтацію художньо-естетичних явищ. Вони запобігають, за словами В. Бутенка, «нехтуванню об'єктивних законів природи суспільства» [49, с. 5]. Наукові цінності свідчать про можливості об'єктивного пізнання навколишньої дійсності, осмислення закономірностей розвитку природи, суспільства, людини, мистецтва. Наукові цінності є тією міркою, за якою майбутні дизайнери налаштовують себе на пізнання предметів й об'єктів навколишнього середовища. Саме тому в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів важливим є розвиток у них відповідального ставлення до пізнання об'єктів і суб'єктів, з якими їм доведеться співпрацювати, організовувати пізнавальні дії. Ми підтримуємо думку Е. Базилюк, яка зазначає, що «для досягнення високого рівня професіоналізму надзвичайно важливо відстежувати і бути здатним використовувати знання не лише з галузі мистецтв, а й інших напрямках науки. Такий підхід відповідає концепції освіти щодо розвитку міждисциплінарних досліджень. Досить важливо, щоб дисципліни, які не належать до мистецьких і проектних, (психологія, матеріалознавство, релігієзнавство, соціологія, культурологія тощо) викладалися не на ознайомчому рівні, а з урахуванням специфіки

дизайнерської роботи» [18, с. 6].

Художні цінності для майбутніх дизайнерів є тією міркою, з урахуванням якої вони можуть налаштовувати, сприймати й усвідомлювати себе як активних, самобутніх і оригінальних суб'єктів художньо-творчого процесу. Адже завдяки художнім цінностям майбутні дизайнери вчаться визначати своє ціннісне ставлення до життя, людей, праці й творчості. На матеріалі художніх цінностей майбутні дизайнери набувають досвіду індивідуального, особистісного, творчого розв'язання окремих дизайнерських завдань, привчаються до пошуку й реалізації власних творчих ідей, проектів тощо. Суб'єктивний характер функціонування художніх цінностей має бути передбачений у процесі розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Як зауважує О. Рудницька, «у практиці викладання художньо-естетичних дисциплін педагогічний процес нерідко буває спрямованим лише на пізнання самого твору. Завдання мистецької освіти, як правило, стосуються формування спеціальних здібностей та вмінь учнів, не охоплюють вимог до їх особистісного розвитку, здатності усвідомлювати ті зміни, які відбулися в них під впливом художніх вражень. Відсутність творчо-рефлексивної діяльності гальмує ефективність мистецької освіти» [331, с. 10].

Естетичні цінності є показником об'єктивно-суб'єктивного ставлення майбутніх дизайнерів до навколишньої дійсності та професійної діяльності. Їх сутність і значення полягають у гармонізації предметів та об'єктів навколишньої дійсності й особистісного сприймання цих предметів та об'єктів. Майбутні дизайнери мають виявляти готовність до естетичного взаємозв'язку з навколишнім середовищем і спиратися на естетичні цінності як мірку, яка засвідчує про їх спроможність освоювати навколишню дійсність за законами краси у сфері графічного дизайну, дизайну середовища, промислового дизайну, дизайну текстилю, дизайну одягу, дизайну оздоблювальних декоративних форм інтер'єру та екстер'єру тощо. Про необхідність гармонізації об'єктивного та суб'єктивного складників

дизайнерської діяльності пише А. Руденченко, підкреслюючи, що «діяльність людини в галузі перетворення матеріально-предметного світу кардинально змінює й саму людину. Створюваний нею предметний світ є не що інше, як продовження власних функцій самої людини й одночасне відтворення способу життя цієї людини. Людина втілює свої сутнісні сили у створеному нею предметному середовищі» [328, с. 34].

Наше звернення до аксіологічного підходу в процесі розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дало змогу акцентувати педагогічну увагу на таких аспектах, як-от: необхідність спрямування освітнього процесу у вищій школі на ознайомлення майбутніх дизайнерів з аксіологічним змістом їх естетичної культури; залучення студентів до наукового пізнання, художньо-образного сприймання та естетичного освоєння предметно-просторового середовища; педагогічне й методичне забезпечення використання естетичних цінностей у процесі художньо-проектної діяльності майбутніх дизайнерів.

Синергетичний підхід до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів визначений нами як важливий методологічний підхід до розв'язання вказаної проблеми. Це пов'язано з тим, що естетична культура дизайнера належить до складних духовно-функціональних утворень особистості. Її формування передбачає відповідне педагогічне забезпечення, урахування змістових і процесуальних особливостей, вплив зовнішніх і внутрішніх чинників. Йдеться, зокрема, про динамічний характер цього особистісного утворення, яке перебуває в стані свого становлення, зростання, розвитку, тяжіння до системності функціонування, вияву можливостей і механізму самоорганізації. Як зазначає О. Іонова, «під самоорганізацією розуміються процеси впорядкування (просторового, часового, просторо-часового) у складній системі за рахунок узгодженої взаємодії її численних елементів-складників, тобто впорядкування здійснюється за рахунок внутрішніх факторів, без скерованого впливу ззовні. Процеси самоорганізації відбуваються шляхом перебудови наявних та

утворення нових зв'язків між елементами системи. Суттєвою особливістю процесів самоорганізації є їх цілеспрямований, але водночас природний, спонтанний характер» [131, с. 45].

Естетична культура майбутніх дизайнерів має складний, багатоаспектний характер, і тому передбачає відповідний педагогічний супровід, забезпечення її самоорганізації. До такого висновку дійшли вчені (В. Бутенко [43], І. Зязюн [124], Н. Миропольська [212], О. Отич [274], О. Романишина [325], Г. Шевченко [464] та ін.), які вважають естетичну культуру дизайнера складним за своєю структурою, внутрішніми і зовнішніми зв'язками духовно-функціональним утворенням, яке має відповідну детермінацію і можливості щодо саморозвитку, використання наявного механізму з метою набуття необхідної якості та ефективності. При цьому підкреслюється необхідність не лише розкриття об'єктивних закономірностей цього явища, але й створення педагогічної системи, пов'язаної з нарощуванням потенційних можливостей естетичної культури майбутніх дизайнерів, розвитком механізму її самоорганізації, підвищення якості та ефективності впливу на художньо-творчий процес.

Усвідомлення актуальності синергетичного підходу до вирішення проблеми педагогічного забезпечення процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти спонукає до розгляду таких питань, як-от: системний характер естетичної культури дизайнера, її складники та взаємозв'язок у процесі формування; принципи самоорганізації естетичної культури, педагогічний супровід її формування; динаміка змін, пов'язаних з дією механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів та ін. Аналіз цих питань дає змогу виділити змістові та формальні ознаки цього духовно-функціонального утворення, наголосити на його системоутворювальних можливостях, спроможності бути самодостатнім, готовим на реагування на зовнішні і внутрішні виклики, що пов'язані з прийняттям майбутніми дизайнерами ціннісно-орієнтованих, інформаційно-пізнавальних прогностично-креативних рішень.

Механізм самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів охоплює духовно-функціональні дії, які дають їм змогу самостійно приймати рішення, визначати напрями власної художньо-творчої діяльності, орієнтуватися на сучасні суспільні вимоги, інтереси, потреби, пов'язані з естетизацією предметно-просторового середовища. Саме тому педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти має передбачати розвиток механізму її самоорганізації, пов'язаної, зокрема, з орієнтацією естетичної культури на сучасні вимоги суспільної практики; створенням якісних продуктів дизайнерського змісту; самооцінкою стану естетичної підготовки дизайнерів; здатністю моделювати й реалізовувати на практиці плідні художньо-конструкторські ідеї, рішення, проекти тощо.

Важливо зазначити, що механізм самоорганізації естетичної культури майбутнього дизайнера передбачає розвиток у нього ціннісного ставлення до художньо-конструкторської діяльності та її результатів. Звідси виникає необхідність у процесі педагогічного супроводу з'ясування того, якими є естетичні інтереси, орієнтації, потреби, смакові вподобання та ідеали майбутніх фахівців з дизайну. Для розвитку вказаного механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів виникає необхідність педагогічного забезпечення процесу актуалізації та послідовного розвитку ціннісно-орієнтаційної активності майбутніх фахівців, посилення їх уваги до питань, що визначають їх естетичне ставлення до предметів і явищ навколишньої дійсності.

За нашим баченням, естетична культура майбутніх дизайнерів повинна мати безпосередній зв'язок із художньо-конструкторською діяльністю. Саме тому механізм самоорганізації естетичної культури покликаний охоплювати такі способи діяльності, які б давали змогу майбутньому дизайнеру забезпечувати збереження, освоєння і використання на практиці художньо-естетичних цінностей, пов'язаних з художньо-конструкторською працею та її результатами. Розвиток такого механізму самоорганізації естетичної культури

майбутніх дизайнерів є важливим завданням забезпечення педагогічного процесу.

Доведено, що важливе значення для педагогічного забезпечення самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів має розвиток здатності акумулювання уваги на власних досягненнях, можливостях і особливостях взаємодії з естетичними цінностями, спроможності визначати наявні резерви, проблемні питання, що стосуються прийняття художньо-конструкторських рішень та їх реалізації на практиці. Готовність до самовідчуття, самооцінки та самореалізації власної художньо-проектної діяльності, вияв критичного ставлення до наявних проблемних ситуацій, вміння діагностувати набутий художньо-естетичний досвід і визначати характер його використання в процесі художньо-конструкторської діяльності – усе це має характеризувати механізм самоорганізації естетичної культури майбутнього дизайнера.

Самоорганізація естетичної культури майбутніх дизайнерів набуває ефективного характеру за умови такого механізму, який пов'язаний із моделюванням перспективних дій, визначенням стратегії й тактики прийняття художньо-творчих рішень, спрямування творчих зусиль у пріоритетних напрямках культуротворчої діяльності. Естетична культура покликана мати генералізовану ідею, яка б інтегрувала найбільш суттєві й перспективні кроки щодо естетизації навколишнього середовища.

Наше звернення до синергетичного підходу в процесі розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дало змогу акумулювати увагу на таких аспектах, як-от: спрямування освітнього процесу на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як духовно-функціонального утворення, здатного до самоорганізації; розвиток у студентів вищої школи механізму самоорганізації естетичної культури; педагогічне забезпечення зв'язку самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів із розвитком найважливіших компонентів цього духовно-функціонального утворення.

Отже, теоретичний аналіз методологічних підходів до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дає можливість зазначити, що у вирішенні вказаної проблеми важливого значення набувають такі методологічні підходи, як-от: особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, системний, культурологічний, аксіологічний та синергетичний. На їх основі наголошено, що перед педагогічною системою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів постають якісно нові пріоритети і завдання. Освітні дії, переорієнтовані з формального підходу до вибудови духовно-функціонального утворення особистості на принципах системного розвитку та самоорганізації естетичної культури, покликані суттєво оновити нинішню освітню практику в закладах вищої освіти. На підставі теоретичного вивчення цього питання виділено методологічні положення, що характеризують педагогічну систему, необхідну для ефективного формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Згідно з цими положеннями передбачено збагачення естетичної свідомості майбутніх дизайнерів, стимулювання їх естетичної активності в умовах художньо-творчої діяльності, а також забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури.

3.2 Мета, завдання та напрями педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів

Отримані нами теоретичні й експериментальні результати дослідження засвідчили складну й динамічну природу естетичної культури майбутніх дизайнерів, її структурні компоненти, особливості розвитку та нинішній стан сформованості. Зазначимо, що естетична культура майбутніх дизайнерів є особистісним духовно-функціональним утворенням, яке дає змогу встановлювати плідний зв'язок із проявами естетичного в навколишній дійсності та мистецтві, сприяє розвитку естетичної свідомості та художньо-

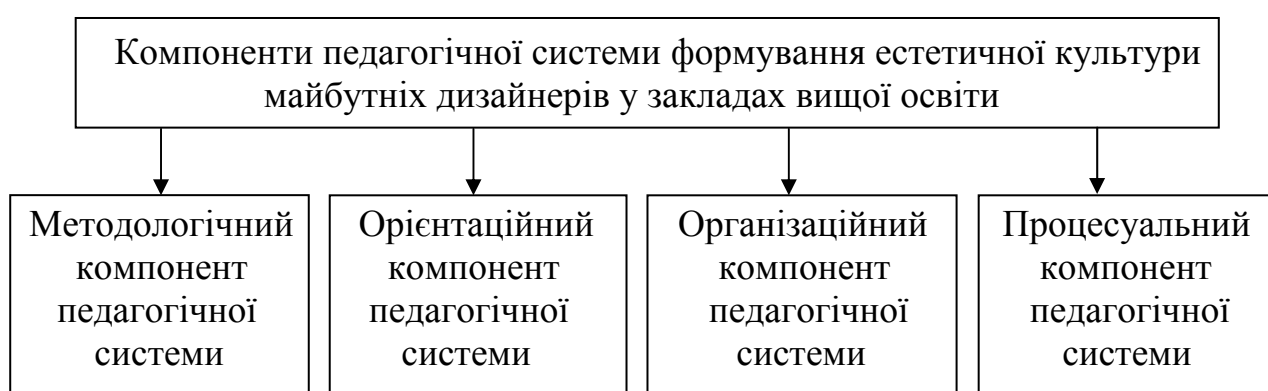
творчої активності, свідчить про дію механізму самоорганізації естетичної культури. За результатами констатувального етапу експерименту встановлено, що майбутні дизайнери недостатньо підготовлені з питань естетичної культури, відчують значні труднощі в процесі самостійного сприймання, естетичної оцінки та творчої інтерпретації художньо-естетичних цінностей, потребують значної педагогічної допомоги в процесі естетизації предметно-просторового середовища, організації продуктивного спілкування, пізнання і творчості, присвячених освоєнню дійсності за законами краси.

Усвідомлення актуальності зазначеної проблеми, необхідності її теоретичного осмислення та практичного вирішення спонукало нас до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Важливість розробки та обґрунтування ефективної педагогічної системи зумовлена тим, що естетична культура майбутніх дизайнерів нині потребує динамічного розвитку, набуття якісних показників, що б відповідали вимогам, які висуває українське суспільство перед вищою школою, а також урахувували сучасні реалії та виклики, які є у сфері суспільно-економічних відносин, розвитку духовної культури та професійної діяльності дизайнерів.

Педагогічна система, як зазначає С. Гончаренко, є цілісною єдністю всіх факторів, які сприяють досягненню поставленої мети навчання, виховання й розвитку людини. Основними ознаками педагогічної системи є: «повнота компонентів, причетних до досягнення мети; наявність зав'язків і залежностей між компонентами; наявність провідної ланки, провідної ідеї, необхідних для об'єднання компонентів; поява в компонентів системи спільних якостей» [80, с. 350]. Посилаючись на зазначений науковий погляд, нами була розроблена педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, до складу якої віднесено декілька компонентів: методологічний, орієнтаційний, організаційний та процесуальний (рис. 3.2).

Методологічний компонент педагогічної системи формування

естетичної культури майбутніх дизайнерів охоплює теоретико-концептуальні положення, що стосуються: соціального замовлення українського суспільства щодо професійної підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі графічного дизайну, дизайну середовища, дизайну текстилю, дизайну оздоблювальних декоративних форм інтер'єру та екстер'єру, етнодизайну, художньої вишивки, художньої кераміки; культурно-освітнього забезпечення неперервності, системності та послідовності естетичного розвитку студентів; удосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти в контексті формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Рис. 3.2 Компоненти педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Окрім зазначеного важливу роль у методологічному забезпеченні педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів відіграють праці вчених, присвячені обґрунтуванню філософських та педагогічних засад неперервної професійної освіти (В. Андрущенко [6], І. Зязюн [126], В. Кремень [172], С. Максименко [366], Н. Ничкало [222]; концепції професійно-художньої освіти (В. Радкевич [111]); теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів у процесі професійної підготовки (К. Кириленко [141]); концепції навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах освіти (А. Руденченко [328; 329]); методологічних засад і моделі формування професійної майстерності майбутнього дизайнера інтер'єру (Л. Полудень [301]); соціально-історичних, культурологічних та

мистецтвознавчих аспектів становлення дизайнерської освіти України в європейському контексті (В. Даниленко [87]); концептуальних засад освіти та естетичного виховання в Україні (І. Зязюн [124]); концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури [156]; концепції загальної мистецької освіти [157]; концепції розвитку національного дизайну [159]; концепції сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції [160]; концепції національного виховання [158] та ін.

Як зазначає Г. Пономаренко, нині «важливо розглядати навчальний процес у тісному взаємозв'язку з положеннями, що визначають концептуальні засади сучасної школи» [161, с. 14]. Поділяючи висловлену думку, нами були проаналізовані й висвітлені в попередньому параграфі дисертаційної роботи методологічні підходи до розробки педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, як-от: особистісно орієнтований, компетентнісний, системний, діяльнісний, культурологічний, аксіологічний та синергетичний. У своїй сукупності зазначені методологічні підходи дали змогу визначити концептуальні положення педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, наголосити на її відповідності сучасним суспільним вимогам.

Орієнтаційний компонент педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів охоплює теоретичні і практичні положення, що стосуються мети, завдань і напрямів окресленої педагогічної системи. Важливість цих положень зумовлена тим, що на їх основі відбувається інтеграція основних компонентів педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, зміцнюється зв'язок і взаємодія сучасних чинників педагогічного впливу, зосереджується увага суб'єктів освітнього процесу на досягненні спільної мети. Орієнтаційний компонент вказаної педагогічної системи покликаний консолідувати освітні зусилля, спрямувати їх у необхідне русло духовного зростання майбутніх фахівців у галузі дизайну, надати належного ціннісного ставлення до

естетичної культури як соціальної, культурологічної та особистісної категорії.

Мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є тим поняттям, яке має важливе значення у вирішенні вказаної проблеми. Як зазначає С. Гончаренко, мета означає «передбачення у свідомості результату, на здобуття якого спрямовано діяльність окремої людини, групи або усього суспільства». Це логічна модель, що «фіксує бажане до чого людина прагне, що є для неї взірцем у певному виді діяльності». Метою навчання є «ідеальне передбачення кінцевих результатів навчання» [80, с. 277]. У сучасній літературі питання мети педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів не отримало достатнього висвітлення, що призводить до певної невизначеності в інтерпретації цього поняття, породжує використання на практиці різних тлумачень того, до чого має прагнути освітня діяльність, пов'язана з естетичною освітою і вихованням студентської молоді.

Теоретичний аналіз цього питання дає можливість зазначити, що на основі соціальної інтерпретації мета педагогічної системи формування естетичної культури передбачає підготовку майбутніх дизайнерів до глибокого сприймання, адекватної оцінки і відповідального ставлення до художньо-естетичних цінностей минулого й сьогодення (Є. Антонович [13]). У контексті культурологічного осмислення мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів пов'язується з їх підготовкою до активного зв'язку з цінностями художньої культури, виявом відповідних естетичних інтересів, орієнтацій і потреб (О. Івушкіна [129]). З погляду професійної мистецької освіти мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів інтерпретується як необхідна умова ефективного виконання професійно-орієнтованих завдань у процесі розробки художньо-конструкторських проєктів (Л. Полудень [407]).

Викликає певний інтерес виділення мети педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів з погляду їх

особистісних ціннісних орієнтацій. У цьому випадку мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів осмислюється як набуття естетичного досвіду, необхідного для використання в побуті, навчанні, спілкуванні, творчості (І. Зязюн, О. Семашко [120]). На освітньому рівні мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів визначається з урахуванням спрямованості окремих педагогічних дій. Йдеться про набуття необхідних естетичних знань, розвиток уміння сприймати прояви прекрасного тощо (Л. Гарбузенко [74]).

Погляди вчених щодо цього питання заслуговують на увагу, дають можливість певним чином інтерпретувати вказану категорію. Водночас мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів потребує більш глибокого концептуального осмислення. Здійснений нами теоретичний аналіз цього питання дає змогу зазначити, що мету педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів важливо розуміти як досягнення *генералізованої естетичної ідеї*, визначеної як основи естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва. Естетична ідея є об'єднуючим, інтегруючим проявом естетичного ставлення, завдяки якому майбутні дизайнери мають можливість системно реалізовувати свій естетичний досвід, виявляти естетичні інтереси, орієнтації та потреби, естетично сприймати, оцінювати, творчо осмислювати художньо-естетичні цінності, здійснювати естетичне спілкування, пізнання та художньо-естетичну творчість. Естетична культура майбутніх дизайнерів як духовно-функціональне утворення особистості покликана забезпечувати реалізацію на практиці зазначеної естетичної ідеї, сприяти виявленню естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, естетизації предметно-просторового середовища.

Про потенційні можливості естетичної ідеї, що можуть виступати в ролі об'єднуючого, інтегруючого чинника у сфері культуротворчості, функціонування творів мистецтва, естетичної освіти зазначали такі вчені, як: В. Бутенко [47], Л. Виготський [60], І. Зязюн [123], О. Рудницька [333],

Г. Шевченко [466] та ін. Наукові розвідки вчених переконують у доцільності визначення мети педагогічної системи, спроможної на основі генералізованої естетичної ідеї сполучати вплив різних чинників на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Одним із важливих проявів естетичної ідеї в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є сполучення та гармонізація впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників, залучених до педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, мають бути віднесені такі, як-от: етнокультурні традиції, суспільно-історичні цінності, освітні вимоги, вплив засобів масової інформації, спілкування з творами мистецтва, особливості професійної діяльності тощо. До внутрішніх чинників впливу, які мають бути враховані в педагогічній системі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, слід віднести такі, як-от: естетичні інтереси, орієнтації, потреби, почуття, смаки, знання, погляди, ідеали, переконання, світогляд студентів.

Кожний із зазначених нами чинників покликаний сприяти досягненню генералізованої естетичної ідеї. Зовнішні чинники впливу мають привносити в цей процес розуміння того, що майбутні дизайнери покликані належним чином реагувати на соціокультурні, професійні, освітні вимоги. Йдеться про усвідомлення ними важливості підготовки до глибокого сприймання, розуміння, оцінки, інтерпретації художньо-естетичних цінностей, необхідності пізнання законів краси, гармонії і виразності предметів та об'єктів навколишнього середовища, творів мистецтва, доцільності участі в культуротворчій, художньо-конструкторській, естетичній діяльності. Водночас досягнення естетичної ідеї стає можливим лише за умови активного залучення внутрішніх чинників впливу. Вони вносять у цей процес особливу емоційну виразність, особистісні смакові вподобання, ціннісні орієнтації тощо.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту дає нам можливість зазначити, що у визначенні мети педагогічної системи

формування естетичної культури майбутніх дизайнерів перевага надається зовнішнім чинникам впливу та недооцінюється роль внутрішніх процесів, які характеризують ставлення студентів до якості та перспективи свого естетичного розвитку, художньо-естетичної підготовки тощо. Це призводить до дисгармонії в реалізації естетичної ідеї, а визначення мети педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів набуває переважно декларативного, формального характеру, без урахування того, що сприймають майбутні дизайнери, що для них є важливим, цінним, перспективним, необхідним для художньо-проектної творчості. За таких обставин мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів визначає свої освітні, організаційні, орієнтаційні та інші можливості.

Зазначимо, що мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має бути пов'язана з реалізацією генералізованої естетичної ідеї. До цього питання вища школа покликає підходити відповідально, урахувати зовнішні (соціальні, професійні, педагогічні та ін.), а також внутрішні вимоги, пов'язані з художньо-естетичними інтересами, особистісними потребами, смаковими вподобаннями студентів. Досягнення визначеної в такий спосіб мети педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дасть можливість гармонізувати ці аспекти, знайти те спільне, важливе й перспективне, що буде мати вагомий значення для естетичної підготовки майбутніх фахівців з дизайну. Для успішного розв'язання вказаної проблеми важливого значення набуває розгляд мети педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як спільної перспективи освітньої діяльності, у реалізації якої мають виявляти зацікавленість викладачі вищої школи, а також студенти, які професійно готуються до розв'язання актуальних завдань естетизації предметно-просторового середовища. Усвідомлення учасниками освітнього процесу актуальності й доцільності співпраці в напрямі досягнення мети педагогічної системи формування

естетичної культури майбутніх дизайнерів сприятиме посиленню її ролі й можливостей орієнтаційного впливу.

Мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є тим поняттям, завдяки якому визначається перспектива естетичного освоєння навколишньої дійсності та мистецтва, посилюється відповідальність учасників освітнього процесу за характер і способи використання естетичного досвіду, досягнення визначеної перспективи професійної самореалізації. Адже йдеться про майбутніх дизайнерів, які свідомо обрали професію, розраховуючи на те, що під час навчання у вищій школі вони зможуть успішно реалізувати програму професійної підготовки і розвитку необхідних естетичних якостей. Мета педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, реалізуючи покладені на неї орієнтаційні функції, покликана об'єднати зусилля викладачів і студентів щодо досягнення визначеної перспективи, посилити увагу до зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, забезпечити відповідальне ставлення до розвитку естетичних якостей, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Завдання педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є проявом орієнтаційного компонента зазначеної системи і має важливе значення для вирішення цієї проблеми. Як зазначає С. Гончаренко, завдання освіти слід розуміти як «окремо взяті результати освіти, які мають самостійну значущість для життєдіяльності людини і суспільства». У зв'язку з цим завдання освіти вчений поділяє на декілька груп, а саме: «продиктовані інтересами розвитку суспільства – підготовка кваліфікованих працівників, формування свідомих і активних громадян, які поділяють його цінності; які випливають з інтересів розвитку людини – формування і збагачення її творчого потенціалу і духовного світу; породжувані необхідністю гармонізувати інтереси особистості й суспільства – одночасне задоволення їх потреб в освітніх послугах різного роду» [80, с. 170-171].

У процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів виникає необхідність розв'язання багатьох завдань. Їх зміст залежить від мотивації і потреб учасників освітнього процесу, необхідності розвитку окремих естетичних якостей студентів, доцільністю змістового збагачення естетичного досвіду, організації їх художньо-творчої діяльності. У пошуку відповіді на запитання, що виникають у процесі формування естетичної культури, майбутні дизайнери розраховують на допомогу викладачів, очікують у зазначеному контексті плідної співпраці. Саме тому освітньо-педагогічні дії мають бути цілеспрямованими, розрахованими на відповідну студентську аудиторію, яка має певну підготовку, характеризується різними рівнями сформованості естетичної культури.

Характерною ознакою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є те, що в ньому є естетичні якості, які вимірюються в часі минулого, сьогодення та майбутнього. Йдеться про те, що в структурі естетичної культури майбутніх дизайнерів є складники, які мають більший чи менший ступінь розвитку, які вимагають відповідного диференційованого підходу в освітньому процесі, які вже знайшли певну педагогічну підтримку у своєму розвитку, а які ще знаходяться в стадії очікування та отримання необхідної допомоги в системі вищої школи.

Як засвідчують отримані нами результати науково-педагогічних спостережень, майбутні дизайнери відчувають труднощі, пов'язані з набуттям необхідного їм естетичного досвіду, розвитком умінь і навичок установлення самостійного зв'язку зі світом прекрасного, його пізнання та художньо-творчого освоєння. Студентам, які готуються в майбутньому брати участь у художньо-проектній діяльності, часом не вистачає необхідного досвіду освоєння дійсності за законами краси, виразності, гармонії. Це стримує їх у художньо-творчому процесі, не дає відповіді на питання, пов'язані з прийняттям рішень інноваційного і творчого змісту. Усе це зумовлює необхідність вирішення певних завдань естетичної підготовки майбутніх дизайнерів. В умовах сучасної освітньої практики викладачі

закладів вищої освіти намагаються вирішувати різні за своїм змістом завдання, які мають загальний або конкретний характер, співвідносяться між собою або мають протилежну спрямованість, ураховують вікові, індивідуальні особливості та ін. За таких обставин виникає потреба в теоретично-концептуальному осмисленні завдань педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

На основі теоретичного дослідження цього питання нами визначено такі завдання педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, як-от: усвідомлення сутності і значення естетичної культури майбутніх дизайнерів; збагачення змісту естетичної культури майбутніх дизайнерів; зміцнення зв'язку естетичної культури і професійної діяльності майбутніх дизайнерів; забезпечення самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів (рис. 3.3).

Рис. 3.3 Завдання педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Усвідомлення сутності і значення естетичної культури майбутніх дизайнерів є важливим завданням педагогічної системи, спрямованої на успішне вирішення вказаної проблеми. З нашого погляду, освітній процес вищої школи покликаний, передусім, забезпечити свідоме ставлення

студентів до формування естетичної культури. Майбутні дизайнери повинні глибоко розуміти естетичну культуру як соціально-історичне, культурологічне явище, а також як особистісно-професійну якість. Їх свідомою мотивація покликана спонукати до активної участі в набутті необхідних естетичних якостей, без яких професійна діяльність втрачає свою ефективність, якість і відповідну духовно-практичну спрямованість. Як зазначає О. Рудницька, «в умовах розвитку культури, розмаїття її зразків стає дедалі необхідною самостійною позицією кожного суб'єкта, що уможливорює досягнення гармонії у відносинах між особистістю та соціальною сферою культури» [336, с. 5].

Естетична культура майбутніх дизайнерів не виникає спонтанно. Її формування супроводжується важливими інформаційними, освітніми, психологічними та духовними процесами. Йдеться про вияв певних почуттів, знань, уявлень, досвіду, у яких закладено відчуття і розуміння естетичного в дійсності та мистецтві. Виявити інтерес, потребу у формуванні естетичної культури можуть майбутні дизайнери, які певним чином мали зв'язок зі світом прекрасного і можуть на рівні почуттів, мислення спонукати себе до відповідних дій щодо формування естетичної культури.

Естетична культура майбутніх дизайнерів формується в умовах впливу різних чинників. Це призводить часом до того, що студенти мають обмежені уявлення або упереджені погляди на сутність і значення естетичної культури, естетичного ставлення тощо. Отже, існує небезпека поверхового, а часом і безвідповідального ставлення до власних духовних і, зокрема, естетичних якостей. Це зумовлює необхідність нівелювання шкідливих чинників впливу, надання допомоги майбутнім дизайнерам, які мають проблеми у формуванні естетичної культури.

Усвідомлення сутності і значення естетичної культури майбутніх дизайнерів є завданням педагогічної системи, спрямованої на реалізацію відповідних освітніх дій. До них нами віднесено такі, як-от: поширення в студентській аудиторії прикладів того, як естетична культура допомагає

майбутнім дизайнерам у сприйнятті й осмисленні важливих духовних цінностей; розкриття сутності і можливостей естетичної культури в різних сферах життєдіяльності майбутніх дизайнерів, їх праці, навчанні, побуті, спілкуванні, дозвіллі, художній творчості та ін.; виявлення широких можливостей естетичної культури в удосконаленні духовних, психологічних, професійних, художньо-творчих якостей майбутніх дизайнерів.

Освітні дії, пов'язані з осмисленням студентами сутності естетичної культури мають бути спрямовані на те, щоб зазначене завдання педагогічної системи набуло позитивного вирішення і спонукало майбутніх дизайнерів до активного спілкування зі світом прекрасного, пізнання художньо-естетичних цінностей і цілеспрямованого формування естетичної культури як особистісного духовно-функціонального утворення.

Збагачення змісту естетичної культури майбутніх дизайнерів є важливим завданням педагогічної системи, зорієнтованої на послідовне й ефективно вирішення зазначеної проблеми. Йдеться про привнесення в досвід майбутніх дизайнерів естетичних почуттів, знань, понять та уявлень, розвиток художньо-естетичного світогляду, необхідних орієнтацій і поглядів у галузі естетики. Це зумовлено тим, що естетична культура майбутніх дизайнерів має враховувати історико-культурні напрацювання та здобутки, які знайшли своє відображення в теоретичному пізнанні та художньо-образному освоєнні навколишньої дійсності. Протягом історичного минулого, а також в умовах сьогодення художньо-естетична практика суспільства розвивається, з'являються нові зразки художньої творчості, удосконалюється і розширюється спектр естетичного освоєння навколишньої дійсності та мистецтва, естетизується предметно-просторове середовище. За таких обставин майбутні дизайнери покликані мати відповідний естетичний досвід, спиратися в процесі художньо-проектної діяльності на інформацію в галузі сучасної естетичної теорії та практики.

Ми поділяємо думку Н. Тарарак, яка зазначає, що «час студентських років співпадає із здатністю молоді людини до засвоєння величезного

поток інформації, особливою сприйнятливостю до всього нового, «оголеністю» душевних переживань майбутнього митця. З одного боку, у цей період розвиваються критичність мислення, прагнення сформувати свою особистісну позицію та думку, надати власну оцінку різним явищам, приймати нехай незрілі, але свої рішення. А з іншого, така доволі активна ціннісно-творча діяльність майбутнього митця носить лімітований характер через відсутність достатніх знань і навичок, практичного досвіду творчої діяльності, а також незавершеність і недосконалість особистої системи цінностей студента через використання ним установок і стереотипів, що були сформовані в попередньому віці» [363, с. 124-125]. Активне використання майбутніми дизайнерами естетичних цінностей, які були освоєні раніше, передбачає їх постійне оновлення, привнесення в особистісний інформаційно-естетичний фонд конкретних прикладів того, як митці освоюють прекрасне у своєму житті, праці і творчості.

Зазначимо, що естетична культура майбутніх дизайнерів є динамічним духовно-функціональним утворення, яке має реагувати на зовнішні і внутрішні процеси. Саме тому збагачення змісту естетичної культури ми визначаємо як актуальне завдання педагогічної системи, яка покликана спонукати студентів до постійного пошуку та оновлення власних естетичних почуттів, асоціацій, знань, ціннісних орієнтацій, поглядів та світоглядних уявлень. Збагачення змісту естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає активне звернення до наукової, художньої та естетичної інформації, широке використання власного інформаційного фонду, розвиток асоціативного й образного мислення, акумулювання нових естетичних ідей, поглядів, художньо-творчих рішень з тим, щоб залучати їх до процесу осмислення художньо-творчих проектів, спиратися на них під час прийняття відповідальних рішень художнього, естетичного та дизайнерського змісту.

Зміцнення зв'язку естетичної культури і професійної діяльності майбутніх дизайнерів визначено нами як завдання педагогічної системи, яка має забезпечувати ефективне вирішення вказаної проблеми. Це рішення

зумовлене тим, що естетична культура може впливати на різні види діяльності: комунікативну, навчальну, пізнавальну, культуротворчу, мистецьку, художньо-проектну та ін. Вона впливає на їх зміст, характер, спрямованість, робить їх емоційно виразними, привабливими, цілеспрямованими та змістовними. С. Мельничук виділяє в структурі сучасної естетичної культури такі складові як естетична свідомість та естетична діяльність, підкреслюючи, що вони між собою тісно взаємопов'язані. На думку вченого, «естетична свідомість (споглядання) є формою духовної внутрішньої активності суб'єкта, що виростає із зовнішніх, матеріально-практичних форм його діяльності і поступово набуває естетичного характеру. Естетична практична діяльність є зовнішньою, матеріальною формою естетичної активності суб'єкта, що стимулюється і контролюється його естетичною свідомістю» [210, с. 14].

Зв'язок естетичної культури і професійної діяльності майбутніх дизайнерів є об'єктивно необхідним. Він відкриває широкі можливості, передусім, для активного спілкування з художньо-естетичними цінностями в процесі професійної діяльності. Йдеться про можливості безпосереднього сприймання, співпереживання, відчуття краси та витонченості художньо-творчих виробів. Так, для майбутніх графічних дизайнерів естетична культура є основою їх естетичного сприймання професійної продукції: ілюстрацій, плакатів, візуальної реклами, оформлення книжок і періодичних видань, розробок фірмового стилю, нових шрифтів і оригінальних пакувань, проектів експозицій та ін. Естетична культура майбутніх дизайнерів середовища сприяє естетичному сприйманню інтер'єрів, громадських, житлових і промислових будівель, малих архітектурних форм і ландшафтних об'єктів, реконструкцій історичних споруд і парків. У процесі професійної підготовки майбутні дизайнери покликані спиратися на естетичну культуру з метою обміну художньо-естетичними цінностями, враженнями, асоціаціями, оцінними судженнями, почуттями, установленням із предметно-просторовим середовищем емоційно-естетичного зв'язку та плідного художньо-творчого

діалогу.

Естетична культура сприяє активному пізнанню дизайнерами художньо-естетичних цінностей в умовах професійної діяльності. Вона дає змогу порівнювати, зіставляти, аналізувати, оцінювати естетичні прояви предметно-просторового середовища, спиратися на естетичні знання, поняття та уявлення в процесі генерування художньо-конструкторських ідей і прийняття професійно важливих рішень. Майбутні дизайнери отримують завдяки зв'язку естетичної культури з професійною діяльністю можливість робити її результати естетично змістовними, виразними і привабливими. Так, майбутні фахівці в галузі промислового дизайну привчаються до використання естетичної культури в проектно-конструкторських бюро, дизайн-студіях, на підприємствах зі створення нових зразків промислової продукції; вчать проектуванню окремих виробів і комплексних об'єктів побутового, промислового та спеціального призначення. Майбутні фахівці в галузі дизайну текстилю прагнуть використовувати естетичну культуру в процесі виконання професійно-орієнтованих завдань, зокрема виконання текстильних виробів на основі вивчення й естетичного пізнання стародавніх і сучасних різновидів технік ткацтва, килимарства, вибійки, батику, колажу та ін.

Зв'язок естетичної культури майбутніх дизайнерів з професійною діяльністю має важливе значення для прийняття творчих рішень, вияву ініціативи та інноваційної активності. Для майбутніх дизайнерів зазначений зв'язок відкриває простір для вияву в умовах художньо-проектної діяльності таких якостей, як-от: творче натхнення, пошук інноваційних рішень, розробка конструкторських моделей, виявлення креативних сил і можливостей. Посилення зв'язку естетичної культури з професійною діяльністю покликане сприяти досягненню майбутніми дизайнерами помітних результатів у художньо-творчому процесі, реалізації якостей необхідних для самобутнього та інноваційного художника-конструктора. Так, майбутні дизайнери одягу на основі зв'язку естетичної культури з

художнім моделюванням костюма набувають необхідних якостей для розробки корпоративного стилю в одязі, сценічного, історичного костюма та ін.; створення ексклюзивного вбрання, демонстрації та реставрації історичного костюма; оволодіння сучасними художніми й технологічними засобами у створенні костюма та його декору. Майбутні дизайнери декоративної скульптури на основі естетичної культури та її зв'язку з професійною діяльністю набувають досвіду оздоблювальних декоративних форм інтер'єру та екстер'єру, вчаться створювати декоративну скульптуру з різноманітних матеріалів: дерева, різновидів каменю, кераміки, бетону; освоюють уміння й навички академічної скульптури, композиції.

Зміцнення зв'язку естетичної культури з професійною діяльністю майбутніх дизайнерів є завданням педагогічної системи, яке передбачає здійснення послідовних і цілеспрямованих освітніх дій, зосередження уваги студентів на особливостях та естетичній виразності матеріалу, способах його обробки та естетизації. На цій основі естетична культура виявляє себе як важливий чинник зростання професійної майстерності, вияву якостей, що необхідні для забезпечення естетичного змісту та виразності творчої продукції майбутнього дизайнера.

Забезпечення самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів є важливим завданням педагогічної системи, яка передбачає вплив на зовнішні та внутрішні прояви цього духовно-функціонального утворення особистості. Розв'язання цього завдання зумовлене тим, що майбутні дизайнери прагнуть до самостійності й відповідальності в процесі вирішення питань духовно-психологічного, професійного, пізнавального, творчого характеру. Естетична культура є духовно-функціональним утворенням особистості, у якому прослідковуються важливі прояви самоорганізації, виявляються тенденції до розвитку власних духовних, естетичних якостей, критичного ставлення до набутого під час навчання, праці й творчості художньо-естетичного досвіду.

Ми погоджуємося з думкою С. Мельничука про те, що в студентські

роки формування естетичної культури пов'язане з «переходом до юнацтва, коли на перше місце виходять ціннісно-орієнтаційна діяльність свідомості, пошук смислу життя, самостійне визначення всіх моральних, політичних, естетичних ідеалів. Як правило, цей процес супроводжується прагненням юнаків і дівчат за допомогою певного кола знань логічно теоретично обґрунтувати свої особисті смаки й ідеали. У цей період формується естетична свідомість і самосвідомість молодого людини, естетична сфера її світогляду. Тому й не дивно, що саме на даному етапі можливі часті й різкі зміни смаків, різні естетичні переорієнтації. Усе це характерно для юнаків і дівчат студентських років» [210, с. 15].

Заклади вищої освіти покликані супроводжувати процес самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів, забезпечувати його необхідним теоретичним і практичним змістом. Йдеться про те, щоб у період навчання майбутні дизайнери оволодівали науковими знаннями з естетики, історії мистецтва, літератури, залучалися до різних видів естетичної діяльності, створення здорового естетичного середовища [210, с. 15]. На нашу думку, необхідність розв'язання вказаного завдання зумовлене тим, що естетична культура майбутніх дизайнерів відкриває можливість здійснення процесу самоорганізації, передусім, на основі залучення емоційно-естетичних якостей, таких, як-от: естетичні почуття, вміння самовідчувати, співпереживати, емоційно реагувати на зовнішні і внутрішні процеси, пов'язані з функціонуванням естетичної культури.

Забезпечення самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає їх звернення до власних інтелектуальних сил і можливостей, таких як-от: самоусвідомлення, самооцінка, самоаналіз, самовизначення та ін. Ці дії не з'являються спонтанно. Їх розвиток має супроводжуватися в студентські роки відповідною педагогічною допомогою. Важливим є те, що естетична культура як самоорганізуюче духовно-функціональне утворення особистості покликана спонукати до активних дій.

Ці дії можуть бути різними і виявлятися через самореалізацію, самодіяльність, самопошук, самовизначення тощо. Спираючись на вказані можливості, естетична культура майбутніх дизайнерів набуває самостійного характеру, створює внутрішні передумови для подальшого зміцнення механізму самоорганізації.

Приймаючи рішення щодо забезпечення самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів, заклади вищої освіти тим самим посилюють увагу до внутрішніх процесів, пов'язаних із самовідчуттям, самооцінкою та самореалізацією студентів у сфері естетизації предметно-просторового середовища. Ці процеси є свідченням того, що майбутні дизайнери привчаються усвідомлювати значущість естетичної культури, набувають досвіду, необхідного для її розвитку й удосконалення. У вирішенні завдання педагогічної системи щодо забезпечення самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів важливою є роль закладів вищої освіти, які покликані супроводжувати цей процес і надавати студентам необхідну освітню допомогу.

Напрями педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти мають важливе значення для вирішення вказаної проблеми. Учені (Є. Антонович [3], В. Даниленко [88], І. Зязюн [120], В. Прусак [312], О. Романишина [325], В. Тименко [367], В. Титаренко [368] та ін.) наголошують, що напрями педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів характеризуються певною спрямованістю на досягнення визначених цілей, спроможністю об'єднувати освітні дії для надання необхідної педагогічної допомоги студентам, наявністю зв'язку між окремими формами, методами та способами впливу на естетичну свідомість та активність майбутніх дизайнерів.

Напрями освітнього процесу в закладах вищої освіти не є формальним його проявом. У їх основі знаходяться такі аспекти, як-от: зміст і характер організації освітнього впливу на естетичну свідомість і діяльність майбутніх

дизайнерів, засоби передачі естетичного досвіду, методи формування естетичних якостей студентів, стимулювання й заохочення їх до певних видів навчальної роботи, створення відповідного освітнього середовища. Ми поділяємо позицію О. Романишиної, Н. Школяр про те, що «однією з найважливіших умов формування професійної компетентності майбутніх графічних дизайнерів у ВНЗ є освітнє середовище. Його розвиток є необхідною умовою тому, що саме в середовищі ВНЗ відбувається студентський обмін цінностями у сфері професії дизайнера. Спеціально створене середовище сприяє розвитку потреб в отриманні нових знань та їх використанні» [326, с. 353].

У напрямках освітньої роботи конкретні педагогічні дії набувають узгодженого характеру, координуються певним чином, набувають певної логіки, зв'язку, залежності, системності та оптимальності. Це робить вказану педагогічну систему важливою і такою, що заслуговує належного осмислення й ефективного використання на практиці. У науковій літературі знайшли певне висвітлення такі напрями формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, як-от: навчальний, науковий, позааудиторний. Проте, зазначене питання ще залишається недостатньо обґрунтованим з позиції особистісно орієнтованого, системного, діяльнісного та інших підходів. З урахуванням зазначеного нами було теоретично проаналізовано це питання та обґрунтовано доцільність таких напрямів педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, як-от: теоретичний, практичний та духовний (рис. 3.4)

Рис. 3.4 Напрями педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Теоретичний напрям педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти має потенційні можливості для успішного вирішення вказаної проблеми. Йдеться про формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як теоретичної основи їх естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва. Як зазначає М. Каган, становлення естетичної свідомості майбутніх фахівців на науковій основі має важливе значення. Це пояснюється тим, що у своєму естетичному розвитку особистість проходить декілька етапів: *передестетичний етап* (до 3 років), коли формуються основні психічні механізми естетичного відображення дійсності, виникають першоелементи естетичної спрямованості дитини – зародки її естетичних інтересів, потреб, настанов; *естетичний етап* (з 3 до 7 років), що відрізняється перевагою синкретичної художньо-ігрової діяльності; *пізнавальний* (логіко-понятійний) етап шкільного віку, коли разом із певним згасанням безпосереднього ставлення до явищ життя й мистецтва посилюється об'єктивно-пізнавальна активність; *етап ціннісно-орієнтаційної діяльності свідомості* (юність) характеризується логічним, теоретичним обґрунтуванням своїх особистих смаків та ідеалів за допомогою певного кола знань; *етап практично-перетворювальної діяльності*, що охоплює всі форми трудової та соціально-організаційної активності.

Для майбутніх дизайнерів важливою є роль естетичної освіти, оволодіння науковою естетичною теорією на основі філософських, культурознавчих, мистецтвознавчих загальнонаукових знань. Ми поділяємо думку вчених В. Мироненко, З. Лисняк про те, що «інформаційний супровід навчального і виховного процесу має забезпечувати можливість розвитку естетичного смаку майбутнього дизайнера. Для реалізації даного складника інформаційно-освітнього середовища необхідно давати студентам методичні вказівки, що дають змогу ефективно працювати з інформацією, складати електронні каталоги наявної літератури, переліки сайтів, спрямованих на розвиток естетичного смаку. Майбутній дизайнер повинен уміти проектувати

нові, цікаві естетичні об'єкти, тому йому необхідно стежити за тенденціями світового дизайну» [211, с. 19].

Теоретичний напрям педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти передбачає розвиток естетичної свідомості та надання їй системного характеру. Саме тому пріоритетного характеру набувають освітні дії, пов'язані з передачею майбутнім дизайнерам знань у галузі філософії, естетики, мистецтвознавства, культурології, теорії й історії художньої культури тощо. За таких умов передбачається не лише ознайомлення з певними знаннями соціально-історичного, естетичного та художнього змісту, але й розвиток естетичного світогляду, який дає змогу системно осмислювати, оцінювати та відповідним чином інтерпретувати явища й процеси, які мають місце в навколишній дійсності та мистецтві.

Практичний напрям педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти має певні особливості вирішення вказаної проблеми. Вони пов'язані з тим, що естетична культура розглядається в контексті її практичного використання, залучення до художньо-проектної діяльності, спрямованої на естетизацію предметно-просторового середовища. Характеризуючи зміст і значення практичного напрямку вказаної педагогічної системи вважаємо доцільним наголосити на тісному зв'язку естетичної культури майбутніх дизайнерів з їх життєвою, професійною, художньо-творчою діяльністю. Це зумовлює необхідність посилення уваги студентів до практичних форм реалізації можливостей їх естетичної культури на матеріалі навчальних занять у процесі професійного спілкування, художньо-проектної творчості тощо.

Ми погоджуємося з думкою І. Савенка, що «при виконанні навчальних завдань студентами створюються проекти, що містять основні етапи дизайн-проектування: завдання проектування, передпроектне дослідження, створення дизайн-концепції, ескізне проектування, художньо-конструкторське проектування, практична реалізація проекту. Такі підходи

до організації навчального процесу сприяють створенню відкритого освітнього простору, де у студента з'являється можливість реалізації власного творчого замислу, ідеї та творчої реалізації власного проекту» [337, с. 24]. Естетична культура майбутніх дизайнерів покликана мати практичну спрямованість. Це стає можливим, якщо студент привчається до активного використання на практиці набутих знань, умінь і навичок естетичного освоєння навколишньої дійсності та мистецтва. Саме тому для майбутніх дизайнерів важливою є практична підготовка, яка пов'язана з розвитком безпосереднього сприймання, оцінки і творчої інтерпретації художньо-естетичних цінностей, набуття естетичного досвіду, необхідного для таких різновидів дизайнерської діяльності, як-от: дизайн одягу, дизайн оздоблювальних декоративних форм інтер'єру та екстер'єру, дизайн виробів з металу (ювелірні вироби, художнє оздоблення зброї, ковальство), дизайн текстилю, дизайн кераміки, графічний дизайн, дизайн середовища, промисловий дизайн, етнодизайн та ін. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає наближення цього процесу до потреб та інтересів суспільства, а також до художньо-проектної діяльності, що пов'язана з естетизацією предметно-просторового середовища, побуту, одягу, промисловості, природи, сфери дозвілля, навчання, праці, відпочинку, художньої творчості.

Зазначимо, що практичний напрям педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів розрахований на посилення зв'язку цього процесу з наявними інтересами, орієнтаціями, смаками, духовними запитами, матеріальними можливостями, потребами певних соціальних і професійних груп. Майбутні дизайнери мають засвідчити свою спроможність до використання набутих естетичних знань, понять, умінь і навичок у процесі художньо-конструкторської діяльності. При цьому особливого значення набувають розвинені можливості щодо освоєння навколишньої дійсності за законами краси, гармонії, виразності, цілісності тощо.

Духовний напрям педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти є об'єктивно необхідним, має важливе значення. Адже особливість цього напрямку педагогічної системи полягає в розвитку особистісних якостей, необхідних для встановлення безпосереднього діалогу зі світом прекрасного. Як зазначає С. Мельничук, у структурі естетичної культури особлива роль належить духовно-споглядальному компоненту, який містить естетичне сприймання, естетичну оцінку явищ, процесів, естетичні уявлення, поняття, судження [210, с. 17].

Майбутнім дизайнерам важливо усвідомлювати естетичну культуру в контексті соціокультурних, професійних, художньо-творчих потреб та інтересів, а також розуміти її як набутий спосіб адекватного реагування на художньо-естетичні цінності. Цей аспект естетичної культури має духовно-функціональну основу, може бути успішно реалізований, якщо для цього буде створений відповідний механізм духовного реагування та самоорганізації. Цей механізм має охоплювати естетичне самовідчуття, естетичну самооцінку та естетичну самореалізацію. У межах духовного напрямку педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів він набуває цілеспрямованого й послідовного характеру. Цей напрям освітнього впливу спроможний забезпечити ефективний розвиток естетичної свідомості, активності та самоорганізації естетичної культури студентів, дає змогу виходити на рівень глибокого осмислення художньо-естетичних цінностей, виявлення естетичної активності в умовах професійної діяльності, використання внутрішніх важелів впливу з метою самовдосконалення естетичної культури.

Отже, теоретичний аналіз орієнтаційного компонента педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів уможливив виділення й обґрунтування таких його аспектів, як-от: мета, завдання та напрями. На їх основі нами визначено перспективні кроки, пов'язані з формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів, послідовним

вирішенням низки важливих завдань, а також реалізацією на практиці відповідних напрямів освітньої діяльності, спрямованих на забезпечення естетичної підготовки майбутніх дизайнерів.

3.3 Принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів

Теоретичне обґрунтування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти уможливило виділення основних положень, які регламентують цей процес, дають змогу враховувати наявні закономірності та особливості його розвитку, актуалізують педагогічну увагу на необхідності досягнення визначеної мети, вирішення основних завдань, а також реалізації на практиці відповідних напрямів формування естетичної культури студентів.

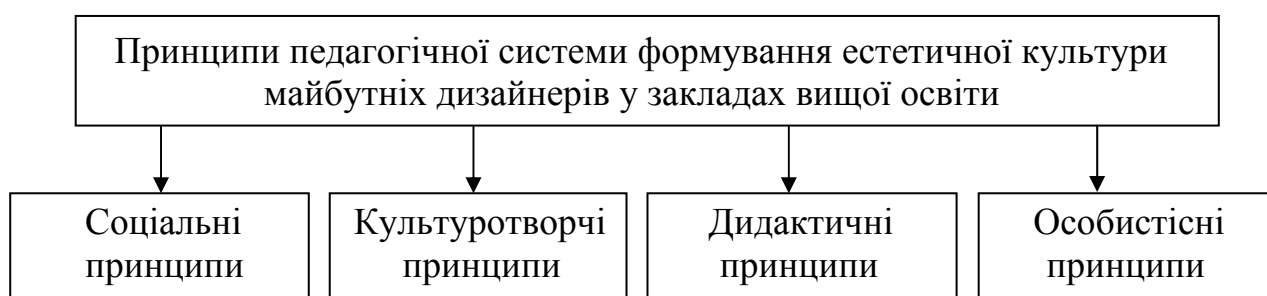
Зазначимо, що мета, завдання і напрями педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів визначають перспективний вектор розвитку освітнього процесу у вищій школі, характеризують ефективність педагогічних дій, наголошують на необхідності досягнення визначених результатів. Водночас теоретичне осмислення педагогічної системи не може обмежуватися отриманням відповіді щодо розвитку орієнтаційного компонента і перспективного спрямування освітніх дій, які пов'язані з формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів. Досліджувана нами педагогічна система передбачає також обґрунтування положень, які визначають організаційні аспекти освітнього процесу, характеризують основні координати організаційно-педагогічного забезпечення процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Саме тому нами визнано доцільним теоретичне дослідження *організаційного компонента* педагогічної системи формування естетичної культури студентів.

Для здійснення теоретичного аналізу цього питання та прийняття відповідних педагогічних рішень організаційного змісту нами були визначені *основні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів*. Вони мають важливе значення. Адже принципи характеризують фундаментальні положення, первісне начало, основу теоретико-концептуального осмислення вказаного процесу. Ми погоджуємося з думкою С. Гончаренка, який зазначає, що принципи виховання – це «вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації» [80, с. 376]. Отже, у принципах знаходять відображення найважливіші аспекти, пов'язані з організаційно-педагогічним забезпеченням освітнього процесу. Дотримання науково обґрунтованих принципів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дає змогу враховувати відповідні вимоги до освітнього процесу, концентрувати увагу на особливостях організації педагогічної системи, створювати необхідні умови для досягнення визначеної освітньої мети.

У працях учених (І. Бех [21], Л. Вишнякова [67], Т. Гомозова [79], І. Грязнов [84], О. Дем'янчук [91], І. Зязюн [123] та ін.) питання принципів естетичної освіти й виховання студентів у закладах вищої освіти знайшли певне висвітлення. Йдеться про окремі педагогічні вимоги, що спрямовані на підвищення процесу формування художньо-естетичних цінностей студентів, підготовки їх до естетичного сприймання й оцінки творів мистецтва, розвитку художніх інтересів, естетичних потреб тощо. Утім, зазначене питання передбачає більш глибоке теоретичне обґрунтування з урахуванням широкого спектру чинників, що впливають на педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. До таких чинників нами віднесено: вплив соціальної практики на формування естетичної культури студентів; участь закладів культури у збагаченні художньо-естетичної свідомості та розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів; використання можливостей закладів вищої освіти в залученні майбутніх фахівців з дизайну

до естетизації предметів та об'єктів навколишнього середовища; використання студентами потенційних можливостей і духовних сил у процесі самовдосконалення естетичної культури.

Зазначені чинники впливу важливо залучати до педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, реалізуючи при цьому педагогічну стратегію, тактику й методику впливу на розвиток естетичної свідомості, активності та самоорганізації особистості. Цьому мають сприяти принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, у яких знаходять відповідне відображення сучасні вимоги до вказаного процесу. У результаті теоретичного обґрунтування цього питання нами були визначені основні принципи (соціальні, культуротворчі, дидактичні та особистісні) педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти (рис. 3.5).

Рис. 3.5 Принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Соціальні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Їх вирішення зумовлене тим, що в організаційному забезпеченні педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів помітну роль покликані відігравати заклади вищої освіти. Адже вища школа реалізує освітню політику держави, впливає на розвиток професійної, духовно-моральної, естетичної культури студентів, сприяє залученню їх до художніх та естетичних цінностей, забезпечує цей процес на організаційному, матеріально-технічному, фінансовому, інформаційному, кадровому рівнях. Участь закладів

вищої освіти у вирішенні вказаної проблеми є підтвердженням того, яким є ставлення українського суспільства до питання професійної підготовки майбутніх дизайнерів, розвитку в них естетичних якостей, залучення до естетизації предметно-просторового середовища.

Теоретичний аналіз цього питання дав нам змогу зазначити, що ставлення закладів вищої освіти до вирішення вказаної проблеми є неоднозначним, характеризується певними особливостями і характером участі в організаційно-педагогічному забезпеченні процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Йдеться про такі різновиди ставлення, як консервативне, нейтральне та інноваційне. Як зазначають учені Є. Антонович, С. Прищенко, «поза увагою викладачів залишаються такі важливі аспекти, як закономірності розвитку образотворення в процесі розкриття рекламної ідеї. Нерозв'язаним питанням у сфері сучасної дизайн-освіти залишається відсутність інтегрованих підходів до викладання фахових дисциплін. У деяких вишах України запроваджено спеціалізацію «Графічний дизайн і реклама», проте аналіз навчального процесу дає змогу дійти висновку, що «... і реклама» є здебільшого лише механічним доповненням. Найчастіше рекламна складова відсутня: якщо навіть у навчальному плані й задекларовано дисципліну «Дизайн реклами» [13, с. 11].

Зазначимо, що одним із поширених різновидів ставлення викладачів вищої школи до організації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є *консервативне*. За цих умов традиційні підходи до дизайн-освіти залишаються визначальними, унормованими виступають змістові й процесуальні аспекти педагогічної системи, ціннісні переваги й пріоритети надаються питанням, які не відповідають потребам сучасної соціальної практики і вимогам українського суспільства. Домінування консервативних ідей і поглядів у відносинах закладів вищої освіти з педагогічною системою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів негативно впливає на організацію художньо-конструкторської діяльності. За таких обставин функціонування й розвиток естетичної культури

майбутніх дизайнерів не набуває продуктивного характеру, втрачаються можливості прийняття самостійних творчих рішень, вияву студентами естетичної активності, пов'язаної з акумулюванням і розробкою художньо-творчих ідей, поглядів, проєктів, сповнених інноваційного характеру естетичного освоєння навколишньої дійсності. У результаті, посилюється протиріччя між соціальним та індивідуальним, традиційним та інноваційним, нормативним і творчим у процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

В умовах нинішньої практики має місце *нейтральне ставлення* викладачів вищої школи до питань організаційного забезпечення процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Зазначається, що естетична культура студентів має індивідуальні особливості, що унеможлиблює застосування будь-яких спільних освітніх програм, засобів і методів впливу. Виходячи з таких міркувань, на практиці вносяться пропозиції щодо визначення естетичного змісту, характеру і способів підготовки майбутніх дизайнерів на основі формування цінностей, які є цікавими для виконавців окремих художньо-проєктних рішень і творчих завдань. За таким ставленням до педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів зменшується увага викладачів до потреб і вимог соціальної практики, скорочується взаємозв'язок естетичної культури майбутніх дизайнерів з апробованими формами й методами художньо-творчої діяльності, обмежується наявний потенціал продуктивного діалогу викладачів і студентів у процесі роботи над дизайн-проєктами.

Надання переваги питанням самоцінності естетичної культури та діяльності майбутніх дизайнерів, її функціонування в соціальному середовищі посилює увагу до формування естетичної культури, розкриття її можливостей і значущості, здатності дизайнерів бути самостійними, відповідальними і самодостатніми. Проте, орієнтування на посилення функціональних можливостей естетичної культури майбутніх дизайнерів і зменшення уваги до суспільних потреб, інтересів, запитів і вимог може негативно позначатися

на процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Це призводить до появи суперечностей, які виникають між естетичною свідомістю і діяльністю, доцільністю і можливостями естетичного освоєння дійсності, потребами і логікою прийняття художньо-конструкторських рішень.

Серед наявних різновидів ставлення викладачів вищої школи до організаційно-педагогічного забезпечення процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів слід виділити *інноваційне ставлення*, суть якого полягає в гармонізації зв'язку естетичної культури з сучасною соціальною і професійною практикою. У цьому випадку важливого значення набуває врахування властивостей визначених сторін, а також поєднання їх потенційних можливостей і функціональних особливостей з метою взаємозбагачення й подальшого ефективного розвитку. Проблема полягає в тому, щоб на належному рівні відбувалося усвідомлення місця і ролі естетичної культури дизайнерів у системі координат, цінностей, потреб і пріоритетів сучасної соціальної та професійної практики. Як зазначають Є. Антонович, С. Прищенко, «надзвичайно актуальними стають пошуки інноваційних педагогічних шляхів фахової підготовки у вищій школі через наявність дисбалансу між системою освіти і формою існування названої професії в кризових умовах різних форм світового суспільства (екологічної, соціальної, політичної, культурної), жорсткої конкуренції й активної стимуляції збуту, бурхливого розвитку комп'ютерних технологій у виробництві, комерції та інформаційних системах» [13, с. 12-13].

Для гармонізації зв'язку вищої школи з педагогічною системою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів важливим є усвідомлення їх функціональної ролі і значення. За таких обставин прийняття відповідних освітніх рішень на рівні вищої школи повинно здійснюватися з урахуванням того, як педагогічно забезпечується процес формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, а також можливостей суспільних інституцій і, зокрема, вищої школи впливати на вирішення вказаної проблеми.

Зазначимо, що естетична культура майбутніх дизайнерів має знаходитися в гармонійному зв'язку з духовними, моральними, соціальними цінностями. Під їх впливом відбувається накопичення певних почуттів, знань та уявлень про навколишню дійсність, збагачується досвід естетичного сприймання та осмислення предметів і явищ, створюються передумови для відповідної художньо-творчої активності майбутніх дизайнерів. Водночас естетична культура майбутніх дизайнерів має бути спрямована на те, щоб сприяти формуванню і збагаченню духовних соціальних цінностей, освоєнню їх змісту й форм з урахуванням естетичного забарвлення, виразних особливостей продуктів художньо-конструкторської творчості.

Теоретичне обґрунтування цього питання дало нам змогу виокремити *соціальні принципи* педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. До них віднесено такі, як-от: соціальна та професійна спрямованість процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти; урахування зв'язку естетичної культури майбутніх дизайнерів з інтересами та потребами українського суспільства; відповідність формування естетичної культури майбутніх дизайнерів вимогам професійної діяльності; закріплення в естетичній культурі майбутніх дизайнерів досягнень у галузі художньо-естетичної науки й практики; збагачення діалогу естетичної культури майбутніх дизайнерів з духовно-моральними та гуманітарними цінностями; використання освітньо-виховних можливостей вищої школи в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Отже, визначені нами соціальні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дають змогу в закладах вищої освіти зміцнювати зв'язок цього процесу з сучасною соціально-економічною та культуротворчою практикою; гармонізувати вплив на естетичну свідомість та активність студентів у контексті освітньої діяльності вищої школи та закладів культури; зосереджувати педагогічну увагу на активному залученні соціокультурного і художньо-творчого досвіду з метою оптимізації вказаного процесу, надання йому інноваційного характеру,

підвищення ефективності естетико-виховного впливу.

Культуротворчі принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Виділення цих принципів зумовлене тим, що педагогічна система формування естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну у вищій школі передбачає тісну взаємодію з сучасною практикою культуротворчої діяльності, спрямованої на збереження, збагачення та ефективне використання матеріальних, духовних, художньо-естетичних здобутків українського суспільства. Заклади вищої освіти покликані зміцнювати співпрацю з майстрами культури й мистецтва, організовувати зустрічі студентів з письменниками, композиторами, художниками, архітекторами, кінорежисерами, музикантами, скульпторами, майстрами народного мистецтва, дизайнерами.

Педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищій школі передбачає тісний зв'язок із багатьма чинниками культурно-мистецького впливу, серед яких особливе місце належить установам культури і мистецтва, художнім музеям, виставковим комплексам і центрам, експозиційним залам, персональним виставкам майстрів декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва, архітектурним ансамблям, художнім виробам, показу етнічної художньої майстерності й досягнень у галузі етнодизайну. Майбутні дизайнери мають залучатися до активних форм спілкування з мистецтвом, набувати відповідного культуротворчого досвіду. Ми погоджуємося з думкою І. Удріс, яка зазначає, що «досягнення самобутності вітчизняного дизайну, як мета нашої дизайн-освіти, має базуватися на поєднанні основ класичних митців і культурних традицій, досягнень світового дизайну від часів ар-нуво до постмодернізму, спадщини національного етнодизайну та певних засад сучасної масової культури. Таке поєднання забезпечує високий рівень необхідного синтезу утилітарності і краси і сприяє формуванню професійного проектно-образного мислення» [430, с. 27-28].

Багатогранність естетичного змісту та художньо-образних форм відображення навколишньої дійсності засвідчує, що культуротворчий процес має значні можливості впливу на естетичну свідомість майбутніх дизайнерів, розвиток їх естетичної активності, залучення до художньо-конструкторської діяльності. Адже це є унікальним досвідом освоєння навколишньої дійсності за законами краси, яким покликана скористатися педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Зазначимо, що майстри мистецтва створюють художні твори, передають у них естетичні почуття і художньо-образне сприймання предметів і об'єктів навколишнього середовища, намагаються створити унікальну й самобутню форму передачі духовно-моральних, соціокультурних, художньо-естетичних цінностей, працюють над змістовим навантаженням і формотворенням мистецьких творів. Культуротворча діяльність пов'язана з набуттям унікального досвіду естетичного освоєння дійсності, сучасними пошуками майстрів мистецтва, передачею художньо-творчого задуму, можливостями впливу на естетичну свідомість. Отже, наявний потенціал культуротворчої діяльності важливо ефективно використовувати на практиці, упроваджувати в освітній діяльності закладів вищої освіти.

Як зазначає А. Руденченко, духовною основою дизайн-освіти має бути вивчення й осмислення першоджерел народного українського мистецтва, традицій художніх шкіл, фольклору, історії національної культури, українського сакрального мистецтва, ремесла та дизайн-діяльності [328, с. 45]. За таких умов стає можливим продукування художньо-творчих ідей майстрів мистецтва і культури, передача їх поглядів на мистецтво майбутнім дизайнерам, розвиток у студентів естетичної свідомості, стимулювання естетичної активності тощо.

Прагнення теоретично обґрунтувати педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів спонукає нас до аналізу культуротворчого досвіду, важливою складовою якого є естетичне освоєння

навколишньої дійсності. У своїй діяльності майстри культури і мистецтва вирішують завдання ціннісно-орієнтаційного, інформаційно-змістового, процесуально-технологічного характеру. Основою їх творчості є розкриття естетичної ідеї художніх творів, акумулювання естетичного ставлення до предметів і явищ дійсності, що дає змогу забезпечити зв'язок змісту і форми, зовнішнього і внутрішнього, художнього та естетичного.

Необхідність отримання відповіді на питання, що виникають у процесі культуротворчої діяльності зумовлюється тим, що в цьому процесі виявляються аспекти, важливі для підготовки майбутніх дизайнерів. Йдеться про вміння естетично сприймати навколишню дійсність, емоційно-образно та асоціативно бачити прояви прекрасного в життєдіяльності людей, глибоко осмислювати і творчо інтерпретувати художньо-естетичні цінності. Звернення до культуротворчого досвіду дає змогу отримати необхідні знання і визначити відповідні принципи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

На необхідності організаційно-педагогічного забезпечення процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів засобами культуротворчої діяльності наголошують учені: Т. Андрущенко [8], Л. Вишнякова [67], І. Волкотруб [70], З. Гіптерс [75], І. Грязнов [84], О. Дмитраш [96], Л. Левчук [101], Л. Печко [106] та ін. На їх думку, культуротворча діяльність спонукає майбутніх фахівців з дизайну до художньої та естетичної культури, стимулює їх художньо-проектну творчість, допомагає в освоєнні професійно важливим досвідом естетизації предметно-просторового середовища, забезпечує активний діалог з учасниками творчого процесу. Ми підтримуємо позицію з цього питання, висловлену А. Рудим. Вона полягає в тому, що «основними детермінантами сучасної моделі професійної підготовки дизайнера має бути не просто сукупність знань, умінь і навичок, а складна взаємодія викладача і студента, представлена такими його видами, як практико-перетворювальна діяльність, пізнавальна, комунікативна, ціннісно-орієнтована, естетична тощо. Така модель дає змогу створити нову,

якісну систему професійної підготовки майбутніх дизайнерів і всебічно сприяє розвитку таких професійних якостей дизайнера: новаторство, уміння планувати, упевненість у собі, здатність самостійно приймати рішення, здатність орієнтуватися у функціонуванні як виробничих, так і соціальних структур» [330, с. 61-62].

Теоретичне обґрунтування цього питання дало нам змогу виділити *культуротворчі принципи* педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. До них віднесено такі принципи, як-от: спрямування процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів на активне освоєння художньо-естетичних цінностей; оволодіння студентами практичним досвідом естетичного сприймання, оцінювання й інтерпретації процесів і явищ дійсності й мистецтва; поширення серед студентів творчих здобутків майстрів мистецтва; ознайомлення майбутніх дизайнерів з теоретичним і практичним досвідом культуротворчої діяльності; оволодіння студентами способами естетизації предметно-просторового середовища з урахуванням художніх традицій та інноваційних дизайнерських рішень; розвиток мотивації студентів щодо вияву естетичної активності у процесі художньо-конструкторської діяльності.

Отже, визначені нами культуротворчі принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дають можливість зосередити педагогічну увагу на можливостях залучення студентів вищої школи до практики активного й безпосереднього освоєння художньо-естетичних цінностей, набуття досвіду роботи над дизайн-проектами, присвяченими естетизації предметно-просторового середовища, організації співпраці викладачів і студентів з метою досягнення художньо-естетичної ідеї та її втілення на практиці.

Дидактичні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Виділення цих принципів зумовлене тим, що процес формування естетичної культури майбутніх дизайнерів залежить від його дидактичного забезпечення, змісту,

організації, форм, методів і засобів впливу на естетичну свідомість, активність і самоорганізацію студентів, створення адекватних умов для освоєння ними естетичного досвіду. Ми погоджуємося з думкою В. Мироненко, З. Лісняк про те, що «чинна система професійної дизайнерської освіти досі не покращилася. На сьогодні кількість і якість професійних дизайнерів не може задовольнити потреби суспільства. Розуміння дизайну як нового типу художньої діяльності людини створює нові проблеми для викладачів вищих навчальних закладів і закликає їх до пошуку більш ефективних способів навчання. У сучасній системі вищої освіти недостатньо інноваційних технологій і методів інтеграції для ефективного збільшення формування естетичного мислення і культурної трансформації особистості» [211, с. 17-18].

У процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів вища школа покликана реалізовувати дидактичні заходи, поширювати й збагачувати досвід інноваційної організації естетичної освіти студентів, цілеспрямовано й ефективно впливати на розвиток естетичних якостей майбутніх фахівців з дизайну. З цією метою важливо залучати студентів до світу прекрасного, використовувати інформаційні, комунікативні, розвивальні можливості навчальної, наукової, позааудиторної роботи, стимулювати й розвивати дидактичними засобами художньо-творчу діяльність студентів. Як зазначає І. Красюк, «процес формування естетичної культури майбутніх дизайнерів зумовлює якісні зміни в загальному розвитку особистості. Він є важливою частиною не лише професійної підготовки фахівця, а й його всебічного розвитку. Це цілеспрямована система, однією з головних складових якої є вибір засобів формування естетичної культури майбутнього фахівця. Ефективність їх залежить від урахування специфіки предметного середовища, індивідуального ставлення особистості до навчально-творчого процесу тощо. Лише в результаті комплексного використання засобів формування естетичної культури майбутнього фахівця можна очікувати позитивних результатів» [166, с. 44-45].

Від дидактичного забезпечення освітнього процесу у вищій школі

залежить розвиток у майбутніх дизайнерів таких якостей, як-от: уміння сприймати, оцінювати й інтерпретувати художньо-естетичні цінності, володіти необхідними знаннями в галузі художньої творчості, проектувати художньо-конструкторські вироби, реалізовувати на практиці дизайн-проекти. Про це зазначають учені: В. Гавронський [72], І. Гнатишин [76], Л. Дубовик [97], В. Журавський [115], С. Коновець [150], В. Кремень [173], А. Лігачова [191] та ін. На їх думку, дидактичні параметри педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів мають важливе значення для ефективно організації освітнього процесу, надання студентам освітніх послуг, які б за своїм змістом, спрямованістю, характером і способами впливу сприяли підвищенню рівня естетичної і професійної підготовки студентів, стимулювали їх естетичну, художньо-творчу активність, налаштовували на активне використання власних духовних, інтелектуальних, емоційних ресурсів, можливості самоорганізації в контексті естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва.

Дидактичні рішення і дії, пов'язані з педагогічною системою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, мають носити у вищій школі узгоджений характер, бути спрямованими на досягнення відповідних результатів освітнього процесу. Такої думки дотримуються вчені (Н. Миропольська [212], М. Нечипоренко [221], Л. Оршанський [265], О. Отич [275], Г. Падалка [277], О. Рудницька [334] та ін.), які зазначають, що дидактичний супровід естетичної освіти студентської молоді має враховувати особливості естетичного ставлення до навколишньої дійсності й мистецтва, характер розвитку духовно-естетичних інтересів, орієнтацій і потреб, уміння встановлювати художній діалог у процесі спілкування й пізнання творів мистецтва, здатність до самоствердження естетичних цінностей у процесі художньо-проектної і конструкторської діяльності.

Ефективність педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів залежить від її дидактичного обґрунтування, визначеності положень, що характеризують зміст естетичної підготовки

студентів, способи, форми, методи ознайомлення їх з необхідними знаннями, умовами успішного здійснення художньо-конструкторської творчості. У разі недостатньої обґрунтованості дидактичних рішень освітній процес втрачає можливості ефективного впливу на естетичну свідомість, обмежується формальними діями, які не спроможні вивести майбутніх дизайнерів на рівень освоєння навколишньої дійсності за законами краси, гармонії, виразності тощо. Ми поділяємо думку М. Ярмаченка про те, що дидактичні принципи являють собою «теоретичні положення, що визначають зміст, організаційні форми і методи навчальної роботи школи відповідно до загальних цілей виховання й закономірностей навчання... Залежно від сфер впливу (мета, зміст, форма, методи, аналіз результатів) розрізняють п'ять основних груп дидактичних принципів: 1) спрямованість навчання на всебічний і гармонійний розвиток особистості; 2) науковість, систематичність; 3) оптимальне поєднання класних, групових та індивідуальних форм навчання; 4) оптимальне поєднання словесних, практичних, а також репродуктивних і пошукових методів навчання; 5) міцність, усвідомленість, дієвість знань, єдність освітніх і виховних результатів навчання» [284, с. 143-144].

Для майбутніх дизайнерів важливим є отримання досвіду, який би давав їм змогу визначати роль естетичних цінностей у процесі життєдіяльності та професійної творчості, належним чином реагувати на них і виявляти відповідну естетичну активність, приймати рішення щодо дій, пов'язаних із самоорганізацією естетичної культури. Отримати необхідний естетичний досвід майбутні дизайнери покликані в умовах дидактично обґрунтованої педагогічної системи формування естетичної культури. Саме тому набувають актуального характеру питання якості й ефективності вказаного процесу. На цьому наголошує А. Руденченко, яка зазначає, що «змістове й структурне оновлення вищої педагогічної освіти загострило низку проблем, які потребують негайного вирішення, зокрема: науково-педагогічне забезпечення педагогічної освіти вимагає подальшого розвитку і трансформації в систему інформаційно-технологічного, методичного і

наукового супроводу, орієнтованого, зокрема, на вибір студентами індивідуального освітнього шляху; потрібно активізувати розробку нових технологій підготовки педагогічних працівників, спрямованих на забезпечення компетентності педагогів в умовах розмаїття освітньо-виховних закладів, навчальних планів, програм, підручників; донедавна перехід на ступеневу систему вищої освіти в Україні ускладнювався тим, що тривалий час існувала невизначеність щодо призначення і моделей підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів [328, с. 45].

Освітній процес у вищій школі покликаний відповідати сучасним дидактичним вимогам. Про це йдеться в державних рішеннях щодо розвитку вищої школи, надання якісних освітніх послуг, підготовки студентської молоді до повсякденного життя, професійної діяльності і творчості. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є важливим завданням закладів вищої освіти, вирішення якого потребує відповідної педагогічної уваги і створення належних дидактичних умов навчання й розвитку особистості студента. Для досягнення необхідних результатів естетичної освіти майбутніх дизайнерів викладачам вищої школи важливо спиратися на дидактичні принципи. Як зазначають учені (С. Гончаренко [80], В. Кремень [169], В. Прусак [312], Л. Романишина, Н. Островська [323], Ю. Сліпич [345], О. Сухомлинська [358], В. Титаренко [368] та ін.) у дидактичних принципах знаходять своє відображення сучасні вимоги до освітнього процесу, пов'язані з визначенням його змісту, спрямованості, організації, методів, технології, оцінки ефективності тощо. У дидактичних принципах зосереджується увага викладачів вищої школи на необхідності використання теоретично обґрунтованих шляхів досягнення освітніх результатів, урахування їх у процесі занять зі студентами.

Дидактичні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є вагомим чинником організації навчальної роботи, стимулювання й підтримки естетичної самоосвіти студентів. З метою надання вказаній системі оптимального характеру впроваджуються такі

загальнодидактичні принципи, як-от: принцип системності, послідовності, доступності естетичної освіти; урахування вікових та індивідуальних особливостей студентів, природовідповідності, науковості, емоційності та ін. Водночас в освітньому процесі є такі його прояви, що мають певні особливості і тому передбачають здійснення організаційних дій з урахуванням специфічних дидактичних принципів. Йдеться про дидактичні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Спираючись на них, викладачі вищої школи мають можливість урахувати важливі дидактичні закономірності та особливості вказаної педагогічної системи, послідовно впроваджувати необхідні форми, методи, технології розвитку естетичних якостей майбутніх дизайнерів.

За результатами здійсненого нами теоретичного аналізу цього питання визначено дидактичні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. До цих принципів віднесено такі, як-от: спрямованість педагогічної системи на ефективне дидактичне забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; урахування в процесі естетичної підготовки студентів досягнень у галузі сучасної дидактичної теорії і практики; упровадження в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів інноваційних методів і технологій розвитку естетичної свідомості й активності студентів; забезпечення зв'язку естетичної освіти з умовами та особливостями професійної діяльності майбутніх дизайнерів; створення дидактичних умов для розвитку і функціонування зовнішніх і внутрішніх чинників естетичної культури студентів.

Отже, дидактичні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти є об'єктивно необхідними для забезпечення її якості й ефективності впливу. Дидактичні принципи зміцнюють зв'язок вказаної системи з сучасними здобутками у сфері організації естетичної освіти; стимулюють освітню діяльність і спрямовують її на досягнення високих показників естетичної підготовки студентів; забезпечують набуття майбутніми дизайнерами

теоретичного і практичного досвіду, необхідного для естетичного освоєння предметно-просторового середовища та вияву професійної майстерності.

Особистісні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Дослідження цих принципів зумовлене тим, що в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів їх роль стає помітною. Студенти прагнуть до самовизначення, самовідчуття та самооцінки, що посилює вплив внутрішніх чинників духовно-функціонального утворення особистості, звернення студентів до власних почуттів, мислення, світогляду з метою встановлення плідного діалогу зі світом прекрасного в дійсності та мистецтві. Як зазначають В. Мироненко, З. Лисняк, «майстерність професії дизайнера пов'язана з реалізацією цілого ряду освітніх завдань, але особливе місце тут належить розвитку майбутнього дизайнера, його естетичного смаку. Тому завдання дисциплін навчального плану не тільки ознайомити з мистецтвом, навчити малювати, ліпити, проектувати, а й сформувати естетично розвинену особистість, здатну відтворити свої естетичні переживання, висловити внутрішній світ у творчості» [211, с. 18].

Педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти передбачає організаційне забезпечення вказаного процесу. З цією метою викладачі вищої школи покликані спиратися на соціальні, культуротворчі, дидактичні, а також особистісні принципи. Це дає їм змогу враховувати нормативно-правові рішення щодо розвитку гуманітарної і, зокрема, естетичної освіти, спиратися на досвід культуротворчої діяльності діячів культури і мистецтва, залучати до освітнього процесу науково-методичні розробки, пов'язані з удосконаленням змісту, форм, методів, технологій естетичної підготовки майбутніх фахівців з дизайну.

Важливість цих принципів не викликає сумніву і підтверджується їх потенційними можливостями у створенні умов для ефективного досягнення визначених цілей, завдань і напрямів формування естетичної культури

майбутніх дизайнерів. Водночас важливо зазначити, що естетична культура майбутніх дизайнерів є духовно-функціональним утворенням, яке розвивається за участю *внутрішніх чинників впливу*. Йдеться про дію механізму самоорганізації естетичної культури, звернення особистості до таких способів самоорганізації, як-от: самовідчуття, самоусвідомлення й самореалізація в процесі взаємодії зі світом прекрасного в навколишній дійсності й мистецтві. Отже, естетична культура майбутніх дизайнерів має не лише зовнішні чинники регуляції цього процесу, але й внутрішні (особистісні) важелі впливу. Усвідомлення цього спонукає нас до теоретичного обґрунтування особистісних принципів педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

У науковій літературі (О. Бабічев, В. Швирка [16], І. Бех [19; 20], В. Виноградова-Бондаренко [63], Д. Говорун [77], А. Моль [214], О. Отич [275] та ін.) наголошується, що в структурі людини функціонують механізми самоорганізації. Вони забезпечують такі процеси, як-от: фізіологічний, фізичний, психічний, соціальний, духовний розвиток людини. Естетична культура як духовно-функціональне утворення майбутніх дизайнерів спирається на внутрішні процеси, ураховує їх у процесі функціонування. Усвідомлення цього дає нам підстави для визначення особистісних вимог студентів у процесі формування їх естетичної культури.

Особистісні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів мають важливе значення для ефективного вирішення вказаної проблеми. Адже за їх участі в освітньому процесі створюються передумови для гармонізації впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, педагогічна увага зосереджується на прийнятті рішень, у яких ураховується наявний стан розвитку таких естетичних якостей студентів, як-от: естетичні інтереси, орієнтації, смакові вподобання, естетичні потреби, знання й уявлення про прекрасне, естетичне сприймання, оцінка й інтерпретація художньо-естетичних цінностей.

Організація освітнього процесу з урахуванням особистісних принципів

педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є підтвердженням того, що педагогічна увага надається питанням внутрішньої детермінації, які цікавлять студентів, викликають у них інтерес, потребу осмислити прояви естетичного, які ще не були предметом відповідного сприйняття й пізнання. Ми погоджуємося з думкою І. Красюк про те, що «виховання внутрішньої естетичної культури майбутніх дизайнерів дає змогу молоді не тільки збагачуватися професійними та інтелектуальними знаннями, але є способом пізнання навколишнього світу, науки й активного сприйняття дійсності. Специфіка майбутньої діяльності дизайнера і процес його підготовки забезпечують можливість не лише освоювати навчальний матеріал, а й брати участь у створенні творчих дизайн-проектів» [166, с. 44]. У майбутніх дизайнерів виникає широке коло запитань щодо змісту художніх та естетичних цінностей, їх зв'язку з явищами суспільного й художнього життя; можливостей безпосередньої участі в процесі естетичного освоєння дійсності, мистецтва й організації процесу естетичного спілкування, пізнання, художньої творчості з урахуванням наявних сил і можливостей; переорієнтації на внутрішні процеси, пов'язані із самовідчуттям, самоусвідомленням і самореалізацією у сфері взаємодії з художньо-естетичними цінностями.

Заклади вищої освіти, які здійснюють естетичну підготовку майбутніх дизайнерів покликані стимулювати, підтримувати й використовувати особистісні принципи педагогічної системи формування естетичної культури, залучати студентів як активних суб'єктів освітнього процесу, урахувати особливості їх естетичного ставлення до предметів та об'єктів навколишнього середовища, надавати індивідуальним смаковим уподобанням і художньо-творчим інтересам і здібностям пріоритетного значення.

Теоретичне обґрунтування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дало змогу виділити такі особистісні принципи цієї системи, як-от: особистісна спрямованість процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у системі вищої освіти; зв'язок

процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищій школі з їх естетичним ставленням до навколишньої дійсності й мистецтва; урахування художніх та естетичних цінностей майбутніх дизайнерів у процесі формування в них естетичної культури; залучення до процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів наявного в них досвіду естетичного сприйняття, оцінки й інтерпретації художньо-естетичних явищ; надання в процесі формування естетичної культури студентів-дизайнерів можливостей для активного використання способів самоорганізації духовно-функціонального утворення особистості; упровадження в освітньо-педагогічному процесі вищої школи особистісного підходу до організації естетичної й художньо-конструкторської діяльності майбутніх дизайнерів; пріоритетне значення естетичного досвіду в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів [414].

Отже, особистісні принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів покликані сприяти підвищенню ефективності вказаного процесу на основі посилення його зв'язку з естетичним ставленням студентів до навколишньої дійсності та мистецтва, урахуванням змісту й характеру вияву їх естетичних інтересів, орієнтацій і потреб, залучення до художньо-творчого процесу художньо-естетичного досвіду майбутніх дизайнерів і надання його розвитку пріоритетного характеру.

Підсумовуючи результати теоретичного обґрунтування принципів педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів можемо констатувати їх роль у вирішенні вказаної проблеми. Виділені нами соціальні, культуротворчі, дидактичні та особистісні принципи дають змогу ефективно реалізовувати організаційний компонент педагогічної системи, ураховувати в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів основні вимоги щодо спрямованості, змісту, методів, форм і засобів впливу на естетичну свідомість, активність та самоорганізацію студентів.

3.4 Умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів

Педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти охоплює методологічний, орієнтаційний, організаційний та процесуальний компонент. Їх розвиток має важливе значення для успішного вирішення вказаної проблеми, підвищення ефективності естетичної підготовки студентів. Методологічний компонент педагогічної системи передбачає використання особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, системного, культурологічного, аксіологічного та синергетичного підходів до її розробки й теоретичного обґрунтування. Орієнтаційний компонент педагогічної системи пов'язаний із визначенням мети, завдань і напрямів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Організаційний компонент педагогічної системи дає змогу викладачам вищої школи спиратися в освітньому процесі на соціальні, культуротворчі, дидактичні та особистісні принципи, що характеризують відповідні вимоги до формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Процесуальний компонент педагогічної системи формування естетичної культури студентів свідчить про умови, які необхідно створити для її ефективної реалізації в освітньому процесі вищої школи.

Зазначимо, що педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає обґрунтування питань, пов'язаних з умовами її реалізації. Йдеться про здійснення освітніх заходів художньо-естетичного змісту, використання освітніх технологій і методів впливу на естетичну свідомість студентів, розвиток естетичної активності та художньо-конструкторської творчості майбутніх фахівців з дизайну, забезпечення механізму самоорганізації особистісного духовно-функціонального утворення, надання цьому процесу цілеспрямованого, послідовного й ефективного характеру. Ми погоджуємося з думкою А. Руденченко, яка наголошує, що «необхідно визначити доцільним на даному етапі розвитку вітчизняного

дизайну (особливо практики) використання в теорії дизайну матеріалів експериментальних пошуків, що дають уяву про внутрішні процеси. Дослідження деяких із них дають змогу запобігти вибору малоефективних напрямів розвитку, уникнути помилок, які були допущені й усвідомлені іншими, коригувати їх із загальними установками державної програми дизайну» [328, с. 47].

Процес формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає відповідну підтримку й забезпечення на соціокультурному і педагогічному рівнях. Про це пише В. Косюк, посилаючись на результати дисертаційної роботи В. Прусак. Зазначається, що якість професійної підготовки майбутніх дизайнерів залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників учені відносять суспільні потреби, вимоги ринку праці, роботодавців; запити дизайну як науки, мистецтва та виробництва; загальні вимоги системи професійної освіти, закладені в державних документах, стандартах освіти тощо. До внутрішніх чинників відносяться сукупність чинників науково-методичного забезпечення та матеріально-технічної бази ВНЗ [165, с. 62].

З метою успішної реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів заклади вищої освіти покликані враховувати в освітньому процесі наявні соціально-економічні, інформаційні, нормативно-правові, культуротворчі аспекти, сприяти забезпеченню вказаного процесу на законодавчому рівні, шляхом використання інформаційно-культурних і просвітницьких можливостей культурно-освітніх установ, сучасної культуротворчої практики. Це впливає на прийняття процесуальних рішень, важливих для формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, а також створення інформаційно-культурного простору, спрямованого на забезпечення художньо-естетичних інтересів, орієнтацій, потреб студентської молоді, залучення її до культуротворчих програм, акцій, рухів, фестивалів, конкурсів тощо. У закладах вищої освіти здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі дизайну одягу, дизайну оздоблювальних

декоративних форм інтер'єру та екстер'єру, дизайну текстилю, художньої кераміки, дизайну середовища, промислового дизайну та ін., реалізуються навчальні програми з дизайн-освіти, проводяться наукові конференції та семінари з актуальних питань мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції [160], формування естетичної культури майбутніх дизайнерів [4], розвитку етнодизайну в Україні [111] та ін., здійснюється наукова робота, присвячена широкому спектру питань розвитку професійної культури й майстерності художників-конструкторів.

Соціокультурні, просвітницькі, наукові заходи, які здійснюються в закладах вищої освіти, є важливими для формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Вони впливають на підвищення авторитету професії дизайнера, відкривають перспективи для художньо-творчої і проектно-конструкторської діяльності, сприяють захисту на правовому рівні дизайнерської праці, спонукають до творчого пошуку й самореалізації у сфері сучасного виробництва, підприємницької діяльності, етнокультурних промислів, декоративно-ужиткового мистецтва тощо.

Водночас питання реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів залишаються ще недостатньо обґрунтованими, набувають особливої актуальності й гостроти в діяльності закладів вищої освіти. Від якості й ефективності педагогічної системи залежить успіх у розв'язанні важливих завдань формування естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну. На цьому наголошує В. Кремень, підкреслюючи, що «актуальність проблеми пошуку нових шляхів в активізації освітнього процесу зумовлена тим, що сучасна цивілізація вичерпала потенції попереднього – індустріального – стану розвитку і шукає нову систему *ціннісних координат*. Саме ця обставина робить методологічно продуктивним застосування ідей і принципів синергетики для аналізу динаміки сучасних цивілізаційних трансформацій і освітньої парадигми і висуває їх на перший план. Сутність проблеми в тому, що наш час характеризується «зростанням обсягу інформації в режимі загострення і, як наслідок цього, породжує

фрагментарність сприйняття світу, кризу самовизначення як особистості, так і соціальних груп, напруженість у міжнаціональних і міжконфесійних відносинах, відносинах людини і природи, культури природничо-наукової і культури гуманітарної» [170, с. 13-14].

Педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, обґрунтована нами на теоретичному рівні, передбачає визначення умов її успішної реалізації в освітньому процесі вищої школи. На необхідності впровадження відповідних умов наголошують: І. Бех [23], В. Бутенко [45; 52], І. Волкотруб [70], І. Гнатишин [76], В. Даниленко [89], Л. Кондрацька [149], В. Кудін [177], Л. Полудень [301] та ін. Йдеться, передусім, про необхідність розробки умов, які б забезпечували ефективне вирішення вказаної проблеми, відкривали простір для технологічного і методичного забезпечення процесу формування естетичної культури особистості, спонукали студентську молодь до творчої самореалізації в дизайнерській сфері.

Ми підтримуємо думку Л. Оршанського, який зазначає, що для забезпечення ефективності формування й розвитку естетичної культури майбутнього дизайнера необхідно дотримуватися низки педагогічних умов. До таких умов учений відносить: наявність естетичного середовища як певної сукупності обставин, що оточують студента, виступаючи потужним чинником входження його в естетичну культуру; високий рівень естетичної культури науково-педагогічних працівників, які володіють такими якостями, як-от: широка науково-естетична освіченість, система ціннісних орієнтацій у галузі естетики та дизайну, емоційна сприйнятливість до краси навколишнього світу, мистецтва, людських стосунків і педагогічної діяльності, наявність художньо-творчих здібностей і талантів, які дають змогу викладачеві вільно вносити естетичний елемент у різні грані освітнього процесу і творчої діяльності; організацію самостійної естетичної діяльності над розробленням і реалізацією творчого художнього проекту [264, с. 27].

З метою обґрунтування умов педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти нами

визначено відповідні теоретичні положення. До таких положень віднесено:

1. Процес формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищій школі важливо реалізовувати так, щоб до його здійснення були залучені такі різновиди освітнього процесу, як-от: навчальна, наукова, позааудиторна та культуротворча діяльність студентів. Вирішення зазначеної проблеми має носити інтегрований характер, який би засвідчував актуальність і значущість освітніх дій на всіх ділянках естетичної підготовки студентів. Суть умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів полягає в актуалізації естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну й наданні цьому особистісному духовно-функціональному утворенню важливого значення.

2. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти передбачає збагачення естетичної свідомості студентів на основі освоєння ними необхідного естетичного досвіду. Зазначимо, що цей досвід може бути переданий у формі естетичних почуттів, знань, світогляду, що висуває перед освітнім процесом особливі педагогічні вимоги. Вони полягають у тому, щоб майбутні дизайнери отримали можливість освоєння багатогранного естетичного досвіду. У зв'язку з цим умова реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів полягає в тому, щоб майбутні дизайнери успішно опанували такими різновидами естетичної освіти, як-от: теоретична, культурологічна, мистецтвознавча, психологічна та професійно орієнтована.

3. У закладах вищої освіти формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає забезпечення її функціональної активності. Йдеться про готовність студентів до широкого залучення набутих знань, умінь і навичок у процесі естетизації предметно-просторового середовища. Таке розуміння сутності цього процесу передбачає створення умов для реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, пов'язаних із залученням студентів до практичних форм, способів, технологій і методів роботи в таких сферах проектно-дизайнерської діяльності, як-от: створення

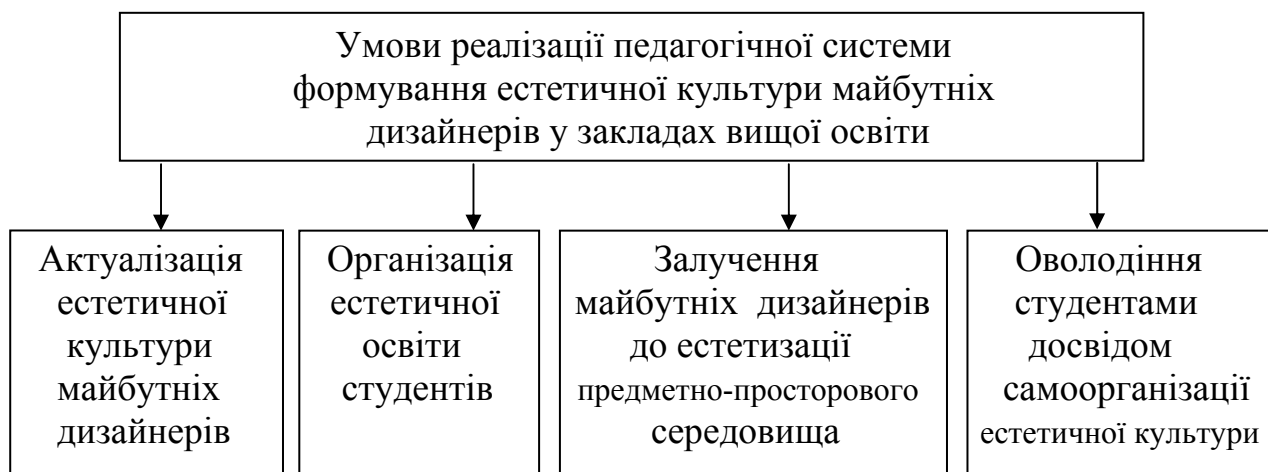
ілюстрацій, плакатів, візуальної реклами, оформлення книжок і періодичних видань, розробка фірмового стилю, нових шрифтів, оригінальних пакувань, проектування експозицій, інтер'єрів, громадських, житлових і промислових будівель, малих архітектурних форм, ландшафтних об'єктів, реконструкція наявних історичних споруд, парків та ін.

4. Зазначений нами процес формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає зосередження освітніх зусиль на розвитку естетичної самосвідомості студентів, їх уміння самовідчувати, самооцінювати та самореалізовувати наявний досвід взаємодії з художньо-естетичними цінностями. Як зазначає Л. Оршанський, самостійна естетична діяльність, пов'язана з реалізацією художньо-творчого проекту, є перетворювальною за своєю суттю, задовольняє їх природну потребу в самореалізації під час створення чогось суб'єктивно або об'єктивно нового [264, с. 27]. Таке бачення вказаного процесу спонукає нас до визначення умов реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, які б стимулювали, підтримували й зміцнювали внутрішні процеси, пов'язані з дією механізму самоорганізації естетичної культури студентів.

За результатами здійсненого нами теоретичного аналізу окресленого питання визначено умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. До цих умов віднесено такі, як-от: актуалізація естетичної культури майбутніх дизайнерів; організація естетичної освіти студентів; залучення майбутніх дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища; оволодіння студентами досвідом самоорганізації естетичної культури (рис. 3.6).

Актуалізація естетичної культури майбутніх дизайнерів. Визначення цієї умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів зумовлено тим, що особистість в освітньому процесі є його суб'єктом, який виконує певні функції, впливає на зміст і характер педагогічних дій, сприяє встановленню навчального діалогу, вносить свій досвід у процес спілкування, пізнання й творчості. Від особистості, як

зазначають учені (Г. Максименко [201], О. Рудницька [332] та ін.), залежить продуктивність інтелектуальної праці, створення освітнього середовища, у якому схвалені рішення і дії викликають позитивну реакцію, свідчать про активну співучасть у досягненні визначеної освітньої мети.

Рис. 3.6 Умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Студенти, як суб'єкти освітнього процесу, мають широкий спектр фізичних, психологічних, соціальних, духовних, творчих можливостей, які можуть бути використані в процесі вирішення завдань навчального, пізнавального, комунікативного, організаційного та творчого змісту. Наші наукові спостереження підтверджують, що освітній процес набуває ефективного характеру за умови, коли студенти виявляють відповідну активність, зацікавленість, засвідчують свої інтереси й потреби в цій сфері діяльності, свідомо реагують на зміст навчальної діяльності, виявляючи при цьому свідому мотивацію й прагнення активно долучатися до спільної справи.

Згідно з сучасною парадигмою, освітній процес – це суб'єкт-суб'єктні відношення, які утворюються в результаті усвідомлення важливості всіх його учасників. У вищій школі студенти й викладачі є суб'єктами навчальної, пізнавальної, наукової, культуротворчої й виховної діяльності, приймають участь у розв'язанні важливих завдань організації навчальних занять,

опанування змісту навчальних дисциплін, використання сучасних технологій і методів навчально-пізнавальної діяльності. Студентська молодь залучається до наукової діяльності, осмислення і прийняття рішень щодо окремих науково-дослідних проєктів, пошукової роботи, аналітичного опрацювання експериментальних даних, моделювання досліджуваних явищ і творчої інтерпретації отриманих результатів наукового змісту. Зазначимо, що в якості суб'єкта студенти виявляють себе також у сфері культуротворчої діяльності, засвідчуючи при цьому особистісне ставлення до культуротворчої практики, художніх та естетичних цінностей, а також співпрацюючи в процесі проведення освітніх заходів.

Професійна підготовка майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти передбачає залучення їх як активних учасників освітнього процесу, які виявляють вмотивовану позицію щодо необхідності здійснення навчально-пізнавальних дій, спираються на власний досвід пізнавальної діяльності, розраховують на залучення емоційних, інтелектуальних і творчих можливостей у процесі набуття основ професійної майстерності. Майбутні дизайнери покликані бути свідомими й активними учасниками професійної підготовки, яка здійснюється у закладах вищої освіти. На цьому наголошують учені (Н. Ничкало [111], М. Євтух [113], І. Зязюн [111; 121] та ін.), які результатами своїх досліджень підтверджують важливість і необхідність залучення студентів до освітнього процесу в якості суб'єктів, свідомих того, чого вони можуть досягти, виявляючи відповідну мотивацію, розуміння сутності і значення якостей, які їм потрібно здобути в процесі професійної підготовки.

Естетична культура є тим поняттям, яке має цікавити майбутніх дизайнерів, засвідчувати усвідомлення ними важливості проявів прекрасного в житті й діяльності людини. Водночас, як підтверджують результати констатувального етапу експерименту, у значної частини майбутніх дизайнерів ще відсутнє глибоке розуміння сутності й функціональних можливостей естетичної культури, її спроможності впливати на процес

сприймання, освоєння й використання естетичних цінностей у різних сферах життєдіяльності: побуті, дозвіллі, навчанні, творчості, професійній діяльності та в процесі самовдосконалення.

Майбутні дизайнери у своєму ставленні до естетичної культури орієнтуються, здебільшого, на формальні ознаки її існування в суспільстві, характеризують естетичну культуру в контексті її історичного та соціокультурного розвитку. Утім, студенти-дизайнери відчують значні труднощі, пов'язані з поясненням сутності естетичної культури як духовної властивості людини, її змісту, структури, особливостей вияву і способів використання на практиці. Майбутні дизайнери ще не готові дати аргументовану самооцінку особистої естетичної культури, виділивши при цьому позитивні чи негативні аспекти, які супроводжують процес її формування в закладах вищої освіти.

Сучасний стан сформованості естетичної культури не може задовольнити учасників освітнього процесу. Отже потрібні відповідні освітні дії, які б суттєво змінили ситуацію, що склалася, і вивели вказаний процес на рівень ефективного розвитку. Для цього необхідним є внесення змін у процес взаємодії майбутніх дизайнерів з естетичною культурою як особистісною духовно-функціональною властивістю. Естетична культура не може залишатися на рівні її сприймання й розуміння студентами лише як явища соціально важливого, а також необхідного для процесу культуротворення і розвитку мистецтва дизайну. Естетична культура має позиціонуватися у свідомості майбутніх дизайнерів як їх особистісне духовне надбання, яким вони можуть пишатися, високо цінувати і творчо використовувати в процесі життєдіяльності та художньо-проектної творчості [414].

Естетична культура майбутніх дизайнерів може стати унікальною за змістом, способами функціонування, характером вияву в процесі професійної діяльності за умови, якщо вона набуде статусу особистісного духовного утворення, яке є предметом наполегливої праці особистості над збагаченням власної естетичної свідомості, розвитку естетичної активності та

забезпечення механізму внутрішньої самоорганізації естетичної культури. Для досягнення такої результативності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів важливого значення набуває умова реалізації вказаної педагогічної системи, суть якої полягає в актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти [414].

Актуалізація естетичної культури майбутніх дизайнерів розглядається нами як комплекс освітніх заходів, спрямованих на розвиток у студентів зацікавленого ставлення до питань естетичного змісту, зокрема: розвиток у студентів інтересу до естетичної культури як соціального, культурологічного та особистісного надбання; визначення ними ціннісних орієнтацій у сфері особистих відносин; виявлення майбутніми фахівцями з дизайну свідомої потреби в пізнанні законів краси в предметно-просторовому середовищі. Зацікавлене ставлення студентів до питань, пов'язаних з їх естетичною культурою може мати емоційно забарвлений характер, визначатися інтелектуальною спрямованістю, а також супроводжуватися певними діями та способами самооцінки. Це зумовлює необхідність організації освітніх заходів у вищій школі, які б ураховували характер ставлення майбутніх дизайнерів до цього духовно-функціонального утворення і на цій основі впливали на вказаний процес.

З метою розвитку в майбутніх дизайнерів інтересу до естетичної культури як особистісного духовно-функціонального утворення в закладах вищої освіти можуть бути реалізовані освітні заходи, які мають емоційно-забарвлений характер, розраховані на позитивну емоційну реакцію студентів, передбачають такі прояви, як-от: захопленість, співпереживання, зацікавленість, бажання набути якостей, що дають змогу на емоційному рівні сприймати прекрасне в навколишній дійсності та мистецтві. До таких заходів нами віднесено: демонстрацію зразків художнього моделювання костюмів, які свідчать про естетичну культуру дизайнера одягу; показ художньо-дизайнерських розробок корпоративного стилю; ознайомлення майбутніх дизайнерів з емоційним забарвленням історичних костюмів, які є прикладом

естетичного смаку дизайнера одягу; розповідь студентам про естетичні засади створення ексклюзивного вбрання та ін.

Розвиток у майбутніх дизайнерів ціннісної орієнтації у сфері естетичної культури характеризується тим, що їх увага зосереджується на можливостях інтелектуально-пізнавального освоєння сутності і значення цього духовно-функціонального утворення в житті особистості; набуття певних знань, понять та уявлень про естетичну культуру. У цьому процесі ціннісне ставлення до естетичної культури пропонується розвивати на інтелектуальному матеріалі, який передбачає такі інтелектуальні дії студентів, як-от: отримання необхідних естетичних знань, понять та уявлень про естетичну культуру дизайнера; здійснення аналізу, порівняння, систематизації і зіставлення інформації, що характеризує сутність і значення естетичної культури у сфері дизайнерської праці. З цією метою у вищій школі можуть бути проведені такі освітні заходи, як-от: лекція для студентів на тему «Естетична культура дизайнера оздоблювальних декоративних форм інтер'єру та екстер'єру»; творча зустріч з майстрами та дизайнерами художніх виробів з металу, присвячена естетичному оздобленню ювелірних виробів; тематична дискусія на тему «Естетична культура дизайнера в минулому та умовах сьогодення»; «круглий стіл» за участю майбутніх дизайнерів на тему «Роль естетичної культури дизайнера одягу в процесі професійної діяльності» та ін.

У процесі актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів освітні дії мають бути пов'язані з розвитком у студентів свідомої потреби в цьому духовно-функціональному утворенні. Організовані для цього освітні заходи в закладах вищої освіти передбачають діяльнісний характер, пов'язаний з практичною реалізацією вказаної потреби. Отже, ціннісне ставлення до естетичної культури розвивається на діяльнісній основі, що засвідчує участь студентів у зборі необхідної інформації про естетичну культуру; підготовку матеріалів про роль, можливості та функції естетичної культури дизайнера; організацію публічного обговорення питань формування

естетичної культури дизайнерів певного профілю. З цією метою у вищій школі можуть бути проведені такі освітні заходи, як-от: відвідання студентами проектно-конструкторського бюро підприємства та ознайомлення з естетичним змістом промислового дизайну; підготовка майбутніми дизайнерами матеріалів про можливості впливу естетичної культури на створення нових зразків промислової продукції; організація тематичної виставки, присвяченої ролі естетичної культури дизайнера в розробці ландшафтних проектів та ін.

Організація естетичної освіти студентів. Визначення цієї умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів зумовлене необхідністю ефективного використання естетичної освіти як засобу впливу на естетичну свідомість, розвитку естетичної активності студентів, підготовки їх до самоорганізації духовно-функціонального утворення [397, с. 78]. На відміну від інших різновидів освіти (гуманітарної, політичної, правової, економічної, технічної, аграрної, мистецької, педагогічної та ін.) естетична освіта ще не знайшла належного теоретичного обґрунтування й висвітлення в науковій літературі. Як зазначають учені (В. Бутенко [53], І. Зязюн [122], С. Мельничук [210], Г. Падалка [277], Л. Печко [290], О. Семашко [341], Г. Шевченко [463] та ін.), естетична освіта залишається ще значним резервом сучасної освітньої практики і тому передбачає свій подальший розвиток і впровадження.

У процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів «естетична освіта покликана реалізовувати орієнтаційну функцію, спрямовувати увагу студентів на необхідність цілісного, багатоаспектного та системного пізнання навколишньої дійсності й мистецтва. На відміну від соціальної й художньої, естетична освіта відкриває простір для всебічного сприймання й осмислення предметів і явищ дійсності, акумулює емоційні, інтелектуальні, творчі можливості студентів з метою отримання ґрунтовної інформації про закономірності естетичного пізнання, особливості естетичного сприймання й оцінки навколишнього середовища» [397, с. 78].

Важливе значення естетична освіта має для формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Спираючись на освітні, розвивальні й виховні можливості естетичної освіти, вища школа покликана збагачувати естетичну свідомість студентів, розвивати такі її форми, як-от: естетичні почуття, поняття, уявлення, смаки, ідеали, знання, естетичний світогляд. Для майбутніх дизайнерів важливо мати емоційно-естетичний досвід, спираючись на який вони отримують можливість емоційно реагувати на естетичні прояви дійсності, виявляти асоціативну активність, збагачувати уявлення й поняття про прекрасне, співпереживати процеси і явища, які несуть у собі важливі естетичні прояви [397, с. 78].

Естетична освіта – це важливий спосіб набуття майбутніми дизайнерами необхідних знань, понять та уявлень про прекрасне. На відміну від інших сфер надання інформаційно-естетичних послуг, вища школа має значні можливості ознайомлення студентів з естетичними знаннями, які є важливими для формування естетичної культури. Орієнтуючись на створення в студентів-дизайнерів необхідного інформаційно-естетичного фонду, заклади вищої освіти покликані створювати необхідні передумови для збагачення естетичних знань і їх залучення до освітнього процесу.

Для майбутніх дизайнерів важливо мати досвід пізнання естетичного, усвідомлення основних його проявів в навколишній дійсності й мистецтві. Перед ними постають завдання щодо глибокого осмислення естетичних явищ і предметів, що є в навколишньому житті, художньо-творчій діяльності. Це зумовлює необхідність використання естетичної освіти для збагачення естетичного світогляду майбутніх фахівців з дизайну, розвитку їх здатності оцінювати й інтерпретувати художньо-естетичні цінності [397].

Теоретичний аналіз питання естетичної освіти майбутніх дизайнерів дає змогу зазначити, що цей процес має певні особливості і тому передбачає врахування таких аспектів, як зміст естетичної освіти, а також її організація в закладах вищої освіти. Зміст естетичної освіти характеризують знання, поняття, уявлення про естетичне в навколишній дійсності й мистецтві,

акумулює досвід пізнання художньо-естетичних цінностей минулого й сьогодення. У науковій літературі є спроби визначити зміст естетичної освіти учнівської та студентської молоді (А. Буров [40], В. Бутенко [55], Л. Вишнякова [67], Д. Джола, А. Щербо [95], І. Зязюн [62], А. Канарський [140], О. Комаровська [148], Л. Левчук [101], М. Овсянников [108] та ін.). Ученими підкреслюється важливість питання змісту естетичної освіти майбутніх дизайнерів, наголошується на необхідності її ефективного впровадження в сучасній освітній практиці. Здійснений нами теоретичний аналіз цього питання дає змогу визначити основні різновиди змісту естетичної освіти майбутніх дизайнерів. До них віднесено філософський, культурологічний, мистецтвознавчий, психологічний та професійний зміст естетичної освіти.

Виділені нами різновиди змісту естетичної освіти майбутніх дизайнерів передбачають розкриття найважливіших закономірностей і особливостей естетичного освоєння навколишньої дійсності й мистецтва, передачу студентам теоретичного і практичного досвіду осмислення художньо-естетичних цінностей, розвиток таких якостей, як-от: естетичні почуття, знання, світогляд. З метою розкриття основних різновидів змісту естетичної освіти у вищій школі доцільними є такі заходи, як-от: наукова конференція студентів на тему «Філософські аспекти естетичної освіти»; засідання студентського наукового гуртка, присвячене аналізу актуальних естетичних питань на матеріалі розвитку мистецької практики; виставка наукової літератури на тему «Психологічні особливості естетичного пізнання дійсності та мистецтва» тощо.

Естетична освіта є умовою реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Від її змісту й організації у вищій школі залежить успішне вирішення вказаного питання. У зв'язку з цим, заслуговують на увагу освітні дії, пов'язані з використанням окремих форм, способів і методів передачі студентам необхідного естетичного досвіду. Ураховуючи специфіку й особливості практичного вирішення цього питання,

нами визнано доцільним здійснення естетичної освіти майбутніх дизайнерів у процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності. У своїй сукупності ці види діяльності покликані забезпечити розвиток естетичної свідомості майбутніх дизайнерів, спонукати їх до активного пізнання світу прекрасного в дійсності та мистецтві. З метою широкого залучення студентів до набуття естетичних знань, понять та уявлень доцільними є такі освітні заходи, як-от: тематичні лекції з актуальних проблем сучасної естетичної теорії і практики; студентські наукові дослідження, присвячені питанням етнокультурних традицій у системі естетичного пізнання та художньої творчості в Україні; оформлення студентами художньої експозиції на тему «Виконання текстильних виробів на основі вивчення традицій етнодизайну»; ділові ігри за участю майбутніх дизайнерів, присвячені питанням творчої взаємодії учасників художньо-проектної діяльності з розробки естетичного змісту інтер'єру та ін.

Залучення майбутніх дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища. Визначення цієї умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти зумовлене тим, що в освітньому процесі важливим є не лише пізнання законів краси, але й їх освоєння під час безпосередньої художньо-творчої діяльності. Йдеться про тісний зв'язок формування естетичної культури майбутніх дизайнерів з професійною діяльністю, що пов'язана з естетичним оформленням та організацією навколишнього середовища. Майбутні дизайнери покликані усвідомлювати, що їх естетична освіта повинна мати логічне продовження у форматі акумулювання й широкого використання на практиці набутого естетичного досвіду.

Вирішення складних за своїм змістом освітніх проблем передбачає інтеграційні зусилля, налагодження плідних зв'язків, залучення різних чинників впливу, координацію педагогічних дій. Як засвідчує здійснений нами аналіз сучасної освітньої практики, вихід закладів вищої освіти на рівень внутрішньої й зовнішньої інтеграції дає змогу підвищувати

ефективність впливу на студентів, упроваджувати широкий спектр педагогічних заходів, створювати умови для підвищення активності й зацікавленості учасників освітнього процесу [414].

Вища школа покликана інтегруватися в системі професійної підготовки майбутніх дизайнерів і, зокрема, у формуванні їх естетичної культури. З цією метою зміцнюються зв'язки закладів вищої освіти з установами культури і мистецтва, підписуються угоди про співпрацю між навчальними, науковими та культурно-освітніми установами, приймаються рішення щодо ознайомлення майбутніх фахівців з умовами і перспективами професійної діяльності у сфері виробництва, надання поліграфічних послуг, естетичного оформлення об'єктів і предметів, виконання художньо-творчих і художньо-конструкторських робіт [414].

Набуття майбутніми дизайнерами практичного досвіду, пов'язаного з вирішенням питань художньо-конструкторського й естетичного змісту є важливим завданням вищої школи. З цією метою відбувається адаптація майбутніх фахівців до професійної діяльності, набуваються необхідні вміння й навички проведення художньо-творчих і художньо-конструкторських робіт. Утім, як засвідчують отримані нами результати констатувального етапу експерименту, значна частина майбутніх дизайнерів потребує педагогічної допомоги, пов'язаної з використанням на практиці естетичної культури, виявом естетичної активності в процесі спілкування, пізнання і творення художньо-естетичних цінностей [397, с. 79].

Для ефективної реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти визнано доцільним забезпечення відповідної умови, суть якої полягає в залученні студентів спеціальності «Дизайн» до естетизації предметно-просторового середовища. Йдеться про такі напрями залучення майбутніх дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища, як-от: естетизація природних об'єктів, предметів побуту, текстильних виробів, моделей одягу, візуальної реклами, оригінальних пакувань, зразків промислової продукції, житлових,

громадських, промислових будівель та ін.

За такої умови реалізації вказаної педагогічної системи майбутні дизайнери покликані виконувати художньо-творчі, проектно-конструкторські завдання, що передбачають, зокрема, виконання попередніх ескізів фасадної вивіски до магазину, торгівельної установи, офісу, приміщення громадського призначення, підбір шрифтів відповідно до заданої тематики та задуму, створення асоціативного елемента (логотипу) вивіски, пошук форми фасадної вивіски та її окремих елементів, пошук кольорових варіантів вирішення фасадної вивіски, оформлення вітрини та фасадної частини відповідно до задуму, завершення художньо-творчого проекту тощо.

У науковій літературі процес естетизації навколишнього середовища отримав певне висвітлення (І. Андрощук [5], Є. Антонович, І. Удріс [11], В. Баленок [17], В. Білан [27], І. Бондар [33], І. Волкотруб [70], О. Гук [86], О. Жорнова [114], Ю. Кагуліна [135] та ін.). Учені пропонують визначати цей процес як діяльність, яка покликана вносити певні зміни, доповнення до предметів і об'єктів дійсності з тим, щоб посилити виразність їх форми, розкрити нові грані естетичного змісту, передати особистісне ставлення до проявів прекрасного в природі, побуті, одязі, промислових виробках, творах мистецтва. Інтерпретуючи таким чином сутність естетизації навколишнього середовища, дослідники надають перевагу культуротворчим аспектам, засвідчують якісні зміни, які відбуваються в цьому процесі. Естетизація предметно-просторового середовища є тим процесом, який засвідчує естетичну активність студентів, вияв ними естетичних почуттів, використання набутих раніше естетичних знань, виконання художньо-творчої діяльності, пов'язаної з привнесенням елементів естетичної виразності в певні предмети та об'єкти. Усвідомлення цього дало підстави вважати, що естетизація навколишнього середовища є важливим проявом духовних сил і творчих можливостей майбутніх дизайнерів, які потребують відповідного розвитку в системі дизайн-освіти [414].

Залучення майбутніх дизайнерів до естетизації навколишнього

середовища передбачає виконання ними комунікативних, пізнавальних, художньо-конструкторських, творчих дій, пов'язаних з *освоєнням прекрасного в об'єктах природи*. У процесі естетичного спілкування, пізнання і творчості студенти привчаються акумулювати увагу на проявах естетичного змісту в природному середовищі, прагнуть інтегрувати набуті естетичні знання, поняття й уявлення про красу природних явищ, переносити естетичні враження й оцінки від одних природних об'єктів до інших, визначати власні творчі ідеї й проекти з урахуванням їх естетичної цінності значення і функцій [414]. З цією метою доцільною є організація таких освітніх заходів, як-от: відвідання студентами тематичних виставок, присвячених естетизації природних об'єктів; екскурсії до художнього музею з метою ознайомлення з творами мистецтва, присвяченими красі природи рідного краю; виконання студентами творчих робіт на тему «Естетичні грані природного ландшафту», «Естетичний зміст дендрологічного парку», «Пошуки естетичної виразності природних матеріалів» та ін.

Продуктивним засобом впливу на естетичну активність майбутніх дизайнерів є їх залучення до естетизації природного середовища. У процесі спілкування, пізнання й творчості студенти отримують можливість емоційно реагувати на виразність форми і змісту предметів побуту, костюма, прикрас та інших речей, які супроводжують людину в її житті, праці, спілкуванні, навчанні та побуті [414]. Пізнавальні й творчі дії студентів дають змогу інтегрувати естетичний досвід і використовувати його на практиці, в умовах естетичного оформлення предметно-просторового довкілля.

У процесі професійної підготовки важливим є залучення майбутніх дизайнерів до естетизації соціально-побутового середовища. Доцільність цих освітніх дій зумовлена тим, що студенти привчаються спостерігати, вивчати, узагальнювати процеси предмети й об'єкти, які супроводжують суспільні, родові, сімейні, міжособистісні відносини між людьми, набувають досвіду їх художньо-естетичного оформлення, посилення емоційно-естетичного забарвлення, надання окремим процесам, діям, відносинам особливої

виразності й краси. Естетизація соціально-побутового середовища спонукає студентів до вияву художньо-образного мислення, естетичної активності, пов'язаної з розвитком традицій етнодизайну, естетики звичаїв, обрядів, урочистостей, спілкування, одягу та інших проявів повсякденного життя та діяльності людини. З метою залучення майбутніх дизайнерів до естетизації соціально-побутового середовища доцільною є організація в закладах вищої освіти таких заходів, як-от: розробка дизайн-проекту весільного вбрання з урахуванням етнокультурних традицій окремого регіону України; підготовка студентами пропозицій щодо естетизації побутового приміщення з певними функціональними особливостями; виконання майбутніми дизайнерами ескізу текстильних виробів на основі використання сучасних технік ткацтва; використання студентами глини з метою розкриття її дивовижного пластичного потенціалу в процесі виготовлення художньої кераміки та ін.

Для забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів продуктивним засобом є залучення їх до естетизації художнього середовища. Цей процес передбачає налагодження зв'язку студентів з предметами, об'єктами, процесами, які є в мистецькому житті, розгортанням художньо-творчої діяльності, пов'язаної з пізнанням, осмисленням і широкою популяризацією цінностей художньо-естетичної культури, виконанням художньо-творчих робіт, що дають змогу в естетичній формі передати характерні особливості театральної постановки, сценічних декорацій, музичного костюма, оформлення книги, її дизайнерського рішення тощо. З метою залучення студентів до естетизації мистецької продукції доцільною є організація в закладах вищої освіти таких заходів, як-от: участь студентів у розробці ескіза історичного костюма для театральної вистави; естетичне оформлення майбутніми дизайнерами періодичного видання; проектування студентами експозиції художньої вистави; розробка майбутніми дизайнерами пропозицій щодо естетизації ландшафтного об'єкта з урахуванням його художньо-образної спрямованості, характеру функціонування та ін.

Оволодіння студентами досвідом самоорганізації естетичної культури. Визначення цієї умови реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти зумовлене тим, що в цьому процесі слід урахувувати як зовнішні, так і внутрішні чинники впливу. Майбутні дизайнери прагнуть до забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури і в цьому вони відчують потребу педагогічної допомоги. Зазначимо, що естетична культура особистості належить до духовно-функціональних утворень, які можуть здійснювати саморегуляцію, вносити певні зміни як на змістовому, так і на функціональному рівнях. Ця властивість естетичної культури не з'являється сама по собі, а є результатом процесів і новоутворень, які супроводжують це явище, впливають на нього, спонукають до подальшого розвитку [397, с. 79].

Самоорганізація естетичної культури є її характерною ознакою, яка присутня на найважливіших вікових етапах розвитку особистості. Так, у дошкільному віці, коли закладаються основи естетичної культури, механізм її самоорганізації починає діяти на *спонтанній основі*. Домінуючим елементом процесу самоорганізації естетичної культури виступають почуття, які виявляє дитина і на які спирається при визначенні свого ставлення до проявів прекрасного. Цей процес ще не усвідомлюється в дошкільному віці і тому, переважно, відбувається спонтанно, на емоційній основі. Суть педагогічної допомоги в цей віковий період полягає в тому, щоб цілеспрямовано розвивати й збагачувати емоційно-чуттєвий тезаурус дитини, спонукати її до того, щоб вона уважно ставилася до вияву своїх почуттів, емоцій, бажань тощо.

У шкільному віці самоорганізація естетичної культури набуває якісних змін. Вони зумовлені тим, що учні опановують навчальні дисципліни; отримують знання з певних галузей пізнавальної діяльності, привчаються до активної інтелектуальної роботи, пов'язаної з осмисленням набутих знань, понять та уявлень, залучаються до самостійної пошукової діяльності з метою реалізації пізнавальних інтересів у сфері художньої та естетичної культури.

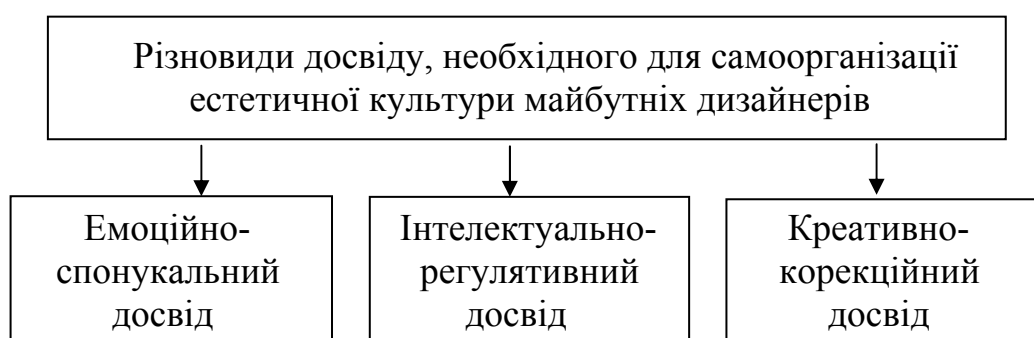
За таких умов самоорганізація естетичної культури учнів набуває *логічного характеру*, що виявляється в здатності опрацювати на інтелектуальному рівні сприйняту інформацію, вибудовувати логічні схеми та моделі, у яких прослідковується прагнення свідомо реагувати на сприйняті явища, що мають естетичний зміст. Педагогічна допомога на цьому етапі розвитку механізму самоорганізації естетичної культури учнів молодшого, середнього та старшого віку полягає в тому, щоб сприяти створенню інформаційно-естетичного фонду учнів, на який вони мали б можливість спиратися при виконанні завдань, пов'язаних з осмисленням, оцінкою та інтерпретацією художніх та естетичних цінностей.

Студентський вік є особливим у процесі становлення і розвитку естетичної культури особистості. Адже в цей віковий період естетична культура формується як духовно-функціональне утворення, у якому механізм самоорганізації спирається на емоційні, інтелектуальні та творчі можливості особистості. Це зумовлює прагнення майбутніх фахівців залучати до процесу самоорганізації естетичної культури найважливіші сили й можливості, спиратися на них і на системній *основі* вносити регулятивні дії в зазначений процес [397, с. 79-80]. Наукові спостереження свідчать, що в студентському віці механізм самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів потребує відповідної педагогічної підтримки й цілеспрямованого розвитку. Вирішенню цього питання покликана сприяти умова реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, пов'язана з ефективною дією механізму самоорганізації цього духовно-функціонального утворення.

Теоретичне дослідження цього питання дало нам змогу визначити різновиди досвіду самоорганізації естетичної культури, якими покликані оволодіти майбутні дизайнери. До них віднесено: емоційно-спонукальний, інтелектуально-регулятивний та креативно-корекційний досвід (Рис. 3.7.).

Для самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів потрібен *емоційно-спонукальний досвід*. Його зміст полягає у використанні

самовідчуття в процесі формування естетичної культури. Майбутні дизайнери покликані проявляти уважне ставлення до своїх почуттів, оцінювати власний емоційний стан і його вплив на естетичне ставлення до навколишньої дійсності й мистецтва, спиратися на позитивні почуття й емоції в процесі зв'язку з естетичними проявами навколишнього середовища, виявляти емоційну реакцію на предмети й об'єкти, які заслуговують на відповідну естетичну оцінку, використовувати на практиці емоційно-спонукальні можливості впливу на естетичну культуру [397].

Рис. 3.7 Різновиди досвіду, необхідного для самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів

Ми вважаємо, що майбутнім дизайнерам важливо в процесі професійної підготовки оволодіти *емоційно-спонукальним досвідом* самоорганізації естетичної культури. Цей досвід передбачає самовідчуття студентів у процесі зв'язку з художньо-естетичними цінностями, звернення майбутніх дизайнерів до соціальних, художніх, естетичних почуттів; урахування ними власного емоційного стану в процесі спілкування з творами мистецтва; надання певного значення почуттям, які супроводжують процеси життєдіяльності; вияв студентами інтересу у сфері художньої культури та дизайну; оцінку майбутніми фахівцями з дизайну ролі і значення почуттів як регулятора естетичного ставлення до предметно-просторового середовища; стимулюючу роль почуття прекрасного та їх спонукання до творчої діяльності за законами краси. З метою набуття майбутніми дизайнерами вказаного досвіду доцільною є організація у вищій школі таких освітніх

заходів, як-от: навчальні тренінги з питань емоційної саморегуляції естетичного ставлення до предметно-просторового середовища; групове спілкування й обговорення студентами ролі почуттів у процесі естетичного сприймання творів мистецтва; обмін досвідом самовідчуття в процесі розвитку естетичної культури (за матеріалами зустрічей з майстрами у сфері дизайну); виконання студентами художньо-творчого проекту на основі актуалізованих естетичних почуттів та ін.

Наше дослідження засвідчило, що самоорганізація естетичної культури майбутніх дизайнерів відбувається на емоційному, а також на інтелектуальному рівнях. Для забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури студентів потрібен *інтелектуально-регулятивний досвід*. Майбутнім дизайнерам важливо спиратися на власні інтелектуальні можливості з тим, щоб вказаний процес набував свідомого характеру, сповненого розуміння того, що необхідно зробити для подальшого розвитку й збагачення духовно-функціонального зв'язку зі світом прекрасного. Під час навчання в закладах вищої освіти майбутнім дизайнерам важливо оволодіти інтелектуально-регулятивним досвідом самоорганізації естетичної культури. Цей досвід передбачає: самоусвідомлення студентами свого ставлення до естетичних цінностей; використання ними в процесі освоєння естетичного в дійсності та мистецтві соціальних, наукових, художніх та естетичних знань; оцінку майбутніми дизайнерами власних можливостей самостійного пізнання художньо-естетичних цінностей; вплив ціннісних орієнтацій на зв'язок із процесами, які є у сфері художньої культури; регулятивну роль знань у процесі оцінювання й творчої інтерпретації художніх творів; прийняття студентами самостійних рішень і висновків, що стосуються розвитку власної естетичної культури. З метою набуття студентами необхідного їм інтелектуально-регулятивного досвіду самоорганізації естетичної культури доцільною є організація в закладах вищої освіти таких освітніх заходів, як-от: колективне обговорення студентами творів мистецтва з посиленням на власне усвідомлення їх художньо-естетичної цінності; обмін досвідом

творчої інтерпретації дизайн-проектів на основі розробки їх авторської концепції; тематична зустріч студентів з майстрами художньої культури, присвячена їх творчій лабораторії та інтелектуальному пошуку.

Для майбутніх дизайнерів важливо здійснювати самоорганізацію естетичної культури, спираючись при цьому на емоційні, інтелектуальні, а також творчі можливості. Цей процес набуває відчутної гостроти й значущості, коли дизайнери працюють над художньо-творчими проектами і звертаються до власних можливостей з метою прийняття оптимальних рішень. *Досвід креативно-корекційного змісту* спонукає майбутніх дизайнерів не лише зацікавлено й критично ставитися до естетичної культури, але й виявляти при цьому прагнення до внесення змін, які б збагатили особистісне духовно-функціональне утворення [397, с. 80]. Для успішного оволодіння студентами вказаним досвідом заклади вищої освіти покликані використовувати наявні можливості. Йдеться про такі можливості, як-от: звернення майбутніх дизайнерів у процесі освоєння естетичних цінностей до питань установлення творчого діалогу з явищами художньої культури; урахування власних можливостей і креативного потенціалу студентів у процесі художньо-естетичної творчості; вияв майбутніми дизайнерами потреби у творчому вирішенні художньо-конструкторських завдань; корекційні дії студентів, пов'язані з їх участю в процесі естетизації предметно-об'єктного середовища; самостійне прийняття рішень, що пов'язані з концептуальним осмисленням дизайн-проектів. З метою набуття студентами креативно-корекційного досвіду доцільною є організація і проведення в закладах вищої освіти таких заходів, як-от: залучення студентів до художньо-проектної діяльності, яка заснована на креативній ідеї; проведення дискусії за участю майбутніх дизайнерів на тему «Особливості прийняття творчих рішень у сфері сучасного дизайну»; організація наукової роботи студентів, присвяченої питанням саморегуляції естетичної культури дизайнера; проведення позааудиторного заходу на тему «Креативні пошуки майстрів у галузі дизайну текстилю: досвід та здобутки» та ін.

Отже, теоретичне обґрунтування умов реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів дало змогу отримати відповідь на питання щодо забезпечення процесуального компонента вказаної системи. Цьому покликані сприяти умови, що передбачають: актуалізацію в освітньому процесі вищої школи естетичної культури майбутніх дизайнерів; організацію естетичної освіти студентів; залученні майбутніх дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища; набуття студентами досвіду самоорганізації естетичної культури.

Висновки до третього розділу

1. З'ясовано, що естетична культура майбутніх дизайнерів – це складне і динамічне духовно-функціональне утворення особистості, яке дає змогу встановлювати плідний діалог зі світом прекрасного в навколишній дійсності та мистецтві, активно освоювати й збагачувати художньо-естетичні цінності, плідно реалізовувати на практиці художньо-творчі та художньо-конструкторські проекти. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти передбачає освітні дії, спрямовані на педагогічне забезпечення цього процесу і надання йому ефективного характеру. Ураховуючи актуальність вказаної проблеми та необхідність її успішного вирішення в процесі дослідження була розроблена й обґрунтована на теоретико-концептуальному рівні педагогічна система формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Компонентами цієї педагогічної системи вказано такі, як-от: методологічний, орієнтаційний, організаційний та процесуальний.

2. На основі результатів аналізу наукової літератури розроблено та обґрунтовано теоретико-концептуальні засади педагогічної системи формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. З цією метою були визначені такі методологічні підходи до розробки

вказаної системи, як-от: особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, системний, культурологічний, аксіологічний та синергетичний. У своїй сукупності вони створили методологічну основу педагогічної системи формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів.

3. Орієнтаційний компонент вказаної педагогічної системи набув теоретичного осмислення та конкретизації на основі аналізу мети, завдань і напрямів педагогічного забезпечення формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів. Зазначено, що мета педагогічної системи формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів дає змогу генералізувати освітні зусилля викладачів і студентів на досягнення визначеної перспективи, посилює педагогічну увагу до зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на розвиток естетичних якостей майбутніх дизайнерів, забезпечує збагачення їх духовно-практичного зв'язку зі світом прекрасного. Завдання педагогічної системи передбачають: усвідомлення студентами сутності і значення естетичної культури; набуття теоретичного і практичного досвіду пізнання художньо-естетичних цінностей; розвиток умінь і навичок естетизації предметно-просторового середовища; удосконалення механізму самоорганізації естетичної культури. До основних напрямів педагогічної системи формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів віднесено такі, як-от: теоретичний, практичний та духовний.

4. Теоретико-концептуальне обґрунтування педагогічної системи формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів сприяло визначенню її організаційного компонента, дало можливість конкретизувати основні принципи педагогічного забезпечення вказаного процесу в закладах вищої освіти. До них віднесено такі, як-от: соціальні, культуротворчі, дидактичні та особистісні принципи. Їх урахування дало змогу гармонізувати зв'язок естетичної культури майбутніх дизайнерів з суспільною практикою, розвитком найважливіших форм суспільної свідомості; посилити взаємодію з наявним досвідом культуротворчої діяльності, збереженням, збагаченням та ефективним використанням матеріальних і духовних здобутків українського

суспільства; забезпечити послідовні й цілеспрямовані освітні дії, пов'язані з розвитком естетичної свідомості, активності, художньо-конструкторської творчості студентів; передачі досвіду, необхідного для самоорганізації естетичної культури майбутніх фахівців.

5. Процесуальний компонент педагогічної системи формуванням естетичної культури майбутніх дизайнерів набув теоретичного і практичного визначення. Це дало змогу виділити умови успішної реалізації на практиці вказаної педагогічної системи. До таких умов віднесено: актуалізацію естетичної культури майбутніх дизайнерів; організацію естетичної освіти студентів; залучення їх до процесу естетизації предметно-просторового середовища; оволодіння майбутніми дизайнерами досвідом, необхідним для самоорганізації естетичної культури. Зазначене педагогічне забезпечення передбачає розвиток у майбутніх дизайнерів інтересу, ціннісних орієнтацій, свідомої потреби у формуванні духовно-практичного зв'язку зі світом прекрасного; ознайомлення їх з багатоаспектним (філософським, культурологічним, мистецтвознавчим, професійним) змістом естетичної освіти; залучення майбутніх дизайнерів до практичних форм і способів естетизації природного, предметного, соціального й мистецького середовища; оволодіння майбутніми фахівцями такими різновидами досвіду самоорганізації естетичної культури, як-от: емоційно-спонукальний, інтелектуально-регулятивний та креативно-корекційний.

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора: [372; 375; 393; 397; 399; 405; 407; 408; 409; 414; 416; 417; 418].

РОЗДІЛ 4

ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

4.1 Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів

Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти – це складний і багатоаспектний процес, який відбувається в часі, має просторові вимірювання, засвідчує участь у ньому внутрішніх і зовнішніх чинників впливу, характеризує духовне зростання студентів й збагачення їх духовно-практичного зв'язку зі світом прекрасного. Естетична культура як особистісне духовно-функціональне утворення набуває в процесі формування *системного характеру*, використовує наявні можливості самоорганізації, що робить її самодостатньою, динамічною, здатною до поступового нарощування функціонального потенціалу, вияву естетичної активності, спроможної освоювати навколишню дійсність і мистецтво за законами краси.

Теоретичне обґрунтування і практичне дослідження педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів в умовах вищої школи дало змогу зазначити, що до осмислення цього духовно-функціонального явища важливо підходити з урахуванням його аксіологічної, культурологічної, мистецтвознавчої, психологічної та синергетичної зумовленості. Це дозволило інтерпретувати його як явище, яке має ціннісну спрямованість, засвідчує тісний зв'язок із культурологічними цінностями, спирається на теоретичні й практичні здобутки в мистецтвознавстві, ураховує індивідуальні особливості духовного і психологічного розвитку особистості, виявляє тяжіння до послідовного утворення та функціонування, передбачає реалізацію синергетичних принципів тощо.

У науковій літературі (Н. Бутенко [105], О. Горохова [83], Н. Калашник [138], М. Кір'ян [143], Т. Ковальчук [145], А. Комарова [146], А. Лігачева [191], М. Пічкур [296] та ін.) наголошується, що формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має носити випереджальний характер, забезпечуватися ефективними методами, прийомами і технологіями педагогічного впливу. Ми погоджуємося з думкою Л. Саприкіної про те, що «підготовка дизайнерів у вищих навчальних закладах – порівняно новий освітній напрям, що активно розвивається. Сьогодні в Україні здійснюється пошук шляхів професійної підготовки майбутніх дизайнерів одягу, нових форм і технологій навчання, що потребує впровадження в практику інновацій та реалізації її у сучасних умовах» [338, с. 62–63]. Отже, формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає належне педагогічне забезпечення, вибудову логічної і послідовної системи освітніх дій, спроможних забезпечити потреби існуючої практики.

Для прийняття науково-обґрунтованих рішень щодо цього питання нами досліджено можливість *моделювання педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти*. Моделювання є важливим способом проектування розвитку системних явищ, визначення їх складників, можливих зв'язків, характеру й етапів набуття певних якостей. Моделювання реалізує декілька важливих *функцій*, зокрема: визначає перспективи розвитку духовних явищ і процесів; прогнозує зміст, характер і спрямованість розвитку духовних утворень особистості; окреслює можливі складники, що впливають на розвиток духовних якостей; засвідчує основні етапи реалізації освітнього процесу; акцентує увагу на характерних ознаках і можливих змінах досліджуваного явища; передбачає результати та перспективи розвитку духовного утворення особистості.

Моделювання педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти має важливе значення. Воно визначає перспективні напрями становлення і розвитку естетичної культури як духовно-функціонального утворення особистості, виділяє змістові ознаки й

ціннісну спрямованість цієї духовної якості, наголошує на ролі таких складників, як естетична свідомість, активність та самоорганізація, виділяє процесуальні умови й етапи набуття особистістю необхідного досвіду освоєння естетичного в дійсності й мистецтві, передбачає появу якісних змін у процесі становлення діалогу особистості з явищами прекрасного.

Ураховуючи роль і значення моделювання для педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у нашому дослідженні розроблено структурно-функціональну модель вказаної системи. Ця модель інтегрує найважливіші параметри процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, засвідчує роль закладів вищої освіти у реалізації комплексу педагогічних рішень, демонструє доцільність та можливості упровадження методологічних підходів до розвитку цього духовно-функціонального утворення дизайнерів.

За результатами теоретичного дослідження нами визнано доцільним передбачити в структурно-функціональній моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів таких блоків, як-от: теоретико-концептуальний, програмно-методичний та оцінно-результативний (рис. 4.1.).

Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів покликана виділити вимоги, яким має відповідати вказана система і згідно з якими планується її реалізація на практиці. Для викладачів вищої школи структурно-функціональна модель покликана дати відповідь на важливі питання, зокрема: яким теоретико-концептуальним вимогам має відповідати педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; якою має бути мета, завдання, напрями та принципи педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; які потрібно створювати умови для успішної реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; яким має бути програмно-методичне забезпечення педагогічної системи

Рис. 4.1 Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; яких результатів має досягнути педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Важливість моделювання полягає в тому, що воно дозволяє урахувати найважливіші аспекти вказаного процесу, надавати їм відповідного значення і залучати до передбачуваних педагогічних дій. Це покладає на моделювання особливу відповідальність, адже в ньому мають бути задіяні теоретично обгрунтовані, перевірені експериментально та апробовані на практиці відповідні науково-педагогічні рішення і дії. За таких умов моделювання педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів може бути ефективним, спонукати до виваженого й цілеспрямованого впливу на студентів.

Моделювання є способом відображення того, що уявляється бажаним, необхідним і доцільним для вирішення вказаної проблеми. Саме тому в моделюванні присутній суб'єктивний аспект, який пов'язаний з емоційним сприйманням того, що планується зробити в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; інтелектуальним осмисленням змісту і значення положень, які покладено в основу моделі педагогічної системи формування духовно-функціонального утворення особистості, а також творчим підходом до реалізації структурно-функціональної моделі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Залучення емоційних, інтелектуальних і творчих можливостей викладачів до моделювання педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів робить його залежним від *суб'єктивного чинника* і водночас посилює відповідальність особистості за його якість, ефективність і відповідність сучасним вимогам. Саме тому, у нашому дослідженні акцентовано увагу на положеннях, які знайшли своє підтвердження в науковій літературі, засвідчили ефективність на практиці, були нами апробовані й перевірені в процесі дослідно-експериментальної, науково-пошукової та інноваційної педагогічної діяльності.

Структурно-функціональна модель формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти складається з *декількох блоків*. Це зумовлено необхідністю конкретного розгляду положень, які визначають зміст та якісні показники передбачуваного процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. На матеріалі теоретико-концептуального, програмно-методичного та оцінно-результативного блоків стає можливим представлення структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів в її різноаспектних вимірах. Це робить моделювання таким, що всебічно охоплює педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, посилює її об'єктивний характер, сприяє врахуванню найважливіших закономірностей та особливостей естетичної підготовки майбутніх фахівців з дизайну. Розглянемо окремо виділені нами блоки структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти.

Теоретико-концептуальний блок педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. У ньому акумульовано теоретико-концептуальні положення, які визначають формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як соціально, культурологічно та особистісно детермінований процес. Це дає змогу визначати відповідний вектор розвитку естетичної культури особистості та спрямування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Теоретико-концептуальні положення структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів відіграють особливу роль, дають змогу визначати необхідну стратегію й тактику діяльності закладів вищої освіти у зазначеному контексті. Це зумовлює внесення до теоретико-концептуального блоку організаційно-педагогічної вказаної моделі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів таких вимог:

1. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має бути

тісно пов'язане із *вимогами українського суспільства* щодо спроможності майбутніх фахівців самостійно встановлювати плідний зв'язок зі світом прекрасного, глибоко сприймати, усвідомлювати й примножувати матеріальні і духовні цінності, брати активну участь в освоєнні та естетизації навколишнього середовища за законами краси, гармонії, виразності, цілісності тощо.

2. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має спиратися на *здобутки культуротворчої практики*, що передбачає активне сприймання цінностей художньої й естетичної культури українського суспільства, пізнання історії розвитку різних видів мистецтва, опанування досвіду художньо-образного та художньо-конструкторського змісту.

3. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти має відповідати вимогам щодо системного підходу до організації вказаного процесу, використання соціальної, наукової, художньої та естетичної інформації з метою збагачення естетичної свідомості студентів, залучення їх до активних форм спілкування, пізнання й творчості у сфері функціонування художніх та естетичних цінностей.

4. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів має бути пов'язане із *розвитком механізму самоорганізації особистісного духовно-функціонального утворення*, забезпечення духовного зв'язку з прекрасним, у якому б активно використовувалися такі можливості, як самовідчуття, самооцінка та самореалізація. Посилення уваги до внутрішніх процесів, які детермінують формування естетичної культури майбутніх фахівців покликане сприяти розвитку їх естетичної свідомості й активності, участі в художньо-творчому процесі.

Теоретико-концептуальний блок структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає розкриття таких аспектів, як-от: мета, завдання, напрями, принципи та умови реалізації вказаної системи, таких її компонентів як методологічний, орієнтаційний, організаційний та процесуальний. Основні

положення теоретико-концептуального блоку мають важливе значення для закладів вищої освіти, дають змогу вибудовувати правильну стратегію й тактику щодо педагогічного супроводу вказаного процесу, надавати йому цілеспрямованого характеру, забезпечувати послідовні й ефективні педагогічні дії. З урахуванням зазначеного нами були внесені до теоретико-концептуального блоку структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів наступні вимоги:

1. Педагогічна система формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти має забезпечувати ціннісне спрямування освітнього процесу, визначати його орієнтаційні координати такі, як-от: мета, завдання, напрями організації естетичної освіти та художньо-естетичної творчості студентів. Йдеться, зокрема, про необхідність актуалізації й збагачення естетичної культури майбутніх дизайнерів, зміцнення їх зв'язку з професійною діяльністю, забезпечення механізму самоорганізації цього особистісного духовно-функціонального утворення, а також упровадження в системі вищої школи практичного, теоретичного й духовного напрямів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

2. Педагогічна система формування естетичної культури покликана дотримуватися принципів його організації з урахуванням соціальних, культуротворчих, дидактичних та особистісних вимог. Важливим є урахування соціальних вимог при прийнятті рішень щодо формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; залучення культурно-освітніх установ до збагачення художньо-естетичної свідомості й розвитку художньо-конструкторської творчості студентів; посилення ролі закладів вищої освіти в організації естетичної підготовки майбутніх фахівців; використання на особистісному рівні механізму самоорганізації естетичної культури.

3. Педагогічною системою мають бути передбачені умови формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Йдеться про умови реалізації педагогічної системи, які передбачають: актуалізацію

естетичної культури дизайнерів як освітню проблему та її вирішення в процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності; організацію естетичної освіти майбутніх дизайнерів на основі освоєння її філософського, культурознавчого, мистецтвознавчого та професійно-прикладного змісту; залучення майбутніх дизайнерів до сучасної практики естетизації предметно-об'єктного середовища; оволодіння студентами досвідом самоорганізації естетичної культури.

Програмно-методичний блок педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає висвітлення питань, які характеризують зміст, форми, методи, засоби та технології, необхідні для здійснення педагогічної діяльності, організації освітніх заходів, залучення студентів до спілкування, пізнання і творчості, пов'язаної зі світом прекрасного. Вказаний блок охоплює різні аспекти структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, спрямований на вирішення програмних, змістових, інформаційних, організаційних та методичних питань, пов'язаних із педагогічним забезпеченням впливу на естетичну свідомість та активність студентів, розвиток їх творчих можливостей у сфері художньо-конструкторської, дизайнерської діяльності.

Сучасна освітня практика має певні напрацювання програмно-методичного змісту. Вони стосуються окремих аспектів викладання навчальних дисциплін, вивчення навчальних тем, виконання художньо-творчих проектів та ін. Як зазначає Л. Кулініч, «серед суттєвих моментів організації навчального процесу у плані творчого розвитку особистості майбутнього фахівця, дослідники виділяють: орієнтацію на суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу; розробку гнучких та варіативних форм викладання предмету; інтенсифікацію самостійної творчо-пошукової роботи студентів; залучення широкого комплексу додаткових організаційних форм навчально-пізнавальної діяльності» [182, с. 117]. Водночас питання програмно-методичного забезпечення формуванням естетичної культури

майбутніх дизайнерів ще не отримали належного висвітлення в педагогічній літературі. Це ускладнює відповідне забезпечення вказаного процесу, вимагає додаткових зусиль з боку викладачів вищої школи з метою успішного вирішення завдань методичного, інформаційного, організаційного та процесуального змісту.

Моделювання програмно-методичного складника педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів спрямоване на реалізацію на практиці комплексної програми вирішення вказаної проблеми, визначення змісту освітніх дій та прийняття рішень щодо забезпечення розвитку естетичних якостей студентів. Програмно-методичний блок структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів охоплює низку методичних та організаційних питань, пов'язаних з підготовкою та проведенням освітніх заходів, передбачених комплексною програмою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Це такі питання, як-от: підвищення професійної готовності викладачів вищої школи до формування означеної якості студентів; забезпечення ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; вивчення, аналіз та оцінка сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів.

До методичних питань підвищення професійної готовності викладачів вищої школи до формування естетичної культури майбутніх дизайнерів нами віднесено такі, як-от: формування у викладачів відповідального ставлення до вирішення вказаної проблеми; визначення викладачами ціннісно-орієнтаційних координат формування естетичної культури студентів; дотримання викладачами основних вимог до формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; використання викладачами можливостей навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності з метою розвитку естетичної свідомості та активності студентів.

Результати наукових спостережень дозволяють констатувати, що мотивація викладачів вищої школи залишається недостатньою, що негативно

позначається на якості естетичної освіти студентів. Для посилення зацікавленості й відповідальності викладачів за здійснення відповідної освітньої діяльності потрібні методичні матеріали та рекомендації. Вони покликані сприяти збагаченню мотиваційної основи їх педагогічних дій, стимулювати інтерес до проведення освітніх заходів, присвячених формуванню естетичної культури майбутніх дизайнерів. Викладачам закладів вищої освіти потрібні матеріали та рекомендації, присвячені обґрунтуванню та висвітленню з погляду практичної реалізації орієнтаційного складника педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. У методичних матеріалах важливим є аргументоване пояснення рішень, щодо мети, завдань, напрямів, принципів, умов реалізації вказаної педагогічної системи. Як засвідчує існуюча практика у закладах вищої освіти при вирішенні цих питань нерідко відсутні обґрунтовані погляди щодо орієнтаційного, організаційного та процесуального компонентів педагогічної системи формування естетичної культури студентів. Це зумовлює потребу в розробці методичних рекомендацій щодо сучасних (соціальних, культуротворчих, дидактичних, особистісних) вимог та умов реалізації педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

До методичних питань забезпечення ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти нами віднесено такі, як-от: проведення заходів, присвячених актуалізації естетичної культури дизайнерів; удосконаленні інформаційно-змістового забезпечення естетичної освіти студентів; залучення студентів-дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища; розвиток у студентів механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів та її удосконалення у процесі самоосвіти.

У забезпеченні ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів викладачі вищої школи потребують методичної допомоги. Йдеться, передусім, про проведення заходів, присвячених

актуалізації естетичної культури дизайнера, її значення для професійної діяльності, а також про зміст та форми цих заходів у вищій школі. Є також потреба викладачів в удосконаленні інформаційного забезпечення естетичної освіти студентів під час проведення навчальних занять, організації позааудиторної, гурткової, клубної роботи та ін. Сьогодні викладачам потрібна методична допомога, яка б сприяла підвищенню ефективності заходів, присвячених розвитку естетичної активності студентів та їх залучення до художньо-проектної діяльності, естетизації предметно-просторового середовища. Викладачам потрібні знання і вміння щодо підтримки й розвитку механізму самоорганізації естетичної культури студентів.

До методичних питань вивчення, аналізу та оцінки сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти нами виділено такі, як-от: вивчення стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів; проведення корекційних заходів зі студентами, які потребують додаткової педагогічної уваги; проведення зі студентами заходів, спрямованих на узагальнення набутого естетичного досвіду, його систематизації та практичного використання.

Як зазначає Е. Базилюк, «для максимального врахування індивідуальних особливостей студента щодо сприйняття знань позитивним є запровадження формативного оцінювання, як вимірювання якості студентських досягнень. Серед проблем, які сповільнюють темп реформування дизайн-освіти можна назвати пасивність студентів. Сьогоднішній студент часто намагається уникнути дискусій, аналізу і готовий до механічного виконання ряду робіт» [18, с. 6]. Для вивчення та аналізу стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів викладачам вищої школи потрібні методичні матеріали і рекомендації щодо діагностування розвитку естетичних якостей студентів, використання відповідних методів, критеріїв та показників. Методичні рекомендації потрібні викладачам також для здійснення індивідуального підходу до

естетичної підготовки окремих студентів та надання їм необхідної допомоги. Актуальними є питання щодо узагальнення набутого естетичного досвіду, його систематизації та спрямування у напрямку самовдосконалення майбутніх фахівців з дизайну.

Оцінно-результативний блок педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає висвітлення питань, які характеризують компоненти, критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. У ньому знаходять своє відображення положення, що розкривають значення оцінювання сформованості естетичної культури, висвітлюють особливості цього процесу, переконують у важливості й необхідності вивчення існуючого стану сформованості у майбутніх дизайнерів духовно-практичного зв'язку зі світом прекрасного.

Оцінні положення структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів відіграють у вказаній системі важливу роль, відкривають широкі можливості для ефективного реагування та оцінки того, у який спосіб та на якому рівні сформованості знаходиться естетична культура студентів, наскільки ефективними є педагогічні дії, пов'язані з художньо-естетичною підготовкою майбутніх фахівців з дизайну у системі вищої освіти. Усвідомлення цього зумовило внесення до оцінно-результативного блоку структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів таких вимог:

1. Оцінка сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів має розглядатися викладачами закладів вищої освіти як *необхідний складник педагогічного процесу*, покликана забезпечувати вирішення низки важливих завдань соціального, культурологічного, освітнього та наукового змісту.

2. Мета, завдання та зміст оцінки сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачають вивчення *відповідності вказаного духовно-функціонального утворення особистості сучасним суспільним*

вимогам; з'ясування умов і механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх фахівців; дослідження впливу естетичної культури студентів на їх художньо-конструкторську діяльність.

3. У процесі оцінки стану сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів важливо використовувати методи дослідження, що дозволяє всебічно розкривати зміст та характер набутого студентами естетичного досвіду студентів, готовність майбутніми дизайнерами самостійно сприймати, оцінювати й інтерпретувати художньо-естетичні явища; спрямованість інтересів потреб і смакових уподобань студентів у сфері художньої культури і дизайну; вплив естетичної свідомості студентів-дизайнерів професійну діяльність; розвиток механізму та способів самоорганізації естетичної культури як особистісного духовно-функціонального утворення.

4. Оцінка сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів має здійснюватися на основі врахування таких критеріїв, як ціннісно-орієнтаційний, організаційно-діяльнісний та особистісно-регулятивний. Це дозволило з'ясувати роль і місце соціальних, художніх та естетичних цінностей в структурі естетичної культури; особливості вияву естетичної активності майбутніх дизайнерів; характер самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Оцінно-результативний блок структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти передбачає висвітлення результатів освітньої діяльності, узагальнення даних, що засвідчують динаміку змін, які відбулися на експериментальному рівні, а також у процесі методичного забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Вища школа прагне спиратися на ефективні педагогічні рішення й технології, бачити перспективу впровадження сучасних інноваційних підходів до організації освітнього процесу. У зв'язку з цим заслуговують на особливу увагу матеріали й висновки педагогічного дослідження, у якому на теоретичному й

експериментальному рівні вивчалася проблема формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Оцінно-результативний блок зазначеної моделі охоплює результати, що засвідчують обґрунтованість окремих положень наукового пошуку, динаміку сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів, доцільність та ефективність впровадження на практиці педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

В умовах вищої школи результативний складник освітнього процесу не завжди отримує належну увагу, аналізуються переважно кількісні показники успішності студентів з окремих навчальних дисциплін. Водночас оцінка результативності освітнього процесу передбачає кількісний і якісний аналіз тих змін, які відбуваються на рівні естетичної свідомості, вияву художньо-творчої активності студентів, самоорганізації їх естетичної культури. Усвідомлення цього спонукає до вивчення результативного складника освітнього процесу, надання відповідної оцінки отриманим результатам.

Моделювання оцінно-результативного блоку структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів було спрямовано на те, щоб передбачити в процесі аналізу отриманих результатів такі аспекти, як-от: доцільність упровадження положень, визначених на теоретико-концептуальному рівні; відповідність сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів сучасним вимогам; ефективність використання в умовах освітньої практики запропонованої педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Для моделювання оцінно-результативного блоку структурно-функціональної моделі нами виділено науково-педагогічні результати, які передбачають відповідну оцінку. До них віднесено такі, як-от: результати теоретико-концептуального обґрунтування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти; результати, що засвідчують позитивну динаміку рівнів сформованості зазначеної якості студентів; результати, що дають змогу оцінити

ефективність педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

До науково-педагогічних результатів, що підтверджують теоретико-концептуальну обґрунтованість педагогічної системи віднесено ті, що визначають сутність естетичної культури як особистісного духовно-функціонального утворення, характеризують її структуру та складники, підтверджують доцільність педагогічної системи, необхідної формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. З метою підтвердження позитивної динаміки рівнів сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів використано результати дослідження, що характеризують позитивні зміни у формуванні естетичної свідомості студентів, розвитку їх естетичної активності, а також збагаченні механізму самоорганізації естетичної культури. Для підтвердження ефективності педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів визнано доцільними результати наукового пошуку, що характеризують вплив педагогічної системи на розвиток естетичних якостей студентів, можливості комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, а також умови її реалізації в закладах вищої освіти.

4.2 Особливості, змістові модулі та тематичні розділи комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів

Дослідження проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дало змогу зазначити, що в її вирішенні важливе значення має теоретичне осмислення найважливіших аспектів і закономірностей розвитку цього духовно-функціонального утворення, а також педагогічне забезпечення цих питань в умовах сучасної освітньої практики. Осмислення на теоретичному рівні сутності естетичної культури майбутніх дизайнерів засвідчило, що це *духовно-функціональне утворення*

особистості, яке певним чином структуроване, має внутрішні і зовнішні зв'язки, знаходиться в стані динамічного розвитку, спирається на властиві йому можливості самоорганізації.

Такий погляд на сутність естетичної культури майбутніх дизайнерів дав змогу визначити характерні ознаки формування естетичної культури в системі вищої освіти. Наголошено, що визначальною в цьому процесі є естетична культура дизайнерів, її спроможність виконувати відповідні функції як зовнішньої спрямованості, так і внутрішньої орієнтації. З урахуванням зазначеного нами було розроблено *педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти*, у якій знайшли обґрунтування такі компоненти зазначеної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, як-от: методологічний, орієнтаційний, організаційний та процесуальний.

Для успішного вирішення вказаної проблеми в умовах освітнього процесу вищої школи та надання формуванню естетичної культури майбутніх дизайнерів цілеспрямованого, послідовного й ефективного характеру нами було прийнято рішення щодо розробки та впровадження на практиці *комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів*. У процесі вивчення цього питання визнано доцільними: розкриття особливостей комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; розробку її змістових модулів; визначення тематичних розділів вказаної програми з метою формування естетичної культури студентів у процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності.

Особливості комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Аналіз цього питання зумовлений тим, що педагогічна діяльність передбачає глибоке розуміння того, що потрібно робити в освітньому процесі і яким чином досягати визначеної мети. У зв'язку із цим у центрі педагогічної уваги мають знаходитися питання, що характеризують зміст освітнього впливу, а також

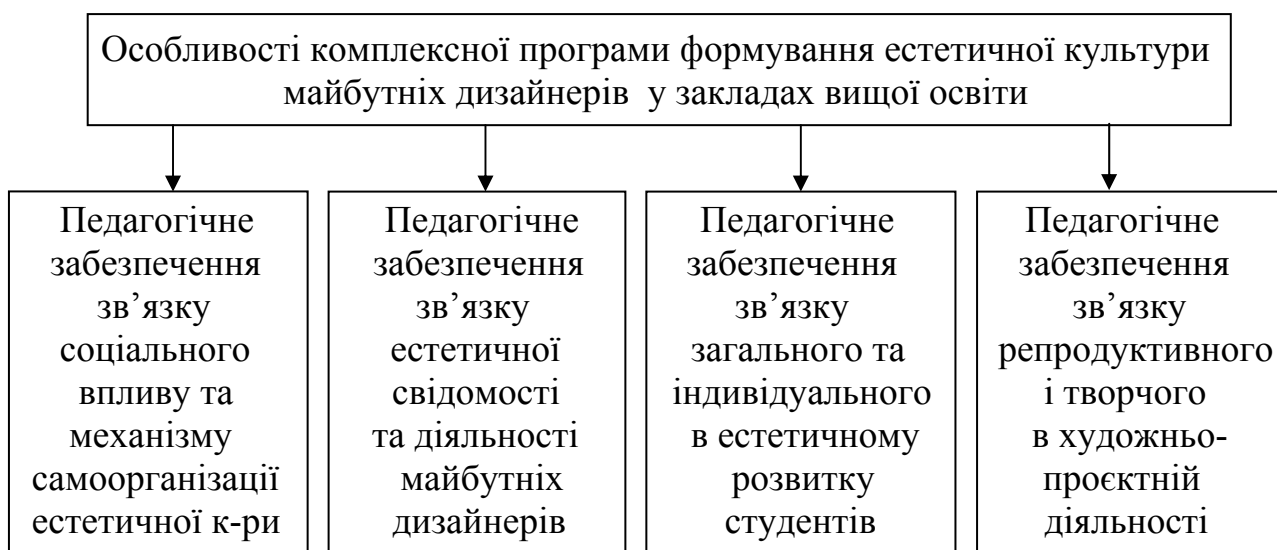
методи його реалізації на практиці. Це зумовлює необхідність розробки й обґрунтування питань, пов'язаних із програмним забезпеченням процесу естетичної підготовки студентської молоді.

Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є освітнім процесом, у якому набуває відчутної гостроти й актуальності питання щодо його програмного забезпечення. Викладачів закладів вищої освіти цікавлять питання програмно-змістового наповнення освітнього процесу, надання йому програмно-цільового характеру, дотримання обґрунтованих вимог щодо розвитку в студентів естетичних якостей. Зазначені питання можуть бути успішно реалізовані за умови програмного забезпечення вказаного процесу і впровадження комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

У педагогічній теорії і практиці проблема програмного забезпечення формування естетичної культури особистості отримала певне осмислення і висвітлення в науковій літературі. Учені (Є. Антонович [13; 111], В. Білан [27], Л. Бутенко [57], М. Верб [59], Н. Вітковська [64], Л. Гарбузенко [74], І. Гнатишин [76], І. Зязюн [120; 121; 122], Н. Крилова [174], В. Кудін [176], В. Лозовой [100], Л. Масол [205], С. Мельничук [209; 210], О. Семашко [344], О. Софіщенко [350], В. Титаренко [368], О. Федій [435], О. Щолокова [474] та ін.) працювали над розробкою теорії і методики естетичної освіти і виховання молоді, формування естетичної свідомості підлітків, підготовки майбутніх учителів до інтерпретації художніх творів, залучення студентської молоді до різних видів мистецтва та ін. Водночас питання програмного забезпечення процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів не набуло належного обґрунтування. Це призводить до появи в умовах освітньої практики рішень, які не враховують закономірності й особливості цього процесу, не відповідають сучасним уявленням про можливості формування естетичної культури як духовно-функціонального утворення особистості.

Ураховуючи актуальність цього питання, нами розкрито особливості комплексної програми формування естетичної культури майбутніх

дизайнерів. Вони пов'язані з тим, що вказана програма передбачає педагогічне забезпечення: зв'язку естетичної свідомості та діяльності майбутніх дизайнерів; зв'язку соціального впливу та механізму самоорганізації естетичної культури; зв'язку загального та індивідуального в процесі естетичного розвитку студентів; зв'язку репродуктивного і творчого в процесі художньо-проектної діяльності майбутніх дизайнерів (рис. 4.2.).

Рис. 4.2 Особливості комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Особливість комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів полягає у педагогічному забезпечення зв'язку соціального впливу та механізму самоорганізації естетичної культури. Відомо, що соціальна практика впливає естетичний розвиток особистості, спонукає її до активного освоєння прекрасного в навколишній дійсності й мистецтві. Водночас цей процес має знаходити відповідну підтримку особистості, що передбачає використання внутрішніх чинників впливу, які пов'язані з дією механізму самоорганізації естетичної культури особистості.

Комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів покликана сприяти активному використанню як зовнішніх, так і внутрішніх чинників впливу, що висуває відповідні вимоги як до суспільної практики, так і до особистості, її вміння належним чином використовувати

духовний потенціал, спиратися на розвинені естетичні почуття, знання, світогляд. Узгодженість поглядів на вказаний процес між викладачами вищої школи і студентами має сприяти зміцненню зв'язку між ними, посиленню відповідальності й поваги до змісту й характеру естетичних відносин, які розвиваються на основі комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Особливість комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів полягає в тому, що вона спрямована на педагогічне забезпечення зв'язку естетичної свідомості та діяльності студентів. Йдеться про можливість майбутніх дизайнерів освоювати естетичні цінності на рівні свідомості, а також у процесі продуктивної діяльності за законами краси. Як засвідчує сучасна практика організації освітнього процесу у закладах вищої освіти у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів перевага надається вербальним формам і способам розвитку естетичної свідомості і водночас недооцінюється роль і можливості залучення до цього процесу естетичної діяльності студентів. Це призводить до появи суперечностей між естетичним досвідом, освоєним на рівні естетичних знань, понять та уявлень про прекрасне і тими вміннями і способами діяльності, які були набуті в процесі виконання певних завдань естетичного змісту.

Комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів покликана сприяти тісній взаємодії і зв'язку естетичної свідомості й діяльності студентів, створювати такі умови, щоб закріплені на рівні естетичної свідомості почуття, знання, світоглядні уявлення не залишалися поза увагою особистості й активно використовувалися в процесі таких різновидів естетичної діяльності, як-от: спілкування з прекрасним, пізнання естетичних і художніх цінностей, участь у розробці та виконанні художньо-конструкторських проєктів.

Теоретичний аналіз можливостей комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти дав змогу виділити її особливість, пов'язану з її педагогічним забезпеченням зв'язку

загального та індивідуального в естетичному розвитку студентів. Як зазначають учені (М. Каган [134], Н. Крилова [174], Л. Печко [290] та ін.) в естетичній культурі особистості знаходить відображення широкий соціальний досвід пізнання прекрасного. Він дає змогу переносити на рівень особистості почуття, знання й уявлення про естетичні цінності навколишнього середовища, які знайшли певне відображення у творах мистецтва, естетичному оформленні предметів побуту, творчості дизайнерів. Водночас важливо враховувати, що в процесі освоєння естетичного особистість виявляє свої власні почуття, співпереживає, розмірковує та оцінює явища. Цим вона засвідчує можливості індивідуального, особистісного освоєння художньо-естетичних цінностей й надання їм творчої інтерпретації.

Ця закономірність формування естетичної культури майбутніх дизайнерів нами урахована в комплексній програмі і передбачає відповідні педагогічні рішення та дії. Саме тому загальне та індивідуальне в освоєнні естетичних цінностей і розвитку естетичної активності, використання наявних можливостей і механізму самоорганізації естетичної культури набувають важливого значення. Їх зв'язок і взаємозумовленість покликані сприяти збагаченню естетичної культури майбутніх дизайнерів, ураховувати соціальні здобутки у сфері естетичного освоєння навколишньої дійсності та мистецтва, а також індивідуальний, особистісний досвід установа творчого діалогу зі світом прекрасного.

Особливість комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти полягає у можливостях педагогічного забезпечення зв'язку репродуктивного і творчого в художньо-проектній діяльності. Ця обставина нами врахована в комплексній програмі на підставі того, що особистість має широкі можливості репродуктивно переносити естетичний досвід, використовуючи при цьому окремі способи сприйняття виразності форми, конструкції, засобів передачі художньо-образного матеріалу та ін. Репродуктивне освоєння естетичних і художніх явищ має поєднуватися з можливостями особистості генерувати власні

естетичні ідеї, дизайнерські проекти, розробляти оригінальні форми і способи передачі художньо-творчого задуму. Тісний зв'язок репродуктивного і креативного в системі естетичного розвитку майбутніх дизайнерів має бути забезпечений в освітньому процесі вищої школи.

Вирішенню цього завдання покликана сприяти комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Вона розрахована на передачу студентам досвіду, який вони можуть отримати в репродуктивний спосіб, шляхом перенесення набутих знань з однієї художньо-творчої ситуації в іншу, з одного твору мистецтва на процес осмислення іншого. Така транспозиція художньо-естетичного досвіду має поєднуватися з вміннями й навичками генерування естетичних і художніх ідей, плекання нового сприйняття й осмислення прекрасного в навколишній дійсності. Комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти розрахована на збагачення вказаного зв'язку, надання студентам освітніх послуг, які б розвивали репродуктивні та креативні прояви їх художньо-проектної діяльності, збагачували досвід пізнання і творення прекрасного.

Особливість розробленої нами програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів полягає у тому, що вона спрямована на комплексне вирішення вказаної проблеми. За своєю природою естетична культура особистості є духовно-функціональним утворенням, яке має складну внутрішню структуру, відповідні способи реагування на вплив зовнішніх і внутрішніх чинників, спирається на опрацьований механізм самоорганізації. Для її формування потрібні педагогічні дії, які б забезпечували комплексний розвиток таких складників, як-от: естетична свідомість, естетична активність та самоорганізація естетичної культури.

Теоретичне обґрунтування основних параметрів комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів засвідчило, що на її основі освітній процес має можливість урахувати такі закономірності формування духовно-функціонального утворення особистості, як-от: зв'язок

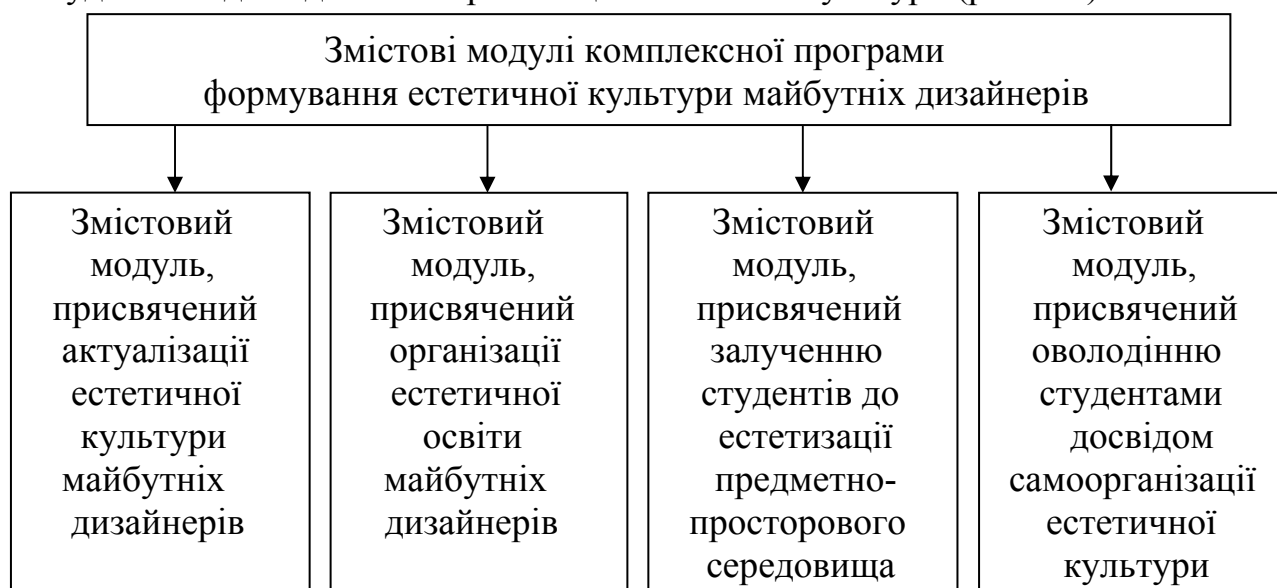

естетичної свідомості та діяльності, зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, загального та індивідуального в естетичному розвитку особистості, репродуктивного та креативного в організації художньо-конструкторської діяльності. Широкі можливості розробленої нами комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів виявляються в тому, що на її основі забезпечуються перспективи системного використання освітнього потенціалу закладів вищої освіти. На розкриття й ефективне використання можливостей вищої школи у процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів була спрямована розробка комплексної програми, зміст якої полягав в реалізації на практиці педагогічної системи, ефективного вирішення вказаної проблеми

Змістові модулі комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Аналіз цього питання зумовлено тим, що комплексна програма формування естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну передбачає розробку та активне впровадження її змістових модулів. Йдеться про необхідність такого об'єднання освітніх зусиль, за яких отримуваний майбутніми дизайнерами естетичний досвід у процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності акумулювався в їх свідомості, набував активного характеру, використовувався на практиці. Для цього має відбуватися інтеграція освітнього процесу в частині його змістового наповнення.

Майбутнім дизайнерам потрібен *інформаційний фонд*, на який вони можуть спиратися у своєму житті, використовувати у взаємодії з художньо-естетичними цінностями. Саме тому виникає потреба в об'єднанні інформаційно-інтелектуального, емоційно-чуттєвого та креативно-діяльнісного досвіду, який покликані освоїти майбутні дизайнери у вищій школі. Спираючись на цей досвід вони отримують можливість збагачувати власну естетичну свідомість, розвивати естетичну активність, уміння і навички художньо-творчої діяльності, забезпечувати механізм самоорганізації естетичної культури та його вдосконалення.

Ураховуючи зазначене нами визнано доцільною розробку *змістових модулів комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів*. Змістові модулі – це програмний матеріал, у якому акумульовано естетичний досвід, необхідний для реалізації генералізованої ідеї формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, і який студенти покликані отримати в процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності. До змістових модулів віднесено такі, як-от: актуалізація естетичної культури майбутніх дизайнерів, організація їх естетичної освіти, участь студентів в естетизації предметно-просторового середовища, оволодіння студентами досвідом самоорганізації естетичної культури (рис. 4.3).

Рис. 4.3 Змістові модулі комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Змістовий модуль, присвячений *актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів*, охоплює питання, з якими покликані ознайомитися студенти в процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності. До таких питань віднесено такі, як-от: що розкривають сутність, структуру та значення естетичної культури майбутніх дизайнерів; що висвітлюють особливості становлення, розвитку та функціонування естетичної культури майбутніх дизайнерів; питання, що розкривають організацію процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів; питання, що розкривають сучасні вимоги, критерії та показники сформованості естетичної

культури майбутніх дизайнерів. Зміст цього модуля відображено в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Змістовий модуль комплексної програми, присвячений актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

№ з/п	Складники модуля	Зміст модуля
1.	Сутність, структура та значення естетичної культури майбутніх дизайнерів	Естетична культура як соціально-історичне, культурологічне та освітньо-педагогічне явище. Естетична культура як духовно-функціональне утворення особистості. Функції естетичної культури особистості. Сутність і структура естетичної культури дизайнера. Значення естетичної культури в системі професійної діяльності дизайнера. Чинники, що впливають на формування естетичної культури дизайнера. Внутрішні процеси, що впливають на самоорганізацію естетичної культури дизайнера. Мета і завдання формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Напрями формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Роль самоосвіти у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів.
2.	Особливості становлення і розвитку та функціонування естетичної культури майбутніх дизайнерів	Характерні ознаки та особливості становлення і розвитку естетичної культури фахівців з дизайну. Питання розвитку і збагачення естетичної свідомості дизайнера. Розвиток естетичної активності дизайнера. Забезпечення самоорганізації естетичної культури дизайнерів. Відповідність естетичної культури дизайнерів сучасним вимогам. Емоційно-чуттєвий складник емоційної культури дизайнерів. Інтелектуально-естетичні якості дизайнера. Способи та механізм самоорганізації естетичної культури дизайнера.
3.	Організація процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти	Роль закладів вищої освіти у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів. Естетико-педагогічні можливості закладів освіти у системі вищої освіти. Роль навчальних дисциплін у формуванні естетичної культури студентів-дизайнерів. Вплив наукової діяльності на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі позааудиторної діяльності. Роль студентських клубів, молодіжних

Продовж. табл. 4.1

		об'єднань у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів. Вплив культуротворчої діяльності на формування естетичних якостей майбутніх фахівців з дизайну. Роль освітнього середовища у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів.
4.	Сучасні вимоги, критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів	Критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Сучасний стан сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Вимоги суспільства до формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Відповідність естетичної культури майбутніх дизайнерів професійним вимогам. Урахування тенденцій розвитку сучасної дизайнерської практики в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Сучасні вимоги до організації дизайн-освіти у закладах вищої освіти. Відповідність естетичної культури майбутніх дизайнерів умовам і змісту художньо-конструкторської діяльності.

Змістовий модуль, присвячений *змісту естетичної освіти майбутніх дизайнерів* у закладах вищої освіти, відображає різновиди змісту естетичної освіти, які покликані освоїти студенти I–IV курсів в процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності. До таких різновидів змісту віднесено: філософський зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів; культурологічний зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів; мистецтвознавчий зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів; професійний зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів. Зміст цього модуля відображено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Змістовий модуль комплексної програми, присвячений змісту естетичної освіти майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

№ з/п	Складники модуля	Зміст модуля
1.	Філософський зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів	<p>Поняття естетичної освіти і його осмислення в історії суспільного розвитку. Роль філософії у визначенні та тлумаченні естетичних категорій. Філософські погляди на естетичну освіту й розвиток естетичної культури людини в стародавні часи, античний період, епоху Середньовіччя, Відродження, Класицизму, Просвітництва, в контексті німецької класичної філософії та естетики, період ХІХ – ХХІ ст. розвитку українського суспільства. Естетична освіта та її усвідомлення в контексті сучасного науково-філософського світогляду. Значення філософського змісту естетичної освіти майбутніх дизайнерів. Естетична освіта як спосіб набуття майбутніми дизайнерами знань, понять та уявлень про прекрасне і потворне, піднесене і низьке, трагічне і комічне. Значення вищої школи в передачі філософських знань про естетику, естетичне ставлення людини до навколишньої дійсності, освоєння дійсності за законами краси, гармонії, цілісності, виразності та ін. Можливості навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності в забезпеченні філософського змісту естетичної освіти майбутніх дизайнерів.</p>
2.	Культурологічний зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів	<p>Роль і можливості вищої школи щодо ознайомлення майбутніх дизайнерів з культуротворчим змістом естетичної освіти. Створення у закладах вищої освіти необхідних умов для збагачення естетичних знань, понять і уявлень на основі викладання культурологічного досвіду минулого і сьогодення. Естетична культура як важлива умова функціонування цінностей культури, її зв'язок і зумовленість культурологічними процесами. Естетична культура акумулює художньо-естетичні ідеї, концепції, програми, збагачує досвід і світогляд митців, впливає на систему понять та уявлень, необхідних для плідної взаємодії</p>

		зі світом мистецтва, участі в художній і дизайнерській творчості.
3.	Мистецтвознавчий зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів	Поняття мистецтвознавчого змісту естетичної освіти, його функція і значення для збагачення естетичної свідомості, почуттів, понять та уявлень про прекрасне. Мистецтвознавчий зміст естетичної освіти як важливий складник процесу освоєння естетичного в дійсності та мистецтві. Особливості мистецтвознавчого змісту та його розкриття на матеріалі таких видів мистецтва, як-от: художня література, музичне, образотворче, декоративно-ужиткове, театральне, естрадно-циркове, хореографічне мистецтво, кіномистецтво, фотомистецтво, архітектура та ін. Роль художнього матеріалу, засобів виразності, форми і передачі художнього образу в розвитку естетичної свідомості активності і творчості дизайнера. Умови передачі студентами-дизайнерами мистецтвознавчого змісту естетичної освіти в процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності.
4.	Професійний зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів	Поняття про професійний зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів, його сутність і значення у формуванні естетичної культури фахівців у галузі дизайну. Ознайомлення студентів-дизайнерів з професійним змістом естетичної освіти в процесі вивчення таких навчальних дисциплін, як-от: «Основи зовнішньої реклами», «Комплексне проектування» та ін. У процесі ознайомлення з професійним змістом естетичної освіти студенти-дизайнери отримують можливість усвідомити основні закони і принципи розміщення продуктів зовнішньої реклами, правилами оформлення архітектурних споруд, вітрин, вивісок торговельних пунктів і мереж, магазинів, розважальних центрів тощо. Професійний зміст естетичної освіти майбутніх дизайнерів охоплює питання психології сприймання продуктів зовнішньої реклами та їх вплив на формування естетичної культури суспільства й окремої особистості, естетичного світосприйняття, естетичних смаків, поглядів, ідеалів.

Змістовий модуль комплексної програми, присвячений залученню майбутніх дизайнерів до *естетизації предметно-просторового середовища* у закладах вищої освіти. Цей модуль розрахований на розвиток у студентів відповідного досвіду, вмінь та навичок естетичного освоєння предметного, природного, соціального та мистецького середовища за законами краси, виразності, гармонії тощо. Зміст цього модуля відображено в табл. 4.3.

Таблиця 4.3

Змістовий модуль комплексної програми, присвячений залученню майбутніх дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища в закладах вищої освіти

№ з/п	Складники модуля	Зміст модуля
1.	Залучення майбутніх дизайнерів до естетизації природного середовища	<p>Поняття естетизації природного середовища та її значення для формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Естетизація як різновид діяльності, яка покликана вносити певні зміни, доповнення до предметів і явищ дійсності з метою посилення виразності їх форми, розкриття нових граней естетичного змісту, передачі особистісного ставлення до проявів прекрасного в природі. Естетизація природного середовища як процес, який засвідчує естетичну активність дизайнера, вияв ним естетичних почуттів, використання набутих естетичних знань, виконання художньо-творчої діяльності, пов'язаної з привнесенням елементів естетичної виразності в окремі прояви та предмети природного середовища, естетизації природи дизайнерами, як-от: комунікативні, пізнавальні, художньо-конструкторські та творчі дії, пов'язані з освоєнням прекрасного в природі. Естетизація як процес акумулювання уваги майбутніх дизайнерів на проявах естетичного змісту в природному середовищі, інтеграція знань, понять та уявлень про красу природних явищ, перенесення естетичних вражень і оцінок від одних природних об'єктів до інших, визначення власних творчих ідей і проектів з урахуванням їх естетичної цінності, значення й функцій.</p>

2.	Залучення майбутніх дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища	<p>Поняття естетизації предметно-просторового середовища та її значення для професійного й естетичного розвитку майбутніх дизайнерів. Естетизація предметно-просторового середовища як важливий складник спілкування, пізнання і творчості майбутніх дизайнерів. Функції естетизації предметного середовища, які передбачають емоційне реагування на виразність форми і змісту предметів виробництва, побуту, прикрас, реклами та ін.; супроводження людини в її житті, праці, спілкуванні, навчанні, побуті. Естетизація предметного середовища та її можливості інтегрування естетичного досвіду і його використання на практиці, у повсякденному житті, на виробництві, в умовах естетичного оформлення довкілля. Роль навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності в підготовці майбутніх дизайнерів до естетизації предметно-просторового середовища, засвоєнні необхідних умінь і навичок обробки існуючих матеріалів для виготовлення зовнішньої реклами, опанування основними етапами роботи над дизайн-проектами, використання образних елементів відповідно до тематики і спрямованості предметів, об'єктів тощо.</p>
3.	Залучення майбутніх дизайнерів до естетизації соціально-побутового середовища	<p>Поняття естетизації соціально-побутового середовища та її значення для формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Функції естетизації соціально-побутового середовища, які полягають у спостереженні, вивченні, пізнанні й оформленні процесів і явищ, що мають місце в системі суспільних, родових, сімейних, міжособистісних відносин і які набувають конкретного дизайнерського рішення, художньо-естетичної та емоційної виразності. Естетизація соціально-побутового середовища для майбутніх дизайнерів як спосіб вияву їх естетичної активності, пов'язаної з культурою спілкування, розвитком народних, сімейних, національних традицій, проявом етнодизайнерської культури, естетики традицій, звичаїв, обрядів, урочистостей, присвячених важливим подіям життя суспільства й окремої людини.</p>

4.	Залучення майбутніх дизайнерів до естетизації мистецького середовища	Поняття естетизації мистецького середовища та її значення у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів. Розкриття функцій естетизації мистецького середовища, які полягають у налагодженні комунікативних зв'язків з явищами, подіями, процесами, що мають місце в мистецькому житті, розгортанні пізнавальної та пошукової діяльності, пов'язаної з вивченням і пропагандою художньо-естетичних цінностей минулого і сьогодення, традицій та інновацій у сфері художньої культури, розвитку і збагачення естетичного змісту у сфері літературного, музичного, театрального, декоративно-ужиткового, образотворчого та ін. видів мистецтва. Естетизація мистецького середовища як художньо-творча діяльність, що дає змогу презентувати змістові та формотворчі аспекти сучасної мистецької практики, відкриває можливості залучення широкої аудиторії до світу прекрасного в мистецтві, різних його видів і жанрів.
----	--	---

Змістовий модуль комплексної програми, присвячений оволодінню студентами досвідом *самоорганізації естетичної культури*. Він відображає знання, уміння, навички, які студенти покликані освоїти в процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності протягом I–IV курсів. До цього досвіду віднесено: емоційно-спонукальний досвід, необхідний для самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів; інтелектуально-регулятивний досвід, необхідний для самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів; креативно-корекційний досвід, необхідний для самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів. Зміст цього модуля відображено в табл. 4.4.

**Змістовий модуль комплексної програми, присвячений оволодінню
майбутніми дизайнерами досвідом самоорганізації естетичної культури
в закладах вищої освіти**

№ з/п	Складники модуля	Зміст модуля
1.	Оволодіння майбутніми дизайнерами емоційно-спонукальним досвідом самоорганізації естетичної культури	Поняття про емоційно-спонукальний досвід самоорганізації естетичної культури та його значення для майбутніх дизайнерів. Різновиди емоційно-спонукального досвіду, необхідного майбутнім дизайнерам. Особливості функціонування емоційно-спонукального досвіду та його прояви: самовідчуття дизайнерів у процесі зв'язку з художньо-естетичними цінностями, звернення до соціальних, художніх та естетичних почуттів, урахування власного емоційного стану в процесі спілкування з творами мистецтва та дизайну, надання певного значення почуттям, які супроводжують життєдіяльність, вияв інтересу у сфері художньої культури та дизайну, оцінка ролі і значення почуттів як регулятора поведінки і ставлення до життєвих ситуацій і творчості, стимулююча роль почуття прекрасного в житті студентів-дизайнерів, емоційне спонукання майбутніх дизайнерів до самоорганізації естетичної культури в процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності.
2.	Оволодіння майбутніми дизайнерами інтелектуально-регулятивним досвідом самоорганізації естетичної культури	Поняття про інтелектуально-регулятивний досвід самоорганізації естетичної культури та його значення для майбутніх дизайнерів. Різновиди інтелектуально-регулятивного досвіду, необхідного майбутнім фахівцям з дизайну, для забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури. Особливості прояву інтелектуально-регулятивного досвіду: самоусвідомлення майбутніми дизайнерами свого ставлення до естетичних цінностей, використання в процесі освоєння естетичних явищ дійсності та мистецтва соціальної, художньої й естетичної інформації, оцінка власних інтелектуально-регулятивних можливостей під час освоєння естетичного в навколишній дійсності та мистецтві, урахування власного інтелектуально-пізнавального потенціалу в процесі зв'язку

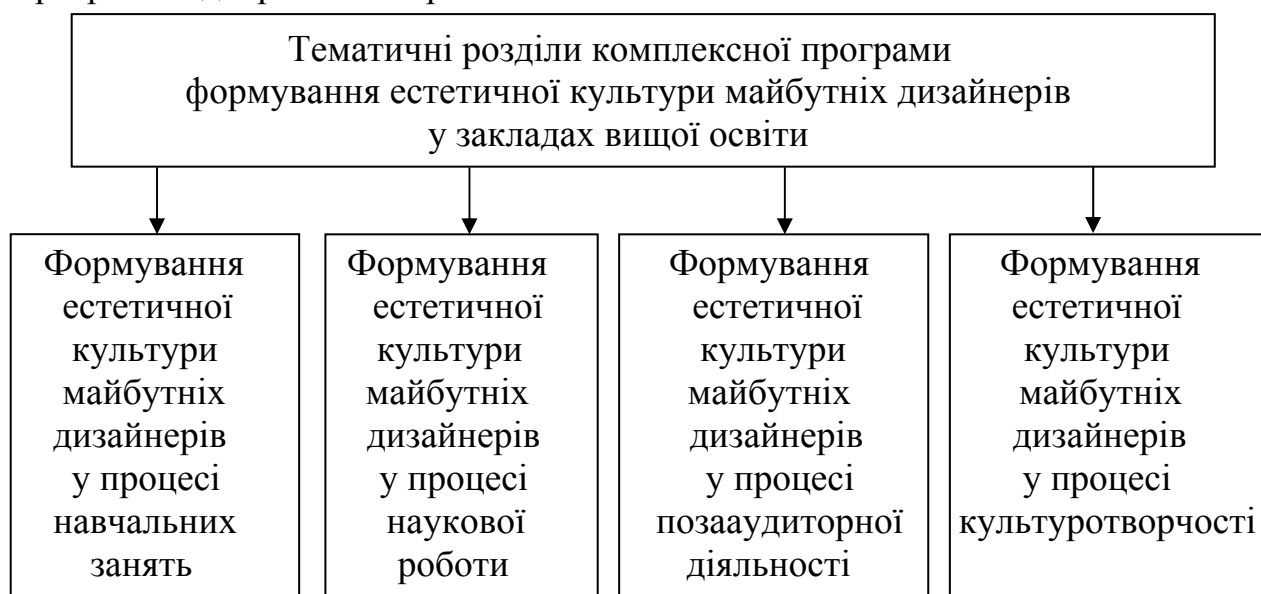
		з цінностями естетичної та художньої культури, регулятивна роль знань у процесі оцінювання та інтерпретації художніх творів і виробів дизайну, прийняття оцінних рішень щодо розвитку естетичної культури в процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності.
3.	Оволодіння майбутніми дизайнерами креативно-корекційним досвідом самоорганізації естетичної культури	Поняття про креативно-корекційний досвід самоорганізації естетичної культури та його значення для майбутніх дизайнерів. Різновиди креативно-корекційного досвіду, необхідного майбутнім дизайнерам для забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури. Характеристика особливостей прояву креативно-корекційного досвіду: використання креативно-корекційного досвіду як способу самоорганізації естетичної культури, зведення майбутніх дизайнерів у процесі освоєння художньо-естетичних цінностей до самовідчуття та самооцінки особистої участі в цьому процесі, урахування креативного потенціалу та корекційних можливостей у процесі здійснення художньо-конструкторської творчості, вияв дизайнерами потреби у творчому та нестандартному розв'язанні художньо-конструкторських завдань, корекційні дії дизайнерів, пов'язані з їх участю у виконанні програми дизайн-проекту, самостійне прийняття рішень, пов'язаних з естетичним ставленням до творів мистецтва та дизайну. Особливості оволодіння майбутніми дизайнерами креативно-корекційним досвідом у процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності.

Тематичні розділи комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Визначення розділів вказаної програми зумовлено тим, що вона покликана реалізувати на практиці генералізовану естетичну ідею та її педагогічне забезпечення. Йдеться про естетичну підготовку студентів у процесі навчальних занять, наукової роботи, позааудиторної й культуротворчої діяльності. У зв'язку із цим комплексна програма формування естетичної культури майбутніх дизайнерів охоплює декілька тематичних розділів, що дає змогу послідовно використовувати

освітні можливості навчальних занять, наукової, культуротворчої та позааудиторної діяльності. Програма розрахована на постійне оновлення естетичного змісту, форм і методів впливу на естетичну свідомість та активність студентів. передбачає широкі можливості для її доповнення, уточнення і внесення певних змін.

Усвідомлення системного характеру вказаної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів спонукало нас до визначення її *структури*, яка є сукупністю тематичних розділів, у яких зосереджується увага на вирішенні актуальних питань. Йдеться про такі питання, як-от: використання можливостей вищої школи у формуванні естетичної культури майбутніх дизайнерів, змістове наповнення освітнього процесу та розкриття його функціональних можливостей; шляхи досягнення мети та вирішення завдань естетичного впливу на особистість; реалізація на практиці основних напрямів формування естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну та ін.

За результатами теоретичного аналізу нами визначено структуру комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Вона передбачає декілька тематичних розділів, які присвячені вирішенню зазначеної проблеми. Тематичні розділи комплексної програми відображено на рис. 4.4.

Рис. 4.4 Тематичні розділи комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти

Перший розділ комплексної програми, присвячено формуванню естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі навчальних занять. Він має важливе значення, адже навчальна діяльність у вищій школі є одним із провідних видів діяльності, який реалізує такі функції, як-от: навчальна, розвивальна та виховна. Це сприяє набуттю студентами необхідних знань, понять та уявлень про навколишню дійсність, освоєнню досвіду професійної спрямованості, розвитку психологічних якостей: почуттів, мислення, пам'яті, творчої уяви та ін., формуванню системи духовних (моральних, художніх, естетичних) цінностей.

Визначаючи зміст цього розділу комплексної програми, ми виходили з розуміння того, що навчальна робота студентів має широкі можливості залучення їх до світу прекрасного, розвитку естетичних почуттів, знань, понять та уявлень про естетичне в навколишній дійсності й мистецтві. Навчальна робота здатна спонукати до спілкування з естетичними та художніми явищами, розвивати естетичну активність та творчість студентів, сприяти забезпеченню самоорганізації естетичної культури, її послідовному розвитку.

Цей розділ комплексної програми спрямований на розкриття естетико-освітнього потенціалу навчальних занять, висвітлення їх можливостей у набутті студентами необхідної їм соціальної, наукової, художньої та естетичної інформації, розвитку емоційно-естетичної, інтелектуально-естетичної та креативно-естетичної активності, освоєнні художньо-естетичних цінностей у різних сферах соціально-економічного та культурного життя суспільства, участі в процесі обговорення та прийняття рішень щодо актуальних напрямів естетизації предметно-просторового, природного, соціально-побутового та мистецького середовища.

Особливу увагу в цьому розділі комплексної програми надано питанням, що пов'язані з педагогічним забезпеченням формування естетичної культури майбутніх дизайнерів на матеріалі навчальної роботи студентів. До таких питань нами віднесено: питання змісту й організації навчальної діяльності, що

забезпечують актуалізацію естетичної культури у свідомості студентів, змісту й організації навчальних занять, що сприяють художній, естетичній освіті майбутніх дизайнерів; змісту й організації навчальних занять, що впливають на розвиток естетичної активності та залучення студентів до естетизації предметно-просторового середовища; змісту й організації навчальної роботи, пов'язаної з оволодінням студентами досвідом самоорганізації естетичної культури.

Так, у процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи зовнішньої реклами» майбутні дизайнери отримують поглиблені професійні знання з основ зовнішньої реклами, зокрема з естетичної розробки проектів об'єктів зовнішньої реклами (вивіски, вітрини, оформлення фасаду та ін.) з прив'язкою до екстер'єру архітектурної споруди; розробки проектів тематичного оформлення зовнішнього просторового середовища вуличного простору, парку, скверу тощо до різних за тематикою свят, подій, акцій та інших рекламних заходів, а також практичні знання з виготовлення елементів зовнішньої реклами із застосуванням сучасних рекламних матеріалів, масштабного макетування об'єктів зовнішньої реклами відповідно до їх розташування в просторовому середовищі. Саме через виконання таких практичних завдань відшліфовується здатність майбутніх дизайнерів до естетичного сприйняття, осмислення і втілення на практиці основних засад інтерпретації та проектування об'єктів дизайну, які заломлюються крізь призму оволодіння ними естетичною культурою і вкрай важливими та необхідними положеннями, що її характеризують [392, с. 7].

У процесі лабораторного заняття з основ зовнішньої реклами майбутні дизайнери вчаться підбирати шрифти відповідно до заданої тематики та творчого задуму. Їх увага акумулюється на тому, що шрифтове забезпечення відіграє важливу роль у проектуванні фасадної вивіски та створенні її привабливого естетичного вигляду. Діяльність дизайнера-графіка неможлива без роботи з шрифтовим контентом. Майбутні дизайнери мають змогу користуватися значними можливостями копіювання різноманітних шрифтів

(класичних, декоративних та ін.) через мережу інтернет, а також компакт-дисками з каталогами найрозповсюдженіших шрифтів. Це впливає на їх естетичні знання, уявлення про засоби шрифтової виразності, збагачує естетичний світогляд як основу їх професійної, художньо-проектної діяльності.

Отримавши у процесі лабораторного заняття завдання на створення дизайн-проекту зовнішнього естетичного оформлення фасаду, студенти отримують також вихідні дані у вигляді назви об'єкта зовнішньої реклами та приналежності його організації, підприємству або іншій структурі, відповідній діяльності, яку вони здійснюють, що їм необхідно відтворити за допомогою наявних у майбутніх дизайнерів естетичних засобів. Логічно обравши декілька варіантів шрифтів, студенти відкривають тим самим можливість поглиблено працювати над створенням художньо-естетичного слова-образу та збагаченням його асоціативного сприймання.

У процесі виконання лабораторного завдання з проектування фасадної зовнішньої реклами студенти не обмежуються дизайнерським пошуком ескізу вивіски, а також продовжують тематику естетичного оздоблення фасаду за рахунок розміщення елементів реклами всередині вітрини, безпосередньо на склі та на стінах будівлі в межах території, що займає об'єкт. Маючи у своєму художньо-естетичному активі вже розроблений логотип, вдало підібраний шрифт і чітко визначений колір вивіски, студенти на цьому етапі можуть більш вільно користуватися фотографічним матеріалом, текстовими блоками, векторними малюнками та іншими зображувальними засобами графічного дизайну для заповнення, відповідно до задуму, площі фасаду, урахуваючи при цьому конструктивні особливості побудови споруди.

Зміст комплексної програми, присвячений формуванню естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі навчальних занять, знайшов відображення у навчально-методичному посібнику автора, у якому висвітлено можливості формування естетичної культури студентів в межах вивчення таких дисциплін, як-от: «Основи зовнішньої реклами», «Основи формотворення», «Комплексне проектування» та ін.

Другий розділ комплексної програми присвячено питанням формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі наукової роботи. У процесі набуття студентами естетичної освіти наукова робота відіграє помітну роль. Майбутні фахівці з дизайну привчаються здобувати нові естетичні знання, виконувати пошукові, експериментальні дії, які дають змогу отримувати естетичні знання про розвиток природи, суспільства, культури та людини. У процесі наукової роботи майбутні дизайнери збагачують свій естетичний досвід, отримують необхідну їм соціальну, наукову, художню та естетичну інформацію, розвивають інтелектуальні й творчі здібності, оволодівають уміннями й навичками пошукової, наукової діяльності у сфері естетизації сучасного виробництва, суспільно-побутових відносин, розвитку художньої культури, мистецтва, дизайну.

Зміст цього розділу комплексної програми передбачає розкриття освітніх можливостей наукового пошуку та його використання з метою формування у майбутніх дизайнерів естетичної культури. Важливим є використання наукової роботи як одного з чинників впливу на естетичну свідомість студентів, розвитку їх естетичних почуттів, знань, мислення, оцінної діяльності, уміння самостійно й творчо інтерпретувати художні й естетичні цінності, розкривати їх змістову, ціннісно-орієнтаційну та креативну сутність.

Цей розділ комплексної програми присвячено висвітленню естетичного змісту та значення *наукової роботи*, її ролі в збагаченні художньо-естетичних знань, понять та уявлень студентів, розвитку вміння самостійно сприймати, оцінювати й інтерпретувати художні й естетичні цінності, стимулюванні особистісної мотивації й інтересу до використання наявних можливостей і механізму самоорганізації естетичної культури.

У процесі розробки змісту цього розділу комплексної програми особливого значення нами було надано питанням, що висвітлюють особливості формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі наукової роботи. До таких питань нами віднесено: питання змісту й організації

наукової роботи, що сприяють актуалізації естетичної культури як соціального, культурологічного та особистісного явища; питання змісту й організації наукової роботи, пов'язаної із набуттям студентами необхідної художньої та естетичної освіти; питання змісту й організації наукової роботи, що спонукають до вияву естетичної активності та художньо-проектної творчості студентів, їх участі в процесі естетизації предметно-просторового середовища; питання змісту й організації наукової роботи, що стимулюють розвиток механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Так, дослідивши проблеми комплексного проектування, майбутні дизайнери мають можливість брати участь у розробці комплексних дизайн-проектів приміщень, установ, підприємств, організацій, створенні рекламних інформаційних веб-ресурсів, макетів виставкових експозицій, реклами поліграфічної продукції та ін. У зазначеному контексті пошукова, дослідницька, експериментальна робота майбутніх дизайнерів може охоплювати значний перелік естетичних проблем, пов'язаних з наступною тематикою наукової роботи студентів:

- пошук аналогів художньо-естетичних розробок фірмового стилю та їх аналіз;
- художньо-естетичне осмислення фірмових знаків, що функціонують нині в рекламному просторі;
- науково-пошукова робота зі збору сучасних українських фірмових знаків;
- збір, систематизація та обробка необхідного векторного, растрового та фотоматеріалу для виконання художньо-проектної роботи;
- науковий пошук художньо-естетичної інформації з проектування рекламної поліграфічної продукції;
- вивчення та систематизація художньо-естетичних зразків рекламної, пакувальної та сувенірної продукції;
- збір та аналіз аналогової художньо-естетичної інформації з

проектування приміщень компанії, організації, установи;

- вивчення аналогової продукції щодо її конструктивної, технічної та художньо-естетичного складника;

- пошуки естетичної ідеї створення власної концепції дизайн-проекту приміщення компанії, організації, установи;

- вивчення, пошук і збір художньо-естетичних матеріалів, необхідних для виготовлення макету дизайн-проекту службового приміщення;

- пошук та обробка фотографічного матеріалу, необхідного для розробки веб-сайту освітньої установи;

- вивчення аналогів художньо-естетичних розробок і виконання вправ графічної трансформації форми;

- вивчення аналогів художньо-естетичної стилізації природних форм, народної орнаментики з використанням етнокультурних мотивів.

Третій розділ комплексної програми присвячено питанням формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі позааудиторної діяльності. Цей вид діяльності здійснюється у вищій школі і пов'язаний з участю студентів I–IV курсів у клубній, гуртковій роботі, громадських, молодіжних об'єднаннях і організаціях. Позааудиторна діяльність визначається з урахуванням інтересів, орієнтацій і потреб студентів, їх захоплення окремими напрямками і формами громадської активності, просвітницької роботи, благодійної та волонтерської діяльності, пов'язаної з підтримкою людей, які відчувають потребу в наданні допомоги.

Позааудиторна діяльність має значні освітні можливості. У процесі її організації студенти мають можливість реалізувати естетичні інтереси і потреби, захоплюються окремими видами художньої культури й мистецтва, цікавляться етнокультурними здобутками українського суспільства. У процесі позааудиторної діяльності майбутні дизайнери отримують досвід неформального спілкування зі світом прекрасного, беруть участь у засіданнях студентських клубів, заняттях гуртків за інтересами.

У цьому розділі комплексної програми розкриваються освітні

можливості позааудиторної діяльності, яка здійснюється у закладах вищої освіти, наголошується на необхідності використання наявного потенціалу цього виду діяльності студентів з метою впливу на їх естетичну свідомість, розвиток естетичної активності і художньої творчості, участь у художньо-конструкторських проектах, конкурсах, фестивалях, виставках мистецьких, дизайнерських робіт.

Позааудиторна діяльність у вищій школі є ефективним чинником впливу на формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Для цього в тематичному розділі комплексної програми передбачено освітні заходи, спрямовані на вирішення низки питань. До таких питань віднесено: питання змісту й організації позааудиторної діяльності, що сприяють актуалізації естетичної культури як духовно-функціонального утворення особистості; питання змісту й організації позааудиторної діяльності, що впливають на отримання студентами естетичної освіти, ознайомлення з необхідними знаннями, поняттями, досвідом естетичного змісту; питання змісту й організації позааудиторної діяльності, пов'язаної з розвитком естетичної активності студентів та їх залученням до процесу естетизації предметно-просторового середовища; питання змісту й організації позааудиторної діяльності, що збагачують механізм самоорганізації естетичної культури, спонукають студентів до творчої самореалізації та самовдосконалення.

Важливою формою позааудиторної роботи у закладах вищої освіти є *клубна робота*. Вона має певні особливості організації та змісту. Ми погоджуємося з думкою Ю. Максимчук, яка зазначає, що «клубну роботу у вищій школі важливо розглядати як необхідну форму самореалізації студентської молоді у сфері естетичної культури. В умовах клубного об'єднання студенти можуть здобути необхідний їм естетичний досвід, застосувати його на практиці, виявити своє ставлення до процесів і явищ естетичного змісту, задовольнити власні інтереси і потреби у спілкуванні зі світом прекрасного. Усе це переконує у тому, що клубна робота у вищій школі повинна зайняти належне місце, повноцінно реалізуючи свої освітньо-виховні

можливості» [203, с. 7-8].

На засіданнях студентського дизайн-клубу майбутні дизайнери мають можливість вивчати, аналізувати, знайомитися з художньо-естетичними цінностями, найважливішими напрямками та різновидами дизайну, набувати художній досвід, який викликає у них особливий інтерес, є предметом поглибленого вивчення та використання у процесі роботи над дизайн-проектами. Набути необхідних естетичних знань, умінь та навичок студенти мають можливість на засіданнях таких клубних секцій, як-от:

- секція графічного дизайну;
- секція дизайну одягу;
- секція дизайну текстилю;
- секція дизайну ландшафтного середовища;
- секція етнодизайну;
- секція дизайну реклами;
- секція дизайну аксесуарів.

Четвертий розділ комплексної програми присвячено питанням формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі культуротворчої діяльності. Цей вид діяльності має важливе значення для вирішення зазначеної проблеми. Нами наголошено на необхідності ефективного використання його освітніх можливостей у вищій школі. Культуротворча діяльність охоплює широкий спектр відносин, які реалізуються в цих умовах. Саме тому вона спрямовується на вивчення, збереження і примноження матеріальних і духовних цінностей минулого і сьогодення. Для студентів культуротворча діяльність відкриває широкі освітні можливості входження в систему функціонування художніх, естетичних, дизайнерських цінностей, їх сприймання, вивчення, аналізу, систематизації, а також створення сучасних проєктів художньо-конструкторського й естетичного змісту.

У цьому тематичному розділі комплексної програми передбачено розкриття освітніх можливостей культуротворчої діяльності, їх

цілеспрямованого використання з метою посилення уваги студентів до художньо-естетичних цінностей, їх сприймання й осмислення, а також розвитку у них зв'язку з цінностями художньої культури й мистецтва, підтримки їх творчої діяльності, пов'язаної з поширенням художньо-естетичних цінностей, пропагандою естетичних знань, використанням на практиці способів освоєння прекрасного в природі, побуті, виробничій, соціальній сфері та мистецтві.

У процесі розробки змісту цього тематичного розділу комплексної програми нами були визначені питання, пов'язані з освітньо-педагогічним забезпеченням процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі культуротворчої діяльності. До таких питань віднесено: питання змісту й організації культуротворчої діяльності у вищій школі, що сприяють актуалізації естетичної культури дизайнерів та її значення в повсякденному і професійному житті; питання змісту й організації культуротворчої діяльності у закладах вищої освіти, які забезпечують розвиток естетичної освіти студентів, освоєння ними необхідних знань у галузі художньої й естетичної культури; питання змісту й організації культуротворчої діяльності студентів, що впливають на розвиток їх естетичної і творчої активності, участь у процесі естетизації предметно-просторового середовища; питання змісту й організації культуротворчої діяльності, що спонукають майбутніх дизайнерів до самоорганізації в системі відносин з естетичними цінностями.

У процесі культуротворчої діяльності майбутні дизайнери реалізують свій творчий потенціал, спираються на естетичну культуру, опрацьовують важливі для їх естетичного розвитку дизайн-проекти, а саме:

- культуротворча робота майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими стилізації природної форми;

- культуротворча робота майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими створенню статичної та динамічної композицій;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими зображенню контрасту величини, тону, форми;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими створенню врівноваженої та нерівноваженої композицій;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над художньо-естетичними вправами, присвяченими створенню симетричної та асиметричної композицій;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над об'ємними художньо-естетичними композиціями, присвяченими трансформації природної форми;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення міського просторового середовища;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над дизайн-проектами естетичного оформлення вивіски мережі магазинів екологічно чистих продуктів «Джерельце»;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення просторового середовища до Дня Землі;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски мережі магазинів екологічно чистих товарів для дому «Буратіно»;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски магазину дитячого харчування «Малятко»;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення просторового середовища до Дня студента;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски магазину молодіжного брендового одягу «Стиліст»;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над комплексними

проектами розробки веб-сайтів;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення вивіски мережі магазинів музичних інструментів «Акорд»;

– культуротворча робота майбутніх дизайнерів над проектами естетичного оформлення просторового середовища до Дня захисту дітей.

Організація та результати культуротворчої роботи майбутніх дизайнерів знайшли висвітлення в публікаціях автора [228-263].

Характерною ознакою комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є наявність у ній *генералізованої естетичної ідеї*. Суть цієї ідеї полягає в тому, щоб шляхом інтеграції внутрішніх і зовнішніх чинників впливу забезпечити цілеспрямоване й поетапне формування естетичної культури майбутніх дизайнерів як духовно-функціонального утворення особистості. Саме тому нами визнано доцільним підпорядкування змістових і процесуальних аспектів зазначеної програми реалізації вказаної ідеї.

Змістові та процесуальні аспекти комплексної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти знайшли відображення в її структурі. Вона передбачає тематичні *розділи*, у яких висвітлюються характерні ознаки та особливості формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі таких видів діяльності, як-от: навчальна, наукова, позааудиторна та культуротворча. Аналіз структури комплексної програми засвідчив, що вона має враховувати освітні можливості вищої школи. Відповідність програми наявному потенціалу закладів вищої освіти сприяє успіху у вирішенні актуальних завдань професійної підготовки майбутніх дизайнерів, формуванню їх естетичної культури. Вища школа покликана спрямовувати педагогічні зусилля на процес навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності, що зумовлює доцільність і необхідність їх використання з метою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.

4.3 Методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів в освітньому процесі вищої школи

Програмно-методичне забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає вирішення питань інформаційно-змістового характеру, а також ефективного використання методів впливу на розвиток естетичних якостей студентів. Визначені в комплексній програмі тематичні розділи і змістові модулі засвідчили, що в процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів важливу роль покликані відігравати такі види діяльності вищої школи, як-от: навчальна, наукова, позааудиторна та культуротворча. На їх основі реалізуються змістові модулі комплексної програми, які передбачають актуалізацію естетичної культури, організацію естетичної освіти майбутніх дизайнерів, естетизацію студентами навколишнього середовища, а також оволодіння досвідом самоорганізації естетичної культури.

Водночас перед вищою школою постає необхідність реалізації на практиці означеної програми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, втілення основних її ідей, положень, цілей, завдань і напрямів в умовах освітнього процесу. Вирішення цих питань передбачає розробку і впровадження відповідних *методів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів*. Питання методів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти знайшли певне висвітлення в педагогічній літературі. Учені (Т. Андрущенко [8], Є. Антонович [12], О. Бабічев, В. Швирка [16], М. Близнюк [29], В. Бондаренко [34], Н. Бутенко [56], Л. Вишнякова [67], Н. Калашник [138], А. Комарова [147], В. Кудін [177] та ін.) у своїх працях наголошують на необхідності розроблення та впровадження на практиці ефективних методів естетичної освіти студентської молоді, збагачення методичного досвіду викладачів вищої мистецької, технічної, педагогічної школи, підвищення ефективності методів впливу на естетичну свідомість і творчу діяльність студентів-дизайнерів у

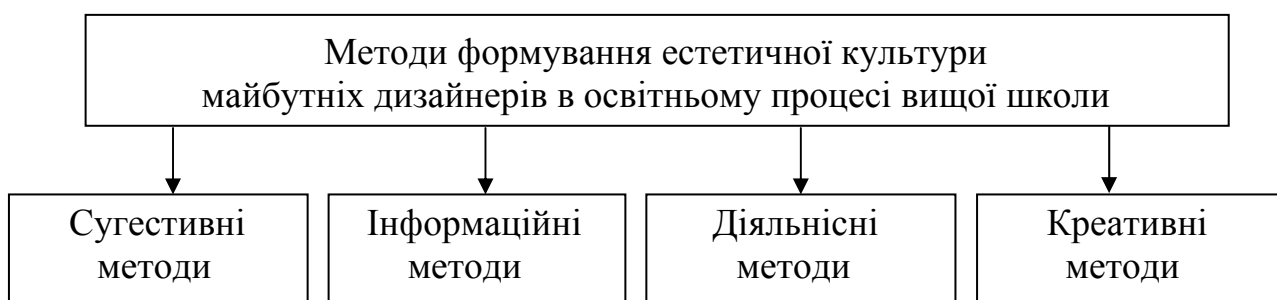
сфері художньої культури. Як зазначає А. Лігачова, «традиційний підхід до викладання естетики в вузах, що орієнтується лише на трансляцію певної суми знань, у наш час, насичений інформацією, мабуть, не є продуктивним. Викладання естетики треба було б організувати таким чином, щоб спрямувати його на формування індивідуальної рефлексії студента, на максимальне пов'язування теоретичного матеріалу з творчою діяльністю майбутніх фахівців» [191, с. 21].

Питання використання ефективних методів естетичної освіти і виховання майбутніх дизайнерів привертають увагу викладачів вищої школи. Так, аналізуючи шляхи активізації самостійної творчої роботи студентів у художньо-промисловому закладі вищої освіти, В. Бондаренко наголошує на тому, що «у діяльності спеціалістів творчої професії, особливо в галузі образотворчого, декоративного та дизайнерського мистецтва, велике значення має вміння творчо мислити та самостійно здобувати нові знання. Це потребує використання різних форм активного навчання, які стимулюють мислення та пізнавальну діяльність, а також викликають у студента потребу самоосвіти та творчого пошуку» [35, с. 20]. На необхідності створення педагогічних умов естетичного розвитку студентів акцентує увагу В. Ірклієнко, яка зазначає, що цілеспрямована організація процесу формування естетичної культури особистості реалізується за певних умов, до яких вчений відносить такі, як-от: «оновлення змісту, форм, засобів, методів і прийомів естетичного виховання й розвитку молодого покоління; кадрове забезпечення процесу формування естетичної культури особистості» [132, с. 119].

Ми цілком підтримуємо думку вчених (В. Вихрущ, С. Гуменюк, О. Вихрущ-Олексюк) про те, що «викладачам потрібно цілеспрямовано і наполегливо оволодівати інтенсивними інтерактивними технологіями навчання: іграми, тренінгами, кейсами, ігровим проектуванням, креативними техніками, багатьма іншими прийомами, бо саме вони розвивають базові компетентності і метакомпетентності студента, формують необхідні для професії вміння та навички, створюють передумови для психологічної

готовності впроваджувати в реальну практику освоєні уміння і навички» [65, с. 6].

Питання методів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів потребує теоретичного обґрунтування. Адже в освітньому процесі закладів вищої освіти перевага надається одним методам впливу на естетичну свідомість і водночас недооцінюються можливості інших методичних рішень, підходів тощо. З урахуванням зазначеного нами визнано доцільним здійснення теоретичного аналізу питання методів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів та розкриття їх можливостей у розвитку естетичних якостей студентів. За результатами наукового пошуку нами виділено такі методи, як-от: сугестивні, інформаційні, діяльнісні та креативні (рис. 4.5).

Рис. 4.5 Методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів в освітньому процесі вищої школи

Сугестивні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Виділення цих методів зумовлено тим, що формування естетичної культури може здійснюватися під впливом емоційних чинників, які в силу свого емоційно-ціннісного забарвлення привносять певні зміни у зміст та характер ставлення особистості до навколишньої дійсності, культурного життя, процесу самовдосконалення тощо. Як зазначає М. Ярмаченко, сугестія в перекладі з латинської мови означає навіювання, натяк. Це особливий вид психічного, здебільшого словесного впливу на людину, що спричиняє некритичне відтворення того, що навіюється [284, с. 437]. В освітньо-виховній практиці сугестивні методи використовуються з метою вирішення певних завдань. Так, характеризуючи методи виховання як сукупність найбільш

загальних способів розв'язання виховних завдань і здійснення виховних взаємодій, С. Гончаренко акцентує увагу на методи різнобічного впливу на свідомість, почуття й волю учнів з метою формування їхніх поглядів і переконань. Йдеться про такі методи впливу, як бесіда, лекція, диспут, позитивний приклад [80, с. 279]. М. Ярмаченко підкреслює, що найскладнішим є метод зміни неформальних міжособистісних стосунків, що здійснюється за допомогою таких методів впливу, як переконання, навіювання, бесіди, методу виховуючих ситуацій, колективного самоаналізу та ін. [284, с. 314].

Сугестивні методи спроможні вносити певні зміни в найважливіші складники естетичної культури. Ці зміни відбуваються на *емоційному рівні естетичної свідомості* і охоплюють естетичні почуття, переживання, естетичні інтереси, прагнення особистості, смакові вподобання, естетичні ідеали. Водночас сугестивні методи мають можливість впливати на емоційно-естетичну активність студентів, їх здатність встановлювати емоційно забарвлений діалог із проявами прекрасного, сприймати, співпереживати, милуватися, отримувати естетичну насолоду від сприйняття художньо-естетичних цінностей, творів мистецтва, результатів художньо-творчої діяльності дизайнерів.

В силу своїх можливостей сугестивні методи можуть створювати необхідні умови для розвитку механізму самоорганізації естетичної культури, розгортання внутрішніх процесів, пов'язаних із самовідчуттям особистості, зверненням її до власного емоційно-чуттєвого стану, отриманого задоволення від сприймання прекрасного в навколишній дійсності і мистецтві. Майбутні дизайнери під впливом сугестивних методів отримують можливість актуалізувати пережиті емоційно-чуттєві стани, надавати їм певного значення, оцінювати динаміку свого емоційно-естетичного реагування на сприйняті предмети та явища, робити висновки щодо подальших кроків емоційно-чуттєвого збагачення особистого естетичного досвіду.

Сугестивні методи формування естетичної культури майбутніх

дизайнерів є важливими для вирішення широкого кола освітніх завдань, які передбачені комплексною програмою і які заслуговують на педагогічну увагу. До таких завдань нами віднесено: використання сугестивних методів у процесі актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів; використання сугестивних методів у процесі збагачення естетичної свідомості майбутніх дизайнерів; використання сугестивних методів у процесі розвитку естетичної активності і творчості майбутніх дизайнерів; використання сугестивних методів у процесі забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів [392].

Вирішення цих завдань стає можливим на основі упровадження особистісно зорієнтованих технологій і методів впливу на особистість. Ми підтримуємо думку І. Беха про те, що «масові втрати в моральному вихованні підростаючої особистості дали підстави сформулювати незаперечний висновок про те, що виховні методи, які ігнорують почуття, право на свободу і самостійність дитини, індивідуальність підростаючої особистості, ніколи не приводять до бажаного результату. Тому необхідний пошук нових методів, які сповна реалізували б ідею свободи, співпраці, співтворчості в педагогічному процесі. У цьому плані особистісно зорієнтовані технології відкривають широкі можливості розвитку глибинних духовних потенцій дітей, виховання у них гуманізму, як стійкого ставлення до навколишнього світу» [24, с. 117].

В освітньому процесі вищої школи використання сугестивних методів дає змогу вирішувати складні за своїм змістом особистісно зорієнтовані завдання. Одним із таких завдань є актуалізація естетичної культури майбутніх дизайнерів. Особистість має виявляти інтерес до цього духовно-функціонального утворення, відчувати красу і витонченість людини, яка є шанувальником і виразником естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва, пов'язаного з переживанням особливого емоційного стану, захоплення проявами прекрасного в навколишньому середовищі. Для набуття такого досвіду взаємин з предметами і явищами навколишньої дійсності та мистецтва майбутні дизайнери покликані бути відкритими для

спілкування зі світом прекрасного.

Роль сугестивних методів впливу полягає в тому, щоб викликати емоційне захоплення майбутніх дизайнерів щодо особистих можливостей освоєння прекрасного, відкриття певних граней естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва. Використання сугестивних методів з метою актуалізації естетичної культури може бути пов'язане з особистим прикладом викладачів вищої школи, їх спроможністю на власному досвіді сугестивно впливати на появу інтересів, потреб студентів у формуванні власної естетичної культури.

Використання сугестивних методів у процесі *збагачення естетичної свідомості майбутніх дизайнерів* передбачає звернення до їх емоційно-чуттєвого стану, вияву певних почуттів, емоційних переживань. В освітньому процесі важливим є привнесення в емоційно-чуттєвий досвід майбутніх дизайнерів соціальних, художніх, а також естетичних почуттів, які дають змогу отримувати насолоду від сприймання проявів прекрасного в навколишній дійсності й мистецтві, співпереживати від зустрічі з яскравими, виразними і неповторними засобами передачі естетичного змісту, милуватися витонченістю художньо-естетичних форм, засобів виразності, художньо-образного матеріалу, творів мистецтва, виробів дизайну.

Сугестивні методи розраховані на стимулювання і розвиток емоційно-чуттєвого складника естетичної свідомості і тому пов'язані з використанням таких способів емоційного впливу, як-от: навіювання, звернення до прикладів і зразків естетичного освоєння навколишньої дійсності, використання яскравих творів мистецтва як засобу впливу на емоційний відгук особистості, демонстрація художньо-творчих робіт і композицій з метою емоційного стимулювання та розвитку інтересів студентів до зустрічі з прекрасним, звернення до арт-терапії, спроможної позитивно впливати в цілому на естетичну культуру як духовно-функціональне утворення особистості.

Важливого значення сугестивні методи набувають у процесі *розвитку естетичної активності і творчості майбутніх дизайнерів*. Їх роль полягає в

тому, щоб спонукати особистість до діалогу з прекрасним, надихати її до взаємозв'язку та взаємодії з такими предметами, явищами й процесами, які мають місце в навколишній дійсності, але не завжди стають об'єктом відповідного емоційно-естетичного ставлення. Діалог з прекрасним стає можливим, якщо особистість виявляє до цього відповідний інтерес, зацікавленість, відчуває потребу та бажання щодо спілкування, сприймання, освоєння прекрасного. Сугестивні методи покликані на основі впливу на емоційну складову естетичної активності спонукати особистість до зустрічі з проявами естетичного в навколишній дійсності й мистецтві.

Спираючись на сугестивні методи, викладачі вищої школи можуть залучати до вказаного процесу емоційно-чуттєві можливості майбутніх дизайнерів, спонукати їх діяти так, щоб естетичні об'єкти не залишалися поза увагою, ставали проявом того, коли особистість починає встановлювати емоційний зв'язок на основі залучення актуалізованого емоційно-чуттєвого досвіду. Це стає можливим під сугестивним впливом безпосереднього сприймання художніх творів, перегляду прикладів того, що не може залишати студентів байдужими до навколишнього середовища, що може спонукати до проєкції своїх почуттів, думок, оцінок, світоглядних орієнтацій на процес освоєння естетичних цінностей.

Особливо відчутною є роль сугестивних методів впливу, які пов'язані із глибокими особистісними переживаннями, виявом емоційно-чуттєвої співзвучності тому, що можуть сприймати майбутні дизайнери у світі прекрасного. Цей процес не знаходиться на поверхні особистісного ставлення до проявів естетичного. Він переважно позиціонує на внутрішньому стані і стосується *самоорганізації естетичної культури*. Викладачі вищої школи покликані використовувати сугестивні методи, які дозволяють впливати на внутрішній механізм розвитку духовно-функціонального утворення особистості. Механізм самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачає звернення до власних почуттів, використання їх як основи для прийняття конкретних рішень і висновків щодо розвитку власної

естетичної культури та подальшого встановлення зв'язків зі світом прекрасного. Це звернення студентів до власного емоційно-чуттєвого стану може бути актуалізоване під впливом сугестивних методів. Майбутні дизайнери можуть здійснювати самоорганізацію естетичної культури, орієнтуючись на емоційно забарвлені приклади навколишнього середовища, творів мистецтва, під враженням процесів і явищ, які моделюються викладачами вищої школи і залучаються як засоби сугестивного впливу на самоорганізацію естетичної культури.

В освітньому процесі вищої школи використання сугестивних методів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів пов'язане з *моделюванням емоційно-чуттєвих ситуацій*. До таких ситуацій нами віднесено: емоційно-чуттєві ситуації, що передбачають сугестивні методи впливу на розвиток естетичних почуттів; емоційно-чуттєві ситуації, що передбачають сугестивні методи впливу на розвиток естетичного спілкування; емоційно-чуттєві ситуації, що передбачають сугестивні методи впливу на розвиток естетичного самовідчуття.

Отже, сугестивні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти є одним із важливих шляхів вирішення означеної проблеми. На його основі відкриваються широкі можливості залучення емоційно-чуттєвих чинників впливу на естетичну свідомість, активність майбутніх дизайнерів, а також самоорганізацію естетичної культури фахівців з дизайну та її вдосконалення. Як зазначає Н. Миропольська, плідотворне спілкування молоді зі світом прекрасного є її «здатність відгукуватися на красу об'єктивного світу, співпереживати з героями художніх творів. Тільки тоді, коли така здатність сформована, можна говорити про виникнення естетичного переживання, специфічної форми емоційної реакції, найважливіша особливість якої полягає в тому, що вона допомагає пізнанню навколишнього світу, істотною мірою визначає поведінку особи» [212, с. 15].

Інформаційні методи формування естетичної культури майбутніх

дизайнерів. Їх значення полягає в тому, що інформаційні методи дають змогу збагачувати естетичну свідомість студентів, розвивають їх естетичну активність, забезпечують процес самоорганізації естетичної культури. На основі використання інформаційних методів стає можливим внесення певних змін, що стосуються естетичної свідомості майбутніх дизайнерів. Вони пов'язані зі збагаченням естетичних знань, понять і уявлень про прекрасне, розвитком естетичного світогляду і переконань студентів щодо сутності та змісту естетичного в навколишній дійсності й мистецтві, естетичних орієнтацій і поглядів, що характеризують ставлення особистості до прекрасного в навколишньому середовищі.

Інформаційні методи мають можливість створювати необхідні передумови для розвитку інтелектуально-естетичної активності майбутніх дизайнерів. На їх основі поглиблюється діалог майбутніх дизайнерів з проявами прекрасного. Студенти привчаються осмислювати сприйняте, аналізувати, оцінювати, узагальнювати і робити висновки щодо естетичної цінності явищ навколишньої дійсності та мистецтва. Майбутні дизайнери усвідомлюють значення своїх інтелектуальних дій, оцінюють їх певним чином і спрямовують на подальше освоєння світу прекрасного. Як зазначає О. Щербаков, «орієнтація на більш сучасні форми навчання при опануванні пластичної анатомії дизайнерами спрямована на актуалізацію знань під час лабораторних занять та загальної мотивації студентів до самостійного вивчення програмного матеріалу через близькі до їх художньо-творчого сприйняття засоби» [471, с. 127].

Інформаційні методи мають безпосередній зв'язок із розвитком механізму самоорганізації естетичної культури. Вони дають поштовх інтелектуальним діям, які пов'язані із *самоусвідомленням* студентами естетичної культури, спрямуванням зусиль на її подальший розвиток і збагачення. З цією метою майбутні дизайнери під впливом інформаційних методів виявляють свідоме ставлення до визначення ролі та функціональних особливостей естетичної культури, прагнуть оцінити наявний стан

сформованості окремих естетичних якостей, прогнозують перспективи розвитку особистого зв'язку з естетичними цінностями.

Інформаційні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів спроможні позитивно впливати на зміст і характер вирішення актуальних завдань естетичної освіти та виховання, передбачених комплексною програмою, і які заслуговують послідовного освітньо-педагогічного вирішення. До таких завдань нами віднесено: використання інформаційних методів у процесі актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів; використання інформаційних методів у процесі збагачення естетичної свідомості майбутніх дизайнерів; використання інформаційних методів у процесі розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів; використання інформаційних методів у процесі забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Так, перед тим, як безпосередньо перейти до втілення естетичного задуму проектування міського вуличного простору засобами зовнішньої реклами, студенту, що відвідує заняття з дисципліни «Основи зовнішньої реклами», слід уважно вивчити кращий дизайнерський і художньо-конструкторський досвід аналогів, що існують в межах будь-якого великого міста чи містечка, а за відсутності такої можливості підключитися до цього процесу через мережу Інтернет. Цей аналіз дасть змогу з'ясувати, що засоби зовнішньої реклами є найрізноманітнішими, а межах міста зовнішня реклама розміщується з розрахунком на візуальне сприйняття міського простору [392, с. 28].

Якщо для сугестивних методів визначальним є вплив на емоційно-чуттєве ставлення до проявів естетичної культури особистості, то на прикладі використання інформаційних методів поняття естетичної культури набуває осмисленого і свідомого характеру. Це важливо тому, що майбутні дизайнери визначають своє ставлення до естетичної культури на емоційно-чуттєвому, а також на інтелектуальному рівнях. Вони прагнуть зрозуміти сутність і значення цього духовно-функціонального утворення і на цій основі приймати

відповідні рішення щодо його подальшого розвитку, збагачення тощо.

З метою актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів важливим є використання інформаційних методів. Вони пов'язані з такими педагогічними діями, як-от: використання на практиці різних видів інформації про прекрасне в навколишній дійсності й мистецтві, ознайомлення студентів з соціальними, науковими, художніми та естетичними знаннями, надання їм інформаційних повідомлень, які викликають пізнавальний інтерес і потребу в поглибленому вивченні окремих аспектів естетичної культури людини, ознайомлення майбутніх дизайнерів з фактами, що переконливо засвідчують роль і потенційні можливості естетичної культури в професійній діяльності дизайнера.

Використання інформаційних методів у процесі збагачення естетичної свідомості майбутніх дизайнерів пов'язане з можливістю впливати на такі аспекти, як-от: усвідомлення сутності прекрасного і проявів естетичного в навколишній дійсності й мистецтві; наявність необхідних понять і уявлень про естетичну культуру людини, її зміст і функції; володіння знаннями, що дають змогу свідомо реагувати, аналізувати й оцінювати прояви прекрасного у природі, побуті, праці, навчанні, творчості; розвиток естетичного світогляду, у якому інтерпретується досвід пізнання особистістю художньо-естетичних явищ, процесів і предметів.

Використання інформаційних методів впливу передбачає активне звернення до різних інформаційних джерел. Такими джерелами є засоби масової інформації, культурно-освітні центри, навчальні заклади, наукові установи, творчі лабораторії митців. У них акумулюється інформація, яка в різних формах передається студентам-дизайнерам. Значення інформаційних методів полягає в тому, що вони дають змогу виокремити необхідні знання, систематизувати їх у певні інформаційні блоки, використати в освітньо-педагогічному процесі як засіб впливу на естетичну свідомість та її збагачення. Як зазначає В. Бутенко в закладах вищої освіти є унікальний засіб впливу на свідомість і діяльність студентів. Цим засобом є художньо-

естетична освіта. Це освіта, яка «здійснюється за допомогою різних видів мистецтва, різних елементів, форм і напрямків художньої творчості, накопиченого історичного досвіду естетичного освоєння навколишньої дійсності» [55, с. 5].

Інформаційні методи мають важливе значення для розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів. Адже в цьому процесі особистість прагне встановити плідний діалог із прекрасним на комунікативному та пізнавальному рівні, виявляючи при цьому інтелектуальні сили і можливості. Студенти під впливом інформаційних методів залучаються до аналітичної, оцінної, пошукової, дослідницької роботи, прагнуть вийти на певні узагальнення, оцінки, висновки щодо освоєння художніх та естетичних цінностей, висловлюють критичні та оцінні судження, у яких спираються на інформаційно-аналітичний досвід пізнання естетичного в навколишній дійсності та мистецтві. Ми погоджуємося з думкою вчених (В. Вихрущ, С. Гуменюк, О. Вихрущ-Олексюк), що «в конструктивному діалозі закладена ідея інтелектуального зростання, оскільки через нього викладач та студенти вчаться слухати і чути один одного, оцінювати та переоцінювати власну думку, зіставляти, аналізувати. Учасники діалогу збагачують один одного. Навчальний діалог зорієнтований на поліваріантність, має великий трансформативний потенціал, оскільки він дає можливість змінювати, уточнювати та коригувати погляди у ході інтелектуального пошуку, активізувати суб'єктів пізнання, перетворюватися із зовнішнього діалогу у діалог внутрішній та спонукати до подальшого осмислення проблематики» [65, с. 25].

Викладачі закладів вищої освіти покликані використовувати інформаційні методи для розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів. Йдеться про розвиток таких способів освоєння художніх та естетичних цінностей, як-от: *генералізація і транспозиція художньо-естетичної інформації*. За участі інформаційних методів впливу студенти набувають умінь і навичок генералізувати отриману інформацію, знаходити

у творах мистецтва такі ціннісні аспекти, що дають змогу робити висновки про розкриття майстрами художньої культури близьких за змістом і характером художньо-естетичних цінностей. Водночас інформаційні методи мають можливість впливати на розвиток уміння транспонувати художньо-естетичну інформацію, переносити її оціночне поле на інші художньо-естетичні явища і робити на цій основі відповідні оцінки та висновки.

Інформаційні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів мають широкі можливості впливу не лише на комунікативні, пізнавальні і творчі процеси, пов'язані з освоєнням і використанням художніх та естетичних цінностей. Їх вплив пов'язаний також із внутрішніми процесами, що передбачають зосередження інтелектуальних зусиль особистості на можливостях самоорганізації та самовдосконалення власної естетичної культури. Адже для самоусвідомлення того, що відбувається в процесі розвитку та функціонування власної естетичної культури майбутнім дизайнерам необхідні відповідні інформаційні матеріали і приклади того, у який спосіб і напрям спрямовувати інтелектуальні дії художньо-естетичного змісту.

Для прийняття відповідних рішень щодо самоорганізації естетичної культури майбутнім дизайнерам потрібен *інформаційно-естетичний фонд*, на який вони могли б спиратися, визначати якість і характер естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва, а також спроможність особистої естетичної культури функціонально забезпечувати цей процес. Саме тому у закладах вищої освіти набуває важливого значення звернення до інформаційних методів, які покликані сприяти самоорганізації естетичної культури і підготовки майбутніх дизайнерів до самоусвідомлення в системі взаємозв'язку з естетичними цінностями. Ми підтримуємо погляд вчених (В. Вихрущ, С. Гуменюк та ін.) про те, що «механізм визначення навчального впливу дозволяє включити в систему навчання особистість студента, оскільки те, як саме суб'єкт визначає навчальні впливи значною мірою залежить від його особливостей» [65, с. 28].

В освітньому процесі закладів вищої освіти використання інформаційних методів формування естетичної культури майбутніх дизайнерів пов'язане з такими формами педагогічного впливу, як лекції, бесіди, розповіді, пояснення, інструктажі, ілюстрації, демонстрації, спостереження та ін. Важливе значення має створення і впровадження на практиці інформаційних блоків, які об'єднують такі види інформації, як-от: соціальна, наукова, художня, естетична та ін. За цих умов відбувається розвиток художньо-естетичного досвіду, пізнавальної діяльності, а також естетичної самооцінки, самоаналізу та ін.

Отже, інформаційні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів мають важливе значення у вирішенні зазначеної проблеми. Використання цих методів дає змогу впливати на інтелектуально-естетичні якості студентів, збагачувати їх естетичну свідомість, розвивати вміння й навички встановлення змістовного діалогу з художніми й естетичними цінностями, забезпечувати дію механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну.

Діяльнісні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Вони належать до тієї категорії освітніх методів, які впливають на естетичну культуру особистості опосередковано, тобто через залучення студентів до певних видів і форм діяльності: ігрової, рольової, навчальної, комунікативної, пізнавальної, трудової, культуротворчої, мистецької, художньо-конструкторської та ін. Якщо сугестивні й інформаційні методи покликані забезпечувати безпосередній вплив на почуття, знання, свідомість, погляди, переконання й світогляд особистості, то діяльнісні методи дають змогу вирішувати завдання естетичної освіти студентів на основі виконання ними освітніх програм, завдань та вимог.

Ми поділяємо думку В. Вихрущ, яка зазначає, що «механізмом, що забезпечує формування й реалізацію професійних умінь у студентів, є спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність із використанням методичних систем, які становлять основу інтенсивної технології навчання. Її

особливістю є збільшення частки самостійної роботи студентів, ускладнення її завдань із використанням навчального проектування. Навчання має допомогти студентам – майбутнім фахівцям діяти надійно й компетентно навіть в екстремальних умовах» [66, с. 312-313].

Спектр впливу діяльнісних методів є широким і засвідчує про їх можливість розвивати важливі прояви естетичної культури, які характеризують актуалізацію цього духовно-функціонального утворення особистості, її змістове наповнення, характер використання на практиці, а також спроможність забезпечувати самоорганізацію. Під впливом діяльнісних методів майбутні дизайнери отримують можливість усвідомлювати роль і значення естетичної культури, оцінювати її місце в системі життєдіяльності і виконання професійних завдань, переконуватися в підвищенні рівня естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва. Діяльнісні методи засвідчують відповідність сформованості естетичної культури суспільним вимогам щодо готовності майбутніх фахівців з дизайну до активного й плідного освоєння естетичного в навколишній дійсності та мистецтві.

Відомо, що діяльнісні методи є своєрідним продовженням впливу сугестивних та інформаційних методів. Але їх функція полягає в тому, щоб актуалізовані на рівні почуттів, знань, понять і уявлень художньо-естетичні цінності отримали можливість свого подальшого функціонування. Отже, діяльнісні методи покликані сприяти тому, щоб естетична свідомість особистості отримала відповідну підтримку й подальший розвиток на процесуальному рівні, а такі її складники як почуття, знання та поняття були залучені до реального зв'язку з прекрасним, його сприймання, оцінювання, інтерпретації та використання на практиці. Йдучи шляхом налагодження плідного зв'язку з різними формами естетичної свідомості діяльнісні методи стають спроможними збагачувати цей процес, надавати йому нового естетичного змісту. У цьому переконані вчені, які зазначають, що «модельовання професійно важливих якостей майбутнього спеціаліста та їх

формування у процесі реалізації професійної освіти набуває особливої актуальності в умовах сьогодення, створює можливості цілеспрямованого впливу на організацію пізнавальної діяльності в навчально-виховному процесі. Воно враховує особливості психічної активності студентів, специфіку змісту навчального матеріалу та закономірності розгортання процесу навчання» [66, с. 313].

Діяльнісні методи, маючи вплив на естетичну свідомість майбутніх дизайнерів, водночас засвідчують свої можливості щодо розвитку їх художньої та естетичної активності. Відомо, що освітня практика спрямовує свої зусилля на розвиток у студентів емоційно-естетичної, інтелектуально-естетичної та креативно-естетичної активності. Використання діяльнісних методів покликане розвивати естетичні почуття, уміння співпереживати, милуватися красою предметно-просторового середовища, творів мистецтва, насолоджуватися гармонійністю і виразністю художньо-естетичних явищ та процесів. Ці методи спроможні розвивати естетичне мислення, уміння аналізувати, оцінювати та інтерпретувати естетичні прояви навколишньої дійсності й мистецтва, а також спонукати студентів до дизайнерської творчості, здатності відтворювати в реальному матеріалі естетичні задуми, художньо-конструкторські проекти тощо.

Для майбутніх дизайнерів є важливим зосередження зусиль на внутрішньому стані розвитку естетичної культури. Адже функціонування естетичної культури особистості пов'язане з відчуттям, усвідомленням своїх можливостей та але й реалізацією їх на практиці. Проблема самоорганізації є актуальною для майбутніх дизайнерів і тому має знайти своє практичне вирішення. Цьому покликані сприяти діяльнісні методи, які дають змогу залучати студентів до реального середовища, у якому вони мають засвідчити свої можливості щодо виконання дій художньо-естетичної спрямованості. У цьому переконані вчені (Л. Саприкіна та ін.), які констатують, що «найбільша ефективність навчально-пізнавальної діяльності досягається студентами у творчій лабораторії, головним завданням якої є формування потреби у

постійному здобуванні, накопиченні знань, розумінні їх значення та самостійному застосуванні на практиці, що з урахуванням вимог сучасності є необхідним для постійного зростання особистості майбутнього дизайнера одягу» [338, с 63].

Діяльнісні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів спроможні впливати на процес оволодіння способами естетичної активності, послідовного вирішення завдань освоєння художньо-естетичних цінностей. До таких завдань нами віднесено: використання діяльнісних методів у процесі актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів; у процесі збагачення естетичної свідомості студентів; у процесі розвитку естетичної активності та забезпечення механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів.

У науково-педагогічній літературі наголошується на тому, що діяльнісні методи мають можливість впливати на формування естетичної культури особистості. Учені (В. Бутенко [54], Н. Крилова [174], С. Мельничук [210], Л. Печко [288], Г. Шевченко [464] та ін.) зазначають, що методи ігрової, навчальної, комунікативної, творчої діяльності сприяють розвитку естетичних почуттів, мислення, творчої уяви студентської молоді, спонукають її до самовдосконалення у сфері взаємин з мистецтвом, цінностями художньої, естетичної та дизайнерської культури.

Було визначено, що діяльнісні методи відіграють важливу роль у процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Перед вищою школою постають завдання, які передбачають ефективне використання на практиці освітніх можливостей діяльнісних методів. Це стосується передусім використання діяльнісних методів у процесі актуалізації естетичної культури майбутніх фахівців з дизайну. Адже студенти в процесі художньо-естетичної діяльності акцентують увагу на умовах її здійснення. Однією з таких умов є звернення до особистого досвіду зв'язку з прекрасним, тих якостей, які характеризують естетичну культуру. За таких обставин художньо-естетична діяльність може виступати в ролі чинника, який посилює увагу студентів до

естетичної культури, робить її предметом цілеспрямованого розвитку в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з дизайну.

Для використання діяльнісних методів з метою актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів важливим є визначення завдань, вправ і дій, які б стимулювали інтерес до художніх та естетичних явищ, викликали потребу в наслідуванні якостей, що супроводжують процес освоєння творів мистецтва, засвідчують можливості людей у досягненні високих показників естетичного ставлення до навколишньої дійсності та мистецтва, розвиток творчого потенціалу і професійної майстерності.

Діяльнісні методи, пов'язані з виконанням певних завдань, вправ і дій, спроможні викликати зацікавлене ставлення студентів до естетичної культури, робити їх активними учасниками процесів, що пов'язані з розвитком і збагаченням особистісної духовно-функціональної властивості особистості. Отже, використання цих методів може бути пов'язане з актуалізацією естетичної культури, а також збагаченням новими знаннями, емоційно-чуттєвими враженнями, уміннями здійснювати процедуру освоєння та використання на практиці художньо-естетичних цінностей. Діяльнісні методи не є абстрактними, відірваними від реалій освітнього процесу. Вони мають ціннісно-змістове наповнення і тому передбачають дії певної спрямованості. Йдеться, зокрема, про можливості діяльнісних методів, які використовуються з метою вирішення завдань відповідного змісту. Це зумовлює необхідність розробки і впровадження в вищій школі діяльнісних методів, які б сприяли збагаченню естетичної свідомості, розвивали емоційно-чуттєву, інтелектуально-естетичну та креативно-естетичну складову естетичного ставлення до навколишнього середовища, спонукали до збагачення естетичного світогляду, системи поглядів, знань та уявлень про прекрасне в навколишній дійсності та мистецтві. Ці методи покликані успішно реалізовувати зазначені завдання, забезпечувати процес естетичної освіти майбутніх дизайнерів.

Наукові розвідки вчених (Т. Стрітьєвич та ін.) засвідчують, що

«формування теоретичних знань і практичних умінь у галузі дизайну повинно здійснюватися за умови широкого використання засобів активізації навально-проектної діяльності, а саме: методично обґрунтованих з урахуванням вікових особливостей особистості; технічних засобів навчання та контролю якості виконання практичних робіт, комплексного застосування різних методів навчання» [354, с. 65]. Діяльнісні методи впливають на розвиток естетичної активності й художньої творчості майбутніх дизайнерів. Йдеться про такі прояви естетичної активності, як-от: естетичне сприймання, естетичне оцінювання, творча інтерпретація художньо-естетичних цінностей. Майбутнім фахівцям з дизайну важливо вміти самостійно встановлювати творчий зв'язок із проявами естетичного в навколишній дійсності та мистецтві, емоційно реагувати на сприйняті явища, давати їм аргументовану естетичну оцінку, засвідчувати здатність творчо осмислювати предмети і процеси з урахуванням відповідних критеріїв та вимог. Досягнути належного розвитку цих якостей є можливим на основі використання методів, які покликані спонукати студентів до спілкування, пізнання і творчості в галузі художньої та естетичної культури. На цьому наголошує Н. Брижаченко, яка зазначає, що «одним з найбільш розповсюджених прийомів формування інтерактивного предметно-просторового середовища є застосування мультимедійних технологій. Одним з підходів втілення зазначеного прийому є художньо-образний підхід, що засновується на формуванні предметно-просторового середовища з акцентуванням на створення образності та художньої виразності інтер'єру» [38, с. 20].

Використання викладачами закладів вищої освіти діяльнісних методів передбачає не лише забезпечення комунікативних, оцінно-орієнтаційних, пізнавальних і творчих якостей майбутніх дизайнерів, але й розвиток внутрішніх процесів, пов'язаних з самоорганізацією естетичної культури як духовно-функціонального утворення особистості. Цьому мають сприяти діяльнісні методи, які спроможні стимулювати інтерес до естетичної культури, впливати на глибоке самоусвідомлення особистості як суб'єкта естетичного

ставлення до навколишньої дійсності, відкривати можливості для творчої самореалізації в процесі художньо-конструкторської діяльності. В освітньому процесі вищої школи використання діяльнісних методів у процесі практичних занять, самостійної, позааудиторної, культуротворчої роботи передбачає виконання студентами відповідних завдань. Ці завдання можуть бути пов'язані з розвитком світоглядних уявлень студентів, виконанням дій художньо-пізнавального змісту, вирішенням питань естетичної самооцінки, самореалізації тощо. Про це пише Е. Базилюк, підкреслюючи, що «кожен викладач шукає спосіб спонукання студентів до накопичення і аналізу інформації, до саморозвитку і самовдосконалення як дизайнера-професіонала» [18, с. 6].

Креативні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів передбачають залучення їх до творчого процесу, виконання креативних дій, пов'язаних із розробкою і впровадженням художньо-конструкторських проектів. У сучасній освітній практиці креативні методи отримали певне осмислення, що дає змогу отримувати належні результати художньо-естетичного розвитку студентської молоді. Водночас використання креативних методів у процесі формування естетичної культури майбутніх дизайнерів ще не знайшло належного висвітлення і теоретичного обґрунтування, що негативно позначається на організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Утім, проведені нами науково-педагогічні спостереження дають змогу зазначити, що креативні методи можуть мати важливе значення для формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Вони впливають на естетичну культуру, охоплюючи при цьому такі її складники, як-от: естетична свідомість, естетична активність та естетична самоорганізація.

Креативні методи за своїм змістом і характером впливу спрямовані на розвиток студентів, які мають відповідну мотивацію і бажання виявити свої творчі сили і можливості, досягнути високих результатів у художньо-творчій діяльності. Саме тому, креативні методи покликані сприяти актуалізації

естетичної культури майбутніх дизайнерів як основи їх творчої діяльності і досягнення успіхів у художньо-конструкторському процесі. Вони мають можливість впливати на естетичну свідомість і діяльність студентів, стимулювати внутрішні процеси, пов'язані з самоорганізацією естетичної культури.

Відомо, що креативні методи спрямовані на створення умов для творчої самореалізації особистості, а значить, спроможності залучити до творчого процесу наявні почуття, знання, погляди й ідеї, які мають глибоко особистісний характер, засвідчують про відповідне змістове, ціннісне, смислове навантаження, унікальне й неповторне світосприймання і розуміння процесів, що мають місце в навколишньому середовищі. Усвідомлення цього висуває перед практикою використання креативних методів вимогу щодо їх впливу на збагачення естетичної свідомості, привнесення в її змістове поле естетичних цінностей, що можуть стати поштовхом для генерування особистісного ставлення до прекрасного, його відчуття, розуміння і втілення в художньо-образній формі. Як зазначає В. Косюк, «дизайнер – це фахівець в галузі конструювання, проектуванні, формоутворення матеріальних об'єктів. Необхідною характеристикою професійного дизайнера є його інноваційність, здатність креативно і, таким чином, ефективно виконувати поставлені замовником завдання» [165, с. 61]. Для майбутніх дизайнерів креативні методи є стимулом для самоусвідомлення і пошуку тем, ідей, способів, композицій, проектів, рішень. у яких вони мали б можливість акумулювати прояви прекрасного в природі, предметах побуту, мистецтві і на цій основі передати свої почуття, смакові вподобання, ціннісні переваги. Ці методи відкривають можливість глибокого пізнання світу прекрасного, його сприймання й осмислення, що збагачує їх естетичну свідомість, спонукає до активного використання особистого художньо-естетичного досвіду.

Креативні методи можуть бути корисними для розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів, їх уміння сприймати естетичні явища, адекватно оцінювати і творчо інтерпретувати. На цьому наголошують учені

(Е. Базилюк [18], В. Білан [27], І. Бондар [33], О. Воеводін. О. Горохова [68], З. Гіптерс [75], О. Жорнова [114], Л. Печко, С. Мельничук [106], А. Канарський [140], В. Косюк [165], та ін.), які досліджують умови естетичної підготовки майбутніх фахівців з дизайну. Вони зазначають, що використання креативних методів стимулює творче натхнення особистості, спрямовує її творчий пошук, а також сприяє організації художньо-творчої діяльності. За таких умов посилюється педагогічна увага до розвитку естетичної активності, спроможності студентів-дизайнерів виявляти естетичні почуття, образне мислення, вміння моделювати творчі дії тощо. Адже без цих естетичних якостей виявлення творчого натхнення, самостійного пошуку та організація художньо-творчої діяльності набувають проблемного характеру й отримують належного розвитку.

Нами досліджено, що майбутні дизайнери відчують труднощі, пов'язані з самореалізацією у художньо-творчому процесі [405]. Ці труднощі зумовлені недостатнім рівнем сформованості естетичної культури і, зокрема, розвитку механізму її самоорганізації. Використання креативних методів освітнього впливу спроможне позитивно вплинути на цей процес. Ці методи допомагають студентам у самовідчутті, самоусвідомленні та самореалізації під час виконання художньо-конструкторських робіт, спонукають майбутніх дизайнерів до активного використання особистого досвіду освоєння естетичного в навколишній дійсності та мистецтві.

Креативні методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів мають широкі можливості впливу на художньо-творчий процес, стимулювання і розвиток важливих складників естетичної культури, вирішення завдань, що передбачені комплексною програмою формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. До таких *завдань* нами віднесено: використання креативних методів у процесі актуалізації естетичної культури майбутніх дизайнерів; використання креативних методів у процесі збагачення естетичної свідомості майбутніх дизайнерів; використання креативних методів у процесі розвитку естетичної

активності майбутніх дизайнерів; використання креативних методів у процесі забезпечення самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Наші науково-педагогічні спостереження засвідчують, що майбутні дизайнери не готові сприймати естетичну культуру як невід'ємну складову їх творчої діяльності. Естетична культура як особистісне духовно-функціональне утворення рідко пов'язується ними з художньо-творчим процесом, є переважно показником освіченості, компетентності, наявності певного досвіду пізнання світу прекрасного та творів мистецтва. Розвиток такого ставлення до естетичної культури не може не хвилювати викладачів вищої школи. Адже у творчому процесі майбутні дизайнери покликані, передусім, спиратися на сформовану власну естетичну культуру, залучати її складники до прийняття відповідних рішень художньо-творчого та конструкторського змісту. Як зазначає Н. Пантус, «професійна підготовка студентів – це процес, кінцевою метою якого є формування комплексу професійних якостей особистості, високого рівня готовності фахівця до виконання професійних завдань в різних умовах і на різних рівнях. Здатність особистості до самовдосконалення і саморозвитку відіграє особливу роль у формуванні творчої особистості» [278, с. 86-87].

Використання креативних методів в освітньому процесі має бути спрямоване на актуалізацію естетичної культури майбутніх дизайнерів, розкриття її значення і можливостей на таких етапах творчого процесу, як-от: поява творчого натхнення, участь у творчому пошуку, організація художньо-конструкторської діяльності, робота над дизайн-проектами та ін. Креативні методи покликані стимулювати самостійне звернення студентів до власних естетичних почуттів, освоєння естетичних цінностей, залучати до художньо-конструкторської діяльності можливості естетичного мислення та світоглядних орієнтацій. Як зазначають вчені (М. Артеменко, О. Чепелюк, О. Якимчук), «сфера предметного розвитку сьогодні є потужною галуззю, що постійно потребує якісно підготовлених фахівців з неординарним мисленням, здатних бачити в звичайних речах креативні рішення проектних задач різного

характеру. Вибір творчого джерела, його переосмислення є основою для вдалого дизайну предметного світу» [460, с. 143].

Креативні методи покликані супроводжувати художньо-творчий процес, до якого залучаються майбутні дизайнери. У цьому процесі важливого значення набуває визначення ідеї, теми, концепції, ціннісної спрямованості художньо-конструкторської роботи. Як зазначають діячі культури, одним із найскладніших етапів художньо-творчого процесу є осмислення і визначення його ідейно-естетичного складника, змістовного наповнення і духовної інтерпретації авторських позицій, які мають стати основою подальшої роботи над художньо-творчим проектом. Майбутнім дизайнерам важливо це не лише розуміти, але й брати безпосередню участь у концептуальному осмисленні художньо-конструкторської роботи.

За таких обставин посилюється роль креативних методів, які покликані сприяти розвитку естетичної свідомості майбутніх фахівців з дизайну. Йдеться про розвиток естетичних почуттів, естетичних знань, естетичного світогляду студентів. Отже, художньо-конструкторська робота під супроводом креативних методів впливу повинна отримати відповідну спрямованість і спонукати майбутніх дизайнерів до прийняття художньо-творчих рішень на основі розвитку естетичних почуттів, естетичного мислення, а також естетичного світогляду. За таких обставин майбутні дизайнери отримують можливість свідомо приймати художньо-творчі рішення, посиляючись на актуалізовані прояви естетичної свідомості. Як засвідчують результати наукових досліджень вчених, «методологія розвитку креативного мислення в студентів творчих спеціалізацій полягає в застосуванні різного рівня абстрагування, яке, в свою чергу, дозволяє долати чисельні психологічні бар'єри мислення. Стратегії досягнення студентами заданого результату, що використовує викладач в своїй педагогічній практиці, можуть бути різними, але здебільшого направлені на новизну переосмислення традиційного навчального матеріалу» [460, с. 143–144].

Естетична цінність художньо-конструкторської роботи дизайнера

визначається її змістовим наповненням, виразністю і забарвленістю художньої форми, майстерністю передачі авторського ставлення до проявів прекрасного. Усвідомлення цього дає змогу зазначити, що креативні методи впливу покликані спонукати студентів-дизайнерів до розвитку естетичної активності, яка охоплює такі прояви художньо-творчого процесу, як-от: сприймання, оцінювання й інтерпретація його змісту і форми, зовнішнього і внутрішнього, загального та індивідуального. Естетична активність майбутніх дизайнерів у процесі художньо-конструкторської роботи не з'являється сама собою. Її треба розвивати, залучаючи для цього можливості креативних методів впливу.

Значення художньо-творчої роботи майбутніх дизайнерів полягає в тому, що вона покликана засвідчувати зміни, які відбуваються в них на рівні естетичної свідомості, естетичної активності, а також на рівні самоорганізації естетичної культури. Це є важливим показником того, що студенти перебувають у стані динамічного розвитку, естетична свідомість та активність набуває якісних змін та доповнень. Водночас важливим є розвиток процесу, який пов'язаний із самоорганізацією естетичної культури. Креативні методи впливу мають передбачати ці зміни і спрямовувати зусилля студентів до посилення ролі таких проявів, як-от: самовідчуття, самоусвідомлення та самореалізація.

В освітньому процесі закладів вищої освіти ефективно використання креативних методів формування естетичної культури передбачає виконання майбутніми дизайнерами *художньо-творчих* робіт. До цих робіт нами віднесено: художньо-творчі роботи, що сприяють збагаченню естетичної свідомості студентів, стимулюють і розвивають їх естетичну активність, залучають до естетизації предметно-просторового середовища, забезпечують передумови для прояву самовідчуття, самооцінки та самореалізації майбутніх фахівців у процесі освоєння естетичних цінностей. Виконання художньо-творчих проєктів майбутніми дизайнерами передбачає використання освітніх можливостей колективних, групових та індивідуальних форм роботи.

Висновки до четвертого розділу

1. На основі аналізу теоретичних джерел та оцінки існуючої освітньої практики визнано необхідним розроблення програмно-методичного забезпечення формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Воно охоплює низку важливих питань, що характеризують змістові, організаційні та процесуальні параметри педагогічної системи формування естетичної культури студентів, а також можливості й педагогічні умови її реалізації у вищій школі.

2. З'ясовано, що моделювання є важливим способом проектування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, визначення її компонентів, зав'язків, характеру та етапів реалізації, перспективи розвитку, зміст та спрямованість цього духовно-функціонального утворення, окреслює чинники впливу та можливі результати формування естетичної культури майбутніх фахівців. У процесі дослідження була розроблена структурно-функціональна модель вказаної системи, яка охоплює теоретико-концептуальний, програмно-методичний та оцінно-результативний блоки. Це дає змогу висвітлити основні положення, що характеризують педагогічну систему формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, засвідчують можливості й перспективи ефективного вирішення означеної проблеми у закладах вищої освіти.

3. З метою програмно-методичного забезпечення досліджуваного процесу теоретично обґрунтовано комплексну програму формування естетичної культури майбутніх дизайнерів, окреслено її структуру, тематичні розділи та змістові модулі. Особливості вказаної програми полягають у зміцненні зв'язку естетичної свідомості і діяльності, соціального впливу та механізму самоорганізації естетичної культури, загального й індивідуального в процесі естетичного розвитку особистості, репродуктивного і творчого в художньо-конструкторській діяльності майбутніх фахівців з дизайну. Тематичні розділи комплексної програми передбачають формування

естетичної культури майбутніх дизайнерів у процесі навчальної, наукової, позааудиторної та культуротворчої діяльності. Наголошено на доцільності використання змістових модулів комплексної програми, які присвячено актуалізації естетичної культури, організації естетичної освіти майбутніх дизайнерів, залучення студентів до естетизації предметно-просторового середовища та набуття досвіду самоорганізації естетичної культури.

4. У дисертаційній роботі обґрунтовано й конкретизовано методи формування естетичної культури майбутніх дизайнерів в освітньому процесі вищої школи, наголошено на доцільності використання сугестивних, інформаційних, діяльнісних і креативних методів освітньо-педагогічного впливу на розвиток естетичної свідомості, стимулювання художньо-естетичної активності студентів-дизайнерів, оволодіння ними механізмом самоорганізації естетичної культури.

Основні результати розділу відображено в наукових працях автора: [377; 381; 384; 386; 387; 388; 391; 392; 394; 395; 396; 411; 412; 421; 422].